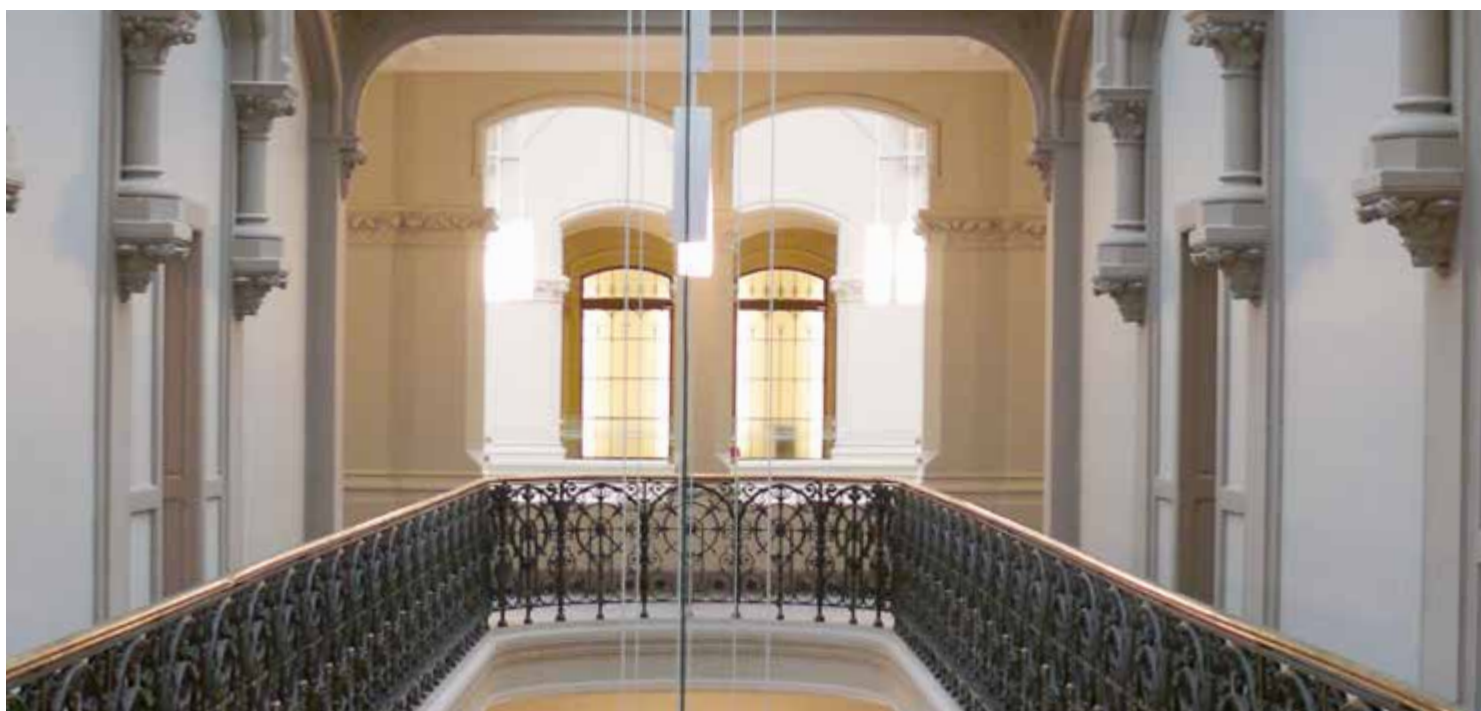

Economisch Tijdschrift

December 2013

© Nationale Bank van België

Alle rechten voorbehouden.
De gehele of gedeeltelijke vermenigvuldiging van deze publicatie
voor educatieve en niet-commerciële doeleinden is toegestaan met
bronvermelding.

ISSN 1371 - 1229

Inhoud

ECONOMISCHE PROJECTIES VOOR BELGIË – NAJAAR 2013	7
TENDENSEN IN DE BELASTINGSTELSELS VAN DE EU	29
INFLATIEMAATSTAF: HUIDIGE STAND VAN ZAKEN EN UITDAGINGEN	51
WAT HET INFLATIEVERLOOP LEERT OVER DE PHILLIPSCURVE: IMPLICATIES VOOR HET MONETAIR BELEID	73
RESULTATEN EN FINANCIËLE SITUATIE VAN DE ONDERNEMINGEN IN 2012	83
DE SOCIALE BALANS 2012	109
SUMMARIES OF ARTICLES	149
ABSTRACTS FROM THE WORKING PAPERS SERIES	153
CONVENTIONELE TEKENS	155
LIJST VAN AFKORTINGEN	157

Economische projecties voor België – Najaar 2013

Inleiding

Na de scherpe vertraging van de bedrijvigheid in de lente van 2011 heeft België een relatief lange periode doorgemaakt waarin de economie, kwartaal na kwartaal, nauwelijks is gegroeid of zelfs is gekrompen. De vorige najaarsramingen van de Bank, maar ook de recentere voorjaarsramingen van juni 2013, wezen erop dat die zwakke conjunctuur vanaf het voorjaar van 2013 plaats zou maken voor een geleidelijk herstel. De op dit ogenblik beschikbare economische statistieken lijken dat beeld in elk geval te bevestigen: volgens de eerste ramingen van het INR is de bedrijvigheid er zowel in het tweede als in het derde kwartaal van 2013 duidelijk op vooruitgegaan. Dat is vooral te danken aan de particuliere consumptie, de bedrijfsinvesteringen en de uitvoer, die in 2013 zelfs iets sterker of vroeger lijken op te veren dan eerder geraamd.

Dat staat uiteraard niet los van wat er in de rest van Europa en de wereld gebeurt. Terwijl op mondiaal vlak de economie iets trager lijkt op te leven dan waar in de voorjaarsprognoses werd van uitgegaan, is de conjunctuur in het eurogebied, zoals verwacht, recentelijk verbeterd. Zo liet de bedrijvigheid in het eurogebied als geheel in het tweede kwartaal van dit jaar, voor het eerst sinds het laatste kwartaal van 2011, opnieuw een positieve groei optekenen. Hierbij zij wel opgemerkt dat dit groeicijfer in een aantal belangrijke landen, zoals Duitsland en Frankrijk, in bepaalde mate werd opgedreven door tijdelijke factoren die onder meer te maken hadden met de weersomstandigheden. Dat verklaart ook, ten dele, waarom de groei in het eurogebied in het derde kwartaal enigszins is teruggelopen. Meer algemeen trekt de bedrijvigheid in de geavanceerde landen sinds begin 2013 duidelijk aan, wat een gunstig effect heeft op de handelsstromen, waar ook de Belgische uitvoerders baat bij vinden. De toenemende

binnenlandse bestedingen, waarbij vooral de particuliere consumptie in het oog springt, sporen dan weer met de opmerkelijke verbetering van zowel het producenten- als het consumentenvertrouwen sinds de lente van dit jaar. Het lijdt derhalve weinig twijfel dat het conjunctuurherstel ten dele verband houdt met vertrouwenseffecten.

Het vertrouwen lijkt ook geleidelijk terug te keren op de financiële markten, die zich nu al enkele maanden in rustiger vaarwater bevinden. Ondanks de recente toename, die verband houdt met de vooruitzichten inzake het afbouwen van het sterk accommoderend monetair beleid, vooral in de Verenigde Staten, blijft het peil van de lange rente heel laag. Verdere bezorgdheid omtrent de afwikkeling van de eurocrisis of de houdbaarheid van de schuldposities van een aantal economieën heeft niet tot een nieuwe forse renteverhoging geleid. Toch dient opgemerkt dat de snel afgenomen inflatie in het eurogebied de reële rente verhoogt. Daarnaast hebben ook de belangrijkste aandelenmarkten het herstel, na de verliezen van de afgelopen jaren, verdergezet.

Tegen deze achtergrond sluiten de huidige ramingen, al met al, heel dicht aan bij deze die werden gepubliceerd in het Economisch Tijdschrift van juni 2013. Er wordt nog steeds gerekend op een relatief gelijkmatig herstel, waarbij de bedrijvigheid in de volgende kwartalen een gemiddeld groeitempo van 0,3 % zou laten optekenen, wat weliswaar lager is dan het gemiddelde groeitempo van vóór de grote recessie. De groei van het bbp naar volume werd voor dit jaar wel in heel beperkte mate, namelijk met minder dan 0,2 procentpunt, opwaarts bijgesteld ten opzichte van de geraamde nulgroei in de voorjaarsprognoses. Voor volgend jaar blijft de groei-raming evenwel ongewijzigd op 1,1 %. Dat is het resultaat van twee tegengestelde krachten. De ietwat hogere

groei voor de recentste kwartalen van dit jaar leidt tot een gunstig overloopeffect op de jaargroei voor 2014, wat met name tot uiting komt in een hogere bijdrage van de particuliere consumptie aan de groei. Dit wordt evenwel volledig tenietgedaan door twee specifieke factoren. Enerzijds werd de volumegroei van de overheidsbestedingen, in vergelijking met de juniraming, duidelijk neerwaarts herzien. Dat heeft vooral te maken met de brede waaier van maatregelen die na de afsluitingsdatum van de voorjaarsprognoses werden genomen door de federale overheid en de gemeenschappen en de gewesten bij de begrotingsopmaak voor 2014 en die in paragraaf 5 nader worden toegelicht. Anderzijds zijn de gemeenschappelijke technische en externe hypothesen, waarop de ramingen van het Eurosysteem zijn gebaseerd en waarvan de voornaamste worden beschreven in het Kader in de eerste paragraaf van dit artikel, in het algemeen ongunstiger dan in de ramingen van juni 2013. De neerwaarts bijgestelde groei van de afzetmarkten en het hogere rentepeil wegen onder meer op de uitvoer en op de investeringen.

Niettegenstaande de prille tekenen van een opleving van de Belgische economie, blijft de situatie op de arbeidsmarkt zorgen baren. De werkgelegenheidscreatie blijft, zoals gebruikelijk aan het begin van een herstelfase, duidelijk achterlopen op de bedrijvigheid; de groei van deze laatste wordt immers in de eerste plaats geschaagd door toenames van de arbeidsproductiviteit per uur en van het gemiddeld aantal gewerkte uren. Het werkgelegenheidsverloop zou, ondanks een beperkte opwaartse herziening ten opzichte van de voorjaarsprognoses, dan ook nog tot de jaarwisseling vlak blijven en pas vanaf begin volgend jaar heel geleidelijk aantrekken. Dit impliceert tevens dat de werkloosheidsgraad volgend jaar nog enigszins zal stijgen.

De inflatie die, ook in België, sterk is gedaald, zal volgens de huidige projecties nauwelijks opveren in 2014. Dat heeft deels te maken met het verloop van de relatief volatiele componenten van het prijspeil en, in het bijzonder, de verwachte verdere afname van de olieprijs, maar ook met de zwakke onderliggende inflatie, die gedurende de hele ramingsperiode ver onder de drempel van 2 % blijft. De beheersing van de loonkosten teneinde de loonhandicap t.o.v. de buurlanden te verkleinen, draagt daar toe bij.

Het begrotingstekort, ten slotte, zou volgend jaar, door de bijkomende consolidatiemaatregelen, duidelijk lager uitvallen dan aangegeven in de voorjaarsprognoses maar zou vrijwel niet afnemen ten opzichte van het in 2013 bereikte peil, namelijk 2,8 % bbp. Ook na de integratie van de initiële begrotingen voor 2014 blijft het tekort dus flink boven de in het recentste stabiliteitsprogramma vastgelegde doelstelling. Hierbij moet wel worden herinnerd aan het feit dat, overeenkomstig de regels voor dergelijke

projectieoefeningen van het Eurosysteem, enkel rekening wordt gehouden met de maatregelen die door de overheid reeds voldoende zijn gepreciseerd en reeds formeel zijn goedgekeurd – of die zeer waarschijnlijk goedgekeurd zullen worden – op de datum dat de oefening wordt afgesloten. Bovendien kunnen de ramingen van de begrotingsimpact van bepaalde maatregelen, zoals deze inzake fraudebestrijding, afwijken van de in de begroting opgenomen bedragen. De projecties werden afgesloten op 22 november 2013. Dat houdt in dat nog geen rekening werd gehouden met de door de federale overheid op 29 november 2013 aangekondigde maatregelen om het concurrentievermogen van de Belgische economie te verbeteren. Met uitzondering van de verlaging van het btw-tarief op elektriciteitsverbruik zouden deze maatregelen overigens pas na de projectieperiode ingaan.

1. Internationale omgeving en hypothesen

1.1 Wereldeconomie

Wat het volledige jaar 2013 betreft, is de expansie van de mondiale bedrijvigheid, in tegenstelling tot waar in het voorjaar werd van uitgegaan, nog ietwat verder vertraagd. Dit is een gevolg van de onverwachte groeiterugval in de opkomende landen, die op zijn beurt het resultaat is van een minder dynamische binnenlandse vraag in deze regio, alsook van een lagere buitenlandse vraag. De expansie bleef er wel een stuk groter dan in de geavanceerde landen. Bij deze landen bleef het herstel van de balansen van zowel de private als de publieke sector op de economische bedrijvigheid wegen. Vooral in de Verenigde Staten deed zich een forse vertraging voor die in de eerste plaats het gevolg was van de sterke budgettaire contractie gedurende het jaar. In andere grote economieën trok de groei aan, ondersteund door het zeer accommoderend blijvend monetair beleid dat in een aantal gevallen, zoals in het eurogebied en het Verenigd Koninkrijk, nog verder werd versoepeld. Algemeen beschouwd bleven de financiële voorwaarden, ondanks een verslechtering tijdens de zomermaanden, gunstig voor de economische bedrijvigheid.

De mondiale bedrijvigheid liet doorheen 2013 een ongelijk verloop optekenen. De bedrijvigheid werd eerst gekenmerkt door een teruggang aan het begin van het jaar. Dit was vooral te wijten aan de forse groeidaling in de opkomende landen als gevolg van een lagere bedrijvigheid in China en in Centraal- en Oost-Europa. In de geavanceerde landen trad er, na een lichte krimp eind 2012, een groeiherstel op, maar de expansie was zeer matig. Er ontstond

dan ook twijfel over de duurzaamheid van de mondiale economische opleving die zich tijdens de tweede helft van 2012 scheen te hebben ingezet onder impuls van een aantal beleidsmaatregelen die vanaf de zomer van dat jaar genomen werden. Deze twijfel was onder meer te wijten aan nieuwe onrust in het eurogebied en de publicatie van tegenvallende economische cijfers in de Verenigde Staten, China en het eurogebied. Het ondernemersvertrouwen liep terug maar op de financiële markten bleef de rust behouden die zich in de zomer van 2012 inzette.

Deze periode van relatieve kalmte op de financiële markten eindigde in de maand mei toen een nieuwe periode van volatiliteit werd ingeluid. De Amerikaanse centrale bank kondigde toen aan dat ze nog dit jaar het volume van de aankopen van effecten zou kunnen verminderen (tapering). Dit was een belangrijk signaal dat aanleiding gaf tot een herevaluatie van de activa op de belangrijkste markten. De correctie was het grootst in de opkomende landen. De activa van deze landen kwamen sterk onder druk te staan doordat beleggers hun posities afbouwden. Dit was niet enkel een gevolg van de verstrakking van de mondiale financiële voorwaarden, maar ook van de betere groeivoorzichten voor de geavanceerde landen en de slechtere vooruitzichten voor de opkomende landen, wat resulteerde in een kapitaalvlucht uit deze landen. De groei van de economische bedrijvigheid was in het tweede kwartaal dan ook vooral in de geavanceerde landen versneld.

Vanaf eind augustus deed zich op de activamarkten van de opkomende landen een stabilisatie voor. Vervolgens was er zelfs een zeker herstel merkbaar tegen de achtergrond van de publicatie van betere cijfers voor de Chinese economie en van een zekere afname van de bezorgdheid over de impact van de tapering van de Federal Reserve. Ook op de financiële markten van de geavanceerde landen keerde de rust vanaf september terug, meer bepaald nadat de Amerikaanse centrale bank tijdens haar vergaderingen van september en oktober besliste om haar beleid onveranderd te laten. Ze was immers van mening dat het economisch herstel nog niet ver genoeg gevorderd was om de accommodatie te verminderen en dat er bovendien nog te veel onzekerheden aanwezig waren. Dit had vooral betrekking op het begrotingsbeleid in de Verenigde Staten waar gedurende de maand september en de eerste helft van oktober de politieke impasse compleet leek. Pas midden oktober werd er een akkoord bereikt over de verlenging van de uitgavenbevoegdheid van de federale overheid, nadat een aantal overheidsdiensten een tweetal weken gesloten waren gebleven, en over een tijdelijke opschorting van het federale schuldenplafond tot 7 februari 2014. Op basis van reeds beschikbare informatie ziet het ernaar uit dat de groei van de mondiale bedrijvigheid verder aantrok in het derde kwartaal.

De grondstoffenprijzen waren eind november 2013 doorgaans lager dan een jaar voordien en vertoonden sinds het voorjaar een uiteenlopend verloop. De voedingsgrondstoffen zetten hun prijsdaling verder, vooral door de toename van het aanbod. De prijzen van de meest conjunctuurgevoelige grondstoffencategorieën (ruwe aardolie, industriële grondstoffen), daarentegen, stegen onder invloed van de aantrekkende bedrijvigheid. De prijzen van aardolie namen het sterkst toe, mede onder invloed van de geopolitieke onzekerheid met betrekking tot de situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. De overeenkomst om, onder toezicht van de VN, de chemische wapens van Syrië te ontmantelen, alsook de toenadering tussen Iran en de Verenigde Staten zorgden in de loop van september voor een afname van de spanningen en de prijzen.

TABEL 1 PROJECTIES VOOR DE VOORNAAMSTE ECONOMISCHE ZONES

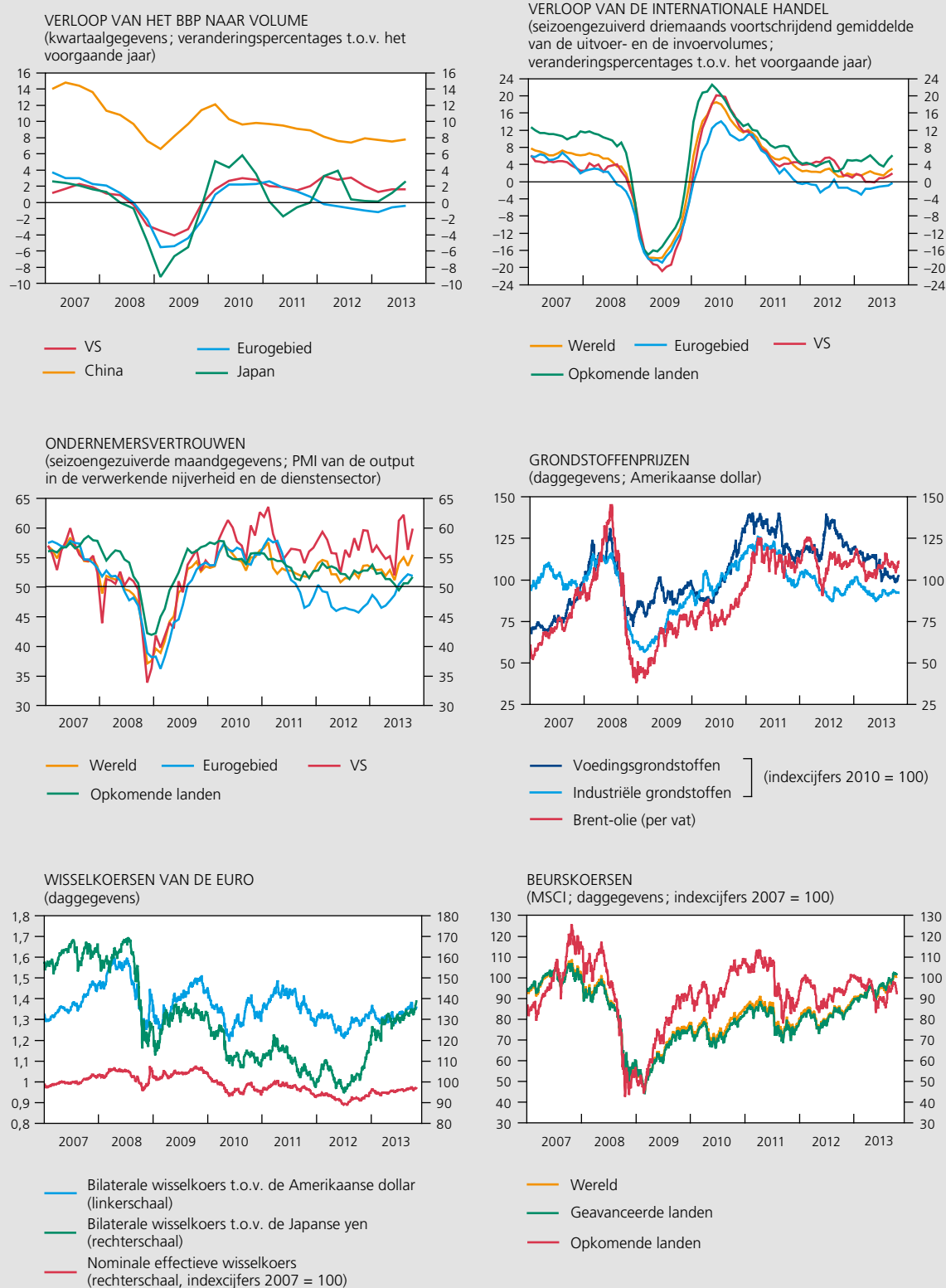
(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld)

	2012	2013	2014
	Realisaties	Projecties	
Bbp naar volume			
Wereld	3,1	2,8	3,6
waarvan:			
Geavanceerde landen ...	1,4	1,1	2,1
Verenigde Staten	2,8	1,6	2,6
Japan	2,0	2,1	2,0
Europese Unie	-0,4	0,0	1,4
Opkomende landen	4,9	4,5	5,0
China	7,8	7,5	7,4
India	3,8	2,9	4,0
Rusland	3,4	1,9	3,0
Brazilië	0,9	2,2	2,5
<i>p.m. Wereldinvoer</i>	2,0	2,8	5,2
Inflatie⁽¹⁾			
Verenigde Staten	2,1	1,5	1,9
Japan	0,0	0,3	2,6
Europese Unie	2,6	1,7	1,6
China	2,6	3,0	3,0
Werkloosheidsgraad⁽²⁾			
Verenigde Staten	8,1	7,5	6,9
Japan	4,3	4,0	3,9
Europese Unie	10,5	11,1	11,0

Bronnen: EC, IMF.

(1) Consumtieprijsindex.

(2) In % van de beroepsbevolking.

Bron: Thomson Reuters Datastream.

De prijs van ruwe aardolie van het Brent-type bevond zich eind november met \$ 111 per vat opnieuw rond het niveau van eind 2012. De consumptieprijzinflatie zette de dalende trend die in de tweede helft van 2011 was begonnen verder, daarbij geholpen door de lagere grondstoffenprijzen. De nominale effectieve wisselkoers van de euro verstevigde vanaf april onder meer door de forse waardevermeerdering ten opzichte van de Japanse yen en, in mindere mate, ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

Tegen deze achtergrond werden de mondiale groei-vooruitzichten voor 2013 en 2014 enigszins neerwaarts bijgesteld. De najaarsprognoses van de EC wijzen voor dit jaar op een zeer matige expansie van het mondiaal bbp met 2,8 %, dat is het laagste niveau sinds de start van het economisch herstel na de grote recessie. In 2014 zou de bedrijvigheid zowel in de geavanceerde als in de opkomende landen versnellen, hoewel de toename in de

eerste groep sterker zou zijn. Dit kan verklaard worden door de afname van de impact van een aantal onevenwichtigheden en van de budgettaire contractie in een aantal van deze landen. In de opkomende landen zou de groei, ondanks de forse vertraging in vergelijking met de jaren vóór de grote recessie, wel een stuk boven die van de geavanceerde landen blijven. Binnen deze twee groepen blijven grote verschillen bestaan. Buiten Europa zou de groei nog steeds krachtiger blijven, maar de verschillen met de andere belangrijke geavanceerde landen zouden sterk afnemen in vergelijking met de voorgaande jaren. Ook in het eurogebied zouden de groeiverschillen kleiner worden. De inflatie zou in 2014 de dalende tendens van de afgelopen jaren onderbreken onder invloed van de aantrekkende bedrijvigheid. In de grootste economieën zou de werkloosheidsgraad in 2014 teruglopen; in de EU zou dat de eerste daling zijn sedert het einde van de grote recessie.

Kader – Hypothesen voor de projecties

De in dit artikel voorgestelde macro-economische vooruitzichten voor België maken deel uit van de gezamenlijke projecties van het Eurosysteem voor het eurogebied. Deze oefening is gebaseerd op enkele technische hypothesen en vooruitzichten inzake de internationale omgeving, die gezamenlijk worden vastgelegd door de deelnemende instellingen, namelijk de ECB en de nationale centrale banken van het eurogebied.

Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de wisselkoersen ongewijzigd zullen blijven op het peil dat gemiddeld werd opgetekend tijdens de laatste tien werkdagen vóór de vastlegging van de hypothesen op 14 november 2013. Wat de Amerikaanse dollar betreft, gold toen een wisselkoers van \$ 1,34 voor 1 euro. Dit peil ligt iets hoger dan het gemiddelde niveau van \$ 1,29 per euro in 2012 en van \$ 1,32 in de eerste drie kwartalen van 2013.

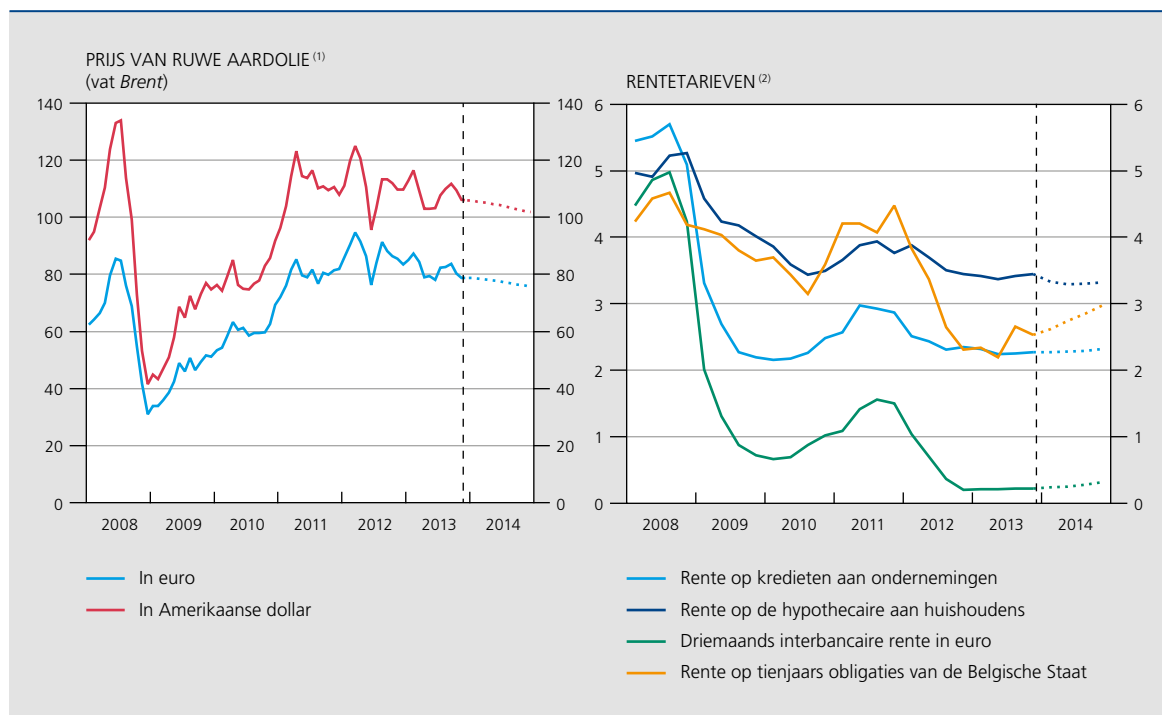
Wat de prijzen van minerale oliën betreft, wordt zoals gewoonlijk rekening gehouden met de marktverwachtingen die blijken uit de termijncontracten op de internationale markten. Medio november 2013 wees die indicator erop dat de prijs van een vat Brent-olie over de projectiehorizon geleidelijk zou dalen van gemiddeld \$ 109,8 in het derde kwartaal van 2013 tot \$ 102,2 in het laatste kwartaal van 2014.

Ook de hypothesen met betrekking tot de rentetarieven berusten op marktvooruitzichten van midden november 2013. De rente op driemaands interbancaire deposito's, die in het derde kwartaal van 2013 gezakt is tot een ongewoon laag peil van nog slechts 22 basispunten, zou slechts in zeer beperkte mate opveren tot zowat 32 basispunten in het laatste kwartaal van 2014. Gemeten over het volledige jaar, houdt dat een toename van amper 5 basispunten in ten opzichte van het gemiddelde peil in 2013. Het peil van de lange rente zou iets sterker toenemen, namelijk tot zowat 3 % in het laatste kwartaal van 2014.

In het verwachte verloop van de rentes die banken toepassen op investeringskredieten van ondernemingen en op hypothecaire kredieten van particulieren, wordt evenwel rekening gehouden met de transmissie die doorgaans wordt vastgesteld ten opzichte van de marktrentes. In het kader van deze voorspellingsoefeningen van het Eurosysteem zijn de door de banken van ieder land gehanteerde rentes gemodelleerd op basis van de marktrentes waar ze het nauwst mee verbonden zijn, en zijn hun projecties gebaseerd op die met betrekking tot deze referentierentes. Zo wordt de hypothecaire rente in België sinds het begin van de financiële crisis (en vooral

HYPOTHESEN BETREFFENDE HET VERLOOP VAN DE AARDOLIEPRIJS EN DE RENTETARIEVEN

Bron: ECB.

(1) Werkelijk verloop tot en met 14 november 2013, hypothesen vanaf 15 november 2013.

(2) Werkelijk verloop tot en met het derde kwartaal van 2013, hypothesen vanaf het vierde kwartaal van 2013.

van de overheidsschuldencrisis) in hoge mate beïnvloed door de tienjaars swaprentes van de Euribor, veeleer dan door de rente op overheidsobligaties. De rente die wordt toegepast op de kredieten aan ondernemingen, hangt daarentegen over het algemeen meer af van rentes voor kortere looptijden.

Eind 2013 zou de gemiddelde hypothecaire rente iets minder dan 3,5 % bedragen, wat iets lager is dan een jaar eerder. Dat rentepeil zou in de loop van 2014 nog met ongeveer 15 basispunten afnemen, ondanks de verwachte stijging van de rente op overheidsobligaties. De gemiddelde rente op kredieten aan ondernemingen, die dichter aansluit bij het kortetermijnsegment, zou in 2014 zogoed als ongewijzigd blijven. Over de gehele projectieperiode blijft het nominale rentepeil – zowel voor particulieren als voor ondernemingen – dus heel laag.

Een andere belangrijke hypothese betreft het verloop van de voor België relevante buitenlandse afzetmarkten. In de loop van 2012 was de invoer van België's handelspartners al scherp vertraagd. Over het hele jaar beschouwd, groeiden deze uitvoermarkten, naar volume, slechts met 1,2 % (vergeleken met nog meer dan 5 % in 2011). De teruggang was het grootst voor de afzetmarkten binnen het eurogebied, waarvoor de importvraag naar volume zelfs licht afnam. De buitenlandse vraag zou, ondanks het aarzelende conjunctuurherstel in de loop van het jaar, in 2013 opnieuw met slechts 1,2 % aangroeien. De markten binnen het eurogebied zouden in reële termen opnieuw amper groeien en de importvraag van de afzetmarkten buiten het eurogebied zou nog vertragen. In 2014 zou de mondiale handel zich verder herstellen en zou de groei van de relevante buitenlandse afzetmarkten opnieuw opveren tot 4 %. Deze laatste hypothese impliceert een relatief beperkte neerwaartse herziening ten opzichte van de uitgangspunten voor de ramingen van de Bank van juni 2013.

Het verloop van de Belgische uitvoer wordt niet alleen bepaald door de groei van deze afzetmarkten, maar ook door het verloop van de marktaandeelen en, derhalve, door het Belgisch concurrentievermogen. Wat de kostenaspecten van dit concurrentievermogen betreft, is het verloop van de door concurrenten op de uitvoermarkten gehanteerde prijzen belangrijk. Dat prijsverloop is sinds het laatste kwartaal van 2012 neerwaarts gericht: in 2013 zouden de prijzen van de concurrenten op de uitvoermarkten met 1,5 % afnemen, terwijl ze in 2012 gemiddeld nog met 3,8 % stegen ten opzichte van het jaar voordien. Voor 2014 wordt een tamelijk vlak prijsverloop voorspeld met een stijging van slechts 0,3 %. In vergelijking met de voorjaarsprognoses is dat prijsverloop scherp neerwaarts herzien (met zowat 1 procentpunt in beide jaren), wat onder meer te maken heeft met de sterke opwaardering van de euro, gemeten aan de hand van de reële effectieve wisselkoers.

Het verloop van de voor België relevante exportmarkten kan uiteraard niet los worden gezien van de mondiale economische groei. Zo wordt er in de projecties van uitgegaan dat de wereldgroei ongerekend het eurogebied, die volgens de meest recente inschattingen verder is afgenomen tot 3,3 % in 2013, in 2014 zou toenemen tot 3,9 %. Dit laatste groeicijfer is gebaseerd op een aanhoudend betere conjunctuur in de Verenigde Staten, waar de bedrijvigheid in 2014 veel fors zou uitbreiden dan in 2013, maar houdt ook rekening met een duidelijke conjunctuurvertraging in Japan. De grootste onzekerheid betreft evenwel misschien de hypothese voor de opkomende landen in Azië, die goed zijn voor meer dan een kwart van de mondiale productie: het Eurosysteem gaat in zijn projecties voor deze landen uit van een groei die in 2014 opnieuw boven de 6 % zou uitkomen. Dat houdt in dat de in de loop van 2013 in China waargenomen groeivertraging van tijdelijke aard is en niet de overgang inluidt naar een structureel lager groeipad. Verder wordt verondersteld dat de bezorgdheid rond het verminderen van de monetaire accommodatie in de geavanceerde landen de economieën van de opkomende landen niet zal ontwrichten.

HYPOTHESEN BIJ DE PROJECTIES VAN HET EUROSISTEEM

(in %, tenzij anders vermeld)

	2012	2013	2014
	(jaargemiddelden)		
Wisselkoers van de euro t.o.v. de Amerikaanse dollar	1,29	1,33	1,34
Aardolieprijs (Amerikaanse dollar per vat)	112,0	108,2	103,9
Driemaands interbancaire rente in euro	0,6	0,2	0,3
Rente op tienjaars obligaties van de Belgische Staat	3,0	2,4	2,8
Rente op kredieten aan ondernemingen	2,4	2,3	2,3
Rente op hypothecaire leningen aan huishoudens	3,6	3,4	3,3
	(veranderingspercentages)		
Voor België relevante uitvoermarkten	1,2	1,2	4,0
Prijzen van de concurrenten bij de uitvoer	3,8	-1,5	0,3

Bron: ECB.

1.2 Ramingen voor het eurogebied

Volgens de najaarsprognoses van het Eurosysteem zou het herstel in het eurogebied, dat in de loop van 2013 heeft ingezet, vanaf het laatste kwartaal van 2013 geleidelijk aan kracht winnen. De bedrijvigheid zou daarbij worden geschraagd door de aantrekkende binnen- en buitenlandse vraag. De binnenlandse vraag, die in 2014 de belangrijkste groeimotor zou worden, zou meer bepaald worden ondersteund door de afnemende onzekerheid, het accommoderend monetair beleid, de lage inflatie en minder scherpe kredietbeperkingen. De noodzaak tot verdere schuldafbouw in tal van landen, zowel voor de overheid als in de private sector, blijft evenwel op de groeivoorzichten wegen. Al met al zou de bedrijvigheid in het eurogebied in 2013 nog met 0,4 % krimpen, maar in 2014 zou ze – na twee jaar van achteruitgang – opnieuw een positieve, zij het nog vrij beperkte, jaargroei van iets meer dan 1 % laten optekenen.

Ook de inflatie, die in het najaar van 2013 een ongewoon laag peil heeft bereikt, zou geleidelijk toenemen. Door het lage vertrekpunt blijft ze over het hele jaar 2014 wel nog beperkt tot 1,1 %. Ze wordt overigens afgeremd door het prijsverloop van de energiedragers ten gevolge van de bovenvermelde hypothese in verband met een daling van de olieprijs in 2014. Ook de onderliggende inflatie, dat is de inflatie zonder rekening te houden met het volatiele prijsverloop van energiedragers en levensmiddelen, zou met 1,3 % evenwel nog steeds zeer laag en ver onder de

HICP-referentiewaarde van 2 % voor het monetair beleid in het eurogebied blijven. Dit houdt verband met de nog gematigde binnenlandse kostendruk gedurende de eerste fase van het herstel van de bedrijvigheid.

Zoals gebruikelijk blijft de werkgelegenheidscreatie enigszins achter bij het herstel van de bedrijvigheid: pas in de loop van 2014 zou de aantrekkende groei zich vertalen in een nettowinst van arbeidsplaatsen. Bijgevolg zou de werkloosheidsgraad in 2013 nog fors stijgen tot meer dan 12 % en volgend jaar zou hij amper afnemen. Het gemiddelde begrotingstekort van het eurogebied zou zowel in 2013 als in 2014 met ongeveer een half procent bbp verkleinen, tot nog 2,6 % bbp in 2014, dit ten gevolge van de verdere begrotingsconsolidatie maar ook van de geleidelijk verbeterende conjunctuur.

2. Bedrijvigheid en vraag

Zoals in de recentste najaars- en voorjaarsprognoses van de Bank reeds werd voorzien, lijkt in de lente van dit jaar een einde te zijn gekomen aan de lange periode van conjuncturele stilstand of achteruitgang, die in de tweede helft van 2011 inzette. Zowel in het tweede als in het derde kwartaal van 2013 is de bedrijvigheid, volgens de eerste kwartaalrekeningen van het INR, duidelijk toegenomen, met respectievelijk 0,2 % en 0,3 %. Het nog beperkte positieve Belgische kwartaalgroei cijfer in het tweede kwartaal van 2013 spoort met de ontwikkelingen

TABEL 2 PROJECTIES VAN HET EUROSISTEEM VOOR HET EUROGEBIED
(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar)

	2012	2013 r	2014 r
Bbp naar volume	-0,6	-0,4	1,1
Finale consumptieve bestedingen van huishoudens en izw's ...	-1,4	-0,6	0,7
Finale consumptieve bestedingen van de overheid	-0,6	0,1	0,3
Brutovorming van vast kapitaal	-3,9	-3,0	1,6
Uitvoer van goederen en diensten	2,7	1,1	3,7
Invoer van goederen en diensten	-0,8	-0,1	3,5
Inflatie (HICP)	2,5	1,4	1,1
Onderliggende inflatie ⁽¹⁾	1,5	1,1	1,3
Werkgelegenheid	-0,6	-0,8	0,2
Werkloosheidsgraad ⁽²⁾	11,4	12,1	12,0
Financieringsbehoefte (-) of -vermogen van de overheid ⁽³⁾	-3,7	-3,2	-2,6

Bron: ECB.

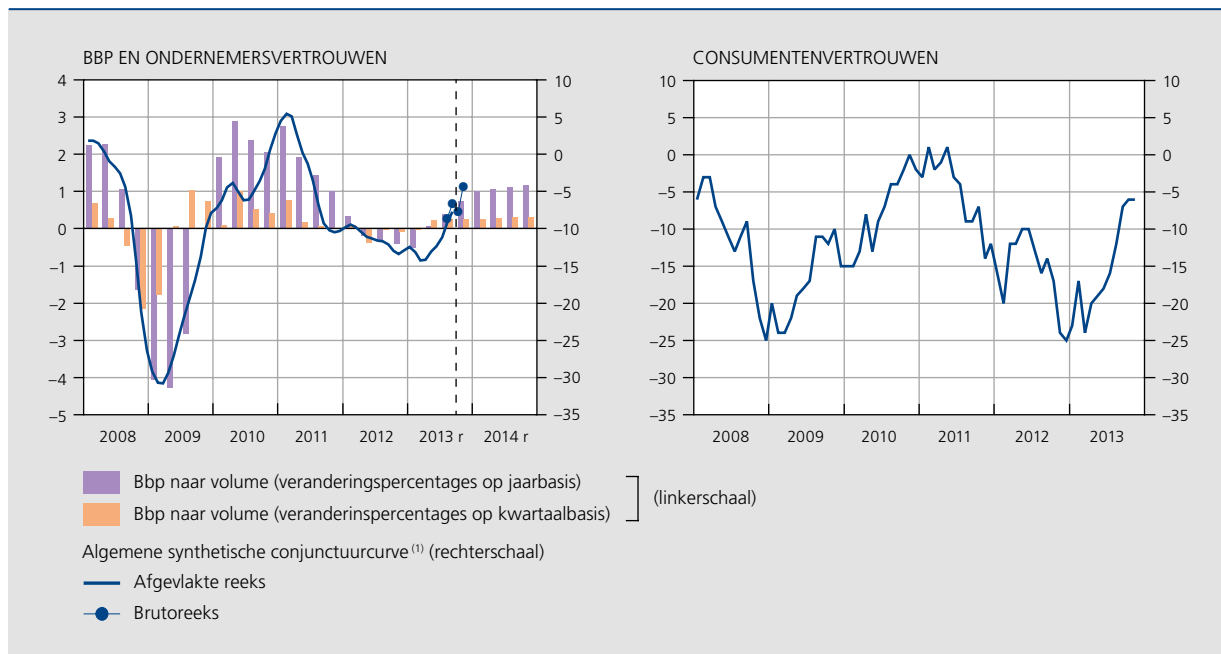
(1) Gemeten aan de hand van de HICP ongerekend voedingsmiddelen en energiedragers.

(2) In % van de beroepsbevolking.

(3) In % bbp.

GRAFIEK 2 VERLOOP VAN HET BBP EN VERTROUWENSINDICATOREN

(voor seizoen- en kalenderinvloeden gezuiverde gegevens, tenzij anders vermeld)

Bronnen: INR, NBB.

(1) Seizoengezuiverde gegevens.

in de andere landen van het eurogebied, waar er zich in de lente eveneens een conjuncturomslag lijkt te hebben afgetekend, zoals blijkt uit het feit dat de economie van het eurogebied voor het eerst sinds het laatste kwartaal van 2011 opnieuw is gegroeid, namelijk met 0,3 %. In het eurogebied is de groei in het derde kwartaal wel teruggelopen, namelijk tot 0,1 %, onder meer door het verdwijnen van de specifieke factoren die de groei in Frankrijk en Duitsland tijdens het tweede kwartaal hadden opgedreven.

De aantrekkende conjunctuur in België blijkt ook uit de ommekeer in de industrie, de bedrijfstak die het meest gevoelig is voor (internationale) conjunctuurschommelingen: in het tweede kwartaal van 2013 is de toegevoegde waarde van de industrie, voor het eerst sinds het laatste kwartaal van 2010, gestegen ten opzichte van het vorige kwartaal. Ook in het daaropvolgende kwartaal is de toegevoegde waarde verder toegenomen. Wat de bestedingscomponenten betreft, wordt de terugkeer naar een positieve groei vooral geschraagd door de particuliere consumptie, de uitvoer en, in mindere mate, de bedrijfsinvesteringen. Deze specifieke bestanddelen van de totale vraag lijken zelfs iets sneller of steviger op te veren dan werd verondersteld in de voorjaarsprognoses van de Bank. Anderzijds werd de groei in de eerste drie kwartalen nog afgeremd door de afname, naar volume,

van de overheidsinvesteringen en de investeringen van de particulieren in woningbouw. Beide elementen, waarvan het eerste hoofdzakelijk te maken heeft met de traditionele electorale cyclus in de investeringen van de lokale overheid, verklaren ook waarom de bedrijvigheid in de bouwsector voorlopig duidelijk achterblijft bij de algemene conjunctuur.

Het conjunctuurherstel – en dan meer bepaald de bovenvermelde opleving van de particuliere consumptie, de uitvoer en de bedrijfsinvesteringen – komt er tegen een achtergrond van een sterk verbeterd producenten- en consumentenvertrouwen. Volgens de enquêtes van de Bank zijn beide vertrouwensindicatoren sinds de lente van 2013 zeer sterk toegenomen, waarbij het consumentenvertrouwen – na het dieptepunt van eind 2012, dat zowat overeenkwam met het tijdens de grote recessie bereikte peil – nu al enkele maanden opnieuw boven het langjarig gemiddelde uitkomt. De toename van het vertrouwen lijkt in het vierde kwartaal wel af te zwakken. In oktober is het producentenvertrouwen zelfs licht verzwakt maar in november werd een nieuwe verbetering opgetekend, waardoor ook het producentenvertrouwen nu duidelijk boven het langjarig gemiddelde uitkomt.

De huidige prognoses van de Bank gaan er van uit dat het conjunctuurherstel zal doorzetten en wijzen voor het

vierde kwartaal opnieuw op een duidelijk positieve groei. Dit wordt gestaafd door met name de op de afsluitingsdatum beschikbare ramingen van de binnen de Bank gebruikte kortetermijn- of now-castingmodellen. Al met al zou de jaargroei voor 2013 volgens de huidige prognoses uitkomen op 0,2 %, wat een licht opwaartse herziening is ten opzichte van de voorjaarsprognoses. Dit vloeit voort uit de herziening van de nationale rekeningen voor 2012 en, vooral, uit de iets hoger dan verwachte groei in het tweede en derde kwartaal van 2013. De jaargroei blijft nog heel beperkt aangezien de positieve groeicijfers die vanaf het tweede kwartaal worden opgetekend, ten dele worden tenietgedaan door het negatieve overloopeffect ten gevolge van de krimp in de loop van 2012.

Volgend jaar zou de aantrekkende conjunctuur, met kwartaalgroeicijfers die gedurende het hele jaar zowat 0,3 % zouden blijven belopen, wel in een hogere jaargroei moeten resulteren. De bedrijvigheid zou volgens de projecties in 2014 met 1,1 % toenemen. Hoewel deze groeiraming ongewijzigd blijft ten opzichte van de voorjaarsprognoses, zou de groei in 2014 in iets grotere mate worden geschaagd door de particuliere consumptie – wat vooral te maken heeft met de overloopeffecten van de sterkere opleving in 2013 – en in iets mindere mate door de overheidsbestedingen ten gevolge van de bijkomende uitgavenbesparingen in de begrotingen voor 2014.

Wat de bijdrage van de internationale handel aan de groei betreft, zou de netto-uitvoer – door de matige daling,

naar volume, van de invoer en de nog beperktere stijging van de uitvoer – in 2013 goed zijn voor een groeiaandeel van zowat 0,5 procentpunt. Dat is dezelfde bijdrage als in 2012 maar houdt, door de licht positieve groei van de uitvoer, een beperkte opwaartse herziening in ten opzichte van de voorjaarsprognoses (waarin nog rekening werd gehouden met een stagnatie van de uitvoer). Een positieve bijdrage van de netto-uitvoer is in België overigens tekenend voor het prille begin van een conjunctuurherstel. In 2014 zouden, volgens de huidige prognoses, de in- en uitvoer ongeveer even sterk toenemen, wat de groeibijdrage van de netto-uitvoer tot ongeveer nul herleidt.

Voor beide jaren blijft de exportgroei enigszins lager dan de groei van de uitvoermarkten aangezien er in de projecties wordt van uitgegaan dat België marktaandelen zal blijven verliezen. Het jaarlijkse verloop van deze marktaandelen is vrij volatiel en Belgische uitvoerders hebben, volgens de nationale rekeningen en de bestaande statistieken over de groei van de invoervraag bij de handelspartners, in bepaalde jaren, die vaak samenvielen met een zwakke mondiale conjunctuur – zoals in 2009, 2011 en 2012 –, hun marktaandelen zien toenemen. Over een wat langere periode beschouwd, kampt de Belgische economie evenwel met een trendmatig verlies aan marktaandelen, dat in belangrijke mate te wijten is aan verschillen qua concurrentievermogen die zowel op kosten- als op niet-kostenfactoren kunnen worden teruggevoerd. De eerste observaties wijzen erop dat de aandelen van de Belgische ondernemingen op de uitvoermarkten in 2013 opnieuw

TABEL 3 BBP EN VOORNAAMSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN

(voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens naar volume, veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld)

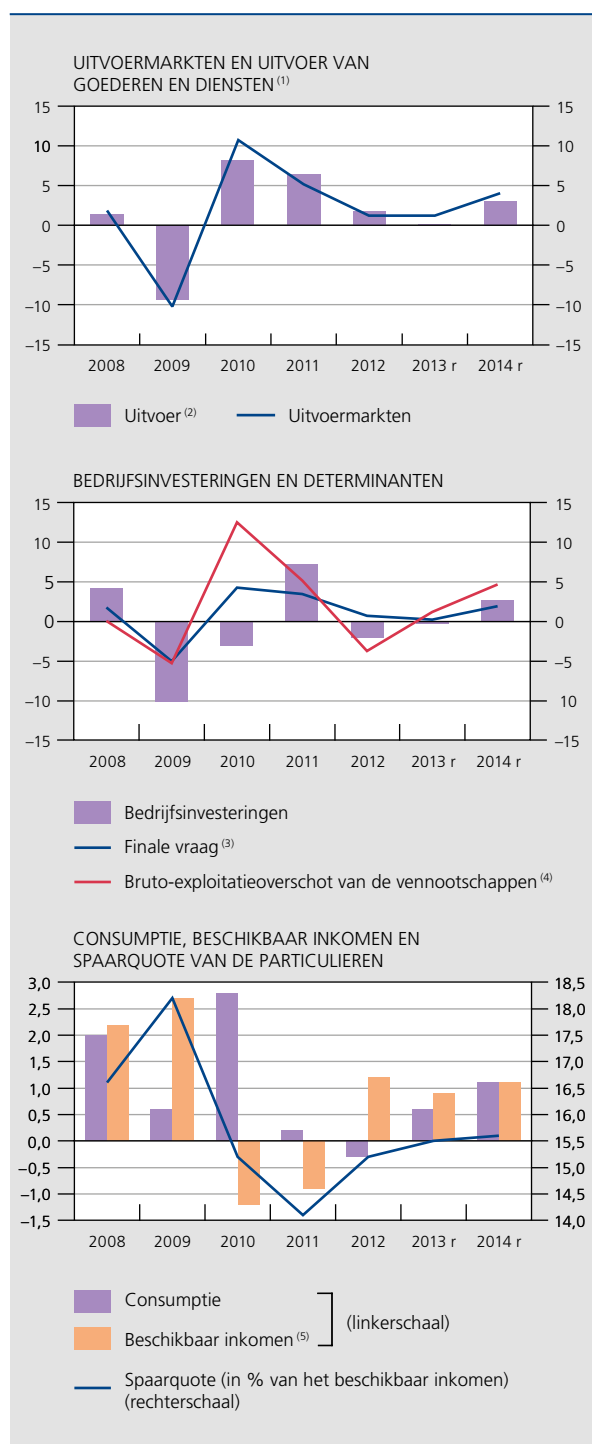
	2010	2011	2012	2013 r	2014 r
Consumptieve bestedingen van de huishoudens en de izw's . . .	2,8	0,2	-0,3	0,5	1,1
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,6	0,7	1,4	0,7	1,1
Bruto-investeringen in vaste activa	-1,1	4,1	-2,0	-2,3	1,4
van de overheid	-2,1	7,1	2,4	-9,4	-2,8
in woningen	3,6	-3,2	-3,2	-4,5	-0,7
van de ondernemingen	-3,1	7,3	-2,1	-0,3	2,8
<i>p.m. Binnenlandse bestedingen, ongerekend voorraadwijziging . .</i>	<i>1,4</i>	<i>1,1</i>	<i>-0,2</i>	<i>0,0</i>	<i>1,1</i>
Voorraadwijziging ⁽¹⁾	0,3	0,9	-0,4	-0,3	0,0
Netto-uitvoer van goederen en diensten ⁽¹⁾	0,6	-0,3	0,5	0,5	0,0
Uitvoer van goederen en diensten	8,1	6,4	1,8	0,1	3,1
Invoer van goederen en diensten	7,5	6,9	1,3	-0,5	3,1
Bruto binnenlands product	2,3	1,8	-0,1	0,2	1,1

Bronnen: INR, NBB.

(1) Bijdrage aan de verandering van het bbp t.o.v. het voorgaande jaar, in procentpunt.

GRAFIEK 3 VOORNAAMSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN EN DETERMINANTEN

(veranderingspercentages, gegevens naar volume, tenzij anders vermeld)

Bron: NBB.

(1) Seizoengezuiverde gegevens.

(2) Voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens.

(3) Ongerekend de voorraadwijziging.

(4) Gegevens naar waarde.

(5) Gegevens gedeïfleerd aan de hand van de deflator van de consumptieve bestedingen van de particulieren.

zouden verkleinen en volgens de huidige prognoses zal dat ook in 2014 het geval zijn. Het verlies zou in beide jaren evenwel iets beperkter blijven dan het langjarig gemiddelde ten gevolge van het in de prognoses verondersteld relatief gunstig verloop van de arbeidskosten per geproduceerde eenheid, waar in paragraaf 4 nader wordt op ingegaan. Vooral door de recente maatregelen die erop gericht zijn de loongroei te beperken en die de aanzet geven tot het verkleinen van de competitiviteitskloof met de buurlanden, maar ook door de duidelijke toename van de loongroei in bijvoorbeeld Duitsland, zouden de arbeidskosten in 2014 in België minder snel toenemen dan in het eurogebied als geheel. Dit ondersteunt de uitvoergroei, ook al zullen de effecten daarvan wellicht pas ten volle op langere termijn tot uiting komen.

De binnenlandse vraag (ongerekend de voorraadwijziging) zou in 2013 naar volume ongewijzigd blijven. De reeds vanaf het tweede kwartaal opgetekende positieve groeicijfers worden immers volledig tenietgedaan door het overloopeffect van de sterke inkrimping van de binnenlandse vraag in de loop van 2012. De vraag blijft in 2014 evenwel aantrekken, waardoor de gemiddelde groei voor dat jaar uitkomt op 1,1 %, een groeitempo dat vergelijkbaar is met dat van 2011 maar duidelijk lager ligt dan de jaarlijkse toenames van de binnenlandse vraag die werden opgetekend in de jaren vóór de grote recessie.

De particuliere consumptie wordt daarbij opnieuw de belangrijkste groeimotor. Nadat deze in de loop van zowel 2011 als 2012 in reële termen gedurende een ongewoon lange periode is afgenomen, leidt de opleving ervan vanaf het begin van 2013 voor dit jaar opnieuw tot een duidelijk positieve jaargroei, die volgens de huidige prognoses in 2014 nagenoeg zal verdubbelen. De opleving van de particuliere consumptie heeft zowel te maken met de nieuwe, zij het nog bescheiden, toename van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren als met het geleidelijk wegebben van de macro-economische onzekerheid.

Wat het eerste element betreft, wordt de inkomensgroei in 2013 in grotere mate dan in 2012 geschraagd door de secundaire inkomensverdeling, waarbij de netto-overdrachten aan de overheid, ondanks de relatief sterk stijgende belastingen op het inkomen en op het vermogen, in reële termen opnieuw afnemen. De reële groei van het arbeidsinkomen loopt evenwel opnieuw terug tot een heel laag peil ten gevolge van de loonmatiging en de in paragraaf 3 beschreven neerwaarts gerichte werkgelegenheid. De reële groei van de andere primaire inkomens, zoals die uit vermogen, stijgt evenwel in vergelijking met 2012, wat onder meer te maken heeft met de vermogenstoename van de particulieren en de iets hogere langetermijnrente.

Al met al zou het reëel beschikbaar inkomen in 2013 met zowat 1 % stijgen. In 2014 zou ongeveer dezelfde groei worden opgetekend, waarbij de groei van het arbeidsinkomen nauwelijks hoger zou liggen dan in 2013.

Wat de economische onzekerheid betreft, is de spaarquote van de huishoudens, die na de grote recessie in 2011 was teruggevallen tot een uitzonderlijk laag peil, in 2012 opnieuw toegenomen. Terwijl die spaarneiging in 2013, onder meer op basis van de momenteel beschikbare sectorrekeningen, nog licht zou toenemen, wijzen de huidige prognoses op een onveranderd peil voor 2014. Het feit dat de spaarquote niet langer toeneemt, ondanks het stijgend aandeel, in het beschikbaar inkomen, van de financiële inkomens die traditioneel in hogere mate worden gespaard, en de, op basis van de stijgende reële rente, verwachte toename van het rendement op sparen, staat niet los van het toegenomen vertrouwen waardoor huishoudens hun voorzorgssparen afbouwen. Het kan evenwel ook te maken hebben met liquiditeitsbeperkingen waarbij, voor tal van gezinnen, inkomensstijgingen zich in grotere mate vertalen in consumptie.

In tegenstelling tot de particuliere consumptie zouden de investeringen in woningbouw, naar volume, in 2013 wel opnieuw een (heel sterk) negatieve groei laten optekenen en dit voor het derde jaar op rij. Dit kan een aanwijzing zijn dat het vertrouwen van de huishoudens in de inkomensvoorzichten op langere termijn nog uitermate broos blijft. Daarnaast speelt de aanscherping van de kredietvoorwaarden wellicht een rol, wat mogelijkerwijs ook het

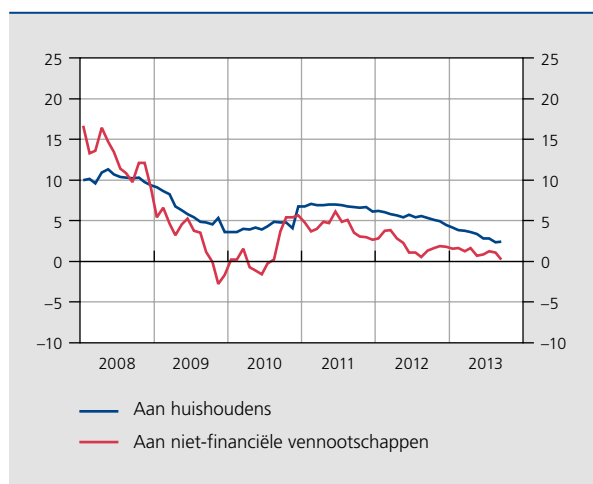
geval is voor de toename van de reële rente op hypotheekleningen en voor de onzekerheid betreffende de overdracht van de fiscale behandeling van hypotheekleningen naar de gewesten. De groei van de hypotheekkredieten is in 2013 overigens verder vertraagd, al blijft hij positief. Hoewel er wordt van uitgegaan dat de investeringen in woningbouw in de loop van 2014 zullen aantrekken, zou de gemiddelde groei ook volgend jaar negatief blijven.

De bedrijfsinvesteringen naar volume, van hun kant, hebben sinds het eerste kwartaal van 2013 wel reeds opnieuw aangeknoopt met een positieve groei, ook al blijft de jaargroei licht negatief als gevolg van het overloopeffect. Deze investeringen zouden over de projectieperiode gestaag blijven toenemen en in 2014 een jaargroei van iets minder dan 3 % laten optekenen. Het herstel van de bedrijfsinvesteringen heeft uiteraard te maken met de gunstigere vraagvooruitzichten bij een aantrekkende conjunctuur. Hierbij komt dat, alhoewel de capaciteitsbezetting in de verwerkende nijverheid bijvoorbeeld nog steeds duidelijk onder het langjarig gemiddelde ligt, die bezettingsgraad zowel in het tweede als in het derde kwartaal van 2013 reeds is opgeveerd. Het aantrekken van het bruto-exploitatatieoverschot, na de sterke daling ervan in 2012, vergroot overigens de interne financieringsmogelijkheden van de ondernemingen, terwijl de kredietvoorwaarden voor ondernemingen, volgens de Bank Lending Survey, in het eerste kwartaal versoepeld zijn.

Ondanks de consolidatie-inspanningen blijft de overheidsconsumptie in reële termen groeien. Het groeitempo zou, met name vanwege de noodzaak om het begrotingstekort terug te brengen tot onder de grens van 3 % bbp, in 2013 teruglopen tot zowat 0,7 %; volgend jaar zou het echter weer aantrekken tot iets meer dan 1 %, wat overigens nauw aansluit bij de groei van de particuliere consumptie. Anderzijds zouden de overheidsinvesteringen in 2013 in reële termen sterk afnemen, wat vrij gebruikelijk is in een jaar dat volgt op lokale verkiezingen; in 2014 zouden ze er verder op achteruitgaan.

GRAFIEK 4 DOOR INGEZETEN BANKEN AAN HUISHOUDENS EN AAN NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN VERSTREKTE KREDIETEN

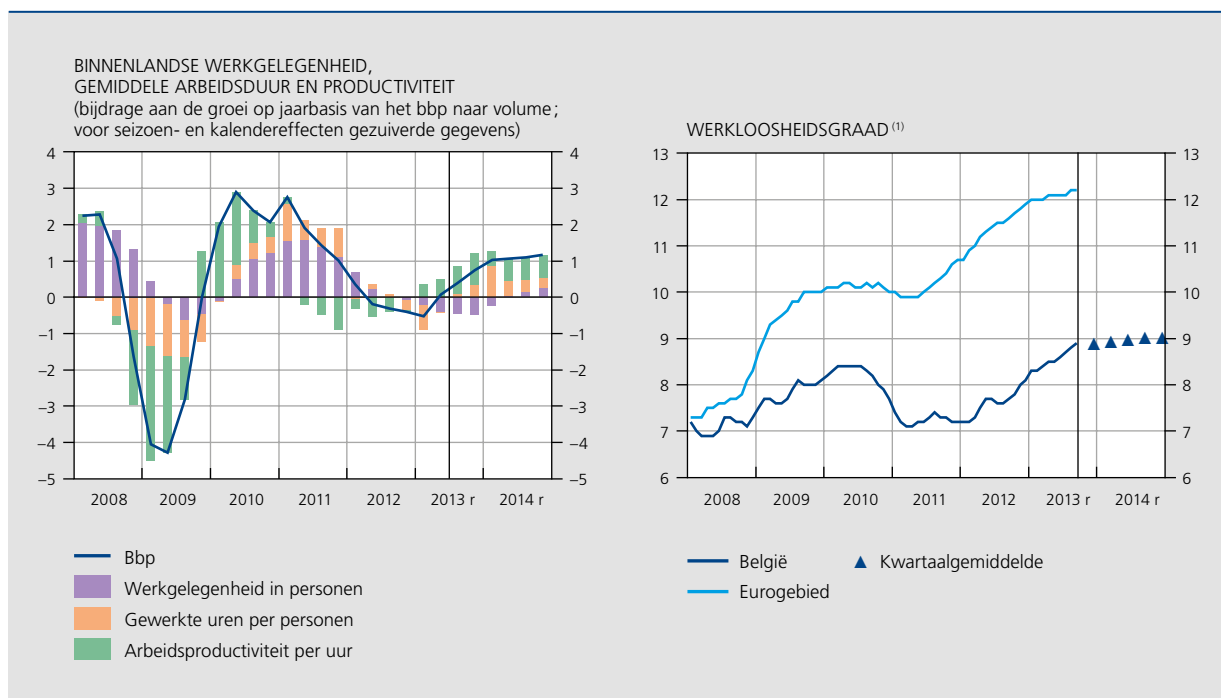
(eindekwaartaalgegevens, veranderingspercentages op jaarbasis)

Bron: NBB.

3. Arbeidsmarkt

De werkgelegenheid reageert doorgaans met enige vertraging op het verloop van de economische bedrijvigheid. Zo is de gemiddelde werkgelegenheid op jaarbasis in 2012 nog enigszins toegenomen, terwijl het bbp terugliep. Het in 2013 opgetekende herstel van de bedrijvigheid heeft zich ook niet meteen vertaald in een toename van de werkgelegenheid, die er dit jaar met 0,4 % zou op achteruitgaan. Pas in 2014 zouden er netto opnieuw banen worden gecreëerd, zij het in beperkte mate, ten belope van ongeveer 0,1 %.

Bronnen: EC, INR, RVA en NBB.

(1) Geharmoniseerde werkloosheidsgraad in % van de beroepsbevolking.

De toenemende vraag zou immers in de eerste plaats worden opgevangen door een grotere arbeidsproductiviteit en een toename van het aantal gewerkte uren per persoon. Toch werd de werkgelegenheidscreatie in beperkte mate opwaarts herzien ten opzichte van de voorjaarsprognoses (waarin de binnenlandse werkgelegenheid ook in 2014 nog licht afnam).

Nadat de gemiddelde arbeidsduur in 2009 een historische daling had laten optekenen als gevolg van het intensieve gebruik, door de werkgevers, van het systeem van de tijdelijke werkloosheid en ook als gevolg van bepaalde crisismaatregelen, heeft het aantal per persoon gewerkte uren volgens de ramingen voor 2013 nog niet opnieuw het peil van vóór de crisis bereikt. De mechanismen inzake labour hoarding werden tijdens de conjunctuurvertraging van 2012 minder vaak gebruikt. Behalve aan de minder sterke daling van de bedrijvigheid, kan dit aan ten minste twee factoren worden toegeschreven: enerzijds beschikten de ondernemingen aan het einde van de recessie over minder financiële reserves en, anderzijds, werden de toepassingsvoorwaarden voor tijdelijke werkloosheid verstrakt, met de invoering van een responsabiliseringsbijdrage.

Gelet op de zeer lichte daling van het gemiddeld aantal uren, moet de oorzaak van de daling van het totale arbeidsvolume in 2013 vooral worden gezocht in de

vernietiging van een groter aantal banen dan in 2009. Deze vertraagde reactie van de werkgelegenheid wordt deels ook verklaard door het feit dat sommige steunmaatregelen voor de arbeidsvraag, die in 2010 waren versterkt, niet langer van kracht zijn. Zo is het aantal begunstigden van het Activa Win-Win-plan in het tweede kwartaal van 2013 teruggelopen tot nul. Tegelijkertijd zijn verscheidene programma's voor collectieve ontslagen, die eerder waren aangekondigd in het kader van bedrijfsherstelingsoperaties of -sluitingen, ten uitvoer gelegd. Gelet op de langdurige procedures die daarmee gepaard gaan, zou het effect van deze collectieve ontslagen ook in 2014 de werkgelegenheidscijfers nog beïnvloeden.

Tegen de achtergrond van de verwachte economische opleving zouden de ondernemingen in eerste instantie het aantal door hun personeel gewerkte uren moeten opvoeren en hun productiviteitsniveau herstellen, vooraleer nieuwe werknemers in dienst te nemen. In 2014 zou het aantal per persoon gewerkte uren dus toenemen, terwijl de werkgelegenheid in aantal personen slechts lichtjes zou stijgen. De positieve verandering van het totale arbeidsvolume zou dus voornamelijk toe te schrijven zijn aan de langere werktijden van de aanwezige werknemers. Aangezien de opleving van de bedrijvigheid zich in 2014 sterker zou laten voelen, zou de arbeidsproductiviteit per uur evenwel opnieuw in hetzelfde tempo stijgen als het voorgaande jaar.

In 2013 zouden vooral banen verloren gaan in de conjunctuurgevoelige bedrijfstakken en gedurende heel 2014 zou er netto bijna geen banencreatie plaatsvinden. Anders dan tijdens de grote recessie, zou ook de bedrijfstak 'overheid en onderwijs' worden getroffen, dit in het licht van de begrotingsconsolidatie op verschillende beleidsniveaus. Daartegenover zou, net als tijdens de voorgaande jaren, de sterk gesubsidieerde bedrijfstak 'overige diensten' (vooral gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening) de werkgelegenheid mee vergroten.

Andere gesubsidieerde banen, zoals deze die worden uitgeoefend in het stelsel van de dienstencheques, zouden de werkgelegenheidscreatie blijven schragen. Ten opzichte van 2008-2009 zou de groei ervan echter licht vertragen, onder meer als gevolg van de geleidelijke verzadiging van de vraag en de opeenvolgende stijgingen van de prijs van de cheques.

Net als tijdens de voorgaande jaren, zou de zelfstandige arbeid het werkgelegenheidsverloop ondersteunen met

een groei van bijna 1 % in 2013 en in 2014, goed voor zo'n 6 000 à 7 000 extra werknemers.

In totaal zou de binnenlandse werkgelegenheid in 2013 met 17 400 personen teruglopen en het jaar nadien met 2 500 personen toenemen. Als gevolg van de inkrimping van de vraag naar arbeidskrachten en het ontradende effect daarvan op het arbeidsaanbod, zou de beroepsbevolking in 2013 met om en nabij 6 000 eenheden zijn toegenomen, een veel minder krachtig groeitempo dan tijdens de voorgaande jaren. Door deze vertraging zouden de gevolgen van de dalende werkgelegenheid voor de werkloosheid worden getemperd. De nieuwe stijging van de werkloosheid zou vooral voelbaar zijn in 2013, met 23 500 extra werkzoekenden. Met 19 400 bijkomende werkzoekenden in 2014, zou het peil van 600 000 werklozen worden benaderd. De geharmoniseerde werkloosheidsgraad van de 15-64-jarigen zou derhalve blijven stijgen tot gemiddeld 9,1 % in 2014, het hoogste cijfer sedert 1998.

TABEL 4 ARBEIDSAANBOD EN -VRAAG

(jaargemiddelden, voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens, tenzij anders vermeld)

	2009	2010	2011	2012	2013 r	2014 r
	(veranderingspercentages)					
Bbp	-2,8	2,3	1,8	-0,1	0,2	1,1
Arbeidsvolume	-1,3	1,0	2,1	0,2	-0,4	0,5
Binnenlandse werkgelegenheid in personen	-0,2	0,7	1,4	0,2	-0,4	0,1
	(veranderingen in duizenden personen)					
Binnenlandse werkgelegenheid	-8,8	30,2	63,4	9,4	-17,4	2,5
Loontrekkenden	-13,3	23,9	53,7	0,5	-24,1	-3,2
waarvan:						
Conjunctuurgevoelige bedrijfstakken	-38,1	2,8	31,9	-6,0	-31,5	-13,3
Overheid en onderwijs	13,8	6,7	3,7	-0,6	-1,6	-1,8
Overige diensten	11,0	14,4	18,1	7,1	9,1	11,9
Zelfstandigen	4,5	6,3	9,7	8,9	6,7	5,7
Grensarbeiders	1,1	0,8	-0,1	1,1	0,2	0,0
Totale werkgelegenheid	-7,7	31,1	63,2	10,5	-17,2	2,5
Niet-werkende werkzoekenden	50,6	13,7	-19,8	14,4	23,5	19,4
Beroepsbevolking	42,9	44,7	43,4	25,0	6,4	22,0
<i>p.m. Geharmoniseerde werkloosheidsgraad⁽¹⁾ ...</i>	<i>8,0</i>	<i>8,4</i>	<i>7,2</i>	<i>7,6</i>	<i>8,7</i>	<i>9,1</i>

Bronnen: EC, INR, RVA, NBB.

(1) In % van de beroepsbevolking (15-64 jaar), niet voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens.

4. Prijzen en kosten

Volgens de huidige projecties zou de inflatie van de consumptieprijzen in België, gemeten volgens de HICP, in 2013 op 1,2 % uitkomen – tegen 1,4 % in het eurogebied – en in 2014 op 1,3 %. Deze prijsstijgingen liggen aanzienlijk lager dan tijdens de voorgaande jaren aangezien de inflatie in 2011 en 2012 respectievelijk 3,4 % en 2,6 % bedroeg.

Aangezien de onderliggende inflatietendens gerelateerd is aan, onder meer, het verloop van de kosten van de ondernemingen, waaronder de lonen, en aan hun prijsbeleid – en derhalve ook aan de concurrentie-omgeving – draagt ze bij aan de vertraging van de totale inflatie; over heel 2013 zou ze immers met gemiddeld 1,4 % dalen en in 2014 met 1,5 %. Deze ontwikkeling is tevens het gevolg van het feit dat de verhogingen – in januari 2012 – van de indirecte belastingen in de diensten vanaf 2013 niet langer effect sorteren, terwijl ze in 2012 voor een deel de versnelling van de onderliggende tendens, tot gemiddeld 1,9 %, verklaarden.

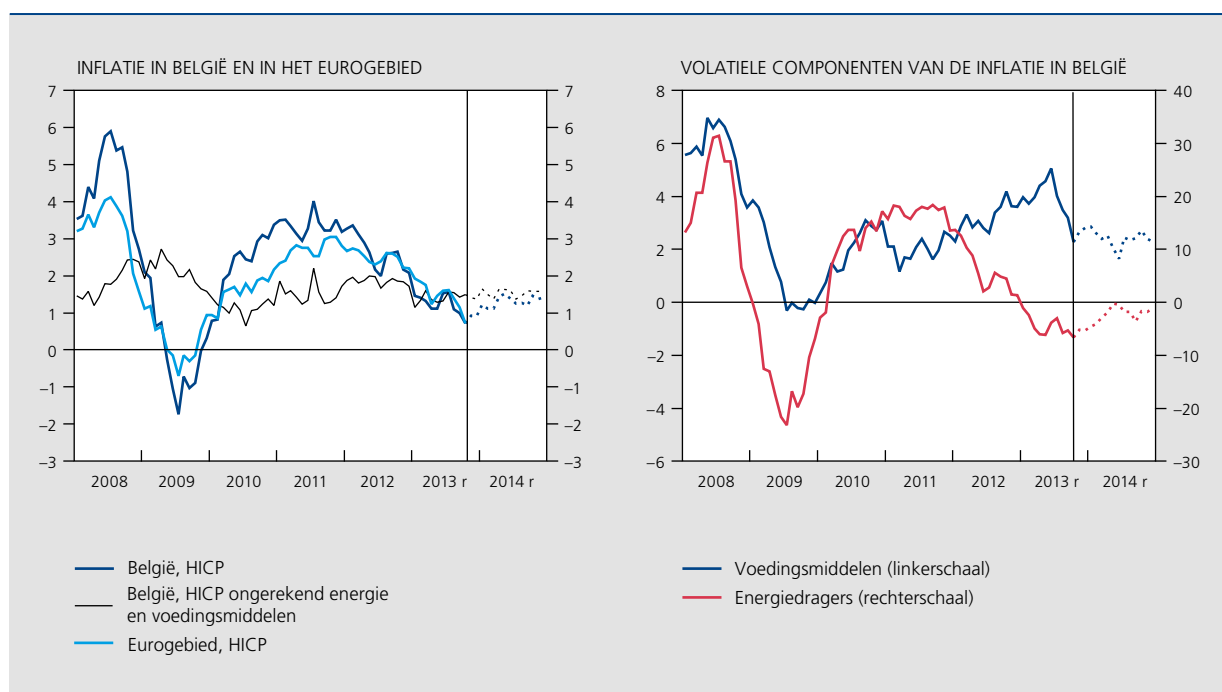
De vertraging van de totale inflatie is evenwel in de eerste plaats het gevolg van het verloop van de energieprijzen; deze laatste geven sinds begin 2013 op jaarbasis immers een daling te zien. In de huidige projecties wordt ervan uitgegaan dat ze in 2013 met 4,7 % zakken ten opzichte

van 2012, toen ze nog met gemiddeld 6 % klommen. Hoewel de daling geleidelijk zou moeten afzwakken, worden voor 2014 op jaarbasis toch nog negatieve groei-cijfers verwacht, met een daling van gemiddeld 2,5 %.

Deze ontwikkelingen hebben te maken met, enerzijds, de noteringen van de olieproducten op de internationale markten en het gedrag van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar en, anderzijds, de wijzigingen op de gas- en elektriciteitsmarkt. Zo zou de prijs van een vat Brent-olie over het geheel van 2013 licht dalen, aangezien de huidige projecties gewag maken van gemiddeld \$ 108 per vat in 2013, tegen \$ 112 in 2012. Parallel daarmee zou de wisselkoers van de euro ten opzichte van de dollar op 1,33 uitkomen, tegen 1,29 in 2012. Een lagere Brent-notering, in combinatie met een sterkere euro, zou de olieprijs in euro in 2013 forser doen dalen dan in 2012. Na de bevrozing van de opwaartse indexering van de gas- en elektriciteitsprijzen tussen april en december 2012 kondigden verschillende leveranciers overigens aan hun tarieven vanaf januari 2013 aanzienlijk te verlagen, tegen de achtergrond van de verscherpte concurrentie. Bovendien mogen, vanwege nieuwe regelgeving, de indexeringsformules voor contracten met variabele prijzen voortaan enkel gebaseerd zijn op de beursnoteringen van de Europese gas- en elektriciteitsmarkten en mogen ze niet langer refereren aan de aardolieprijs.

GRAFIEK 6 INFLATIE

(HICP, veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar)

Bronnen: EC, NBB.

TABEL 5

PRIJS- EN KOSTENINDICATOREN

(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar)

	2009	2010	2011	2012	2013 r	2014 r
HICP	0,0	2,3	3,4	2,6	1,2	1,3
Gezondheidsindex	0,6	1,7	3,1	2,7	1,3	1,4
Onderliggende inflatietendens ⁽¹⁾	2,1	1,1	1,5	1,9	1,4	1,5
Bbp-deflator	1,2	2,1	2,0	1,9	1,6	1,5
Loonkosten in de private sector						
Loonkosten per gewerkt uur	2,7	0,9	2,4	3,7	2,1	1,1
waarvan indexering	2,5	0,5	2,7	2,8	1,9	1,3
Arbeidsproductiviteit ⁽²⁾	-1,5	1,3	-0,2	-0,7	0,4	0,6
Loonkosten per eenheid product	4,3	-0,4	2,6	4,4	1,7	0,6

Bronnen: EC, INR, FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, NBB.

(1) Gemeten aan de hand van de HICP ongerekend levensmiddelen en energiedragers.

(2) Toegevoegde waarde naar volume per gewerkt uur door loontrekkenden en zelfstandigen.

In tegenstelling tot de energieprijzen, stijgen de prijzen van voedingsmiddelen sneller dan in 2012, wat maakt dat de totale inflatie minder sterk vertraagt. Aan deze snellere prijsstijging voor voedingsmiddelen ligt meer bepaald het prijsverloop van de niet-bewerkte voedingsmiddelen ten grondslag, aangezien de prijzen van deze laatste met gemiddeld 4,5 % zouden stijgen als gevolg van de ongunstige aanbodvoorwaarden die verband houden met de slechte plaatselijke weersomstandigheden voor groenten en fruit. Vanaf 2014 zal de stijging op jaarbasis wellicht opnieuw gematigder worden aangezien er in de projecties wordt uitgegaan van een gemiddelde groei van 2 %.

De groei van de loonkosten per eenheid product in de private sector zou, na de piek van 4,4 % in 2012, vertragen tot 1,7 % in 2013 en 0,6 % in 2014. De verslechtering van het kostenconcurrentievermogen in 2012 vloeide voort uit het ongunstige verloop van zowel de arbeidsproductiviteit als de loonkosten per uur. Voor 2013 en 2014 worden de vooruitzichten gunstig beïnvloed door het geleidelijk herstel van de arbeidsproductiviteitswinsten en door de tragere groei van de loonkosten, die zou uitkomen op 2,1 % in 2013 en op 1,1 % in 2014, tegen 3,7 % in 2012. Hieruit vloeit voort dat het kostenconcurrentievermogen van de Belgische ondernemingen ten opzichte van dat van België's drie voornaamste handelspartners, namelijk Duitsland, Frankrijk en Nederland, in 2013 en, vooral, in 2014 wellicht zal verbeteren.

De loonindexering blijft de belangrijkste determinant van het loonkostenverloop. De gezondheidsindex, die als referentie dient voor de indexering van de lonen, steeg met 3,1 % in 2011 en met 2,7 % in 2012; volgens de projecties

zou de index in 2013 stijgen met 1,3 % en in 2014 met 1,4 %. Een van de wijzigingen die in januari 2013 zijn aangebracht in de berekening van de gezondheidsindex (namelijk het in aanmerking nemen van het neerwaartse effect van de koopjes) werkt deze vertraging in 2013 eenmalig in de hand. Rekening houdend met het feit dat de verschillende paritaire comités de indexeringsmechanismen niet allemaal op hetzelfde tijdstip toepassen, zal de automatische aanpassing van de lonen in 2013 niettemin nog grotere stijgingen met zich brengen, ook al neemt de inflatie sedert eind 2012 af. In 2014 zal dit effect concreet tot uiting komen in een duidelijke vertraging van de loonstijgingen. Behalve met de indexering, wordt in de hypothese voor het verloop van de uurloonkosten in de private sector in 2013 en 2014 immers rekening gehouden met een bevrozing van de reële conventionele lonen, zoals bepaald in het ontwerp van centraal akkoord dat de regering voor de periode 2013-2014 heeft opgelegd. De overige factoren van de loonvorming zouden in 2013 licht positief evolueren, terwijl dat in 2014 ietwat negatief zou zijn, hoofdzakelijk vanwege het effect van de verminderingen van de socialezekerheidsbijdragen.

5. Overheidsfinanciën

5.1 Ontvangsten, uitgaven en financieringssaldo

Op basis van de meest recente informatie wordt verwacht dat de overheidsfinanciën het jaar 2013 zullen afsluiten met een tekort van 2,8 % bbp. In 2014 zou dat tekort,

TABEL 6 OVERHEIDSREKENINGEN⁽¹⁾
(in % bbp)

	2011	2012	2013 r	2014 r
Gezamenlijke overheid				
Ontvangsten	49,6	51,0	51,4	51,2
Fiscale en parafiscale ontvangsten	43,6	44,8	45,3	45,5
Overige	6,0	6,2	6,2	5,7
Primaire uitgaven	50,0	51,6	51,0	50,9
Primair saldo	-0,4	-0,6	0,4	0,3
Rentelasten	3,3	3,4	3,1	3,0
Financieringsbehoefte (-) of -vermogen	-3,7	-4,0	-2,8	-2,8
<i>p.m. Effect van niet-recurrente factoren</i>	<i>-0,2</i>	<i>-0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,1</i>
Financieringssaldo per deelsector				
Federale overheid	-3,4	-3,4	-2,7	-2,6
Sociale zekerheid	0,0	-0,1	0,1	0,0
Gemeenschappen en gewesten	-0,2	0,0	0,0	-0,1
Lokale overheid	-0,1	-0,4	-0,1	-0,1

Bronnen: INR, NBB.

(1) Volgens de methodologie die wordt gebruikt in het kader van de procedure bij buitensporige overheidstekorten (EDP).

tegen de hierboven beschreven macro-economische achtergrond, stabiel blijven.

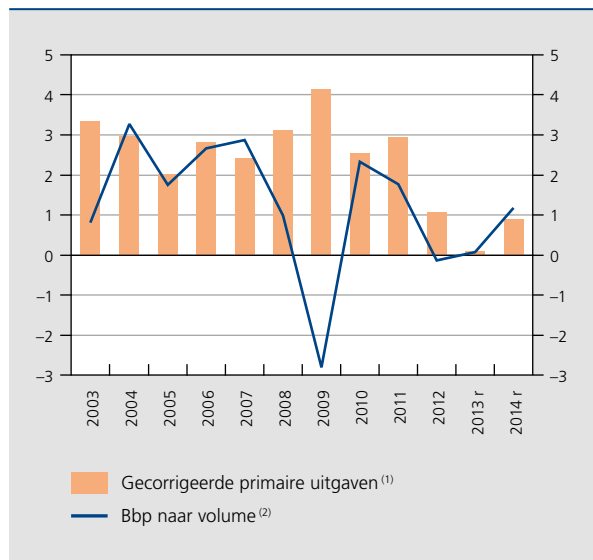
De overheidsontvangsten, uitgedrukt in verhouding tot het bbp, zouden in 2013 met 0,5 procentpunt stijgen en, vervolgens, met 0,2 procentpunt dalen.

De nieuwe stijging van de ontvangstenratio in 2013 is vooral toe te schrijven aan structurele fiscale maatregelen. Het betreft onder meer de verdere harmonisering van de belastingen op roerende inkomsten tot 25 %, de verhoging van de heffingen op de meerwaarden en op levensverzekeringspremies, het aangepaste referentietarief voor de berekening van de notionele interestaftrek en de verhoging van de accijnzen op tabak en alcohol en de verstrenging van de regels met betrekking tot de btw op investeringsgoederen die zowel voor privé- als voor zakelijke doeleinden worden gebruikt. De positieve invloed van de factoren die slechts tijdelijk van aard zijn, zou in 2013 nagenoeg vergelijkbaar zijn met die in 2012. De verwachte opbrengsten uit onder meer de fiscale regularisering zouden immers al met al de meevallers van vorig jaar compenseren, namelijk de late betaling van de nucleaire rente van 2011 en de vervroegde inning van de heffing op de levensverzekeringspremies. Wat de niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten betreft, vormen de terugbetaling van vroegere subsidies door bpost en van te veel geïnde douanerechten door de EU positieve eenmalige elementen.

In 2014 zouden de fiscale en parafiscale ontvangsten verder oplopen onder impuls van diverse maatregelen. Zo zouden de ontvangsten uit de personenbelasting stijgen als gevolg van, onder meer, de afschaffing van de aftrek voor een deel van de energiebesparende investeringen. Bovendien zouden de ontvangsten worden opgedreven door de zogeheten fairness tax die van toepassing is op sommige vennootschappen waarvan de dividenduitkering groter is dan de heffingsbasis van de vennootschapsbelasting, de invoering van btw op de erelonen van advocaten en andere maatregelen, onder meer op het vlak van de accijnzen. De niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten daarentegen zouden fors teruglopen als gevolg van het verdwijnen van de niet-recurrente ontvangsten in 2013 en de daling van de vergoedingen die de financiële sector betaalt voor de financiële injecties en waarborgen die door de overheid werden verleend, maar die ten dele werden afgebouwd.

De primaire uitgaven waren in 2012 gestegen tot een niveau dat als historisch bijzonder hoog mag worden beschouwd, onder meer door de herkapitalisatie van Dexia. In 2013 zouden deze uitgaven in verhouding tot het bbp met 0,5 procentpunt dalen en in 2014 zouden ze verder teruglopen met 0,1 procentpunt. Gecorrigeerd voor de invloed van de niet-recurrente en conjuncturele factoren alsook voor de indexeringseffecten, zouden de primaire uitgaven in 2013 naar volume stabiel blijven; in 2014

GRAFIEK 7 **PRIMAIRE UITGAVEN VAN DE OVERHEID EN BBP**
(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar)

Bronnen: INR, NBB.

(1) Primaire uitgaven gedeïndeerd aan de hand van de HICP en gecorrigeerd voor de invloed van conjuncturele, niet-recurrente of budgettaire neutrale factoren, alsook voor het indexeringseffect. Het indexeringseffect is het effect dat voortvloeit uit het verschil tussen, enerzijds, de effectieve indexering van de bezoldigingen van het overheidspersoneel en de sociale uitkeringen en, anderzijds, de stijging van de HICP.

(2) Voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens.

zouden ze met 0,9 % stijgen. Het structurele verloop van de overheidsbestedingen zou dan lichtjes onder de groei van het reële bbp liggen.

De voor 2013 algemeen verwachte stagnering, in reële termen, van de gecorrigeerde primaire uitgaven verhult uiteenlopende ontwikkelingen in de deelsectoren. De federale overheid zou, in reële termen, een stabilisatie laten optekenen. De socialezekerheidsuitgaven zouden met 0,9 % toenemen: deze – in vergelijking met de tijdens de afgelopen jaren opgetekende gemiddelde ontwikkeling – zeer geringe stijging zou toe te schrijven zijn aan de matiging van de uitgaven voor gezondheidszorg. Omgekeerd zouden de gemeenschappen en gewesten, alsook de lokale overheid, hun uitgaven met respectievelijk 0,4 en 1,5 % zien teruglopen. De uitgavenvermindering bij de lokale overheid zou te verklaren zijn door, onder meer, de inkrimping van de overheidsinvesteringen, een traditioneel verschijnsel in het jaar dat volgt op de gemeente- en provincieraadsverkiezingen.

De projecties voor 2014 wijzen op een daling van de gecorrigeerde reële uitgaven van de federale overheid met 1,9 %. De sociale zekerheid zou haar uitgaven met 2 % opvoeren. Dat is weliswaar méér dan in 2013, maar nog steeds minder dan de in het verleden opgetekende

gemiddelde toename. De uitgaven van de gemeenschappen en gewesten, alsook die van de lokale overheid, zouden met respectievelijk 1,4 % en 0,1 % toenemen.

De rentelasten zouden het begrotingssaldo opnieuw gunstig beïnvloeden. Na een lichte stijging in 2012 zouden ze in 2013 en 2014, in verhouding tot het bbp, immers opnieuw afnemen als gevolg van de daling van de impliciete rentevoet op de overheidsschuld.

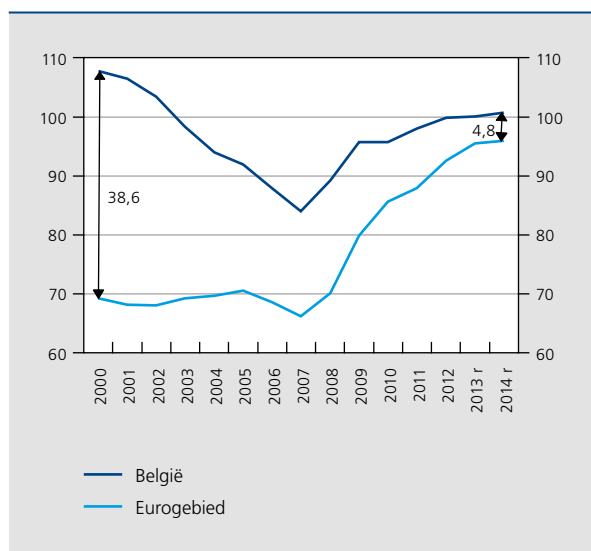
De overheidstekorten zoals die uit de projecties naar voren komen, zijn groter dan de door de federale regering beoogde deficits van 2,5 % bbp in 2013 – inclusief een veiligheidsmarge ten opzichte van de door de Ecofin-Raad van 21 juni 2013 geformuleerde doelstelling van 2,7 % bbp – en 2,1 % bbp in 2014. Voor 2013 worden de ontvangsten lager ingeschat dan in de overheidsbegroting, wat voor 2014 een overloopeffect impliceert; voor de lokale overheid wordt een groter tekort verwacht dan voorzien in de begroting. Voorts wordt in de projecties – overeenkomstig de gehanteerde methodologie voor de projecties van het Eurosysteem – geen rekening gehouden met nog onvoldoende gepreciseerde begrotingsmaatregelen. Dit geldt onder meer voor de relatief hoge kredietonderbenutting waar in diverse begrotingen voor 2014 wordt van uitgegaan of voor een groot deel van de verwachte opbrengst uit de maatregelen ter bestrijding van de belasting- en socialezekerheidsfraude. Ten slotte gaat de regering ervan uit dat de gemeenschappen en gewesten en de lokale overheid samen in 2014 een overschot van 0,1 % bbp zullen optekenen, terwijl in de ramingen gewag wordt gemaakt van een tekort van 0,1 % bbp.

5.2 Overheidsschuld

De schuldgraad van de Belgische overheid zou eind 2013 uitkomen op 100,1 % bbp, wat 0,3 procentpunt meer is dan tijdens het voorgaande jaar. In deze cijfers is geen rekening gehouden met eventuele extra maatregelen om de doelstelling van de federale regering te bereiken, namelijk het beperken van de schuldgraad tot minder dan 100 % bbp. Sinds 2007 zou de Belgische overheidsschuld aldus met 16,1 procentpunt zijn toegenomen. Over dezelfde periode zou de schuldratio in de andere Europese landen echter veel forser zijn gestegen. Het verschil tussen de schuldgraad van België en die van het eurogebied zou derhalve eens te meer verkleinen.

In 2013 zou de verhoging van de Belgische schuldgraad voornamelijk voortvloeien uit het verloop van de endogene factoren. Deze zouden de schuld met 1,1 procentpunt bbp doen stijgen. Hun negatieve impact zou echter ten opzichte van 2012 lichtjes afnemen, voornamelijk

GRAFIEK 8 GECONSOLIDEERDE BRUTOSCHULD VAN DE OVERHEID IN BELGIË EN IN HET EUROGEBIED
(in % bbp)

Bronnen: EC, INR, NBB.

als gevolg van de verbetering van het primair overschot. Voor 2013 zou dit positieve element de vertraging van de nominale bbp-groei evenwel niet kunnen opvangen. De verbetering van het primair overschot zou dus ontoereikend blijven om de overheidsschuldratio te stabiliseren.

De exogene factoren, zo genoemd omdat ze een effect hebben op de schuld maar niet op het financierings-saldo, zouden in 2013 de schuldgraad ten belope van 0,8 procentpunt positief beïnvloeden. De in het kader van de EFFS toegekende leningen alsook de kapitaalinjecties in het ESM zouden de schuldratio mee doen stijgen, terwijl het bedrag van de uitgifte- en aflossingspremies, de terugbetaling van KBC en de verkoop van Royal Park Investments en Fortis Bank dit opwaarts effect ruimschoots zouden compenseren.

In 2014 zou de schuldratio 100,8% bbp bedragen, wat een stijging is met 0,7 procentpunt bbp ten opzichte van 2013. Dit zou nagenoeg uitsluitend toe te schrijven zijn aan het verloop van de exogene factoren, waaronder de door de EFFS toegekende leningen en de kapitaalinjecties in het ESM, maar ook een reeks uit het thesauriebeheer voortvloeiende factoren.⁽¹⁾ De endogene factoren zouden de schuldgraad lichtjes negatief beïnvloeden. Volgens deze projecties blijven de verbetering van de nominale

(1) Het betreft de kosten van de terugkoop van buybacks, de impact van emissiepremies – de uitzonderlijke emissiepremies die werden geregistreerd in 2012 en 2013 hebben een daling van de schuldgraad teweeggebracht op het ogenblik van hun realisatie, maar zullen daarentegen de schuldgraad voor 2014 verhogen – en het verschil tussen de interesten op transactie- en op kasbasis.

bbp-groei en het primair saldo vooralsnog ontoereikend om het sneeuwbal effect van de overheidsschuld te vermijden.

6. Beoordeling van de risicofactoren

De huidige vooruitzichten van de Bank blijven in de lijn liggen van de prognoses van de andere instellingen die voor volgend jaar eveneens uitgaan van een groei van de bedrijvigheid met zowat 1%. Deze opmerkelijke convergentie van de macro-economische vooruitzichten mag de aandacht evenwel niet afleiden van de grote onzekerheid waarmee dergelijke projecties gepaard gaan. In dat verband lijken de risico's, al met al, nog steeds neerwaarts gericht.

Zo kunnen diverse factoren het prille wereldwijde herstel nog steeds ondergraven. Vooreerst is er de voortdurende onzekerheid rond het Amerikaanse begrotingsbeleid en, meer bepaald, de noodzaak om de uitgavengroei aldaar opnieuw naar een houdbaarder pad te leiden. Daarbij komt het vooruitzicht van de geleidelijke afbouw van het uiterst accommoderend monetair beleid in de Verenigde Staten en, eventueel, in andere zones. Zo zijn de macro-economische prognoses voor het Verenigd Koninkrijk onlangs fors opwaarts herzien, wat – volgens de door de Bank of England gegeven forward guidance – een snellere monetaire verkrapping kan inhouden. De onzekerheid rond de monetairbeleidskoers in de geavanceerde landen kan via kapitaalstromen overigens ook nog meer gaan wegen op de groeivooruitzichten van de opkomende landen. Veel van deze landen staan bovendien voor aanzienlijke structurele uitdagingen, waardoor de groei lager kan uitvallen dan momenteel geraamd. De noodzakelijke wijzigingen in het Chinese groeimodel kunnen bijvoorbeeld gedurende een overgangperiode een grotere neerwaartse impact hebben op de groei van de bedrijvigheid. Wat het eurogebied betreft, ten slotte, is de vereiste deleveraging in heel wat landen allesbehalve voltooid. Het conjunctuurherstel blijft er uiterst kwetsbaar en kan ook worden vertraagd door hervormingsmoeheid en een daarmee gepaard gaande heropflakking van de onzekerheid omtrent de houdbaarheid van de (private en publieke) schuldenlast in diverse landen en ook omtrent de institutionele ontwikkelingen. Hoewel het in de vorige ramingen verwachte herstel in het eurogebied en in andere geavanceerde economieën lijkt door te zetten, blijven er, al met al, nog belangrijke neerwaartse risico's bestaan.

Op louter binnenlands vlak lijken de neerwaartse risico's vooral verband te houden met het verloop van het relatieve concurrentievermogen en met de persistentie van de gunstige vertrouwenseffecten. Wat het eerste punt

TABEL 7 VERGELIJKING MET DE RAMINGEN VAN DE ANDERE INSTELLINGEN
(jaargroei van het bbp naar volume, in %)

Instelling	Laatste prognoses			Vorige prognoses		
	Publicatiedatum	2013	2014	Publicatiedatum	2013	2014
Federaal Planbureau	September 2013 ⁽¹⁾	0,1	1,1	Mei 2013 ⁽²⁾	0,2	1,2
Belgian Prime News	September 2013	0,0	1,0	Juni 2013	0,1	1,2
IMF	Oktober 2013	0,1	1,0	April 2013	0,2	1,2
Consensus Economics	Oktober 2013	0,0	0,9	Juni 2013	0,0	1,0
EC	November 2013	0,1	1,1	Mei 2013	0,0	1,2
OESO	November 2013	0,1	1,1	Mei 2013	0,0	1,1
NBB	December 2013	0,2	1,1	Juni 2013	0,0	1,1

(1) Economische begroting.

(2) Economische vooruitzichten 2013-2018.

betreft, hangt veel af van de mate waarin de huidige beheersing van de loongroei, zoals in deze prognoses wordt verwacht, ook in 2014 wordt voortgezet en kan leiden tot een vernauwing van de loonkloof met de belangrijkste partnerlanden. Daarnaast moet herinnerd worden aan het feit dat de loonkosten slechts één element van het competitiviteitsverschil vormen. Mocht het Belgische concurrentievermogen minder gunstig evolueren dan momenteel wordt verwacht, wat uiteraard ook afhangt van de ontwikkelingen in de andere landen, kan dit leiden tot een groter verlies aan marktaandelen en, dus, een lagere groei van de uitvoer en de bedrijvigheid, al zou de impact daarvan vooral op middellange termijn voelbaar worden.

Wat de vertrouwenseffecten betreft, is bijvoorbeeld de huidige prognose van een relatief vlak verloop van de spaarquote van de huishoudens duidelijk afhankelijk van de vraag of de onzekerheid al dan niet blijft afnemen.

Een grotere bezorgdheid over de inkomensvooruitzichten op middellange termijn ten gevolge van, bijvoorbeeld, een trager aantrekkende werkgelegenheid, zou het voorzorgssparen opnieuw kunnen verhogen. Een grotere mate van onzekerheid in hoofde van de producenten ten aanzien van de vraagvooruitzichten kan dan weer het herstel van de bedrijfsinvesteringen of de werkgelegenheid vertragen. Het vertrouwen van de Belgische consumenten, investeerders en werkgevers hangt uiteraard in sterke mate samen met de internationale conjunctuurvooruitzichten, maar ook louter binnenlandse factoren, zoals de onzekerheid rond het begrotingsbeleid, kunnen een rol spelen. Daarentegen kan een robuustere mondiale groei ook sterkere positieve vertrouwenseffecten creëren, waardoor de binnenlandse vraag zich sneller zou herstellen dan volgens de huidige prognoses. Ten slotte kunnen ook de federale en regionale verkiezingen van mei 2014 en de daaropvolgende regeringsvormingen een factor van onzekerheid vormen.

Bijlage

PROJECTIES VOOR DE BELGISCHE ECONOMIE: SYNTHESE VAN DE BELANGRIJKSTE RESULTATEN

(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld)

	2010	2011	2012	2013 r	2014 r
Groei (voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens)					
Bbp naar volume	2,3	1,8	-0,1	0,2	1,1
Bijdragen tot de groei:					
Binnenlandse bestedingen, ongerekend de voorraadwijziging	1,4	1,1	-0,2	0,0	1,1
Netto-uitvoer van goederen en diensten	0,6	-0,3	0,5	0,5	0,0
Voorraadwijziging	0,3	0,9	-0,4	-0,3	0,0
Prijzen en kosten					
Geharmoniseerde consumptieprijsindex	2,3	3,4	2,6	1,2	1,3
Gezondheidsindex	1,7	3,1	2,7	1,3	1,4
Bbp-deflator	2,1	2,0	1,9	1,6	1,5
Ruilvoet	-1,6	-1,3	-0,2	-0,4	0,6
Loonkosten per eenheid product in de private sector	-0,4	2,6	4,4	1,7	0,6
Uurloonkosten in de private sector	0,9	2,4	3,7	2,1	1,1
Productiviteit per arbeidsuur in de private sector	1,3	-0,2	-0,7	0,4	0,6
Arbeidsmarkt					
Binnenlandse werkgelegenheid (gemiddelde jaar-op-jaar verandering, in duizenden personen) ..	30,2	63,4	9,4	-17,4	2,5
Totaal arbeidsvolume ⁽¹⁾	1,0	2,1	0,2	-0,4	0,5
Geharmoniseerde werkloosheidsgraad ⁽²⁾ (in % van de beroepsbevolking)	8,4	7,2	7,6	8,7	9,1
Inkomens					
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	-1,2	-0,9	1,2	0,9	1,1
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	15,2	14,1	15,2	15,5	15,6
Overheidsfinanciën⁽³⁾					
Financieringssaldo (in % bbp)	-3,7	-3,7	-4,0	-2,8	-2,8
Primair saldo (in % bbp)	-0,4	-0,4	-0,6	0,4	0,3
Overheidsschuld (in % bbp)	95,7	98,0	99,8	100,1	100,8
Lopende rekening					
(volgens de betalingsbalans, in % bbp)	1,9	-1,1	-2,0	-1,7	-1,1

Bronnen: EC, ADSEI, INR, NBB.

(1) Totaal aantal gewerkte uren in de economie.

(2) In % van de beroepsbevolking (15-64 jaar), niet voor kalenderinvloeden gezuiverde gegevens.

(3) Volgens de in het kader van de procedure bij buitensporige overheidstekorten (EDP) gebruikte methodologie.

Tendensen in de belastingstelsels van de EU

B. Eugène
P. Bisciari
M. Nautet
P. Stinglhamber
L. Van Meensel

Inleiding

Het is een feit dat tal van Europese landen, en in het bijzonder België, de inkomens uit arbeid van oudsher zwaar belasten. In die wetenschap wordt er door internationale economische instellingen op gewezen dat dit hoge belastingpeil het arbeidsaanbod kan verstoren; ze dringen er dan ook op aan de fiscale druk op de factor arbeid deels naar andere inkomstenbronnen te verschuiven.

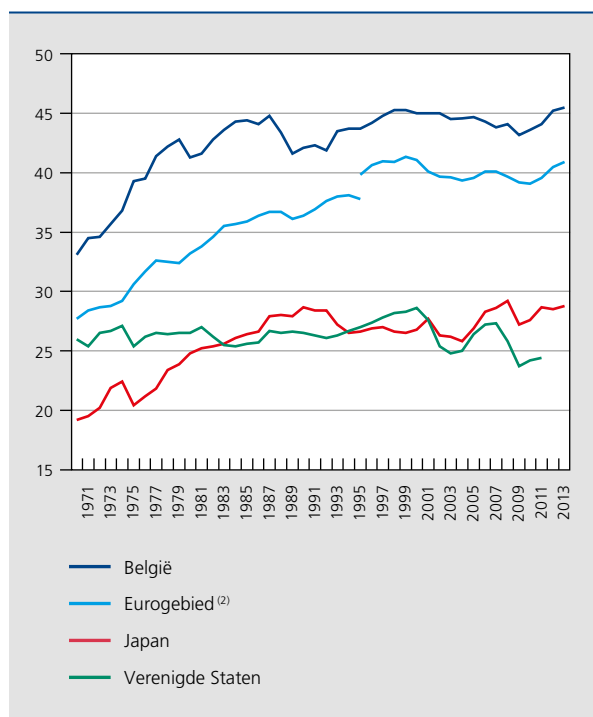
In de huidige context ligt de klemtoon niet meer zozeer op een verandering in de wijze van belastingheffing, dan wel op de zoektocht naar potentiële nieuwe inkomsten. De nood aan een ingrijpende begrotingsconsolidatie is immers zogoed als algemeen. Dit vereist voornamelijk een vermindering van de overheidsuitgaven; gelet op de omvang van deze consolidatie, moeten echter ook nieuwe middelen worden gezocht. Deze laatste zouden best zo weinig mogelijk nieuwe verstoringen teweegbrengen en op termijn, wanneer de fiscale druk enigszins zal kunnen worden verlicht, in de plaats komen van een belasting die méér verstoringen veroorzaakt.

De fiscaliteit evolueert overigens constant. Het komt er dus op aan de grote tendensen te analyseren die zich sedert het begin van de eeuw in de EU en vooral in het eurogebied hebben afgetekend. Deze analyse is onder meer bedoeld om België's positie ten opzichte van de overige landen na te gaan, zowel wat de ontwikkelingen tijdens de afgelopen jaren betreft als inzake het

huidige peil van de belastingdruk. Deze doorlichting kan van nut zijn tegen de achtergrond van toekomstige hervormingen van de fiscaliteit die door de EC en de Ecofin-Raad worden dan aanbevolen en waar België zich lijkt bij aan te sluiten. In het licht van de Europese integratie is het tevens interessant om te onderzoeken of de lidstaten hun fiscaal stelsel en belastingpeil op elkaar trachten af te stemmen, dan wel of ze de fiscale concurrentie vrij spel laten.

Dit artikel begint met een overzicht, over een lange periode, van de totale fiscale en parafiscale druk in het eurogebied, maar ook in de Verenigde Staten en Japan. Vervolgens wordt de analyse toegespitst op de periode vanaf 2000 en op de landen van het eurogebied, plus Denemarken, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. Het verloop en de huidige situatie van de belangrijkste fiscale en parafiscale ontvangsten – eenvoudigheidshalve zal de term “fiscaal” in de rest van dit artikel ook de parafiscaliteit omvatten – worden systematisch onder de loep genomen. De belastingen op arbeid, die gemiddeld beschouwd meer dan de helft van de totale fiscale druk uitmaken, komen als eerste aan de beurt. In de twee volgende paragrafen worden de belasting op consumptie alsook de milieuheffingen toegelicht. En tot slot volgt een summier voorstelling van de belasting op kapitaal in haar totaliteit, waarna specifiek wordt ingegaan op de vennootschapsbelasting en op enkele aan de gang zijnde ontwikkelingen in het vlak van de belasting van roerende inkomsten en vermogenstransacties.

GRAFIEK 1 TOTALE FISCALE EN PARAFISCALE ONTVANGSTEN⁽¹⁾
(in % bbp)

Bronnen: EC, OESO (tot 1980 voor Japan en 1994 voor het eurogebied).

(1) Exclusief de toegerekende sociale bijdragen.

(2) Niet-gewogen gemiddelde voor de periode 1970-1994, eigen berekeningen.

1. Totale fiscale ontvangsten

Sedert 1970 evolueert de totale fiscale druk in wat achteraf het eurogebied is geworden en in Japan vrij gelijklopend. Zo is het totale peil van de fiscale ontvangsten, uitgedrukt in procenten bbp, tot het einde van de jaren tachtig sterk gestegen in Japan en tot medio jaren negentig in Europa. Daarna bleef de fiscale druk in het eurogebied al met al stabiel. In Japan lijkt de lichte daling aan het begin van de jaren negentig slechts van tijdelijke aard te zijn geweest, aangezien er een stijging van vergelijkbare omvang op volgde die aan het begin van de jaren 2000 inzette. In de Verenigde Staten waren de veranderingen tijdens deze periode duidelijk minder ingrijpend, zodat het huidige peil van de totale fiscale ontvangsten in de buurt ligt van, maar lager uitkomt dan dat van de jaren zeventig.

Qua niveau is de totale fiscale druk sedert 1970 in Europa steeds hoger geweest dan in de Verenigde Staten en Japan. Het aan het begin van de periode vrij geringe verschil tussen Europa en de Verenigde Staten is evenwel vergroot en in Japan weegt de fiscale druk op dit ogenblik zwaarder dan in de Verenigde Staten. In Japan ligt hij

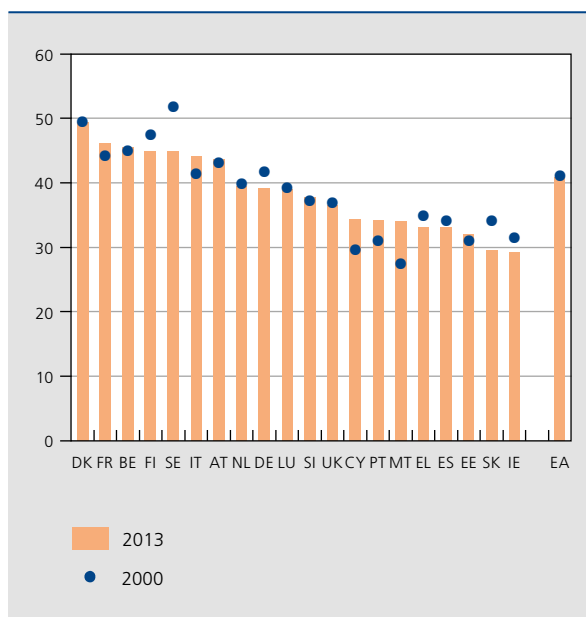
momenteel, net als aan het begin van de periode, ongeveer 30 % lager dan in Europa. In de Verenigde Staten ligt de fiscale druk bijna 40 % lager dan in Europa.

In vergelijking met deze grote economische regio's is de fiscale druk in België steeds bijzonder zwaar geweest. Het verschil ten opzichte van het eurogebied als geheel belooft in 2013 4,6 procentpunt bbp.

Binnen het eurogebied zijn de totale fiscale heffingen, uitgedrukt in procenten bbp, tussen 2000 en 2013 nagenoeg onveranderd gebleven. Deze schijnbare stabiliteit verhuult evenwel uiteenlopende ontwikkelingen in de verschillende landen.

Bij de landen die de fiscale druk hebben verlaagd, valt Zweden op door de omvang van de verlaging; Zweden is niet langer Europees koploper inzake belastingdruk. Hoewel Finland zijn belastingen minder sterk heeft teruggedrongen, staat dit land, anders dan in 2000, niet langer meer derde op de ranglijst. Aan de andere kant van het spectrum is de fiscale druk de laagste van het eurogebied geworden in landen die de belastingen eveneens sterk hebben verlaagd, namelijk Ierland en Slowakije. In Spanje en Griekenland heeft de aan de gang zijnde begrotingsconsolidatie de afgelopen jaren aanleiding gegeven tot een nieuwe stijging van

GRAFIEK 2 FISCALE EN PARAFISCALE ONTVANGSTEN IN EUROPA⁽¹⁾
(in % bbp)

Bron: EC.

(1) Exclusief de toegerekende sociale bijdragen.

de fiscale druk, die de tot 2009 opgetekende daling gedeeltelijk heeft tenietgedaan.

In andere landen, daarentegen, is de fiscaliteit tijdens de afgelopen dertien jaar verzwaaard. Bij de landen met een reeds hoge belastingdruk in 2000 betreft het voornamelijk Frankrijk en Italië. Een verzwaring van de fiscaliteit werd ook opgetekend in landen waar de belastingdruk minder zwaar blijft dan gemiddeld beschouwd in het eurogebied, bijvoorbeeld Malta, Cyprus of Portugal.

Het totale belastingpeil van België, op dit ogenblik derde op de ranglijst, bevindt zich opnieuw in de buurt van dat van 2000, net zoals het geval is in, bijvoorbeeld, Oostenrijk of Nederland. Deze stabiliteit verhult echter een neerwaartse fase tot aan het begin van de financiële en economische crisis, gevolgd door een stijging als gevolg van de begrotingsconsolidatie.

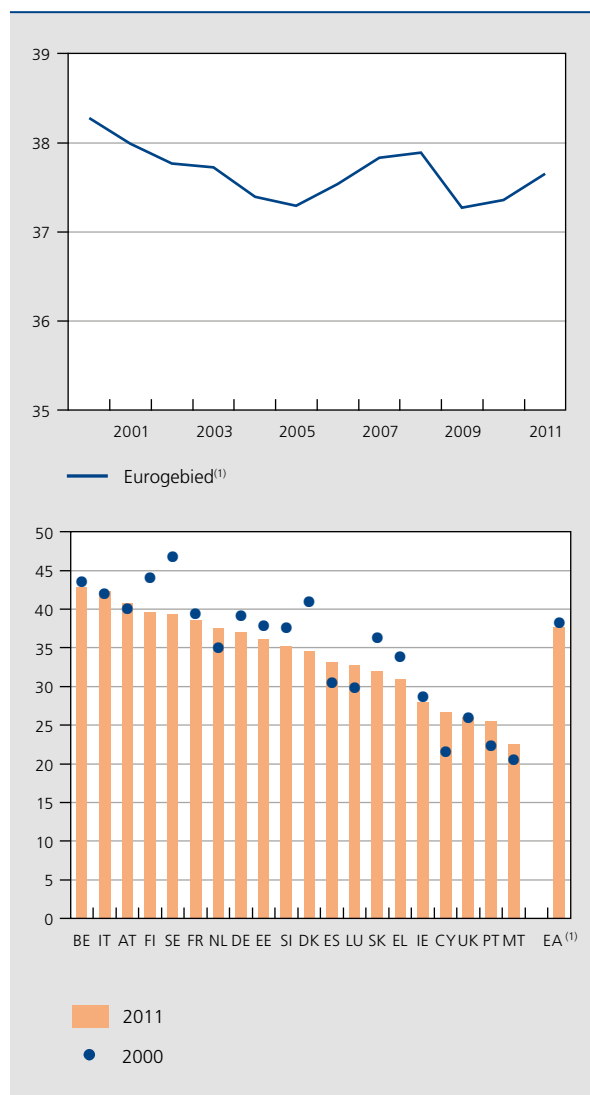
In de hieronder volgende opsplitsing van de fiscaliteit naar soort van belasting, stoppen de meest recente statistische gegevens vaak in 2011. Af en toe heeft de financiële en economische crisis evenwel aanleiding gegeven tot trendmatige veranderingen die pas achteraf zichtbaar werden. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de aanzienlijke consolidatie in een aantal lidstaten van het eurogebied, die tot dan toe hun fiscaliteit aan het terugdringen waren. Voor zover mogelijk zullen de vaststellingen voor de periode 2000-2011 worden aangevuld met een – soms uitsluitend kwalitatieve – toelichting bij de meest recente jaren.

2. Belasting op arbeid

De impliciete tarieven van de belasting op arbeid of op andere belastinggrondslagen worden berekend op basis van macro-economische gegevens; daarbij worden de werkelijk geïnde ontvangsten in verhouding geplaatst tot de theoretische belastinggrondslag zoals die blijkt uit de nationale rekeningen. Op die manier kan de reële fiscale druk worden voorgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met onder meer de eventuele toegekende verminderingen, ook fiscale uitgaven genaamd.

In het eurogebied als geheel lag het impliciete belastingtarief op arbeid in 2011 ietwat lager dan in 2000, maar het ging daarbij niet om een continue daling. Tot in 2005 verliep de neergang vrij lineair. Toen gingen, onder invloed van de fiscale maatregelen in enkele landen zoals Italië, Nederland en Slowakije, de impliciete belastingtarieven op arbeid enigszins naar omhoog tot in 2008, zonder evenwel opnieuw het peil te bereiken van het begin van de eeuw. In 2009 liep dit belastingtarief zeer sterk terug als gevolg van, enerzijds, de crisis en het procyclische karakter

GRAFIEK 3 IMPLICIETE BELASTING OP ARBEID
(in %)

Bron: EC.
(1) Gewogen gemiddelde.

van de belastingen op arbeid, aangezien de progressiviteit van de personenbelasting impliceerde dat de belastingen sterker terugliepen dan de belastinggrondslag. Anderzijds had een groep landen op dat ogenblik maatregelen genomen om de fiscale druk te verminderen in het kader van hun herstelplannen. De daaropvolgende stijging, vanaf 2010, was in de eerste plaats toe te schrijven aan het tijdelijke conjunctuurherstel, en vervolgens aan de noodzakelijke begrotingsconsolidatie in tal van economieën. In 2011 en 2012 verhoogden verscheidene landen immers de aanslagtarieven voor de personenbelasting – soms voor een beperkte periode –, terwijl ze erop toezagen bepaalde doelgroepen meer werkgelegenheidsstimuli te geven. Dit kwam tot uiting in, onder meer, extra belastingen op hoge inkomens.

Over de hele beschouwde periode hebben de impliciete belastingtarieven op arbeid in Europa enigszins geconvergeerd. Dit kwam doordat, enerzijds, de belastingen op arbeid in de landen met een relatief geringe fiscale druk op arbeid – zoals Malta, Portugal en Cyprus – forser werden verhoogd en, anderzijds, deze belastingen werden verlaagd in sommige landen waar ze zeer hoog waren, bijvoorbeeld Zweden en Finland. Grote uitzonderingen op deze relatieve convergentie zijn Griekenland en Slowakije, die hun impliciete belasting op arbeid hebben vermindert, terwijl ze in 2000 vrij dicht in de buurt van, maar onder het gemiddelde van het eurogebied lagen. Ook België heeft deze belasting verlaagd, zij het dermate weinig dat het impliciete belastingtarief op arbeid het hoogste van het eurogebied is geworden, namelijk 42,8% in 2011. Het impliciete belastingtarief op arbeid is daarentegen het laagst in Malta, te weten 22,7%, wat nauwelijks hoger is dan de helft van het Belgische niveau.

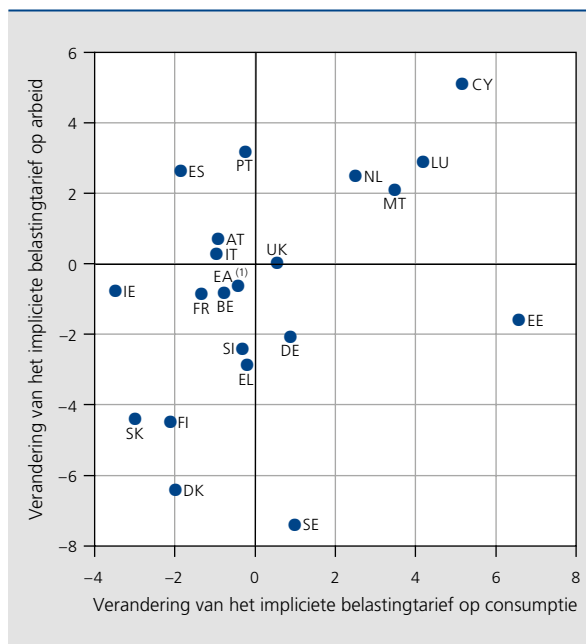
Zoals in de inleiding vermeld, bevelen de internationale economische instellingen geregeld aan, meer bepaald in het geval van de landen van het eurogebied, de belastingen op arbeid terug te schroeven ten voordele van andere vormen van fiscaliteit. Daar zijn immers tal van economische argumenten voor.

Het belangrijkste argument heeft betrekking op het effect dat de verschillende fiscale instrumenten kunnen hebben op de economische groei. In een publicatie van de OESO, gebaseerd op een empirische analyse van 21 landen, wordt aldus gesteld dat ‘de belastingen op inkomen doorgaans samengaan met een lagere groei dan de groei die gepaard gaat met de belastingen op consumptie en vermogen’ (Arnold, 2008). In deze publicatie worden de belastingen zelfs gerangschikt volgens hun impact op de groei. Het meest nefast in dit opzicht zouden achtereenvolgens zijn: de belastingen op de inkomsten van vennootschappen, op de inkomens van particulieren, op de consumptie en, tot slot, op het vermogen, in het bijzonder op het onroerend vermogen. Recenter onderzoek (Arnold et al., 2011) toont voorts aan dat, in de huidige omstandigheden, de best mogelijke belastinghervorming met het oog op economisch herstel zou bestaan in een vermindering van de belastingen op de laagste inkomens. Dit zou de vraag stimuleren, het arbeidsaanbod vergroten en de inkomensongelijkheid verkleinen.

Een van de andere argumenten die pleiten voor een verlaging van de belasting op de factor arbeid is dat zodoende enkel de binnenlandse productie wordt belast, terwijl een taks op de consumptie alle goederen op dezelfde manier treft, ongeacht waar ze geproduceerd zijn. Volgens een soortgelijke redenering treffen de indirecte belastingen alle productiefactoren op dezelfde

GRAFIEK 4 IMPLICIETE BELASTING OP ARBEID EN OP CONSUMPTIE

(tariefwijziging tussen 2000 en 2011)

Bron: EC.

(1) Gewogen gemiddelde.

wijze, terwijl de belastingen op arbeid (of kapitaal) slechts één specifieke factor beïnvloeden. Vanuit het oogpunt van de billijkheid, tot slot, treft de belasting op arbeid alleen de werkenden, terwijl de belastingen op consumptie de volledige bevolking treffen.

Het is dus interessant na te gaan of de Europese landen deze aanbevelingen, die niet enkel werden gedaan door de OESO, maar eveneens door het IMF en de EC⁽¹⁾, hebben nageleefd. Daartoe worden het verloop van de impliciete belastingen op arbeid vergeleken met dat van de impliciete belastingen op consumptie.

Een eerste duidelijke vaststelling is het ontbreken van een gecoördineerde of analoge beweging in de lidstaten van het eurogebied wat de verschuiving van de ene belastinggrondslag naar de andere betreft. Vergelijkt men de wijzigingen in de impliciete belastingtarieven op arbeid en op consumptie tussen 2000 en 2011, dan blijkt immers dat deze tarieven nu eens stijgen en dan weer dalen, naargelang van het land. In het eurogebied zijn de beide impliciete belastingtarieven, gemiddeld beschouwd, licht gedaald, waardoor de onderlinge verhoudingen al met al ongewijzigd zijn gebleven. Elf landen hebben de impliciete belasting op arbeid verlaagd, terwijl acht landen

(1) Zie onder meer IMF (2012) en EC (2013g).

ze hebben verhoogd. Voor de belasting op consumptie is de verhouding dezelfde, zonder dat het evenwel steeds dezelfde landen betreft.

Drie landen hebben kennelijk gevolg gegeven aan de aanbevelingen inzake een vermindering van de lasten op arbeid en een compensatie via een verhoging van de belastingen op consumptie: Duitsland, Zweden en Estland. Aan deze groep mogen evenwel de landen worden toegevoegd die de druk op deze beide belastinggrondslagen hebben verminderd, waarbij de lasten op arbeid sterker werden verlaagd dan die op consumptie. Tussen 2000 en 2011 ging het in hoofdzaak om Denemarken, Griekenland, Finland, Slovenië en Slowakije. Alle noordse landen lijken deze aanbevelingen dus te hebben gevolgd. Malta, ten slotte, dat de totale fiscale druk opvoerde, alsook Luxemburg, dat de druk op het geheel van deze beide belastinggrondslagen verzwaarde, gaven in zekere zin gevolg aan de aanbevelingen aangezien ze de ontvangsten uit consumptie sterker vermeerderden dan die uit arbeid wat, gelet op de omstandigheden, eveneens overeenstemde met het aanbevolen verloop.

Sommige landen – Spanje, Portugal, Oostenrijk en Italië – gingen evenwel tegen de aanbevolen verschuiving in door de druk op arbeid te verhogen en deze op consumptie te verminderen. Ierland schroefde de belastingen op consumptie dan weer sterker terug dan die op arbeid, net als Frankrijk. In België, het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Cyprus, ten slotte, bleven de veranderingen beperkt of waren ze voor beide types van belasting vergelijkbaar.

Wat de gedeeltelijke verschuiving van de fiscale druk van arbeid naar kapitaal betreft, is er evenmin sprake van een vergelijkbare ontwikkeling in de lidstaten. Voor het eurogebied is de impliciete belasting op kapitaal, gemiddeld beschouwd, sterker gedaald dan die op de andere belastinggrondslagen, wat kennelijk indruist tegen de aanbevelingen.

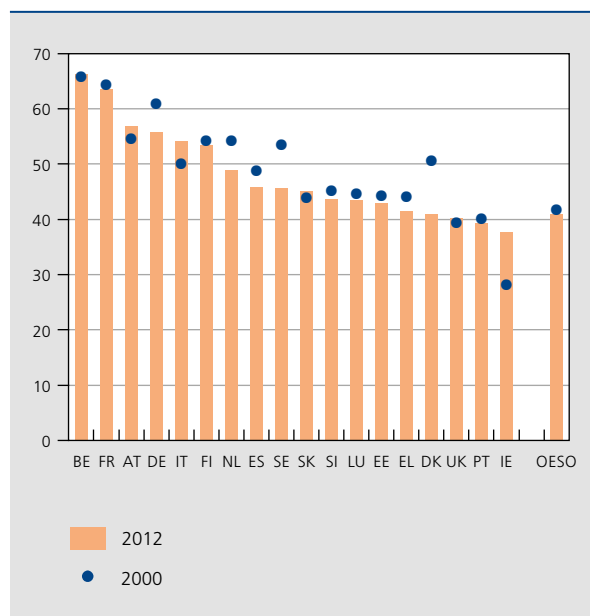
De tweede aanbeveling die vaak terugkeert wat de fiscaliteit op arbeid betreft, is het minder sterk afkomen van de laagste inkomens ter bevordering van, onder meer, het economisch herstel via een verruiming van het arbeidsaanbod.

Op basis van de micro-economische gegevens van de OESO kan het verloop van de marginale belastingtarieven worden nagegaan voor acht typegevallen van werknemers, die zich van elkaar onderscheiden door hun inkomensniveau, hun burgerlijke staat en hun aantal kinderen. De marginale aanslagvoet omvat de door deze werknemers en hun werkgevers betaalde belastingen en socialezekerheidsbijdragen, alsook de eventuele gezinsbijslagen die ze ontvangen. Om het verloop van de belasting op de laagste inkomens

GRAFIEK 5

FISCALE EN PARAFISCALE HEFFINGEN OP DE LAGE LONEN

(marginale aanslagvoeten voor een alleenstaande loontrekkende van wie het inkomen gelijk is aan 67 % van het gemiddelde loon, in % van de loonkosten)

Bron: OESO.

te volgen, zonder rekening te houden met de verschillende voordelen afhankelijk van de gezinssituatie, is het beste typegeval dat van een alleenstaande zonder kinderen van wie de bezoldiging twee derde van het gemiddelde loon bedraagt.

Uit deze casestudie blijkt dat de ontwikkelingen sedert het begin van de eeuw sterk uiteenlopen. Zo hebben enkele landen de marginale druk op deze werkenden fors verminderd. Denemarken en Zweden hebben deze belasting verlaagd met respectievelijk bijna 10 en 8 procentpunt; Duitsland en Nederland met meer dan 5 procentpunt. Ierland, daarentegen, heeft dit tarief met nagenoeg 10 procentpunt opgetrokken, en Italië met bijna 4 procentpunt. Hierdoor zijn de verschillen voor de laagste inkomens verkleind, maar de gemiddelde daling op OESO-niveau is beperkt gebleven tot minder dan 1 procentpunt. Het huidige niveau van de marginale aanslagvoet op de lage lonen varieert toch nog van bijna 66 % van de loonkosten voor de werkgever in België⁽¹⁾ tot minder dan 38 % in Ierland. Het is relatief hoog in de stichtende lidstaten van de EU.

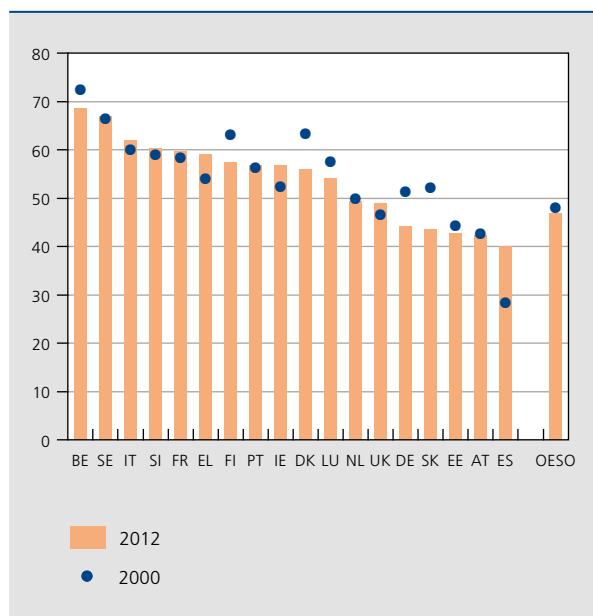
Om uit te maken of deze lastenverlaging op arbeid gericht was op de laagste inkomens in de landen waar

(1) In alle typegevallen zijn de marginale tarieven in België veel hoger dan het gemiddelde van de OESO. Ze zijn zelfs de hoogste, met uitzondering van de tarieven voor huishoudens met kinderen die beschikken over één inkomen.

GRAFIEK 6

FISCALE EN PARAFISCALE HEFFINGEN OP DE HOGE LONEN

(marginale aanslagvoeten voor een alleenstaande loontrekkende van wie het inkomen gelijk is aan 167 % van het gemiddelde loon, in % van de loonkosten)

Bron: OESO.

de belastingen voor deze groep daalden, dan wel of het eerder een algemene vermindering van de fiscaliteit op arbeid betrof, worden deze ontwikkelingen het best vergeleken met het verloop dat voor de hogere inkomens werd opgetekend. Dit gebeurt op basis van de simulaties van de OESO met betrekking tot de inkomens die overeenstemmen met 167 % van het gemiddelde inkomen, eveneens voor een alleenstaande zonder kinderen. Deze vergelijking toont aan dat de gematigde daling van de marginale druk op arbeid, gemiddeld beschouwd in de OESO, voor de hoge inkomens ietwat omvangrijker was dan voor de lagere inkomens, wat in strijd is met de aanbevelingen.

In sommige landen is de relatieve situatie van de lage inkomens inzake marginale belasting evenwel verbeterd ten opzichte van die van de hoge inkomens. Zweden, Spanje, Griekenland en, in mindere mate, Slovenië, Frankrijk en Portugal hebben de druk op de lage inkomens verlaagd en tegelijkertijd de belastingen op de hoge arbeidsinkomens verhoogd. In Denemarken en Nederland viel de verlaging voor de hoge lonen geringer uit dan die voor de laagste inkomens.

In strijd met de aanbevelingen voor de lage lonen, evolueerden de marginale aanslagvoeten gunstig voor de

hoge en ongunstig voor de lage inkomens in Oostenrijk, Slowakije en België. In Duitsland, Luxemburg en Finland daalde het marginale tarief minder sterk voor de lage dan voor de hoge lonen. In Ierland en in Italië, ten slotte, werden de lage lonen erger dan de hoge inkomens getroffen door de verzwaring van de marginale druk tussen 2000 en 2012.

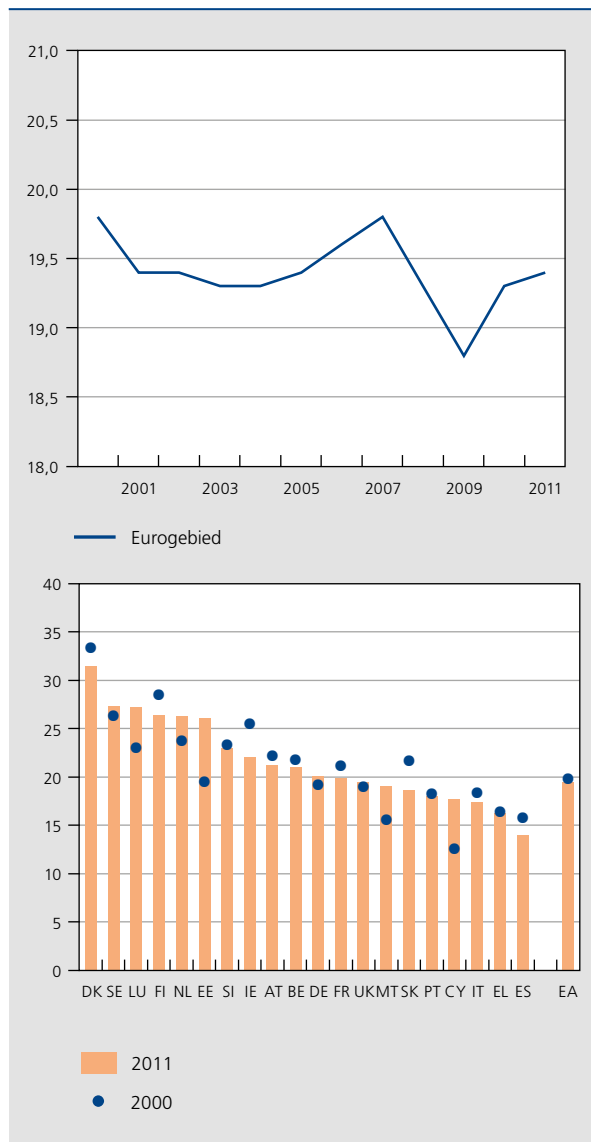
3. Belasting op consumptie

De belastingen op consumptie bestaan voornamelijk uit btw – goed voor meer dan de helft van de indirecte belastingen –, accijnzen, douanerechten, bepaalde heffingen op auto's en milieuheffingen⁽¹⁾. Voor zover deze belastingen worden geheven via een betaling van de consument aan de leverancier en niet rechtstreeks aan de Staat, wordt ook gesproken van indirecte belastingen.

Zoals reeds vermeld bevelen internationale economische instellingen regelmatig aan de belastingen op consumptie te verhogen teneinde deze op arbeid te kunnen verlagen, waardoor het ontwrichtend effect van de belastingen op de productiefactoren zou worden afgezwakt. Het verhogen van de indirecte fiscaliteit is evenwel geen wondermiddel mede door het creëren van meer ongelijkheid. Indirecte belastingen zijn immers niet progressief, aangezien ze alle consumenten op dezelfde wijze raken. Ze zijn zelfs regressief voor zover huishoudens met beperkte middelen een groter gedeelte van hun inkomen consumeren. Zo zouden, door een verschuiving van de fiscale lasten van arbeid naar consumptie, ondernemingen en werknemers worden bevoordeeld ten koste van de uitkeringstrekkers. Teneinde dit nadeel te verhelpen hebben tal van landen een stelsel van verlaagde tarieven ingevoerd voor levensnoodzakelijke producten, dit teneinde in de belastingen een zekere mate van progressiviteit te introduceren. Hierdoor worden evenwel nieuwe en evenmin wenselijke ontwrichtingen veroorzaakt. Om dit soort van negatief effect te vermijden, zou het veel eerder aanbeveling verdienen de extra inkomsten uit hogere belastingen op consumptie deels aan te wenden om supplementaire middelen over te dragen aan huishoudens met een bescheiden inkomen. Verderop in deze paragraaf wordt nagegaan hoe deze verschillende argumenten en aanbevelingen in de onderzochte landen ten uitvoer zijn gelegd, dit ten eerste in het algemeen en vervolgens meer specifiek voor de btw en de accijnzen.

(1) Milieuheffingen zijn overwegend belastingen op consumptie. Ze zijn evenwel dermate specifiek dat ze in de volgende paragraaf nader worden toegelicht.

GRAFIEK 7 IMPLICIETE BELASTING OP CONSUMPTIE
(in %)

Bron: EC.

3.1 Algemene ontwikkeling

Tussen 2000 en 2011 liep de impliciete belasting op consumptie in het eurogebied met in totaal 0,4 procentpunt terug. De relatieve stabiliteit aan het begin van deze periode werd verstoord door het uitbreken van de financiële en economische crisis en de gevolgen ervan. In 2008 en 2009 werd de verlaging immers door een aantal redenen in de hand gewerkt. Om te beginnen, was ze het gevolg van herstelmaatregelen die werden genomen ter ondersteuning van de finale vraag. Deze maatregelen bestonden voornamelijk uit hetzij een verlaging van de vaste btw-tarieven (Portugal, Verenigd Koninkrijk) of van

de verminderde btw-tarieven (Finland), hetzij een uitbreiding van de producten waarop verminderde tarieven van toepassing waren (Finland, Oostenrijk, België en Cyprus). Voorts kon ze het gevolg zijn van een tijdsverschil tussen de door de ondernemingen gestorte btw, die onmiddellijk de weerslag van de conjunctuurvertraging ondervindt, en de aan de ondernemingen – meer bepaald exportbedrijven – terugbetaalde btw, die het economisch tempo met enige vertraging volgt. Bovendien voerden sommige landen in het kader van hun herstelbeleid de terugbetalingen versneld uit, wat bijdroeg tot een inkrimping van de netto btw-ontvangsten. En ten slotte, zoals blijkt uit een analyse van het INSEE (Faure et al., 2012), richt de consumptie zich in een periode van dalende koopkracht naar levensnoodzakelijke – minder zwaar belaste – goederen.

Sedert 2010 heeft daarentegen meer dan de helft van de lidstaten van het eurogebied de vaste en/of verminderde btw-tarieven opgetrokken. Daarenboven hebben verschillende van deze landen het aantal producten en diensten verkleind dat vrijgesteld was van btw of waarvoor een verminderd btw-tarief gold. Ook de meeste accijnzen werden tussen 2011 en 2013 in de meeste lidstaten opwaarts herzien. Tot slot verwacht de EC (2013d) voor 2013 een nieuwe stijging van de in procenten bbp uitgedrukte ontvangsten uit indirecte belastingen. Dit alles wijst erop dat de impliciete belasting op consumptie in 2012 en 2013 wellicht verder zal zijn gestegen. Ook in België zal de impliciete belasting op consumptie wellicht enigszins omhooggaan als gevolg van de recente maatregelen die btw opleggen aan bepaalde, tot dusver van btw vrijgestelde diensten (notarissen, deurwaarders, advocaten en betaaltelevisie) en van de accijnsverhogingen.

Tussen 2000 en 2011 steeg de impliciete belasting op consumptie in sommige landen bijzonder fors, in Estland zelfs met 6,6 procentpunt, terwijl ze in andere landen terugliep, het sterkst in Ierland met 3,5 procentpunt. Als gevolg van een en ander convergeerde de impliciete belasting op consumptie tussen 2000 en 2011 slechts in geringe mate en nam de standaardafwijking ter zake amper af.

Sommige Zuid-Europese landen, waaronder Spanje, Griekenland, Italië en Portugal, pasten reeds in 2000 impliciete belastingtarieven op consumptie toe die tot de laagste van het eurogebied behoorden. Deze tarieven liepen er tussen 2000 en 2011 bovendien nog verder terug, in tegenstelling tot het gemiddelde van de overige landen van het eurogebied. De daling tot onder het niveau van 2000 deed zich echter voornamelijk voor vanaf 2008, wat wijst op de bijzonder zware impact van de crisis. Deze landen hadden hun vaste btw-tarieven daarenboven niet verlaagd – wat erop wijst dat ze niet voornemens waren de belastingdruk op de consumptie te verminderen – en

ze hebben ze sindsdien, net als hun accijnzen, zelfs nog opgetrokken. De noordse landen van hun kant heffen dan weer een impliciete belasting op consumptie die tot de hoogste van Europa behoort, hoewel ze enigszins dicht bij het Europese gemiddelde is gaan aansluiten. In België is dit impliciete tarief enigszins gedaald; in 2011 bevond het zich zeer dicht in de buurt van het gemiddelde van het eurogebied.

3.2 Btw

De btw is een belasting die wordt geheven op alle verbruikte goederen en diensten, op de plaats waar ze worden geconsumeerd en ongeacht de plaats waar ze zijn geproduceerd. Op dit ogenblik is deze belasting neutraal aangezien er niet wordt gediscrimineerd tussen producenten van verschillende oorsprong. Binnen de Europese Unie wordt dit systeem echter nog steeds als voorlopig beschouwd omdat de in 1993 opgerichte eenheidsmarkt een gemeenschappelijk btw-stelsel tot doel heeft waarin deze belasting wordt gefactureerd door de verkoper van de goederen of diensten, een stelsel dus gebaseerd op het land van oorsprong.

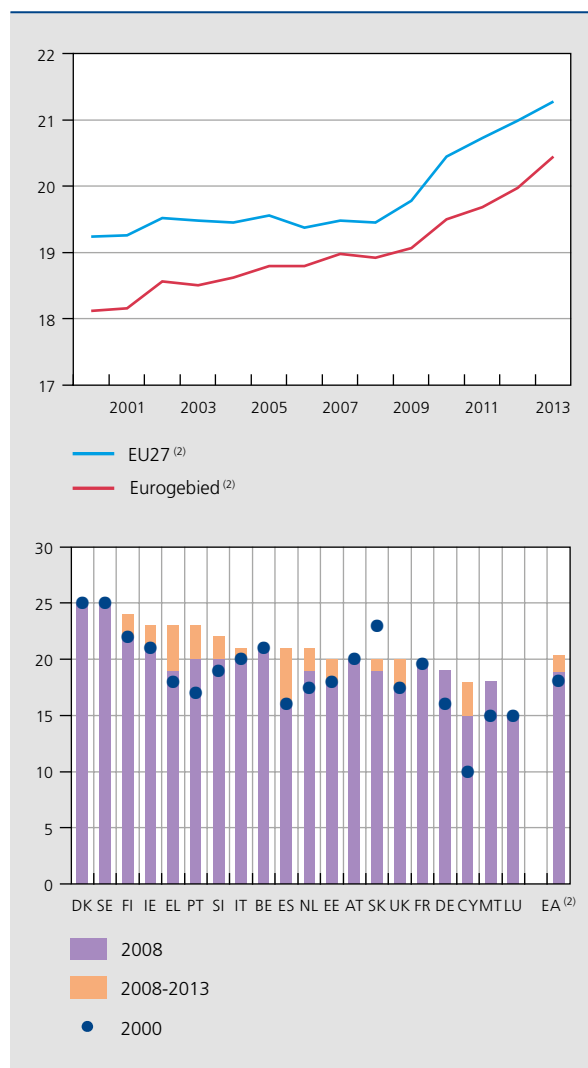
In dit 'voorlopig' stelsel bepaalt de Europese wetgeving dat de btw een vast tarief is, van ten minste 15 %, waaraan de lidstaten een of twee verlaagde tarieven – zij het niet lager dan 5 % – mogen toevoegen voor welbepaalde goederen en diensten. Daarnaast kunnen afwijkingen worden toegestaan voor, onder meer, de arbeidsintensieve diensten – in een poging de werkloosheid terug te dringen – en voor de levering van energie. Sommige territoriale gebieden zijn tevens gemachtigd specifieke tarieven toe te passen, eventueel op een restrictieve lijst van producten of diensten. Voorts mogen de vrijgestelde producten of diensten of de producten en diensten waarop vóór 1991 'superverlaagde' tarieven van toepassing waren, deze gunstbehandeling blijven genieten op grond van een exhaustieve lijst en/of strenge door de Europese wetgeving bepaalde criteria, zoals een maatschappelijk doel hebben dat aan de eindverbruiker ten goede komt. Tot slot zijn op communautair niveau een aantal vrijstellingen vastgelegd uit hoofde van het openbaar belang (gezondheidszorg, langdurige verzorging, onderwijs, culturele diensten, enz.), omdat het moeilijk zou zijn een belastinggrondslag vast te stellen (financiële diensten,...) of om historische redenen (verhuur van een gebouw, bijvoorbeeld).

Worden deze verlaagde tarieven om maatschappelijke redenen toegepast op goederen of diensten die als levensnoodzakelijk worden beschouwd, dan kunnen ze de regressieve aard van de btw temperen door te trachten de last die meer specifiek op de minder vermogenden

weegt, te verlichten. Deze handelwijze krijgt echter kritiek omdat de herverdelingsdoelstellingen efficiënter kunnen worden bereikt via de directe belastingen. Soms worden de tarieven ook verlaagd om de consumptie van bepaalde goederen en diensten te stimuleren, bijvoorbeeld boeken, kranten, openbaar vervoer, planten en bloemen.

Als gevolg van de verminderde tarieven en vrijstellingen liggen de effectief geïnde btw-ontvangsten – soms heel wat – lager dan wat ze zouden zijn indien op alle verbruikte goederen en diensten het vaste tarief zou worden toegepast. Bovendien gaan door de btw-fraude aanzienlijke belastingontvangsten verloren. Volgens de OESO (2012) zou dit verlies 12 % bedragen van de gemiddelde ontvangsten in de Europese Unie.

GRAFIEK 8 VASTE BTW-TARIEVEN⁽¹⁾

Bron: EC.

(1) Wanneer voor eenzelfde jaar twee tarieven van toepassing zijn, wordt het tarief dat op 1 juli van kracht is in aanmerking genomen.

(2) Niet-gewogen gemiddelden.

Tussen 2000 en 2013 is het vaste btw-tarief in het eurogebied, uitgedrukt als niet-gewogen gemiddelde, gestegen van 18,1 tot 20,4 %. Dit gebeurde in twee fasen. Tussen 2000 en 2009 was er een bescheiden stijging, met nog geen procentpunt. Deze toename was voor een derde het gevolg van de verhoging van het tarief in Cyprus teneinde in overeenstemming te zijn met de door de Europese regelgeving opgelegde minimumdrempel van 15 %, en dit met het oog op de toetreding van het land tot de EU. Vanaf 2009 hebben verschillende landen, in het kader van hun begrotingsconsolidatie, btw-tarieven aangewend om hun ontvangsten op te voeren. In vier jaar tijd is het gemiddelde tarief in het eurogebied met 1,4 procentpunt gestegen.

Tussen 2000 en 2013 trokken de meeste beschouwde landen de vaste btw-tarieven dus op, een gezamenlijke actie die evenwel niet uitmondde in een harmonisatie. Enkel Slowakije verlaagde zijn vast tarief, terwijl het in zes landen, waaronder België, ongewijzigd bleef. De sterkste stijgingen werden opgetekend in de landen die onder bijzonder zware budgettaire druk stonden, namelijk Cyprus, Griekenland, Portugal en Spanje. Uit dit oogpunt genoten deze landen, op Portugal na, bovendien een ruimere marge aangezien hun vast tarief in 2000 en zelfs in 2008 lager lag dan het Europese gemiddelde. Ofschoon het vast tarief in België gestagneerd is, bevindt het zich op dit ogenblik in de buurt van het Europese gemiddelde.

Ook de verminderde tarieven volgden een opwaartse trend, vermits enkel Finland ze verlaagde, terwijl twaalf landen uit de selectie ze verhoogden, dit eveneens in het kader van de recente begrotingsconsolidatie. In zeven landen, waaronder België, zijn deze tarieven onveranderd gebleven.

3.3 Accijnzen

Accijnzen zijn de tweede belangrijkste bron van indirecte ontvangsten. Kenmerkend voor accijnzen is, enerzijds, het feit dat ze uitsluitend op enkele welbepaalde goederen worden geïnd en, anderzijds, dat de verschuldigde bedragen over het algemeen uitgedrukt worden volgens andere criteria dan de verkoopprijs van deze goederen, bijvoorbeeld het verkochte volume. Sommige accijnzen worden evenwel ad valorem berekend, dit wil zeggen op basis van de verkoopprijs. Accijnzen worden vaak ingesteld om het consumptiegedrag te beïnvloeden ten opzichte van bepaalde specifieke goederen die schadelijk zijn voor, onder meer, het milieu of de menselijke gezondheid. Ze hebben daarentegen enkele kenmerken gemeen met de btw, bijvoorbeeld het feit dat er niet wordt gediscrimineerd volgens de oorsprong van het product alsook het feit dat ze worden

geïnd door de eindverkoper eerder dan rechtstreeks door de staat, wat er een indirecte belasting van maakt.

Op enkele producten worden accijnzen geïnd in elk van de vijftien landen die in het jaar 2000 de EU uitmaakten, waarvoor de gegevens beschikbaar zijn voor de gehele periode. Het betreft voornamelijk alcoholische dranken – zij het niet noodzakelijkerwijs allemaal –, tabak en minerale oliën. De accijnzen op deze laatste maken eveneens deel uit van de milieuheffingen op energie.

In het geval van tabak zijn de accijnzen een combinatie van een heffing per eenheid en van heffingen ad valorem. Aangezien deze tweede component onderhevig is aan de inflatie – of op z'n minst aan de prijsstijging van sigaretten vóór belastingen –, stijgen de per verkochte eenheid uitgedrukte accijnzen zelfs bij ongewijzigde wetgeving. Voor de beschouwde landen beliep de stijging tussen 2000 en 2013 gemiddeld ongeveer 85 % tegen lopende prijzen, een stijging van € 85 tot € 162 voor duizend sigaretten. Tegen vaste prijzen belooft deze stijging meer dan 40 %, wat weergeeft dat verscheidene landen deze middelenbron in ruime mate hebben aangewend in het kader van de recente begrotingsconsolidatie.

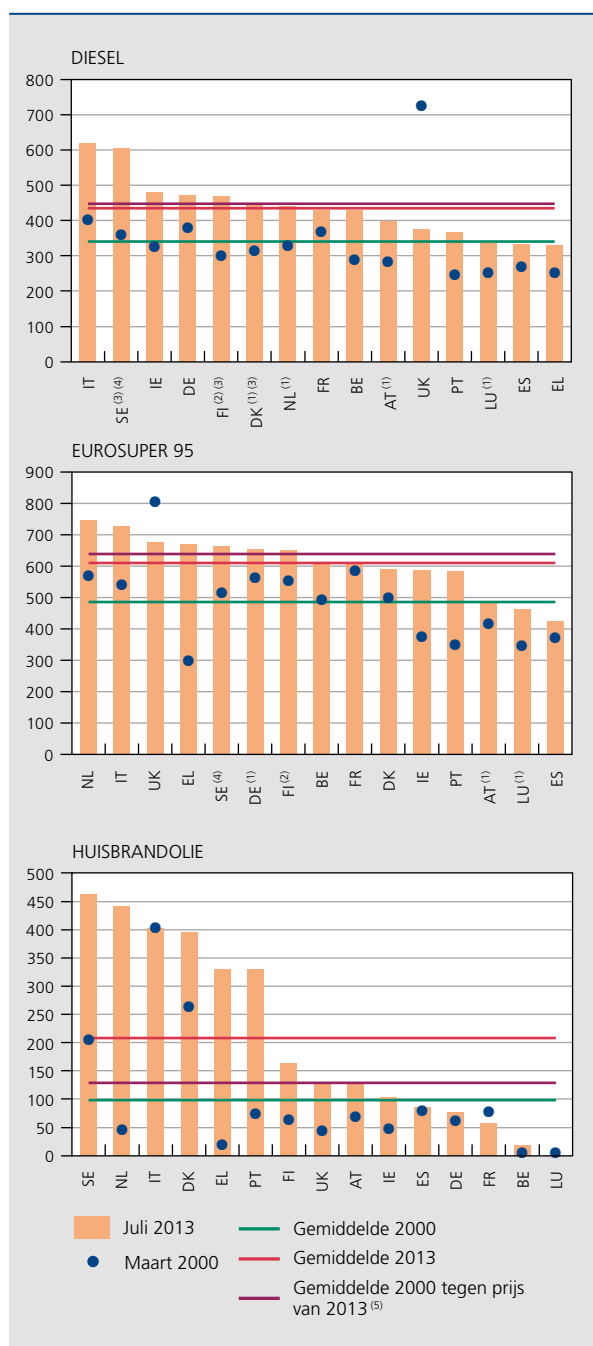
Voor wijn worden de accijnzen geheven volgens het volume⁽¹⁾. Verschillende grote wijnproducenten, zoals Spanje, Italië of Griekenland, maar ook andere landen heffen op dit product geen accijnzen. Deze laatste zijn ook bijzonder laag in Frankrijk. Tegen vaste prijzen zijn ze tussen 2000 en 2013 gemiddeld met bijna 5 % gedaald, wat erop wijst hoe sterk deze belasting na verloop van tijd wordt uitgehold als ze niet in nominale termen wordt verhoogd. In de landen waar dergelijke accijnzen worden toegepast, is het nominale niveau ervan immers met slechts 30 % gestegen, wat minder is dan de gemiddelde inflatie. In de landen die op deze producten accijnzen heffen, blijft het gemiddelde beduidend boven het niveau in België, waar de stijging slechts 12 % bedroeg.

De accijnzen op bier, die eveneens per verbruikte hectoliter worden bepaald, liggen fors lager dan die op wijn, maar ze worden wel in alle vijftien van de beschouwde landen toegepast. De bierproducerende landen, zoals België of Ierland, passen lagere accijnzen toe op bier dan op wijn, terwijl bepaalde wijnproducenten meer accijnzen heffen op bier dan op wijn, bijvoorbeeld Frankrijk, Spanje of Portugal. Tegen vaste prijzen is het tarief van de accijnzen op bier in de onderzochte

(1) Hier is sprake van het volume in hectoliter. Ook het alcoholvolume kan het accijnsniveau bepalen: in sommige landen zijn verlaagde accijnzen van toepassing wanneer het alcoholgehalte van de wijn onder een bepaalde grens ligt.

landen, gemiddeld beschouwd, licht teruggelopen. De verhoudingsgewijs sterkste stijgingen deden zich voor in Spanje, Frankrijk en Griekenland, waar de accijnzen in 2000 nog bijzonder laag waren. In België liggen deze accijnzen nog steeds ver onder het gemiddelde.

GRAFIEK 9 ACCIJNZEN OP MINERALE OLIËN
(in € per duizend liter)

Bron: EC.

(1) Laag zwavelgehalte.

(2) Milieuvriendelijk.

(3) Inclusief CO₂-taksen.

(4) Klasse 2.

(5) Gedeleased aan de hand van de HICP van de oudste 15 lidstaten van de EU.

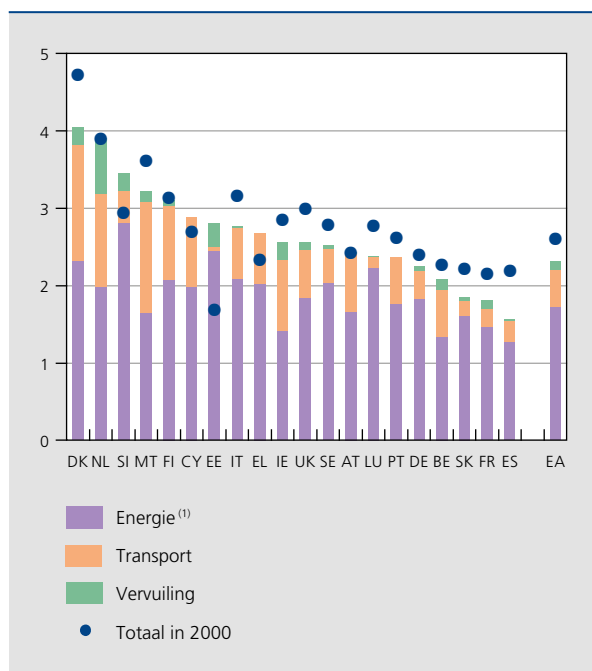
De accijnzen op minerale oliën maken een groot deel uit van de totale ontvangsten uit accijnzen. Dit is zowel het gevolg van het aanzienlijk verbruik van deze oliën als van de fiscale druk die er wordt op uitgeoefend en die regelmatig zwaarder is dan 100% van de prijs vóór belastingen. Deze accijnzen verschillen naargelang van het eindgebruik dat van deze oliën wordt gemaakt – verwarming of auto, bijvoorbeeld –, van de eigenschappen van de aangewende brandstof – lpg, diesel of benzine –, en zelfs van de kenmerken van de gebruiker, al dan niet voor beroepsdoeleinden.

In de vijftien oudste EU-lidstaten zijn de belastingen op huisbrandolie tussen 2000 en 2013, gemiddeld beschouwd, veel sterker gestegen dan de inflatie; tegen lopende prijzen zijn ze meer dan verdubbeld en tegen vaste prijzen belooft de stijging meer dan 60%. De verhoging was bijzonder groot in Griekenland en vrijwel algemeen in de beschouwde landen. In Frankrijk en in Luxemburg wordt evenwel een daling opgetekend; in laatstgenoemd land zijn de accijnzen op dit product zelfs afgeschaft. Aangezien de sterkste stijgingen plaatsvonden in de landen die op deze producten reeds zware belastingen hieven, zijn de verschillen ter zake duidelijk toegenomen. België dat in 2000, vergeleken met zijn partners, reeds een vrij laag niveau liet optekenen, bevindt zich momenteel op het laagste peil na Luxemburg. Er zij nog opgemerkt dat de belastingen op huisbrandolie doorgaans lager zijn dan die op diesel, voornamelijk om sociale redenen. Dit is echter niet het geval in Nederland en Griekenland.

Uitgedrukt tegen lopende prijzen, zijn de belastingen op eurosuper 95 en op diesel tussen 2000 en 2013 in alle beschouwde landen gestegen (behalve in het Verenigd Koninkrijk), zij het in verschillende mate. De gemiddelde nominale stijging voor de onderzochte landen bedroeg respectievelijk 26% en 28% voor eurosuper en diesel. Tegen vaste prijzen, daarentegen, zijn de belastingen op deze brandstoffen voor motorvoertuigen licht gedaald, wat erop wijst dat de genomen maatregelen de impact van de inflatie op deze ontvangsten niet volledig hebben kunnen wegwerken. In België lag de stijging voor eurosuper 95 vrij dicht bij het gemiddelde, maar voor diesel viel ze hoger uit, waardoor de niveaus nauwer zijn gaan aansluiten bij het gemiddelde van deze vijftien landen.

De relatieve belastingniveaus van deze beide brandstoffen voor motorvoertuigen beantwoorden overigens niet aan de regelmatig aangehaalde milieuargumenten, die er zouden moeten toe aanzetten dat op diesel een zwaardere belasting wordt geheven dan op eurosuper 95 omdat diesel meer fijn stof en stikstofoxiden (NO_x) uitstoot. Ondanks deze argumenten blijft diesel minder – soms veel minder – zwaar belast dan eurosuper 95, en dat in

GRAFIEK 10 MILIEUHEFFINGEN
(in % bbp, 2011)

Bron: EC.

(1) Deze heffingen omvatten de accijnzen op brandstoffen.

alle beschouwde landen. Een aantal onder hen lijkt deze verschillen echter te willen verkleinen, hetzij vrij ingrijpend zoals in Zweden en Finland, hetzij geleidelijk zoals in Italië, Denemarken, Frankrijk, Oostenrijk, en ook België.

4. Milieuheffingen

Milieuheffingen zijn bedoeld om het gedrag van consumenten en/of producenten te beïnvloeden door de marginale private kosten van bepaalde verbruikte goederen en diensten te verhogen teneinde ze naar het peil van de marginale sociale kosten te tillen. Deze heffingen genereren wat soms een 'dubbel dividend' wordt genoemd, aangezien deze ontvangsten – waarmee andere heffingen kunnen worden verlaagd – aansluiten bij de milieudoelstelling. Deze milieuheffingen nemen verscheidene vormen aan, gaande van accijnzen op bepaalde vervuilende producten, zoals brandstoffen, tot specifieke heffingen op bepaalde producten, die kunnen verschillen naargelang van de kenmerken van deze laatste.

Gemiddeld binnen het eurogebied zijn de ontvangsten uit milieuheffingen, uitgedrukt in procenten bbp, tussen 2000 en 2011 afgenomen, van 2,6 tot 2,3 %, waarbij de meeste landen een neerwaartse tendens lieten

optekenen. In tegenstelling tot andere soorten heffingen, zijn de verschillen in ontvangsten tussen de landen van het eurogebied op dit ogenblik groter dan in 2000. De algemene daling in procenten bbp is uitsluitend toe te schrijven aan de heffingen op energie, terwijl de overige middelen zogoed als stabiel bleven.

In het licht van de toenemende bezorgdheid over klimaatopwarming, milieuverontreiniging en uitputting van grondstoffen, kan de vermindering van deze ontvangsten strijdig lijken met de verwachtingen. Ze heeft echter voornamelijk te maken met de verbeterde energie-efficiëntie, i.e. het energieverbruik per eenheid bbp.

De energieheffingen genereren bijna drie kwart van de milieuheffingen voor het hele eurogebied. In sommige landen (Nederland, Malta, Ierland, Denemarken) maken ze echter minder dan 60 % van de totale milieuheffingen uit, tegen meer dan 90 % in Luxemburg. De overige milieuheffingen zijn die op het transport, goed voor gemiddeld ongeveer 20 % van de ontvangsten ter zake, en die op de overige vervuilingen die bijna 5 % uitmaken. Deze percentages zijn ten opzichte van het begin van de eeuw nauwelijks veranderd, hoewel het aandeel van energie enigszins gekrompen is ten voordele van de twee andere bronnen.

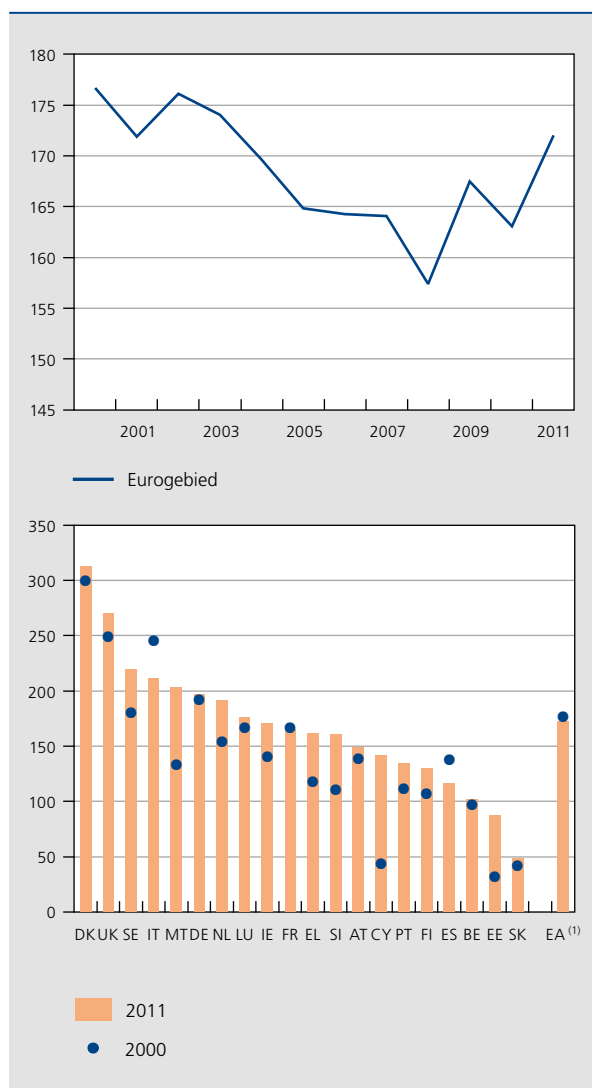
In België liggen de milieuheffingen onder het Europese gemiddelde. De oorzaken van deze relatieve zwakte kunnen worden achterhaald aan de hand van de rangschikking naar componenten van de Belgische milieuheffingen binnen de EU. Zo staat België op de 26ste plaats wat energieheffingen betreft. De overige heffingen op transport (verkeersbelastingen, inschrijvingstaksen, enz.) alsook die op vervuiling of op hulpbronnengebruik brengen daarentegen, uitgedrukt in procenten bbp, in België evenveel – en zelfs lichtjes meer – op dan gemiddeld in het eurogebied.

De belangrijkste milieuheffingen betreffen dus energie. De impliciete belasting op energie kan worden gemeten in euro betaald per ton olie-equivalent⁽¹⁾. Volgens gegevens van de EC is de impliciete belasting op energie, tegen vaste prijzen, tussen 2000 en 2011 in het eurogebied met gemiddeld bijna 3 % gedaald. Dit weerspiegelt de natuurlijke neerwaartse trend van per fysieke eenheid geheven belastingen die, indien niets wordt ondernomen, de invloed van de inflatie ondergaan. Om dit effect tegen te gaan, kunnen ofwel regelmatig maatregelen worden genomen, of kunnen deze per eenheid geheven belastingen worden geïndexeerd, zoals dat in Denemarken gebeurt.

(1) Dit cijfer wordt berekend als de ratio tussen de totale ontvangsten uit de belasting op energie en het finale energieverbruik, waarbij verschillende energiebronnen worden samengevoegd op basis van de netto calorische waarde van iedere bron (EC, 2013a).

GRAFIEK 11 IMPLICIETE BELASTINGTARIEVEN OP ENERGIE

(in € per ton olie-equivalent, gedefleerde gegevens, basisjaar 2000)

Bron: EC.

(1) Aan de hand van de respectieve bbp's gewogen gemiddelde.

Net zoals bij de belasting op arbeid en op consumptie, maakte de gemiddelde impliciete belasting op energie tijdens de beschouwde periode verschillende fasen door. Tussen 2000 en 2008 bleef de natuurlijke neerwaartse trend vrijwel constant. Vanaf 2009 volgde op deze fase een stijging die wellicht voornamelijk het gevolg was van de noodzaak tot begrotingsconsolidatie. In 2012 en 2013 werden ter zake tal van maatregelen genomen die er zouden moeten zorgen een verdere toename van deze ontvangsten.

In de beschouwde landen was de impliciete belasting op energie doorgaans opwaarts gericht, zij het in verschillende mate. Deze belasting werd evenwel verlaagd in Italië

– waar ze in 2000 hoog was –, en in Spanje – waar ze toen reeds laag was. Ze bleef eveneens zogoed als stabiel in Frankrijk en Duitsland, wat verklaart waarom het niveau in het eurogebied dicht aanleunde bij dat van 2000; de weging voor de verschillende landen gebeurt immers aan de hand van hun respectieve bbp's. In sommige landen waar de impliciete belasting op energie in 2000 vrij laag was, ligt het peil ervan op dit ogenblik dicht bij of hoger dan het Europese gemiddelde; dat is het geval in Cyprus, Slovenië, Griekenland en Malta. Het verschil is eveneens verkleind voor landen zoals Finland en Portugal. In België en Slowakije lag het peil van 2000 ruimschoots onder het gemiddelde en was de stijging bescheiden, zodat het verschil ten opzichte van het gemiddelde nauwelijks is verkleind. Als gevolg van een en ander zijn de verschillen tussen de impliciete belastingtarieven op energie nu geringer dan in 2000, zonder dat evenwel gewag mag worden gemaakt van enige harmonisering ter zake.

In 2011 was het impliciete belastingtarief op energie in België het derde laagste van het eurogebied, na Slowakije en Estland. De voornaamste oorzaak hiervan moet worden gezocht in de accijnzen op huisbrandolie die € 18,5 bedragen per duizend liter, tegen gemiddeld € 135,6 in het eurogebied.

5. Belasting op kapitaal en op inkomens uit kapitaal

Kapitaal en de inkomens die het bezit van kapitaal genereert, worden op tal van manieren belast; een korte typologie is dan ook nuttig. Zo moet een onderscheid worden gemaakt tussen de belasting op het kapitaal zelf – het vermogen of de rijkdom – en de belasting op de inkomens die het bezit van dit kapitaal genereert.

Wat het vermogen betreft, worden roerende tegoeden zelden rechtstreeks en recurrent belast; één van de uitzonderingen daarop is de solidariteitsbelasting op grote vermogens in Frankrijk. Als gevolg van de financiële crisis won het voorstel van een belasting op financiële transacties evenwel aan belang. Een dergelijke belasting zou eveneens deel uitmaken van de belastingen op het vermogen, vermits er geen link is met het gegenereerde inkomen maar uitsluitend met de waarde van het getransfereerde vermogen. In deze zelfde gedachtengang, worden overdrachten van roerend of onroerend vermogen, bij schenkingen of erfenissen, sinds jaar en dag ook vaak belast. Bovendien wordt onroerend goed aan belasting onderworpen bij de verkoop. Tot slot wordt er in alle landen van de EU, behalve in Malta, een terugkerende belasting geheven op onroerend vermogen.

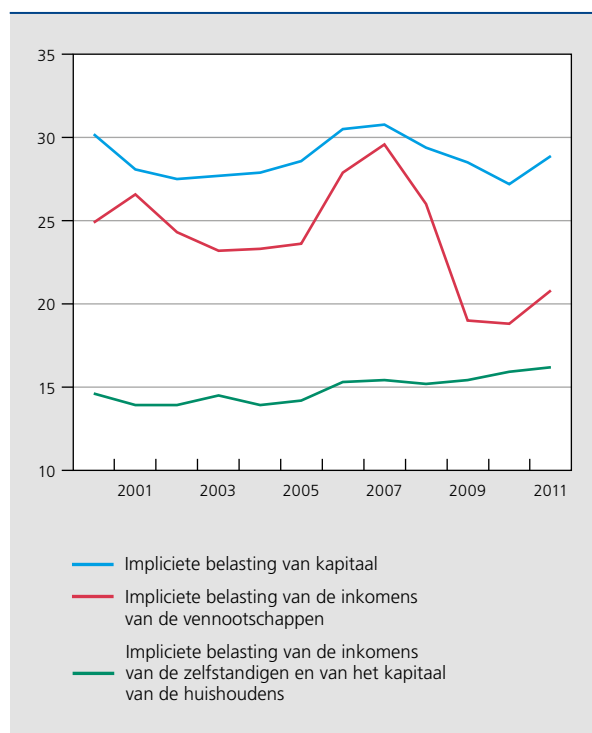
De belasting op inkomens uit kapitaal bestaat uit de vennootschapsbelasting en de belasting op de financiële meerwaarden en op de overige inkomens uit kapitaal van de particulieren. Bovendien integreert de EC met name in haar berekening van de impliciete belasting op kapitaal, de inkomstenbelasting en de socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen, aangezien het onderscheid tussen het deel van de arbeidsbezoldiging en de vergoeding van het kapitaal moeilijk te maken en arbitrair is.

Eerst worden het verloop en het peil voorgesteld van het impliciete belastingtarief op kapitaal in zijn geheel; vervolgens wordt de analyse toegespitst op de vennootschapsbelasting, doorgaans het omvangrijkste deel van de belasting op kapitaal, alsook op de recente ontwikkelingen inzake de belasting op inkomens uit roerend kapitaal en vermogenstransacties.

5.1 Algemeen beeld

De EC berekent de impliciete belasting op kapitaal als de verhouding tussen, enerzijds, de belastingen op kapitaal en op de inkomens die uit dat kapitaal voortvloeien⁽¹⁾ en, anderzijds, de totale inkomens uit kapitaal

GRAFIEK 12 IMPLICIETE BELASTINGTARIEVEN OP KAPITAAL (eurogebied)

Bron: EC.

(inclusief de inkomens van de vennootschappen en van de zelfstandigen). Er bestaat dus tot op zekere hoogte een statistische incoherentie tussen de noemer en de teller van deze indicator. Het is niettemin interessant het middellangetermijnverloop te volgen van de belastingen op kapitaal en op de inkomens uit dat kapitaal.

Uit de gegevens van de EC blijkt dat het impliciete belastingtarief op kapitaal tussen 2000 en 2011 in het eurogebied met 1,3 procentpunt daalde, tot 28,9 %. Dit verliep eens te meer niet lineair, aangezien de duidelijke stijging tussen 2004 en 2007 het tarief naar niveaus had getild die tijdelijk hoger lagen dan aan het begin van de eeuw. Na het uitbreken van de financiële crisis liep het echter, tot in 2010, fors terug alvorens het in 2011 opnieuw licht aantrok.

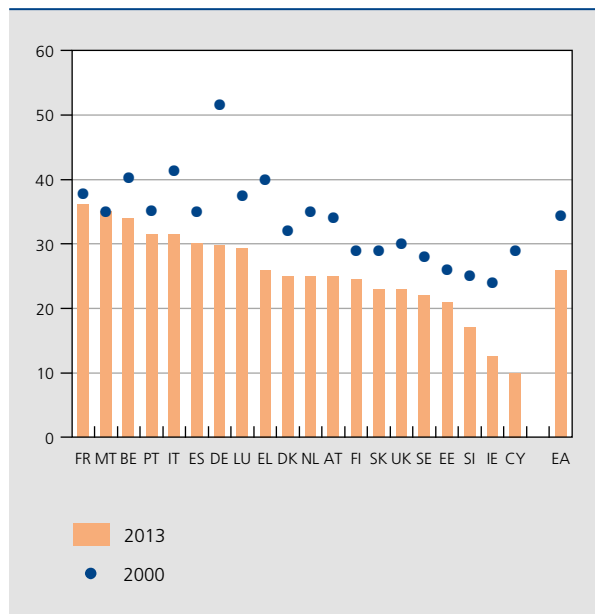
De totale daling over de periode 2000-2011 was bijzonder uitgesproken in sommige landen waar dit tarief voordien ruim boven het gemiddelde uitsteeg, zoals in Zweden, Finland en het Verenigd Koninkrijk. De daling was ook markant in bepaalde landen waar de impliciete belastingheffing nochtans reeds betrekkelijk laag was, zoals in Nederland, Slowakije, Duitsland of Oostenrijk. Omgekeerd gingen sommige landen die zich ten opzichte van het Europese gemiddelde reeds door een hoog tarief onderscheidden, nog verder van dit gemiddelde afwijken als gevolg van een verhoging van dit impliciete tarief, bijvoorbeeld Frankrijk. Dit tarief steeg ook gematigd in België, hoewel voldoende om uit te stijgen boven het gemiddelde van het eurogebied. Al deze bewegingen maken dat de spreiding thans groter is dan in 2000.

5.2 Vennootschapsbelasting

Aangezien de nominale tarieven van de vennootschapsbelasting gemakkelijk met elkaar kunnen worden vergeleken, zijn zij doorgaans de eerste tarieven die de aandacht van potentiële investeerders trekken; achteraf gaan deze investeerders de situatie eventueel grondiger analyseren. Het is derhalve nuttig nader op deze tarieven in te gaan – meer bepaald op het aangepaste hoogste tarief –, ook al geven ze niet weer hoe complex de stelsels van vennootschapsbelasting zijn, een complexiteit die beter tot uiting komt in het effectieve belastingtarief.

(1) In België omvat de aldus gedefinieerde belasting op kapitaal onder meer de vennootschapsbelasting en de belastingen betaald door de zelfstandigen, de successierechten en de rechten op schenkingen, de belastingen op langetermijnsparen, de inkomsten ontvangen bij de eenmalige bevrijdende aangifte en bij de eenmalige bevrijdende aangifte bis, de onroerende voorheffing, de verkeersbelastingen betaald door de ondernemingen, de nucleaire taks, de jaarlijkse belasting op de ICB's en de overdrachten naar het Fonds voor Arbeidsongevallen afkomstig van privéverzekeringskassen tegen arbeidsongevallen.

GRAFIEK 13 TARIEVEN VAN DE VENNOOTSCHAPSBELASTING⁽¹⁾
(aangepaste hoogste tarieven)

Bron: EC.

(1) Wanneer verschillende tarieven naast elkaar bestaan, wordt enkel het hoogste basistarief in aanmerking genomen, waaraan de eventuele additionele heffingen en het gemiddelde van de lokale belastingen zijn toegevoegd.

De nominale tarieven verschillen sterk van het ene land tot het andere; in 2013 zijn ze gespreid van 10 % in Cyprus tot 36,1 % in Frankrijk. Sinds 2000 zijn deze tarieven in alle landen van het eurogebied afgenomen, behalve in Malta, waar het stabiel is gebleven. Zodoende is het nominale belastingtarief, gemiddeld beschouwd voor het eurogebied, gedaald van 34,4 % in 2000 tot 25,9 % in 2013. Ook in dat verloop worden twee subperiodes onderscheiden. Tot aan het begin van de financiële crisis in 2008 liepen deze tarieven in een eerste fase continu en krachtig terug. In het eurogebied bedroeg het tarief toen gemiddeld 26,3 %, wat ruim 8 procentpunt minder is dan in 2000. Sederdien is deze neerwaartse beweging aanzienlijk vertraagd, en in 2012 en 2013 werd zelfs opnieuw een lichte stijging opgetekend.

België heeft met een belastingtarief van 33,99 % het derde hoogste aangepaste tarief van de EU, na Frankrijk en Malta, en dit hoewel de belastingtarieven op 1 januari 2003 zijn verlaagd. Niet minder dan twaalf landen, met Duitsland voorop, hebben sinds 2000 immers grotere verlagingen doorgevoerd; in Duitsland is het tarief van 51,6 % op 29,8 % gebracht. Er zij opgemerkt dat, van de landen waar deze tarieven uiterst laag zijn, Cyprus en Ierland dit lage niveau handhaven ondanks de druk die op hen wordt uitgeoefend

in het kader van de Europese steunmaatregelen te hunnen behoeve.

De recente tendens van de belastingdruk op de vennootschappen om zich te stabiliseren, uit zich niet alleen in de tarieven, maar ook in een aantal andere instrumenten van het fiscaal beleid met betrekking tot de vennootschappen. Dergelijke ontwikkelingen kunnen beter worden begrepen via een analyse van het effectieve belastingtarief.

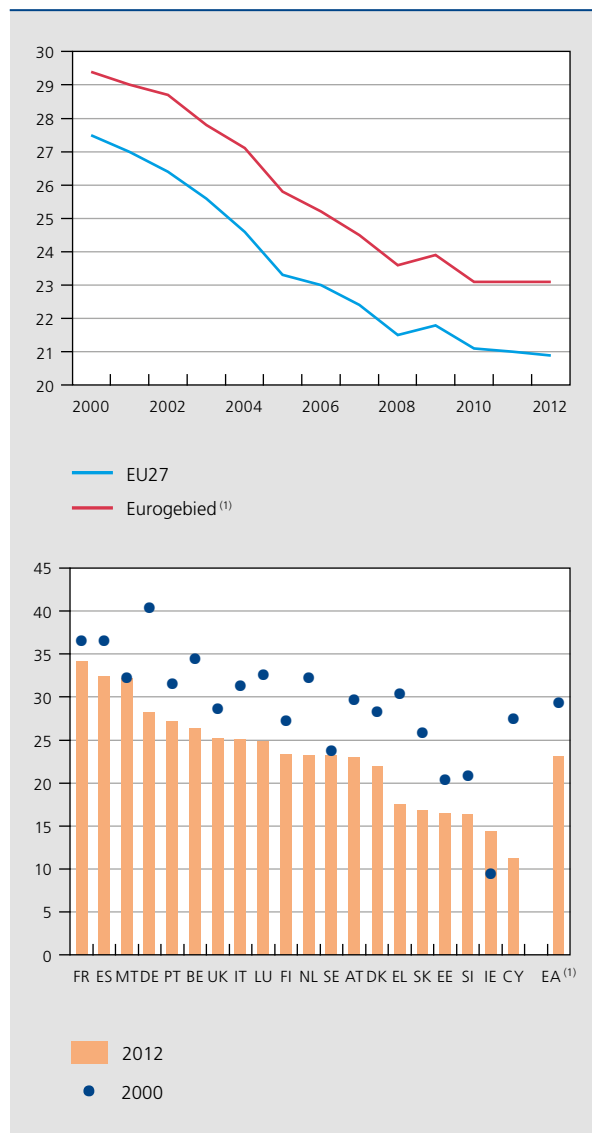
Het gemiddelde effectieve belastingtarief op de niet-financiële vennootschappen is een maatstaf voor de geactualiseerde waarde van de toekomstige betaalde belastingen, uitgedrukt in verhouding tot de geactualiseerde nettowaarde van de inkomensstromen (exclusief de kosten van de initiële investering); dit is een indicator van hoe de aantrekkelijkheid van een investering kan verschillen van het ene land tot het andere. Het hier getoonde tarief wordt berekend op basis van een aantal economische hypothesen, waaronder een vereist reëel nettorendement van 5 % en een inflatie van 2 %.

Tussen 2000 en 2012 daalde het gemiddelde effectieve belastingtarief in het eurogebied met 6,3 procentpunt, een vermindering met bijna een kwart. De zogoed als algemene daling was echter vooral geconcentreerd in de periode 2000-2008, toen de lidstaten van het eurogebied ter zake een scherpe fiscale concurrentie leken te voeren. Sinds het uitbreken van de financiële en economische crisis, is deze 'race to the bottom' gestopt, onder meer omdat er door de noodzakelijke begrotingssanering geen ruimte meer restte voor nieuwe verlagingen ter zake. Als gevolg van deze concurrentie is de spreiding van de belastingtarieven tussen de verschillende landen verkleind.

De nominale tarieven blijken tussen 2000 en 2011 voor het hele eurogebied sterker te zijn teruggelopen (-25 %) dan de effectieve tarieven (-22 %). De daling valt nog geringer uit als wordt gekeken naar de inkomsten uit de vennootschapsbelasting die, uitgedrukt in procenten bbp, met 17 % zijn verminderd. Deze laatste twee aanzienlijke dalingen bevestigen dat de fiscale concurrentie niet enkel betrekking heeft op het nominale tarief, maar ook op de totale belastingdruk voor de vennootschappen. Het is evenwel zaak te begrijpen waarom deze drie concepten elk een ander verloop te zien geven.

Daar zijn verscheidene verklaringen voor. Zo werd de verlaging van de nominale tarieven gecompenseerd door een verhoging van de belastinggrondslag, hoofdzakelijk via een beperking van de fiscale uitgaven ten gunste van de vennootschappen. Het verschil tussen de daling van de effectieve tarieven en die van de inkomsten vloeit

GRAFIEK 14 EFFECTIEF BELASTINGTARIEF VOOR DE NIET-FINANCIËLE SECTOR

Bron: EC, overgenomen van het ZEW.
(1) Niet-gewogen gemiddelde.

logischerwijze voort uit een verhoging van de belastinggrondslag, wat in tijden van crisis vreemd kan lijken. Dit kan te maken hebben met het feit dat heel wat zelfstandigen een vennootschap hebben opgericht, aangezien dit fiscaal steeds aantrekkelijker is geworden door de toeneemende kloof tussen de belastingdruk op vennootschappen en die op natuurlijke personen.

De daling van het effectieve tarief van de vennootschapsbelasting is ook een algemeen verschijnsel. Uitzonderingen zijn Ierland, waar het met 5 procentpunt is gestegen, en Malta, waar het zich opnieuw op het peil van 2000 bevindt. De sterkste dalingen – met meer dan

12 procentpunt – zijn opgetekend in Cyprus, Griekenland en Duitsland. België geeft op dit vlak de zesde grootste daling te zien, wat te maken heeft met het effect van de notionele interestaftrek.

De neerwaartse convergentie van de nominale belastingtarieven in de landen van de EU is dus uitsluitend het resultaat van fiscale concurrentie en niet van een gecoördineerde actie op Europees niveau. Elke lidstaat mag immers autonoom het directebelastingtarief voor de vennootschappen bepalen. Deze concurrentie werd overigens ook gevoerd op het vlak van de belastinggrondslag, onder meer via, bijvoorbeeld, de verhoging van de fiscale uitgaven of de voorkeursbehandeling voor kleine ondernemingen. De lidstaten hebben derhalve strategieën ontwikkeld met de bedoeling internationale investeringen aan te trekken door in te werken op de nominale belastingtarieven, de belastinggrondslag of de uitzonderingsregelingen.

De harmonisering op Europees niveau zou ervoor hebben kunnen zorgen dat deze concurrentie niet schadelijk is voor het geheel van de lidstaten. In dat verband werden een aantal regels ingevoerd. Een belangrijk Europees initiatief was bijvoorbeeld het akkoord van de Ecofin-Raad van 1 december 1997 over een aantal maatregelen ter bestrijding van de fiscale concurrentie. Naar aanleiding hiervan bracht de groep-Primarolo in 1999 een rapport uit met 66 schadelijke belastingpraktijken, waaronder het fiscaal stelsel dat van toepassing was op de coördinatiecentra in België; dit stelsel werd vervolgens afgeschaft, maar terzelfder tijd werd de notionele interestaftrek ingevoerd.

Aangezien iedere gecoördineerde aanpak op Europees niveau unanimiteit vereist en de lidstaten vasthouden aan hun fiscale bevoegdheden, heeft de EC het reeds lang opgegeven om de tarieven te laten optrekken in de landen waar deze bijzonder laag zijn, met inbegrip van sommige nieuwe lidstaten. Ze heeft daarentegen wel getracht een geharmoniseerde belastinggrondslag in te voeren voor de ondernemingen die in verscheidene lidstaten actief zijn. In 2011 heeft ze hierover zelfs een ontwerp van richtlijn ingediend; daar is over beraadslaagd maar het ontwerp stuit nog op weerstand van een aantal landen. In 2012 heeft het Europees Parlement voorgesteld om de procedure van de nauwere samenwerking te hanteren, die het mogelijk zou maken om met een minimum van negen landen een ontwerp tot stand te brengen.

Hoewel algeheel succes uitgebleven is, is toch een harmonisering bereikt voor enkele specifieke elementen, zoals die zijn opgenomen in de moeder-dochterrichtlijn, in de fusierichtlijn en in de richtlijn tot instelling van een gemeenschappelijke belastingregeling voor de uitkeringen

van interesten en royalty's tussen verbonden ondernemingen die in verschillende lidstaten gevestigd zijn.

5.3 Belasting op roerende inkomsten en vermogenstransacties

Aangezien er op internationaal niveau geen geharmoniseerde statistieken over een lange periode voorhanden zijn, is ervoor gekozen om in deze paragraaf in te gaan op twee belangrijke aan de gang zijnde ontwikkelingen. De eerste betreft het op internationaal niveau bestrijden van de belastingontwijking voor roerende inkomsten. Deze strijd wordt meer bepaald geregeld door de richtlijnen betreffende de belasting op inkomsten uit spaargelden en inzake het uitwisselen van informatie. De recente Amerikaanse Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA) zou in dat verband gevolgen kunnen hebben voor het Europese niveau. De tweede ontwikkeling betreft de mogelijke invoering van een belasting op financiële transacties in bepaalde lidstaten van de EU, waarover nog een akkoord moet worden bereikt.

EUROPESE RICHTLIJNEN INZAKE HET BELASTEN VAN INKOMSTEN UIT SPAARGELDEN EN INZAKE HET UITWISSELEN VAN INFORMATIE

De inkomsten uit kapitaalinteressen zijn een van de meest mobiele belastinggrondslagen. Om de belastingontwijking ter zake te bestrijden, heeft de EU de richtlijn betreffende de belasting op inkomsten uit spaargelden goedgekeurd. Deze richtlijn werd aangenomen in 2003 en ze werd van kracht op 1 juli 2005. Deze richtlijn moet ervoor zorgen dat effectief belasting wordt geheven op inkomsten uit spaargelden die worden geïnd in de vorm van rentebetalingen die in een lidstaat worden verricht ten behoeve van natuurlijke personen die in een andere lidstaat woonachtig zijn, en zulks in overeenstemming met de wetgeving van deze laatste lidstaat.

Het uitwisselen van informatie vormt de hoeksteen van deze richtlijn. Drie landen – België, Luxemburg en Oostenrijk – hadden niettemin een tijdelijke maar onbeperkte vrijstelling gekregen om een heffing bij de bron te innen in plaats van informatie uit te wisselen. Deze heffing bedroeg 15 % tussen 1 juli 2005 en 30 juni 2008, 20 % tussen 1 juli 2008 en 30 juni 2011; sedert 1 juli 2011 bedraagt ze 35 %. België is sinds 1 januari 2010 afgestapt van deze vrijstelling.

Om de drie jaar moet de EC voor de Raad verslag uitbrengen over de werking en de efficiëntie van de richtlijn en eventuele wijzigingen voorstellen. Bij het eerste heronderzoek van de richtlijn, in 2008, ontdekte de EC meerdere

zwakke punten die het mogelijk maakten de richtlijn te omzeilen; ze stelde dan ook wijzigingen voor om een en ander te verhelpen. Ten eerste is de richtlijn enkel van toepassing in de ondertekenende landen. Ten tweede geldt ze enkel voor natuurlijke personen. Ze valt dus gemakkelijk te omzeilen via vennootschapsstructuren zoals trusts. En tot slot maakt de definitie van de rente-inkomens het mogelijk de richtlijn te omzeilen door gebruik te maken van innovatieve financiële producten.

Op basis van dit verslag keurde de EC op 13 november 2008 een voorstel tot wijziging van de richtlijn goed teneinde de leemten in de tekst te dichten en de belastingontwijking beter te kunnen tegengaan. Het voorstel werd goedgekeurd door het Europees Parlement, en het Europees Economisch en Sociaal Comité betuigde zijn instemming. In de Ecofin-Raad werd eind 2009 een politiek akkoord gesloten. Ofschoon een consensus werd bereikt over het voorstel tot wijziging van richtlijn en alle landen het als aanvaardbaar beschouwden, weigerden Luxemburg en Oostenrijk uiteindelijk de geamendeerde tekst goed te keuren.

Het tweede heronderzoek van de richtlijn, dat plaatsvond in 2012, bevestigde de noodzaak om het toepassingsgebied van de richtlijn uit te breiden. De besprekingen over de wijziging van de richtlijn zijn echter nog steeds aan de gang. Luxemburg en Oostenrijk hebben de herziening immers opnieuw verworpen, en dan meer bepaald de uitbreiding tot andere producten zoals levensverzekeringen. Vooraleer met de herziening in te stemmen, eisen beide landen dat ter zake dezelfde regels zouden gelden voor Zwitserland alsook voor andere Europese belastingparadijzen. Luxemburg heeft evenwel beloofd om vanaf 2015 mee te werken aan de automatische uitwisseling van informatie, waardoor het zijn bankgeheim gedeeltelijk opgeeft; Oostenrijk heeft vervolgens beloofd hierover na te denken.

Hoewel tot dusver weinig vooruitgang is geboekt, lijken verscheidene ontwikkelingen erop te wijzen dat er een reële evolutie aan de gang is, zowel Europees als internationaal. Zo zouden de akkoorden die een aantal Europese landen, in het kader van de FATCA, met de Verenigde Staten hebben gesloten over de automatische uitwisseling van informatie, de druk op de twee dwarsliggende landen moeten opvoeren. De in 2010 goedgekeurde FATCA verplicht de banken de Amerikaanse Internal Revenue Service de informatie te bezorgen die nodig is voor het taxeren van de Amerikaanse belastingplichtigen, ongeacht hun woonplaats. Op de transacties van de onwillige banken zal een sterk ontradende belasting worden geheven. Tal van landen hebben er dan ook voor gekozen om, liever dan de Amerikaanse wet te laten toepassen op hun

banken, te onderhandelen over een akkoord dat de uitwisseling van informatie over de bankrekeningen van Amerikaanse belastingplichtigen in detail regelt. Dit zou moeten zorgen voor een geografisch zeer ruime toepassing van de FATCA, meer bepaald binnen de EU.

De bilaterale akkoorden met de Verenigde Staten hebben Frankrijk, Duitsland, Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk ertoe aangezet in april 2013 een op het Amerikaans model geïnspireerd proefprogramma op te starten voor de automatische uitwisseling van gegevens op Europees niveau. Sindsdien zijn nog andere lidstaten in het project gestapt, daarbij de fundamenteen leggend voor een multilateraal akkoord binnen – en zelfs buiten – de EU. De banken van de deelnemende landen zouden de informatie over hun buitenlandse klanten moeten bekendmaken, waarna deze inlichtingen bezorgd worden aan de fiscale autoriteiten van het land waar de belastingplichtige woont.

Op 15 februari 2011, ten slotte, heeft de EU de richtlijn goedgekeurd betreffende de administratieve samenwerking op fiscaal vlak. Op 12 juni 2013 heeft ze tevens een voorstel ingediend om de automatische en verplichte uitwisseling van informatie uit te breiden naar andere vormen van inkomsten uit kapitaal, zoals dividenden, vermogenswinsten en alle andere inkomsten uit activa die worden aangehouden op een financiële rekening. In de overwegingen rond dit voorstel wordt uitdrukkelijk verwezen naar de FATCA. Artikel 19 van deze richtlijn bepaalt immers dat wanneer een lidstaat een derde land een ruimere samenwerking aanbiedt dan waar de richtlijn in voorziet, hij deze ruimere samenwerking niet mag weigeren aan een andere lidstaat die met hem deze verder reikende, wederzijdse samenwerking wenst aan te gaan. Het feit dat de lidstaten met de Verenigde Staten akkoorden hebben gesloten of zullen sluiten in het kader van de FATCA, betekent dat ze een ruimere samenwerking in de zin van deze bepaling aanbieden. Dankzij de uitbreiding van de automatische gegevensuitwisseling op basis van een wetgevend instrument op het niveau van de Unie, zullen de lidstaten niet langer artikel 19 van de richtlijn moeten invoeren om over hetzelfde onderwerp bilaterale of multilaterale akkoorden te sluiten die ze noodzakelijk zouden achten bij gebrek aan toepasselijke Europese wetgeving.

ONTWERP VAN BELASTING OP FINANCIËLE TRANSACTIES

In september 2011 keurde de EC een voorstel goed voor een richtlijn betreffende een belasting op financiële transacties (BFT). Dit voorstel ging in op de wens van de lidstaten dat de financiële sector billijk zou bijdragen in de

kosten van de crisis en dat speculatie voortaan zou worden ontmoedigd, en dit alles op een geharmoniseerde wijze. Deze belasting zou aldus aanzienlijke inkomsten moeten genereren en bijdragen tot stabilere financiële markten.

Aangezien de 27 lidstaten van de EU het niet unaniem eens konden worden over een gemeenschappelijke belasting, hebben elf landen, waaronder België, de BFT goedgekeurd in het kader van een in januari 2013 door de Raad toegestane procedure voor nauwere samenwerking.

In februari 2013 diende de EC dan een nieuw voorstel van richtlijn in betreffende de invoering van de BFT. Volgens dit voorstel zou elke financiële transactie worden belast voor zover ten minste een van de partijen gevestigd is in een deelnemend land (woonplaatsbeginsel). Ook de transacties die verband houden met een financieel instrument dat in een deelnemend land wordt uitgegeven, zou onder het voorstel vallen (beginsel van de plaats van uitgifte).

Alle op de kapitaalmarkt verhandelbare instrumenten, geldmarktinstrumenten, deelbewijzen in instellingen voor collectieve belegging (ICB's) en derivatencontracten worden beoogd, doch niet de courante financiële activiteiten van huishoudens en ondernemingen, bijvoorbeeld verzekeringen of leningen. Het voorstel dekt tevens alle soorten transacties, ongeacht of ze plaatsvinden op de georganiseerde of op de over-the-countermarkten, met uitzondering van de operaties op de primaire markt en de transacties met de centrale banken van het ESCB.

Het voorstel voorziet voor al deze instrumenten in een belastingtarief van 0,1 %, met uitzondering van de afgeleide producten waarvoor een belasting zou gelden van 0,01 % op de waarde van de onderliggende activa, waarbij het elke lidstaat evenwel vrij zou staan hogere percentages toe te passen. Deze belastingen zullen verschuldigd zijn door de financiële instellingen. Bovendien zal elke betrokken financiële instelling – zowel de verkopende als de kopende – deze bedragen verschuldigd zijn.

De EC raamt dat deze belasting voor het geheel van de deelnemende landen in totaal zo'n € 31 miljard per jaar zou kunnen opbrengen. Bij deze raming is onder meer rekening gehouden met een gedragswijziging bij de economische subjecten, die het volume van de duurder geworden transacties logischerwijze gaan matigen. Hierdoor worden de belastingontvangsten negatief beïnvloed, maar dit is op zich ook een van de doelstellingen van de belasting. Bij deze raming wordt er tevens van uitgegaan dat de nieuwe belasting aanleiding zal geven tot een zekere mate van dislokatie en belastingontwijking. Aldus verwacht de Commissie een vermindering,

met 15 %, van de transacties in aandelen en obligaties alsook een daling, met 75 %, van de transacties in derivaten. De FOD Financiën raamt de potentiële ontvangsten voor de Belgische Staat op 0,18 % tot 0,48 % bbp, dit betekent tussen € 0,8 miljard en € 2 miljard.

In juli jongstleden heeft het Europees Parlement over dit voorstel van BFT een advies verstrekt, waarin het voorstelt dat gedurende de eerste drie jaar een met de helft verminderd belastingtarief zou gelden voor transacties in pensioenfondsen. Voorts suggereert het Parlement in dit advies een belastingtarief van 0,05 % voor transacties in overheidsobligaties. De logica hierachter is dat de rentabiliteit van de pensioenfondsen moet worden gevrijwaard en dat de liquiditeit op de markt van de staatsleningen moet worden gehandhaafd om te vermijden dat de financieringskosten ervan zouden oplopen. Tot slot stelt het Europees Parlement voor de grondslag van de belasting uit te breiden tot de deviezentransacties.

Tot op vandaag heeft de ECB nog steeds geen gedetailleerd advies uitgebracht betreffende het voorstel tot richtlijn. Zij heeft echter aanbevolen dat de effecten van dit voorstel met omzichtigheid bestudeerd worden rekening houdend met de mogelijke risico's die deze belastingmaatregel, zoals uitgetekend door de Commissie, met zich zouden kunnen meebrengen op het vlak van financiële stabiliteit en transmissie van het monetair beleid.

Het is nu aan de elf lidstaten die deelnemen aan de procedure voor nauwere samenwerking om deze richtlijn goed te keuren en ze om te zetten in nationaal recht. Er is de laatste tijd echter slechts weinig vooruitgang geboekt ter zake, waardoor de richtlijn, in het beste geval, niet vóór medio 2014 in werking lijkt te zullen treden.

Conclusies

In 2013 lag de totale gemiddelde belastingdruk in het eurogebied opnieuw in de buurt van het peil dat werd opgetekend aan het begin van de eeuw. Deze stabiliteit verhult echter uiteenlopende ontwikkelingen, zowel geografisch als chronologisch en ook tussen types van belasting.

Geografisch beschouwd, blijft de totale belastingdruk hoog in de noordse landen, ook al is die aanzienlijk afgenomen in Zweden en Finland en in mindere mate in Denemarken, het land met de zwaarste belastingdruk van Europa. Frankrijk en België zijn voortaan het tweede en derde meest belastende land. Van de beschouwde landen gaven Malta en Cyprus de zwaarste verhoging van de belastingdruk te zien. Een nog uitgesproken daling

was er in Slowakije en Ierland, de twee landen met op dit ogenblik de laagste belastingdruk.

De geanalyseerde periode kan worden opgesplitst in vier fasen, die in grote lijnen zowel in Europa als in Japan en de Verenigde Staten konden worden vastgesteld. De eerste twee fasen zijn gesitueerd vóór het uitbreken van de financiële en economische crisis en werden gekenmerkt door een daling van de belastingdruk tot in 2004 en, vervolgens, een geringere stijging tot in 2007. Nadien deed de crisis de belastingdruk afnemen, na de verlaging van de belastinggrondslag en als gevolg van herstelmaatregelen. Vanaf 2010-2011, ten slotte, resulteerde de stijging van de fiscale ontvangsten uit de zogoed als algemene begrotingsconsolidatie.

Ondanks een lichte daling op Europees niveau, is er geen algemene tendens merkbaar in de belasting van de factor arbeid. De impliciete belasting werd tussen 2000 en 2011 het sterkst verlaagd in de noordse landen, hoewel ze daar nog steeds boven het Europese gemiddelde blijft. Andere landen, waar deze belastingdruk onder het Europese gemiddelde lag, verhoogden de belastingdruk op deze factor. Die bewegingen leidden tot een beperkte convergentie van de impliciete belasting op arbeid. De verschuiving van een deel van de belastingen op arbeid naar consumptie, zoals regelmatig wordt aanbevolen door de internationale economische instellingen, bleek geen algemeen verschijnsel te zijn. Sommige landen, zoals Duitsland en Zweden, voerden die verschuiving echter wel door; beide landen verlaagden bovendien de marginale aanslagvoeten voor werknemers met bescheiden inkomens. België bekleedt de eerste plaats wat de impliciete tarieven en de marginale aanslagvoeten op arbeid betreft.

Ook de indirecte belastingen vertoonden een ongelijke ontwikkeling tussen de landen en doorliepen verschillende fasen. In grote lijnen liep de impliciete belasting op consumptie sinds 2000 echter licht terug, zowel in het gehele eurogebied als in België. De vaste btw-tarieven vertoonden, gemiddeld beschouwd, nochtans een opwaartse tendens, vooral toen de begrotingsconsolidatie concrete vorm aannam. Zo zou de daling van de impliciete belasting een gevolg kunnen zijn van een wijziging in het consumptiepatroon ten voordele van goederen waarop de btw lager is. De accijnzen stegen nu eens forser dan de inflatie (tabak, alcohol, huisbrandolie), en dan weer minder snel (brandstoffen). België blijft deel uitmaken van de landen met algemeen vrij lage accijnzen, zelfs zeer laag wat huisbrandolie betreft.

In tegenstelling tot wat kon worden verwacht tegen de achtergrond van de toenemende bezorgdheid over de klimaatopwarming, de milieuverontreiniging en de

uitputting van grondstoffen, wogen de milieuheffingen in 2011 algemeen beschouwd minder zwaar dan in 2000.

De duidelijkste tendens in het verloop van de verschillende types van belasting tekende zich af op het vlak van de vennootschapsbelasting. Tot in 2008 liepen zowel de nominale en effectieve belastingtarieven – eveneens rekening houdend met de belastinguitgaven – als de ontvangsten, uitgedrukt in procenten bbp, duidelijk terug. De scherpe fiscale concurrentie ter zake werd vervolgens afgezwakt door de noodzakelijke begrotingsconsolidatie. De relatieve convergentie van de tarieven van de vennootschapsbelasting vloeit dus voort uit de concurrentie tussen de landen, vermits op het vlak van de Europese coördinatie tot dusver enkel nog maar akkoorden over specifieke elementen zijn bereikt.

Op internationaal niveau is er bijzondere aandacht voor de roerende inkomsten. De financiële crisis heeft immers de belangstelling aangewakkerd voor een betere coördinatie inzake fiscaliteit en uitwisseling van informatie. Zo zouden de bijwerking van de richtlijn inzake het belasten van inkomsten uit spaargelden en de Amerikaanse wetgeving (FATCA) de uitwisseling van financiële informatie sterk moeten verbeteren. Het voorstel tot invoering van een belasting op financiële transacties zou overigens kunnen bijdragen tot een verhoging, op Europees niveau, van de belasting op kapitaal.

Bibliografie

- Agell J., P. Englund en J. Södersten (1996), 'Tax reform of the century – The Swedish experiment', *National Tax Journal*, 49 (4), December, 643–664.
- ANFAC (2012), *European motor vehicle parc 2010* (www.acea.be).
- Arnold J. (2008), *Do tax structures affect aggregate economic growth? Empirical evidence from a panel of OECD countries*, Economics Department Working Papers 643, OECD.
- Arnold J., B. Brys, C. Heady, Å. Johansson, C. Schwellnus en L. Vartia (2011), 'Tax policy for economic recovery and growth', *The Economic Journal*, 121, 59–80.
- Botman D. en S. Danninger (2007), *Tax reform and debt sustainability in Germany: An assessment using the global fiscal model*, IMF Working Papers 07/46.
- CE (2001), *Vers un marché intérieur sans entraves fiscales – une stratégie pour permettre aux entreprises d'être imposées sur la base d'une assiette consolidée de l'impôt des sociétés couvrant l'ensemble de leurs activités dans l'Union européenne*, COM (2001) 582.
- Council of the European Union (1999), *Code of conduct group (Business Taxation)*, Ecofin Council, 29 November.
- De Vos P. (2012), 'Voorstel voor een richtlijn betreffende een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting', *Bulletin de documentation*, SPF Finances-Belgique, 72ème année, n° 4, 5–34.
- EC (2003), *Structures of the taxation systems in the European Union: Data 1995-2000*, Directorate General Taxation and Customs Union.
- EC (2010a), *Taxation trends in the European Union, Data for the EU Member States, Iceland and Norway, 2010 edition*.
- EC (2010b), *Monitoring tax revenues and tax reforms in EU Member States 2010, Tax policy after the crisis*, Taxation papers, Working paper 24.
- EC (2011a), *Tax reforms in EU Member States, tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*, Taxation papers, Working paper 28.
- EC (2011b), *Proposal for a Council Directive on a common consolidated corporate tax base (CCCTB)*, COM (2011) 121/4.
- EC (2012), *Tax reforms in EU Member States, tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*, Taxation papers, Working paper 34.
- EC (2013a), *Taxation trends in the European Union, Data for the EU Member States, Iceland and Norway, 2013 edition*.
- EC (2013b), *How VAT works*, (http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/vat/how_vat_works/index_en.htm).
- EC (2013c), *European economic forecast, Spring 2013*, Commission Staff Working Document, 2/2013.
- EC (2013d), *Report on public finances in EMU 2013*, European Economy, 4/2013.
- EC (2013e), *Tax reforms in EU Member States, tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*, European Economy, 5/2013.

EC (2013f), *Proposal for a Council Directive implementing enhanced cooperation in the area of financial transaction tax*, February.

EC (2013g), 'Aanbeveling van de Raad van 9 juli 2013 over het nationale hervormingsprogramma 2013 van België en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma van België voor de periode 2012-2016', *Publicatieblad van de Europese Unie*, 30 juli.

EC, *Taxes in Europe – tax reforms database* (http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html).

ECB (2013), *Financial Stability Review*, November.

El Bakkali M. en M. Gérard (2012), «L'imposition des entreprises multinationales en Europe : de la taxation séparée au modèle ACCIS», *Bulletin de documentation*, SPF Finances-Belgique, 72ème année, n° 4, 35–65.

ESCB (2013), *Annual public finance report*, Spring, ECB.

European Parliament (2013), 'A FATCA for the EU? Data protection aspects of automatic exchange of bank information', *Library Briefing*, May,

([http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130530/LDM_BRI\(2013\)130530_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130530/LDM_BRI(2013)130530_REV1_EN.pdf)).

Faure M.-E., H. Soual en C. Kerdrain (2012), *La consommation des ménages dans la crise*, INSEE, juin. (http://www.insee.fr/fr/indicateurs/analys_conj/archives/062012_d1.pdf).

IMF (2012), *Belgium: Selected Issues Paper*.

Keen, M. (2002), 'The German tax reform of 2000', *International Tax and Public Finance*, 9, 603–621.

Ministère français de l'Économie, des Finances et de l'Industrie (2012), 'Livre vert sur la coopération franco-allemande – Points de convergence sur la fiscalité des entreprises', *La documentation Française*, février.

Nautet M., K. Van Cauter en L. Van Meensel (2010), 'Tendensen inzake belastingen op de activa van de particulieren', *Economisch Tijdschrift*, NBB, 79–96, december.

OECD (2010), *Choosing a broad base – Low rate approach to taxation*, Tax Policy Studies 19.

OECD (2012), *Consumption tax trends 2012: VAT/GST and excise rates, trends and administration issues*, OECD publishing.

Smets, F. (2012), 'Beoordeling van de economische impact van een belasting op financiële transacties in België', *Documentatieblad FOD Financiën*, 72^e jaargang, nr. 3, 3^e kwartaal.

Van Cauter K., Th. Stragier, I. Brumagne, L. Van Meensel en J. Claeys (2004), 'Structuur van de overheidsontvangsten', *Economisch Tijdschrift*, NBB, 47–60, 2–2004.

Van Cauter K. en L. Van Meensel (2006), 'Het herverdelende karakter van de belastingen en de sociale bijdragen', *Economisch Tijdschrift*, NBB, 69–87, juni.

Van Cauter K. en L. Van Meensel (2007), 'Recente tendensen inzake vennootschapsbelasting', *Economisch Tijdschrift*, NBB, 67–83, juni.

Van Cauter K. en L. Van Meensel (2009), 'Naar meer milieuheffingen?', *Economisch Tijdschrift*, NBB, 79–97, september.

Inflatiemaatstaf: huidige stand van zaken en uitdagingen

J. Langohr^(*)

Inleiding

Zoals om de acht jaar het geval is, wordt de nationale consumptieprijsindex (NCPI), waarop de gezondheidsindex gebaseerd is, momenteel volledig herzien. In januari 2014 wordt immers een nieuwe index van kracht, met een compleet geüpdatet wegingsschema, waarin ook rekening wordt gehouden met de geschrapte en toegevoegde producten teneinde de nieuwe consumptiegewoontes van de huishoudens zo goed mogelijk weer te geven. De ermee gepaard gaande wijziging in de basis maakt bovendien methodologische aanpassingen mogelijk waardoor de inflatiemaatstaf nauwkeuriger, en de representativiteit van de index gewaarborgd zou worden. Wenselijk daarenboven is dat deze hervorming ertoe zou bijdragen dat de methodologie van de nationale index nauwer aansluit bij die welke Eurostat heeft uitgewerkt voor de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (HICP) waarvan het wegingsschema frequenter wordt bijgewerkt. De voor 2014 in het vooruitzicht gestelde hervormingen behelzen met name de overgang op een kettingindex die geen vaste basis heeft, maar waarvan de wegingen jaarlijks worden gewijzigd, het gebruik van scanner data liever dan prijsregistraties in de supermarkten, en een beter in rekening brengen van het substitutie-effect (wijzigingen in de geconsumeerde hoeveelheden als reactie op wijzigingen in de relatieve prijzen).

In januari 2013 is de nationale index, op aanraden van de regering, in twee opzichten vervroegd gewijzigd. Om te beginnen, wordt het koopjeseffect voortaan in rekening gebracht bij de prijsregistratie, zoals reeds het geval is

voor de HICP, met dit verschil dat de impact proportioneel verdeeld wordt over het hele jaar en dus niet geconcentreerd wordt tijdens de koopjesmaanden. Voorts wordt met betrekking tot de contracten voor huisbrandolie een 'betalings'-benadering gevolgd (voortschrijdend gemiddelde van de laatste twaalf maanden).

Deze wijzigingen zijn niet louter methodologisch van aard; ze hebben ook economische gevolgen en maken integrerend deel uit van het debat over de automatische loonindexering en het loonkostenverloop, het loonverschil ten opzichte van de buurlanden en het concurrentievermogen. In dit artikel wordt immers aangetoond dat deze wijzigingen niet alleen een eenmalige invloed hebben op het inflatiepeil op het ogenblik dat ze ten uitvoer worden gelegd, maar dat ze ook het verloop en de volatiliteit van de inflatie structureel kunnen wijzigen wat, via de gezondheidsindex, een impact zal hebben op de loonindexering.

Uit dit oogpunt verdienen de in januari 2013 aangebrachte wijzigingen, die maken dat de nationale index de consumptiegewoontes van de huishoudens sneller en beter weergeeft, dus te worden aangemoedigd, met name om te verhinderen dat de stijgingen van de consumptieprijzen eventueel zouden worden overschat.

In dit artikel wordt nader ingegaan op de voornaamste verschillen tussen de twee inflatiemaatstaven die in België naast elkaar bestaan, namelijk de NCPI en de HICP, alsook op de wijzigingen die er recentelijk zijn in aangebracht en op mogelijke verbeteringen in het kader van de grote hervorming. Het eerste deel bevat een gedetailleerde beschrijving van de beide indices met aandacht voor enkele basisprincipes. Er wordt een analyse gemaakt van

(*) De auteur bedankt D. Cornille voor zijn medewerking aan dit artikel.

het inflatieverschil tussen de twee indices, evenals van de hervormingen die deze in januari 2013 hebben ondergaan. De in de HICP aangebrachte veranderingen bevatten bovendien een aanwijzing omtrent de impact, op de NCPI, van soortgelijke voor 2014 denkbare wijzigingen. Voor zover mogelijk wordt geraamd welk effect deze wijzigingen hebben op de inflatie. Het tweede deel betreft het in aanmerking nemen van het substitutie-effect in de inflatiemaatstaf. Eerst wordt de huidige methode van prijsregistratie in de supermarkten toegelicht en vervolgens worden de voor de toekomst geplande pistes uiteengezet. De gas- en elektriciteitsprijzen dienen eveneens ter illustratie. Het derde deel is gewijd aan de problematiek van het in rekening brengen van de huisvestingskosten met, enerzijds, de reële huurgelden en, anderzijds, de kosten voor een woning die door de eigenaar ervan wordt bewoond, een uitgave die op dit ogenblik noch in de HICP noch in de NCPI wordt opgenomen.

1. Het naast elkaar bestaan van twee prijsindices

1.1 Verschillen tussen de nationale index en de HICP

In België heeft de nationale consumptieprijsindex (NCPI) een lange geschiedenis die aanvangt in 1920. Sedertdien wordt een duidelijke evolutie vastgesteld zowel in de methodologie als in het gebruik dat wordt gemaakt van deze index die er, algemeen beschouwd, op gericht is het verloop te meten van de kosten van het levensonderhoud. Op dit ogenblik is de NCPI en, sedert 1994, de variant ervan, de zogeheten 'gezondheidsindex' (met andere woorden de NCPI ongerekend de voor de gezondheid schadelijk geachte producten zoals motorbrandstoffen, alcohol en tabak), de referentie voor de indexering van lonen, sociale uitkeringen, of nog, huurgelden. Om die reden wordt de NCPI samengesteld en berekend in het kader van het overleg tussen de sociale partners in de Indexcommissie en de Nationale Arbeidsraad. Dit overleg is een typisch Belgisch fenomeen, dat sedert het ontstaan van de index verschillende vormen aanneemt.

In de praktijk wordt de NCPI iedere maand berekend door de Eenheid Consumptieprijzen van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, volgens de op advies van de Indexcommissie door de minister van Economie goedgekeurde methodologie. De index wordt pas gepubliceerd nadat de Indexcommissie haar goedkeuring heeft verleend. Ingeval er in de Commissie geen overeenstemming wordt bereikt, neemt de minister

van Economie de eindbeslissing. Sedert de index van januari 2013 hebben de vakbondsorganisaties trouwens besloten de index niet langer goed te keuren, maar zich te onthouden als reactie op de wijze waarop twee methodologische hervormingen (koopjeseffect en 'betalings'-benadering voor huisbrandolie), op aansporing van de regering, vervroegd ten uitvoer werden gelegd in het kader van maatregelen ter ondersteuning van de werkgelegenheid en het concurrentievermogen. Sedert de index van september 2013 hebben ook de werkgeversorganisaties zich voorlopig onthouden omdat ze van oordeel zijn dat de methodologie waarbij de telefoontarieven in aanmerking worden genomen, ertoe leidt dat de inflatie wordt overschat.

Net als België beschikken de andere Europese landen over consumptieprijsindices die in specifieke behoeften voorzien; tussen de landen onderling kunnen – soms aanzienlijke – methodologische verschillen worden vastgesteld. Deze verschillen, die zo'n vijftien jaar geleden nog groter waren, hebben aangetoond dat het noodzakelijk is de nationale indices binnen de EU te harmoniseren. Het is tegen deze achtergrond dat de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (HICP)⁽¹⁾ is ontstaan. Hij wordt sedert 1997 gepubliceerd, en vanaf 1995 zijn er geretropoleerde gegevens beschikbaar (voor sommige landen zelfs vanaf 1990 voor de hoofdcomponenten). De HICP werd eerst gebruikt in het kader van de convergentiecriteria van het Verdrag van Maastricht⁽²⁾ en in dat opzicht speelt hij nog steeds een rol voor de nieuwe EU-lidstaten die tot het eurogebied willen toetreden⁽³⁾. Sedert de aanvang van de derde fase van de Europese Monetaire Unie wordt deze index rechtstreeks betrokken bij het kwantitatief definiëren van de prijsstabiliteit in het eurogebied, een sleutelement in de monetairbeleidstrategie van het Eurosysteem. De Raad van Bestuur van de ECB heeft prijsstabiliteit immers gedefinieerd als een situatie waarin de jaar-op-jaar stijging van de HICP voor het eurogebied op middellange termijn gehandhaafd blijft op een niveau onder maar dicht bij 2 %.

De nationale HICP's worden op nationaal vlak berekend, en dit aan de hand van door Eurostat geharmoniseerde methodologieën die in overeenstemming zijn met een specifieke Europese wetgeving. De nationale statistische instituten beschikken nochtans over een zekere autonomie wat hun methodologische keuzes betreft, in

(1) Raadsverordening nr. 2494/95 (1995) ten uitvoer gelegd in januari 1997.

(2) Het Verdrag dateert van 1992, met andere woorden van vóór de invoering van de HICP, maar er werd reeds in verwezen naar de inflatie berekend aan de hand van de index van de consumptieprijzen op een vergelijkbare basis.

(3) Artikel 1 van het Protocol betreffende de convergentiecriteria van het Verdrag (art. 121) bepaalt dat 'het criterium van prijsstabiliteit (...) betekent dat een lidstaat een houdbare prijsontwikkeling heeft en een gemiddeld inflatiepercentage dat, gemeten over een periode van één jaar vóór het onderzoek, niet meer dan 1,5 % hoger ligt dan dat van ten hoogste de drie lidstaten die op het gebied van prijsstabiliteit het best presteren'.

TABEL 1

BASISPRINCIPES VAN DE TWEE CONSUMTIEPRIJSINDICES IN BELGIË

	Nationale index (NCPI)	Geharmoniseerde index van de consumtieprijsen (HICP)
Ontstaan	1920	1997 (gegevens sedert 1995)
Doelstelling	<p>Metten van het verloop van de kosten van het levensonderhoud</p> <p>Referentie, via de gezondheidsindex, voor de indexering van lonen, sociale uitkeringen, huurgelden en andere geregeerde prijzen met als doel het beschermen van de koopkracht van de huishoudens</p>	<p>Metten van de inflatie en van het verloop van de koopkracht op een vergelijkbare manier in de verschillende Europese landen van de EMU</p> <p>Referentie</p> <ul style="list-style-type: none"> – convergentiecriteria (Maastricht) – kwantitatieve definitie van prijsstabiliteit in het eurogebied (ECB)
Maandelijks berekend en gepubliceerd door	<p>FOD Economie – ADSEI</p> <p>Goedgekeurd door de Indexcommissie (sociale partners)</p>	<p>FOD Economie – ADSEI (België) Eurostat (België en eurogebied)</p> <p>Onafhankelijk van de Indexcommissie</p>
Methodologie uitgewerkt door	De minister van Economie, op advies van de Indexcommissie	Eurostat en de Europese wetgevingen met een aan de nationale statistische instituten verleende zekere graad van autonomie
Statistische bron van het wegingsschema	<p>HBS (huishoudbudgetenquête)</p> <p>Externe bronnen (uiterst gedetailleerde enquêtes) voor bepaalde wegingen van specifieke producten</p>	<p>Nationale rekeningen (sedert 2010)</p> <p>HBS indien de nationale rekeningen onvoldoende gedetailleerd zijn</p> <p>Externe bronnen (uiterst gedetailleerde enquêtes) voor bepaalde wegingen van specifieke producten</p>

Bronnen: ADSEI, NBB.

de wetenschap dat de harmonisering een continu proces is en dat er methodologische verschillen blijven bestaan. Eurostat berekent tevens de aggregaten voor de EU of voor het eurogebied. In België is het, net als voor de NCPI, de Eenheid Consumtieprijsen van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie die de geharmoniseerde index berekent. De Indexcommissie speelt evenwel op geen enkel ogenblik een rol in de samenstelling of publicatie ervan. De Belgische HICP wordt gelijktijdig gepubliceerd door de FOD en door Eurostat, het bureau dat de HICP's van de andere EU-landen publiceert alsook, op basis van de geaggregeerde nationale HICP's, de HICP van het eurogebied als geheel.

Sedert 2010 berust het wegingsschema van de HICP niet langer uitsluitend op de huishoudbudgetenquête, maar voornamelijk op de gegevens van de nationale rekeningen, zoals aanbevolen door Eurostat⁽¹⁾. Zo weerspiegelen de wegingen voor 2013 de laatste beschikbare nationale

rekeningen, namelijk die van 2011, ook al werd de huishoudbudgetenquête van 2010 gebruikt wanneer de nationale rekeningen onvoldoende gedetailleerd bleken. De FOD maakt bovendien gebruik van externe bronnen die zeer gedetailleerde enquêtes verschaffen teneinde de wegingen van sommige specifieke producten vast te stellen (bv. voertuigen of reizen). Bovendien worden de prijzen bijgesteld teneinde de uitgaven in de nationale rekeningen aan te passen aan het verloop van de relatieve prijzen tussen december 2011 en december 2012. Wat de nationale index betreft, blijven de wegingen gesteund op de huishoudbudgetenquête en op externe bronnen voor de wegingen van specifieke producten. Zelfs indien op het ogenblik van de minihervormingen van 2008 en 2010 aanpassingen plaatshadden binnen de grote productencategorieën, worden deze laatste nog steeds gewogen zoals ten tijde van de grote hervorming van 2006, op

(1) Toepassing van Verordening (EC) nr. 1114/2010, bindend vanaf 2012.

basis van de huishoudbudgetenquête van 2004. Dankzij de volledige hervorming van 2014 kan de nationale index voortaan voornamelijk worden gewogen op basis van de nationale rekeningen en niet langer op basis van de huishoudbudgetenquête.

Het naast elkaar bestaan van deze beide indices is geen typisch Belgisch fenomeen; het komt ook voor in de meeste andere landen van het eurogebied. In theorie is er evenwel geen enkele reden om verschillende inflatiemaatstaven aan te houden. Zowel ter bescherming van de koopkracht als uit monetairbeleidsoogpunt dient de inflatiemaatstaf zo correct mogelijk te zijn en te beantwoorden aan de strengste methodologische normen. Deze beide doelstellingen zijn overigens niet tegenstrijdig vermits het waardeverlies van de valuta (uitholling van de koopkracht) de hoeksteen vormt van elk monetair beleid dat prijsstabiliteit beoogt.

De aanzienlijke methodologische verschillen die blijven bestaan, kunnen de inflatiemaatstaf in de ogen van het grote publiek evenwel minder geloofwaardig maken, zeker als ze aanleiding geven tot divergerende inflatieprofielen, zoals het geval is met de frequentie waarin de wegingsschema's worden bijgewerkt en die verschilt tussen de HICP (jaarlijkse herzieningen) en de NCPI (herzieningen om de acht jaar). Deze laatste index geeft het verloop van de consumptiegewoontes minder goed weer naarmate de tijdsduur ten opzichte van het referentiejaar langer wordt.

Het feit dat de nationale index minder representatief is voor het verloop van de consumptiegewoontes heeft

vooral gevolgen voor de energiedragers. Sedert de laatste grote hervorming zijn er immers twee periodes geweest waarin de energieprijzen fors zijn gestegen, namelijk 2007-2008 en 2010-2011. Als gevolg van deze forse stijgingen hebben de huishoudens hun consumptiegedrag evenwel grondig herzien en als reactie hun energieverbruik teruggeschroefd. Dit verschijnsel doet zich voor bij alle wegingen van de HICP die jaarlijks worden bijgewerkt en die aantonen dat, ongerekend de stijging van de relatieve prijzen van de energiedragers die uiteraard geleid heeft tot een hogere weging van de energiecomponent in de gemiddelde consumptiekorf, het gewicht van energie intrinsiek afgenomen is. Wordt uitsluitend rekening gehouden met het verloop van de relatieve prijzen tussen 2004 en 2013, dan blijkt immers dat het gewicht van energie in de consumptiekorf sterk is gestegen (+42 per duizend volgens de NCPI en +43 per duizend volgens de HICP), een stijging die te maken heeft met het feit dat de energieprijzen sneller opliepen dan de totale index. Vanuit dit standpunt mag worden gesteld dat de nationale index de inflatie overgewaardeerd heeft door energie een zwaarder gewicht toe te kennen dan in werkelijkheid het geval is, terwijl de HICP, vanwege de jaarlijkse herzieningen ervan, rekening heeft gehouden met de intrinsieke daling van het energieverbruik, waarvan het gewicht in de HICP met slechts 18 per duizend is gestegen. In periodes van stijging van de energieprijzen ligt de inflatie volgens de nationale index trouwens constant hoger dan die volgens de HICP. Dit geldt eveneens voor de gezondheidsindex.

De daling van de intrinsieke weging van energie werd voornamelijk gecompenseerd door een toename van

TABEL 2 VEROUDERING VAN DE WEGINGEN VAN DE NATIONALE INDEX
(per duizend; in rood/blauw: verschillen t.o.v. 2004)

	Energie		Energie vervat in de gezondheidsindex ⁽¹⁾	Voedingsmiddelen	Diensten	Niet-energetische industriële goederen
	NCPI	HICP	HICP	HICP	HICP	HICP
Wegingen in 2004	96	94	59	202	376	328
Wegingen van 2004 aangepast teneinde rekening te houden met het verloop van de relatieve prijzen tussen 2004 en 2013	137	138	88	211	366	287
Wegingen in 2013 volgens de HICP		113	68	212	395	279
Effect toe te schrijven aan de wijzigingen in het consumptiegedrag		-25	-19	+1	+29	-8

Bronnen: ADSEI, NBB.

(1) Elektriciteit, gas, huisbrandolie en vaste brandstoffen.

het gewicht van de categorie van de diensten, en meer bepaald van de subcategorieën 'uitgaven voor sociale bescherming' en 'ziekenhuisverpleging'. Dit valt vooral te verklaren door de bronwijziging en door de overschakeling van de huishoudbudgetenquête op de nationale rekeningen. In de huishoudbudgetenquête zijn categorieën van consumenten, bijvoorbeeld ouderen en bewoners van instellingen (rustoorden), immers ondervertegenwoordigd vanwege de wijze waarop de enquête wordt gehouden. De uitgaven voor gezondheid wegen evenwel relatief zwaar in de korf van deze categorieën van consumenten. Het gewicht van de categorie niet-energetische industriële goederen is echter afgenomen, wat vooral wijst op een vermindering van de uitgaven voor de aankoop van voertuigen en publicaties.

Dat het wegingsschema verouderd is, blijkt ook uit het voorbeeld van de vaste telefonie. Volgens de huishoudbudgetenquête van 2004 weegt deze categorie immers nog steeds relatief zwaar in de nationale index (17 per duizend), terwijl het gewicht ervan in de HICP de laatste jaren fors is afgenomen (gewicht van 6 per duizend in 2013). Toen de voornaamste operator de tarieven in mei 2013 aanzienlijk optrok, was de impact op de inflatie aldus zwaarder volgens de NCPI (+0,1 procentpunt) dan volgens de HICP (+0,0 procentpunt).

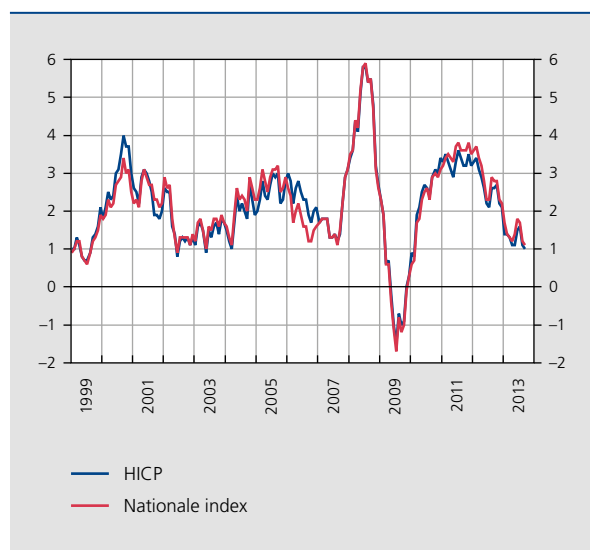
De afgelopen jaren hebben verscheidene methodologische onderscheidingen soms een verschil aan het licht gebracht wanneer de indices elkaar niet compenseerden of wanneer ze in een verschillend tempo werden gealigneerd. Derhalve doorloopt de divergerende ontwikkeling van de nationale index en van de HICP sedert 1999 contrastrijke fasen.

Tot 2004 waren de maandelijkse wijzigingen van de HICP, op jaarbasis, beurtelings gelijk aan, en groter of kleiner dan die van de nationale index. In 2004-2005, daarentegen, liet de nationale index stelselmatig een snellere jaar-op-jaar groei optekenen (met ongeveer 0,25 procentpunt per jaar) dan de HICP. Dat had voornamelijk te maken met het feit dat, in tegenstelling tot de HICP, de wijzigingen van de nationale index niet jaarlijks worden herzien en nog dateerden van de huishoudbudgetenquête van 1995-1996. Dankzij de jaarlijkse herziening van de HICP kon met name de dekking ervan worden uitgebreid tot de nieuwe goederen en diensten waarvan het gebruik aanzienlijk was geworden. Deze producten, zoals mobiele telefoons of personal computers (pc's), werden echter juist fors goedkoper, een tendens die dus niet weerspiegeld werd in de nationale index. Bovendien werd deze prijsdaling in de hand gewerkt doordat de methodologie van de HICP reeds voorzag in correcties voor het verloop van de kwaliteit van pc's.

GRAFIEK 1

INFLATIEVERSCHIL TUSSEN DE BEIDE INDICES⁽¹⁾

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bron: ADSEI.

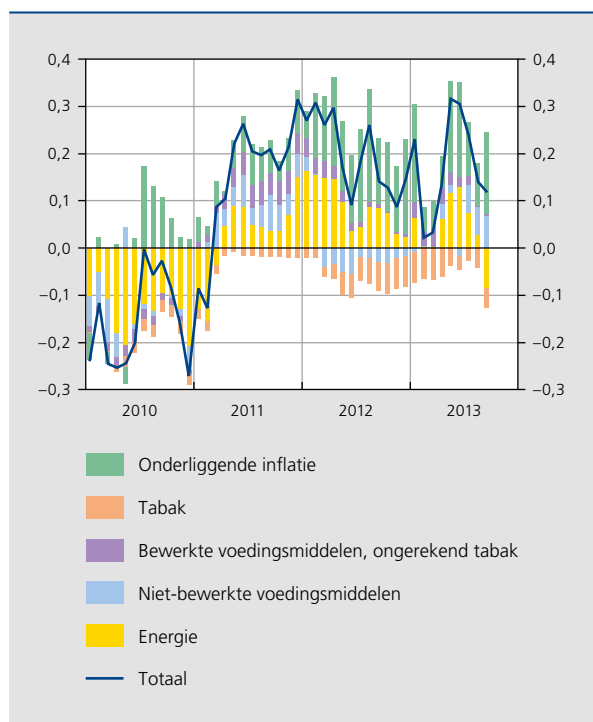
(1) Ongerekend het effect van de koopjes.

Door de herziening van de nationale index van 2006, gebaseerd op de huishoudbudgetenquête van 2004, kon de dekking van de nationale index worden verruimd tot de goederen en diensten waarvan het verbruik aanzienlijk was geworden. Vanaf 2006 zijn beide indices aldus zeer gelijklopend geëvolueerd. In 2006 werden de jaar-op-jaar wijzigingen van de nationale index evenwel sterk neerwaarts beïnvloed als gevolg van de wijze waarop de nieuwe index werd geïntroduceerd. De conversiecoëfficiënt die het mogelijk maakt om over te schakelen van de oude op de nieuwe nationale index berustte immers op het gemiddelde peil dat beide indices in 2004 respectievelijk hadden bereikt. Zo werd het surplus dat de oude index sedert 2004 in de inflatiemaatstaf liet optekenen, in 2006 in de praktijk volledig gecompenseerd.

In 2006 werd overigens besloten voortaan de nationale index om de twee jaar in lichte mate te herzien teneinde eventueel nieuwe producten op te nemen; de weging van de grote productengroepen zou echter constant worden gehouden. De herziening van 2006 heeft tot gevolg gehad dat beide indices drie jaar lang, tussen 2007 en 2009, vrijwel identieke jaar-op-jaar wijzigingen lieten optekenen, ondanks de jaarlijkse bijwerkingen van de HICP-wegingen.

Vanaf 2010 ontstonden nieuwe verschillen als gevolg van twee methodologische aanpassingen die in januari 2010 werden doorgevoerd. Ten eerste werd de nieuwe

GRAFIEK 2 BIJDRAGEN TOT HET INFLATIEVERSCHIL TUSSEN BEIDE INDICES⁽¹⁾
(in procentpunt)

Bronnen: ADSEI, NBB.

(1) Ongerekend het effect van de koopjes en gezuiverd voor de methodologische wijziging betreffende de buitenlandse reizen in de HICP in 2011.

methode geïntroduceerd voor de behandeling van de seizoengebonden producten in de HICP, waardoor de jaar-op-jaar wijzigingen in 2010 werden vertekend. Ten tweede is het wegingsschema van de HICP voortaan niet langer uitsluitend gesteund zijn op de huishoudbudgetenquête, maar voornamelijk op de nationale rekeningen, zoals aanbevolen door Eurostat. Dit zorgt voor verschillende wegingen tussen de beide indices, zowel wat de gewichten van de grote productengroepen in de totale index betreft, als inzake de wegingen van de producten binnen iedere grote groep. De wegingsverschillen die een uitgesproken impact hebben gehad op het verschil tussen de beide indices zijn met name het zwaardere gewicht van tabak in de HICP en vooral de verschillen in het gewicht van energie.

De onderliggende inflatie (niet-energetische industriële goederen en diensten) heeft ook bijgedragen tot het sedert 2011 ontstane verschil tussen de beide indices (ongerekend het effect van de koopjes). Dit komt onder meer doordat de nationale index nog steeds een zwaarder gewicht toekent aan de categorieën notariskosten en vaste telefoongesprekken, die fors in prijs zijn gestegen, terwijl de HICP een zwaarder gewicht toekent

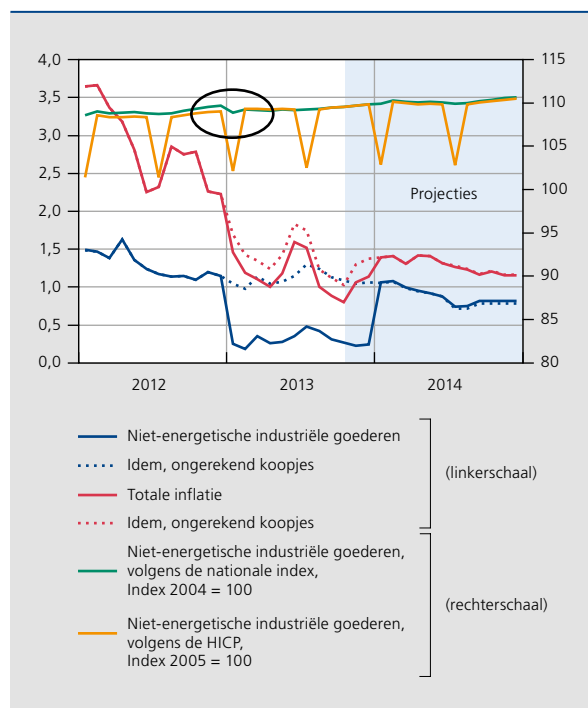
aan GSM-gesprekken, die goedkoper worden. Wat de niet-energetische industriële goederen betreft, heeft het verschil voornamelijk te maken met goederen zoals pc's die in de HICP zwaarder wegen, met bovendien een aanpassing voor de meer uitgesproken kwaliteit dan in de nationale index, twee elementen die er samen voor zorgen dat de inflatie in de HICP lager ligt.

1.2 Hervormingen van januari 2013 betreffende de nationale index

Aangezien de volgens de nationale index hogere inflatie niet zonder gevolgen blijft in termen van loonindexering, besloot de regering om vanaf januari 2013 twee methodologische wijzigingen betreffende de nationale index in te voeren. Met deze veranderingen werd beoogd te anticiperen op de volledige hervorming van de nationale index van januari 2014. Ze liggen in de lijn van de maatregelen ter ondersteuning van de werkgelegenheid en het concurrentievermogen en van de loonmatiging.

De eerste wijziging betreft het in aanmerking nemen, vanaf januari 2014, van het effect van de koopjes in de

GRAFIEK 3 EFFECT, OP DE INFLATIE, VAN HET IN AANMERKING NEMEN VAN DE KOOPJES VOLGENS DE NATIONALE INDEX
(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bronnen: ADSEI, NBB.

NCPI, wat voor de HICP reeds het geval was. Zulks sorteert in 2013 uiteraard een eenmalig neerwaarts effect op de jaar-op-jaar inflatie. Vanaf januari 2014 zal dat effect verdwijnen en zullen de koopjes nog slechts een gering effect sorteren, naargelang van hun intensiteit ten opzichte van een jaar eerder.

Anders dan voor de HICP, waar het effect van de koopjes volledig wordt doorberekend in de twee bewuste maanden, namelijk in januari en in juli, wat elk jaar tot twee kortstondige dieptepunten leidt, werd voor de nationale index besloten dat effect te spreiden over het geheel van de twaalf maanden van het jaar. Het effect van de koopjes van januari wordt meer bepaald gespreid over de eerste zes maanden en dat van de koopjes van juli over de laatste zes maanden.

Deze verdeling van het effect van de koopjes over alle maanden is bedoeld om, inzake loonindexering, het evenwicht tussen de collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) niet te verstoren. Indien deze wijziging inzake het in aanmerking nemen van de koopjes enkel de indices van januari en juli had gewijzigd, mag immers worden aangenomen dat de loonindexering in sommige bedrijfstakken – behoudens aanpassing van de cao's – niet zou worden beïnvloed omdat de indexeringsmechanismen variëren van de ene cao tot de andere en de referentieperiodes niet voor allemaal dezelfde zijn. Zo zou er geen effect zijn geweest zijn wanneer, in de definities, de maanden juli of januari buiten beschouwing waren gelaten. Dit is het geval voor de paritaire comités waarvoor de automatische loonindexering slechts eenmaal per jaar in januari plaatsvindt, en die betrekking hebben op ongeveer een vierde van de werknemers van de private sector. Het in aanmerking nemen van de koopjes zou dan theoretisch geen effect hebben gesorteerd omdat de indexering in dat geval gebaseerd is op het gemiddelde van de laatste vier maanden – van september tot december –, die niet door de koopjes worden beïnvloed.

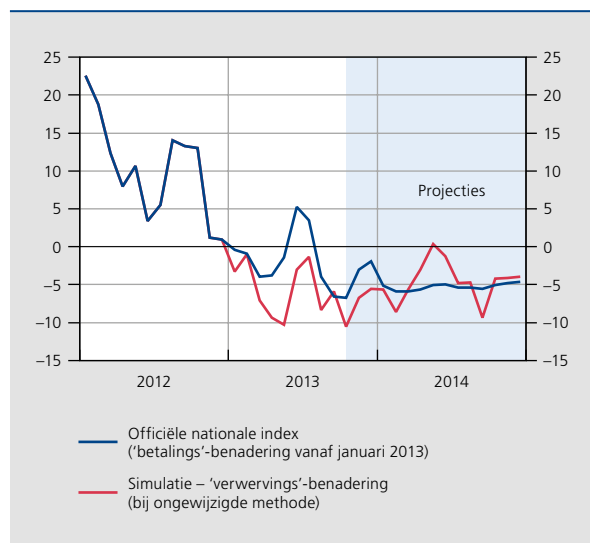
Tot 2012 kon het in aanmerking nemen van het effect van de koopjes in de HICP en niet in de NCPI incidentele verschillen (in januari en juli) tussen beide indices teweegbrengen, naargelang van de omvang van de koopjes in vergelijking met twaalf maanden eerder. De beslissing om het effect van de koopjes in de NCPI over het hele jaar te spreiden, heeft tot gevolg dat dit verschil blijft bestaan, hoewel het effect van de koopjes voortaan ook in de NCPI wordt meegerekend.

De koopjes van januari 2013 hadden een neerwaartse invloed van –0,24 procentpunt op de totale inflatie volgens de nationale index. Het effect van de koopjes van juli 2013 werd door de FOD Economie niet bekendgemaakt, maar

GRAFIEK 4

INFLATIEPERCENTAGE VAN DE CATEGORIE HUISBRANDOLIE

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar)

Bronnen: ADSEI, NBB.

zou naar raming –0,23 procentpunt bedragen. De impact van deze maatstaf op de totale inflatie van 2013 zal derhalve even groot zijn en een mechanisch neerwaarts effect sorteren op de gezondheidsindex (0,26 procentpunt).

De tweede wijziging die vervroegd werd ingevoerd, is de overgang op de 'betalings'-benadering wat de contracten voor huisbrandolie betreft. Tot die wijziging was de 'verwervings'-benadering van toepassing; deze laatste bestaat erin de tarieven in aanmerking te nemen die gelden op het ogenblik dat de inflatie wordt berekend, terwijl de 'betalings'-benadering berust op het gemiddelde van de tarieven van de laatste twaalf maanden, overeenkomstig de door de consumenten daadwerkelijk betaalde jaarafrekeningen. Deze wijziging zou de transmissie, naar de consumptieprijsindex, van de prijschommelingen voor energetische grondstoffen kunnen afremmen, ook al zijn vroegere studies naar de gevolgen van zo'n methodologische verandering niet tot eenduidige conclusies gekomen⁽¹⁾.

Voorts heeft de regering de mogelijkheid onderzocht van een terugkeer naar de 'betalings'-benadering voor de vaste gas- en elektriciteitscontracten of zelfs voor deze beide categorieën samen. Een dergelijke methode werd immers reeds in het verleden gehanteerd maar, volgens de richtlijnen van Eurostat voor de HICP, geldt sedert 2007 de

(1) Cornille D. (2009), 'Methodologie of prijszetting: Wat verklaart de grotere volatiliteit van de consumptieprijs voor gas en elektriciteit in België?', NBB, Economisch Tijdschrift, december, p. 49-60.

‘verwerings’-benadering voor de prijsregistratie van deze twee producten.

Gelet op de huidige context van neerwaartse jaar-op-jaar prijzen voor energiedragers, met name als gevolg van de daling van de in euro luidende Brentprijs op jaarbasis, sorteert de overgang op de ‘betalings’-benadering voor huisbrandolie een opwaarts effect op de totale inflatie volgens de NCPI, dit omdat voortaan rekening wordt gehouden met de tijdens de laatste twaalf maanden geldende tarieven en het gemiddelde daarvan op dit ogenblik hoger is dan het tarief dat van toepassing is in de maand waarvoor de inflatie wordt berekend. Deze opwaartse invloed wordt voor 2013 op +0,07 procentpunt geraamd; volgens onze laatste projecties bedraagt de impact voor 2014 0,01 procentpunt. Gelet op, met name, de aanzienlijke tariefverlagingen die de voornaamste gas- en elektriciteitsleveranciers vanaf januari 2013, aan het einde van de bevrozing van de indexering van 2012, toepasten, zou een overgang op de ‘betalings’-methode voor gas en elektriciteit ook een opwaarts effect op de inflatie hebben gehad.

1.3 Hervormingen van januari 2013 betreffende de HICP

In tegenstelling tot de korf van goederen en diensten die wordt aangewend voor de berekening van de nationale index, die zelf onveranderd is gebleven, werd de korf voor de HICP, zoals ieder jaar, bij de publicatie van de index van januari herzien, met nieuwe wegingen op basis van de nationale rekeningen van 2011 en de toen meest recente huishoudbudgetenquête van 2010. Vervolgens werden deze wegingen voor 2013 bijgewerkt, gelet op het verloop van de relatieve prijzen tussen december 2011 en december 2012. Er werden 42 producten aan toegevoegd, die een gewicht van 4 % vertegenwoordigen. Er werden er acht uit geweerd. De gecombineerde impact van deze toegevoegde en geschrapte producten op de totale inflatie volgens de HICP wordt voor de eerste negen maanden van 2013 op +0,1 procentpunt geraamd.

De publicatie van de HICP-index van januari ging overigens ook gepaard met verschillende methodologische wijzigingen, onder meer om zich te conformeren aan de Eurostat-regelgeving. Zo werd besloten de seizoenzuivering voor de categorie ‘buitenlandse reizen’ op te heffen, met terugwerking tot de index van januari 2011, en een all seasonal estimation (schatting alle seizoenen) te hanteren voor de seizoengebonden producten. Aangezien de HICP een maandelijkse kettingindex (met een maandelijkse vergelijking van alle prijsregistraties) is, moet voor de verwerking van de seizoengebonden producten bij de eerste registratiemaand een hypothese

worden opgesteld: voor de maand voorafgaand aan die waarin een product beschikbaar wordt, wordt een toegerkende prijs geraamd op basis van het prijsverloop van de producten van dezelfde groep (zie bijlage – punt 9). De invloed op de inflatie blijft niettemin beperkt vanwege het gewicht dat de producten in kwestie in de index vertegenwoordigen.

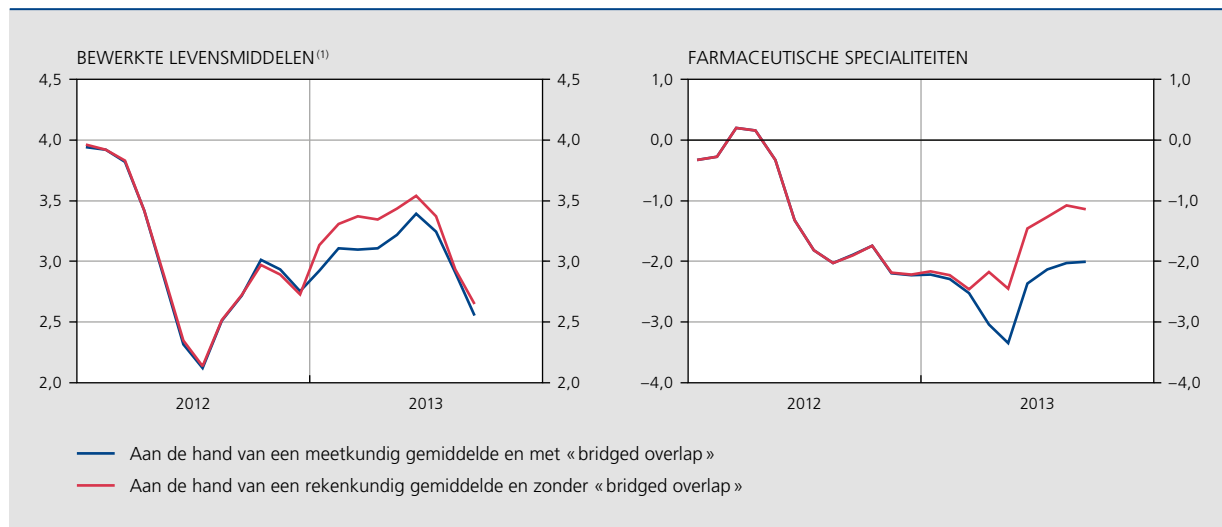
Bovendien is er voortaan geen plaatsgerelateerde weging meer. De aggregatie van de prijzen op de verschillende plaatsen zal dus voortaan ‘eenvoudig’ gebeuren, d.w.z. met hetzelfde gewicht voor elke plaats. Dit wordt gewettigd, enerzijds doordat de wegingen hoe dan ook niet noodzakelijkerwijs dezelfde zijn voor alle productgroepen en, anderzijds, door de zeer sterke correlatie tussen de indices van de plaatsen vermits het prijsverloop die de verschillende plaatsen laten optekenen zeer vergelijkbaar zijn, zodat ook deze wijziging erg weinig impact heeft.

De vierde wijziging betreft dan weer vrijwel alle producten uit de korf van de index. Deze wijziging heeft betrekking op de kwaliteitsveranderingen, die voortaan volgens de impliciete methode, de bridged overlap, in aanmerking worden genomen. Wanneer twee producten niet langer van de ene maand tot de andere vergelijkbaar zijn, kan door middel van deze techniek een toegerkende prijs voor de voorgaande maand worden geraamd op basis van het prijsverloop van soortgelijke producten die vergelijkbaar blijven. Tot 2012 werd de link to show no price change gehanteerd, waardoor de basisprijs gewijzigd werd teneinde het prijsverschil volledig te neutraliseren. Deze methode wordt nog steeds aangewend in de nationale index (zie bijlage – punt 5). Andere zogeheten ‘expliciete’ methoden kunnen worden overwogen teneinde rekening te houden met de kwaliteitsveranderingen, meer bepaald de options pricing techniek, die de waarde van de kwaliteitswijzigingen raamt aan de hand van de prijzen van de opties (aangezien voordien bepaalde kenmerken van een nieuw model vaak in de handel werden gebracht in de vorm van opties). Wat de HICP betreft, wordt deze techniek gehanteerd voor pc’s en auto’s, twee producten die vaak ingrijpende kwaliteitswijzigingen ondergaan. In de NCPI wordt de options pricing methode eveneens gebruikt voor pc’s en auto’s, maar de raming van de kwaliteitsverandering wordt slechts voor 50 % in aanmerking genomen omdat ervan wordt uitgegaan dat de consument niet bereid is de prijs van alle opties die overeenstemmen met de voortaan in het product aangebrachte verbeteringen, voor 100 % te betalen.

De laatste wijziging die in januari 2013 in de HICP werd aangebracht, betreft de overgang van het rekenkundig (Dutot-index) op het meetkundig gemiddelde (Jevons-index) voor een hele reeks producten, onder meer de

GRAFIEK 5
EFFECT VAN DE OVERGANG OP HET MEETKUNDIG GEMIDDELDE EN BRIDGED OVERLAP

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar)

Bronnen: ADSEI, NBB.

(1) Gewogen op basis van de Nationale Index.

categorieën van producten waarvoor in alle plaatsen prijsregistraties werden verricht, het kabeltelevisieabonnement (thematische aanbiedingen) en de farmaceutische specialiteiten. De categorieën in kwestie hebben een gewicht van ongeveer 70 % in de korf van de HICP, terwijl het rekenkundig gemiddelde nog steeds gebruikt wordt voor de meeste producten van de nationale index. Door deze overgang op het meetkundig gemiddelde kunnen de substitutie-effecten tussen producten, d.w.z. de veranderingen inzake verbruikte hoeveelheden als reactie op de

veranderingen van de relatieve prijzen van de producten, beter in aanmerking worden genomen. Dit aspect wordt toegelicht in de volgende paragraaf.

De impact van de overgang op het rekenkundig gemiddelde en op de bridged overlap techniek in de HICP wordt, voor de categorieën waarop deze verandering betrekking heeft en waarvoor tussen de beide indices een vergelijking kan worden gemaakt, geïllustreerd aan de hand van de vergelijking met het verloop van de NCPI.

TABEL 3
SAMENVATTING VAN DE GERAAMDE WEERSLAG VAN DE DIVERSE METHODOLOGISCHE VERANDERINGEN VAN JANUARI 2013 BETREFFENDE DE NATIONALE INDEX EN DE HICP

(procentpunten)

Hervormingen	Effect op		
	Geharmoniseerde index (HICP) 2013 Raming	Nationale index (NCPI) 2013 Raming	Nationale index (NCPI) 2014 Extrapolatie / Raming
Koopjes	(1)	-0,24	≈0,00
Betalingsmethode (huisbrandolie)	(1)	+0,07	-0,01
Bijwerking van de wegingen	+0,11	(1)	(2)
Bridged overlap	-0,04	(1)	-0,04
Meetkundig gemiddelde			
Totaal	+0,07	-0,17	-0,05

Bronnen: ADSEI, NBB.

(1) Niet van toepassing.

(2) Wellicht neerwaarts.

Daartoe moeten deze categorieën niet enkel refereren aan dezelfde producten in beide indices, er mogen evenmin andere methodologische verschillen voor gelden. Aan deze criteria beantwoorden de bewerkte levensmiddelen (door voor de HICP de index van deze categorie te berekenen met de wegingen van de NCPI om de subcategorieën te aggregeren), alsook de farmaceutische specialiteiten. In beide gevallen is de inflatie blijkbaar lager volgens de HICP (verondersteld wordt dat het effect van het voortaan niet meer wegen van de plaatsen verwaarloosbaar is), wat zou bevestigen dat het meetkundig gemiddelde beter rekening houdt met de substitutie-effecten (substitutie door minder dure producten), ofschoon het in aanmerking nemen van de kwaliteitswijzigingen eveneens een impact kan hebben gehad.

De inflatie van de bewerkte levensmiddelen ligt volgens de HICP in de eerste negen maanden 0,2 procentpunt lager, wat een effect sorteert van $-0,02$ procentpunt op de totale inflatie volgens de HICP. De impact voor de farmaceutische specialiteiten bedraagt respectievelijk $-0,6$ procentpunt en 0,01 procentpunt. Het gecombineerde effect op de inflatie volgens de HICP wordt voor deze beide categorieën voor het hele jaar 2013 op $-0,04$ procentpunt geraamd.

Volgens de mogelijke ramingen blijven de effecten van de verschillende wijzigingen relatief gering. Er zij evenwel beklemtoond dat de NCPI, na de neerwaartse impact van het in aanmerking nemen van het effect van de koopjes

in 2013, in 2014 wellicht opnieuw neerwaarts zal worden beïnvloed, meer bepaald door de vermoedelijke overgang op het meetkundig gemiddelde en op de bridged overlap techniek voor de kwaliteitswijzigingen.

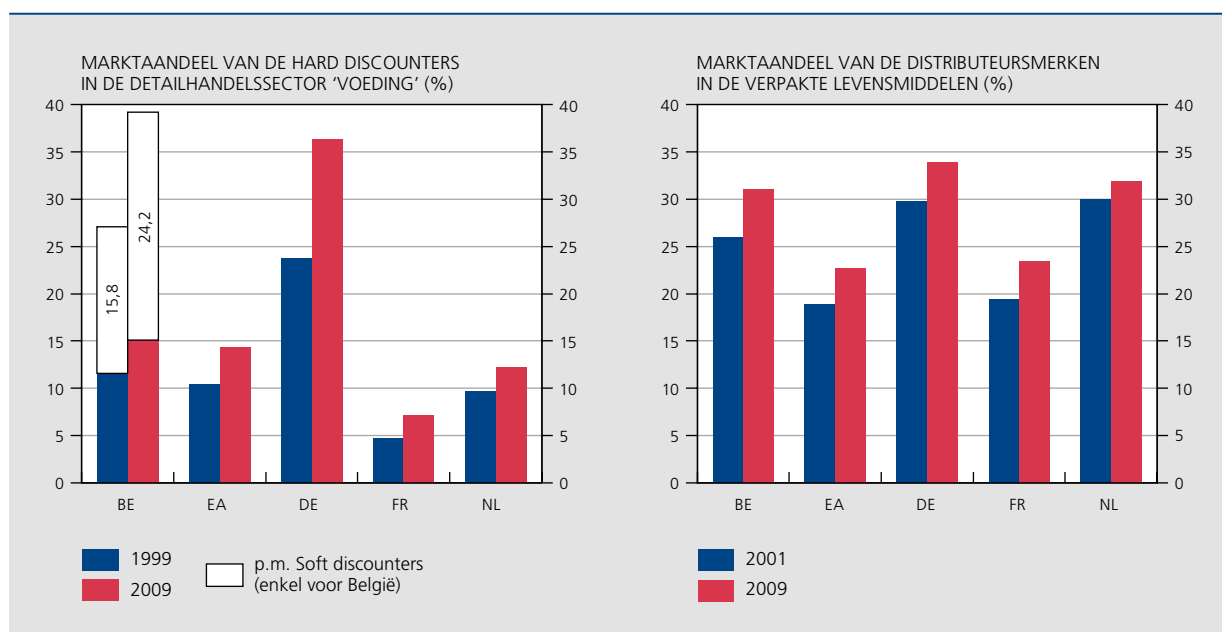
2. Het substitutie-effect in de inflatiemaatstaf

Het substitutie-effect verwijst naar de aanpassingen in de consumptie van de huishoudens, als reactie op prijsveranderingen. Wanneer de prijs van een goed stijgt, kan de consument de voorkeur geven aan een ander product of eenzelfde goed aanschaffen, maar bij een andere leverancier of distributeur, of van een ander merk of merktype. Een passende inachtneming van dit substitutie-effect in de inflatiemaatstaf draagt bij tot de nauwkeurigheid en de representativiteit van deze maatstaf.

2.1 De in supermarkten verkochte producten

In de distributiesector, bijvoorbeeld, kan de reactie van de consumenten op een prijsstijging doorwerken in de structuur van de sector wanneer de huishoudens besluiten hun consumptie van nationale merkproducten te verminderen ten voordele van distributeursmerken of witte producten, die doorgaans goedkoper zijn, of wanneer ze meer naar discounters gaan dan naar andere supermarkten. Zo is

Grafiek 6 Structurele veranderingen in de distributiesector

Bron: Euromonitor.

het marktaandeel van de hard en soft discounters alsook van de distributeursmerken sinds enkele jaren vergroot, ook in België. Deze ingrijpende veranderingen blijven niet zonder gevolgen voor het prijsverloop en voor de inflatiemaatstaf.

Er kunnen zich twee soorten problemen voordoen. Ten eerste zijn, bij een aanpassing van de steekproef, de voorwaarden voor de invoering van nieuwe winkels of nieuwe producten niet neutraal. In principe zal het prijspeil in de nieuwe winkel of van het nieuwe product niet gelijk zijn aan dat voor de rest van de steekproef of aan het prijsniveau van de winkel of het product dat het vervangt. Dit prijsverschil moet worden gecorrigeerd door rekening te houden met het verschil in kwaliteit (kwaliteit van de dienstverlening van de detailhandelaar op het gebied van vestigingsplaats, omgeving, uitstalling, beschikbaarheid van het personeel, aantal kassa's, enz.). In de praktijk passen de nationale statistische instituten vaak een overgangsmethode toe waarbij het volledige prijsverschil uitsluitend wordt toegeschreven aan een verschil in kwaliteit (van de dienstverlening van de detailhandelaar).

Deze methode kan ertoe leiden dat de inflatie wordt overschat omdat in een dergelijk geval geen enkele prijsdaling wordt opgetekend, behalve indien het prijsverschil effectief alleen maar een verschil in kwaliteit weerspiegelt. In de literatuur wordt deze problematiek vaak omschreven als de new outlet bias. Uit het succes van de handelszaken die lagere prijzen aanbieden, blijkt evenwel dat de consumenten doorgaans oordelen dat het prijsverschil het verschil in kwaliteit meer dan compenseert.

Al met al is het niet gemakkelijk deze vertekening nauwkeurig te berekenen, en voor België of voor het eurogebied is er geen enkele raming beschikbaar. Ramingen voor landen als de Verenigde Staten, Portugal, Frankrijk en Duitsland betreffende de jaren negentig tonen evenwel aan dat dit soort vertekening niet erg significant is. Dit neemt niet weg dat de omvang ervan kan toenemen als gevolg van de recente en snelle ontwikkelingen van de marktaandelen van de verschillende distributietypes. Hoewel het belangrijk is dat de steekproef vaak wordt bijgewerkt, is ook meer onderzoek ter zake wenselijk, bijvoorbeeld om de draagwijdte van de kwaliteitsverschillen correct in te schatten.

Ten tweede, indien de steekproef aan de hand waarvan de prijsindex wordt opgesteld, niet wordt aangepast aan de structurele veranderingen in de distributiesector, dreigt de index geleidelijk minder representatief te worden. Dit kan leiden tot fouten in de inflatiemaatstaf, vooral indien de prijsontwikkelingen systematisch uiteenlopen volgens winkel- of producttype, en indien het relatieve aandeel

van de verschillende winkel- en producttypes gewijzigd blijkt te zijn. Dit pleit voor een frequente bijwerking van de steekproef van de producten die in de consumptieprijsindex zijn opgenomen, in de wetenschap dat de prijsindex het prijsverloop weergeeft van een korf van goederen en diensten waarvan de samenstelling voor een bepaalde periode onveranderd blijft. Zoals zijn naam aangeeft, wordt de prijsindex immers geacht het prijsverloop te weerspiegelen en niet de veranderingen in de verbruikte hoeveelheden, dit in tegenstelling tot een unit value index of een expenditure index.

In de praktijk registreren controleurs iedere maand, voor elk goed dat deel uitmaakt van de korf, de prijzen in de supermarkten en de andere soorten verkooppunten, en dit op 65 plaatsen in het land. Uiteraard worden de prijzen van de verschillende merken en merktypes geregistreerd, maar er bestaat geen expliciete weging, noch voor de merken noch voor de merktypes of soorten verkooppunten. Daarentegen wordt in werkelijkheid een impliciete weging toegepast, in die zin dat rekening wordt gehouden met het aandeel van de verschillende verkooppunten en merken om te bepalen waar en hoeveel prijsnoteringen plaatshebben. Zo worden de ontwikkelingen in de distributiesector in aanmerking genomen via het aantal in elke winkel uitgevoerde prijsregistraties. Er kan meer bepaald worden besloten om de prijzen voor een specifiek product vaker te noteren bij een soft discounter dan in de traditionele supermarkten, dit teneinde het gewicht van de eerstgenoemde in het rekenkundig gemiddelde te verhogen ten opzichte van dat van de supermarkten, en aldus impliciet het groter marktaandeel ervan weer te geven. Dezelfde techniek kan worden toegepast voor de merktypes.

Het elementair aggregeren van deze prijsregistraties gebeurt (tot in 2012 voor de HICP) aan de hand van een rekenkundig gemiddelde voor elk van de 65 plaatsen. Deze benadering op basis van het rekenkundig gemiddelde heeft twee nadelen: enerzijds is de invloed van de prijsontwikkelingen op het verloop van de index afhankelijk van het niveau van deze prijzen, wat betekent dat meer belang wordt gehecht aan relatief dure producten (bv. nationale merkproducten) dan aan goedkopere producten (bv. distributeursmerken of witte producten). Anderzijds gaat ze ervan uit dat de substitutie-elasticiteit gelijk is aan nul, wat zou wijzen op een weinig realistisch consumptiegedrag dat totaal onafhankelijk zou zijn van de veranderingen in de relatieve prijzen.

Ten slotte worden, voor elk product, de indices van iedere plaats geaggregeerd. Elke plaats krijgt daarbij een weging toegekend volgens de bevolking die er woont; voor alle producten geldt dus dezelfde weging.

TABEL 4 METHODOLOGIEËN VOOR DE CONSUMTIEPRIJSINDICES

Methode voor beide indexen tot 2012	Methode voor de geharmoniseerde index (HICP) vanaf 2013	Geplande methode voor beide indexen vanaf 2014
Vaste goederenkorf Aanpassing mogelijk elk jaar (HICP) of om de twee jaar (NCPI)	Vaste goederenkorf voor een periode van een jaar	
Voor elk goed: prijsnoteringen van verschillende merken en merktypes door controleurs in de verschillende supermarkten en gespecialiseerde winkels, zonder expliciete weging		Gebruik van <i>scanner data</i> voor de prijzen van in de supermarkten verkochte producten, in plaats van de prijsnoteringen op 65 plaatsen, zonder expliciete weging
Berekening van een rekenkundig gemiddelde voor elk van de 65 onderzochte plaatsen (Dutot-index)	Berekening van een meetkundig gemiddelde voor elk van de 65 onderzochte plaatsen (Jevons-index)	
Aggregatie van de indices van de plaatsen aan de hand van een weging volgens de bevolking van de plaatsen	Eenvoudige aggregatie van de indices van de plaatsen, zonder weging	

Bronnen: ADSEI, NBB.

In januari 2013 werden met betrekking tot de HICP twee veranderingen aangebracht. Deze wijzigingen worden vanaf januari 2014 eveneens overwogen voor de NCPI. De eerste verandering is dat op de indices van de plaatsen voortaan een eenvoudige aggregatie wordt toegepast en dat die plaatsen dus om de voormelde redenen geen weging meer toegekend wordt volgens hun bevolking.

De tweede wijziging betreft de overgang naar een meetkundig gemiddelde (Jevons-index) voor de elementaire aggregatie van de in de winkels genoteerde prijzen van producten. Het meetkundig gemiddelde biedt twee niet onaanzienlijke voordelen ten opzichte van het rekenkundig gemiddelde. Enerzijds hecht het geen groter belang aan hoge prijzen; met andere woorden, het relatieve verloop van een prijs zal dezelfde invloed hebben op het verloop van het meetkundig gemiddelde, ongeacht hoe hoog die prijs is. Anderzijds veronderstelt de Jevons-index dat de substitutie-elasticiteit gelijk is aan 1. Dit betekent dat door de aanwending van deze index impliciet wordt verondersteld dat de geconsumeerde hoeveelheden schommelen in verhouding tot de prijsveranderingen, wat uit economisch oogpunt meer gerechtvaardigd is dan de hypothese van een substitutie-elasticiteit die gelijk is aan nul.

De hervorming van januari 2014 biedt de gelegenheid de prijsnoteringen door controleurs deels te vervangen door de kassabonnen van de supermarkten. In theorie maakt

de beschikbaarheid van deze gegevens het mogelijk aan elk type distributeur en aan ieder merktype een expliciete weging toe te kennen op het elementair aggregatieniveau. Nochtans zijn die gegevens voor sommige warenhuizen wellicht niet beschikbaar, meer bepaald voor de hard discounters waarvoor de noteringen in de winkels dus steeds noodzakelijk zullen blijven.

Aangezien de in aanmerking genomen prijzen elke maand zullen worden bepaald via de gegevens van de kassabonnen, zou ook kunnen worden overwogen maandelijks de aan elk distributeurs- en merktype toegekende wegingen te specificeren op grond van de volgens de scanner data verkochte hoeveelheden, dit om het verloop van de consumptie en de marktaandelen optimaal weer te geven. Deze methode zou echter het probleem veroorzaken van de zogenoemde chain drift, wat betekent dat het tijdens een welbepaalde maand opgetekende prijsverloop een permanent effect heeft op de index.

Dit probleem kan worden verduidelijkt aan de hand van het volgende voorbeeld: veronderstellen we dat product A in februari in de aanbieding is, zodat de verkoop van dit product fors stijgt als reactie op de prijsverlaging. De prijsindex vertoont bijgevolg een forse daling. Wanneer in de daaropvolgende maanden de prijs en, vervolgens, de hoeveelheden teruglopen tot hun niveau van januari, bereikt de index evenwel niet meer het niveau 100. De

TABEL 5 VOORBEELD VAN CHAIN DRIFT

	Januari		Februari		Maart		April	
	Prijs	Hoeveelheid	Prijs	Hoeveelheid	Prijs	Hoeveelheid	Prijs	Hoeveelheid
Product A	2,5	10 000	2,0	500 000	2,5	2 000	2,5	10 000
Product B	3,0	10 000	3,0	10 000	3,0	10 000	3,0	10 000
Index ⁽¹⁾	100,00		84,78		96,35		96,35	

Bron: ADSEI.

(1) Index van het Törnquist-type.

prijsvermindering van februari heeft dus een permanent effect op de index, wat uiteraard problematisch is. Dit verschijnsel doet zich eveneens voor bij prijsstijgingen, en over lange periodes kan dit soort index naar nul of oneindig opschuiven. Om die reden wordt het gebruik van een dergelijke methodologie nu reeds uitgesloten.

Een andere oplossing zou erin bestaan de wegen op het elementair aggregatieniveau te bepalen naar distributeurs- en merktype en ze jaarlijks bij te werken aan de hand van kettingindices. Deze methode is echter ook niet te bevoordelen, voornamelijk omdat tal van producten van de ene maand tot de andere uit de rekken verdwijnen, terwijl ook de verkoop schommelt afhankelijk van de periode van het jaar. Ten slotte zou ze het onmogelijk maken nieuwe producten in de korf van de index in te voeren.

Gezien de nadelen van het toekennen van wegen op het elementair aggregatieniveau, zou een oplossing erin kunnen bestaan zich te beperken tot een eenvoudige aggregatie op elementair niveau, maar eveneens met een meetkundig gemiddelde (Jevons-index) zoals voor de HICP, zodat het substitutie-effect (gelijk aan 1) in aanmerking kan worden genomen. De scanner data zouden worden gebruikt om de prijsnoteringen in de plaatsen gedeeltelijk te vervangen, en elk jaar zouden de wegen op niet-elementaire niveaus worden aangepast, eveneens naar het voorbeeld van de methodologie voor de HICP, wat ook de overgang op een kettingindex zou impliceren.

Hoewel de scanner data niet worden gehanteerd om wegen op het elementair niveau toe te kennen, kunnen ze toch worden gebruikt om de verhoudingen tussen de verschillende distributeurs en merken te bepalen voor de prijzen die bij de berekening van de Jevons-index in aanmerking zullen worden genomen. Hierdoor kunnen de respectieve marktaandelen dus in feite beter tot uiting komen. Wanneer het marktaandeel van een distributeur of

een merk vergroot, kan het aantal desbetreffende prijzen die in de index zijn opgenomen, dus opwaarts worden aangepast, ter vervanging van prijzen die overeenstemmen met slinkende marktaandelen.

In Nederland worden de scanner data gebruikt sinds januari 2010. Deze gegevens tonen aan dat de in supermarkten verkochte producten sterk variëren van de ene periode tot de andere en een grote in- en uitstroom vertonen, zodat een vaste korf snel minder representatief zou worden. Gelet op het probleem van de chain drift dat zou ontstaan indien wordt gekozen voor expliciete wegen die evenwel variëren van de ene periode tot de andere, werd in Nederland besloten een meetkundig gemiddelde te gebruiken zonder expliciete weging op het elementair aggregatieniveau. Bij de keuze van de prijzen die bij de berekening van de index voor elk product worden gehanteerd, werd logischerwijze de voorkeur gegeven aan de meest representatieve prijzen, namelijk een selectie van ongeveer 50 % van de voor elk product beschikbare prijzen, over het algemeen goed voor 80 à 85 % van de totale uitgaven voor het product. Het nationaal statistisch instituut heeft het verloop van een op de oude methode gebaseerde index (prijsnoteringen en rekenkundig gemiddelde) kunnen vergelijken met de index die gebaseerd is op scanner data met een meetkundig gemiddelde, en blijktbaar evolueert deze laatste systematisch trager.

2.2 De gas- en elektriciteitsprijzen

Net als de distributiesector heeft ook de gas- en elektriciteitsmarkt recentelijk ingrijpende veranderingen ondergaan. Tegen de achtergrond van de bevrozing van de opwaartse indexeringen van de gas- en elektriciteitsstarieven, alsook van de verschillende initiatieven van de regering (reclamecampagne 'Gas-Electriciteit: durf vergelijken!', bevordering van prijsvergelijkingprogramma's, afschaffing van de vergoedingen voor contractbreuk), heeft een

TABEL 6

RELATIEF AANTAL TOEGANGSPUNTEN
DIE IN 2011 EN 2012 VAN LEVERANCIER
VERANDERDEN(in % van het aantal toegangspunten
op de distributienetten)

	2011	2012
Elektriciteit		
Brussel	4,1	8,3
Vlaanderen	8,2	16,5
Wallonië	8,6	11,6
Gas		
Brussel	4,7	9,3
Vlaanderen	9,2	18,9
Wallonië	11,0	15,0

Bron: CREG.

toenemend aantal huishoudens in 2012 immers besloten over te stappen naar een andere energieleverancier of van contract te veranderen bij dezelfde leverancier. Ten opzichte van 2011, een jaar waarin reeds vaker van leverancier werd veranderd, is het percentage aansluitingspunten met een nieuwe leverancier immers fors gestegen. In Vlaanderen en Brussel is het ongeveer verdubbeld, zowel voor gas als voor elektriciteit, en ook in Wallonië is het aanzienlijk toegenomen, zij het minder sterk dan in Vlaanderen.

Door deze dynamiek zijn de marktaandelen van de verschillende leveranciers ingrijpend gewijzigd. Voor gas en elektriciteit blijft het geconsumeerde product a priori evenwel hetzelfde (ongeacht de eventuele diensten die aan sommige contracten verbonden zijn). Dit substitutie-effect moet bijgevolg tot uiting komen in het verloop van de prijsindex. Het feit dat de consumenten van leverancier of van contract veranderen om voordeliger tarieven te genieten, zou met andere woorden de inflatie neerwaarts moeten beïnvloeden.

Om het verloop van de gas- en elektriciteitsprijzen in de prijsindex te meten, hanteert de ADSEI de tarieven van de door de leveranciers aangeboden contracten, alsook de veranderingen in de marktaandelen van de contracten, waardoor het substitutie-effect dus in de berekening van de inflatie kan worden opgenomen. Op basis van deze methodologie heeft het Prijzenobservatorium de invloed van het substitutie-effect op de gas- en elektriciteitsmarkt geraamd door de marktaandelen vast te stellen vanaf april 2012 (begin van de bevroering van de prijzen). Volgens deze ramingen hadden de veranderingen van leverancier in 2012 aldus een impact van $-0,3$ procentpunt

op het verloop van de elektriciteitsprijs en van $-1,2$ procentpunt op het verloop van de gasprijs. Het effect op de energiecomponent van de HICP bedroeg $0,4$ procentpunt, terwijl de invloed op de totale inflatie in 2012 op $-0,1$ procentpunt uitkwam.

3. De huisvestingskosten in de prijsindex

De huisvestingskosten worden in twee categorieën ingedeeld: enerzijds de zogenoemde 'werkelijke' huurgelden, dit wil zeggen de daadwerkelijk door de huurders betaalde huurgelden en, anderzijds, de kosten voor een woning die door de eigenaars wordt bewoond. Het in aanmerking nemen, in de prijsindex, van de 'werkelijke' huurgelden is voor verbetering vatbaar, in die zin dat de index van de huurgelden vooral, met enige afvlakking en vertraging⁽¹⁾, het verloop van de gezondheidsindex weergeeft en, bijgevolg, de indexeringen van de wettelijke huurgelden in het kader van een lopende huurovereenkomst. Er wordt dus onvoldoende rekening gehouden met de ontwikkelingen die voortvloeien uit de dynamiek van de vastgoedmarkt en die doorwerken in de bij de ondertekening van nieuwe huurovereenkomsten toegepaste verhogingen van huurgelden.

De huidige methode voor de huurgelden berust immers op een steekproef van 1 800 huurders die zodanig werden geselecteerd dat het staal overeenstemt (wat woningtype, inrichting en aantal kamers betreft) met de resultaten van de sociaaleconomische enquête van 2001. De elementaire aggregatie van de noteringen van huurgelden is gebaseerd op een rekenkundig gemiddelde, aangezien dit impliciet een substitutie-elasticiteit gelijk aan nul veronderstelt, wat volgens de FOD Economie de huurmarkt beter kenmerkt dan een substitutie-elasticiteit gelijk aan 1 (impliciete hypothese bij het gebruik van een meetkundig gemiddelde).

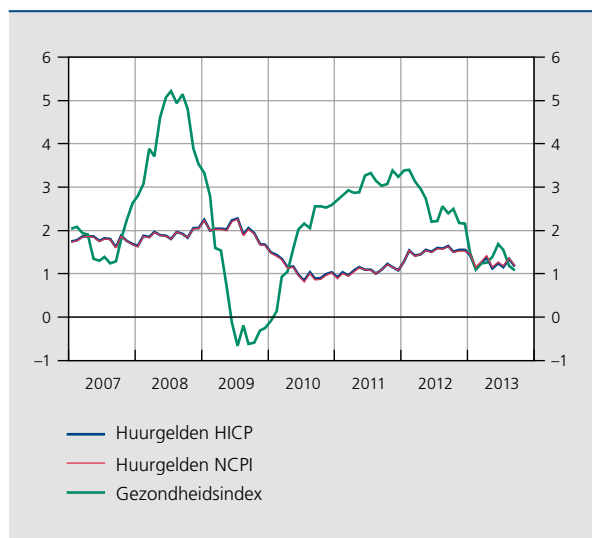
De praktische uitwerking van de index wordt in de eerste plaats gehinderd door de toenemende non-respons van de huurders uit de steekproef. Dit gebeurt vaak wanneer een huurder een woning verlaat en de nieuwe bewoner de enquête niet meer beantwoordt. Bovendien wordt bij de vervanging van een woning door een andere (met dezelfde kenmerken) het verschil in huurprijs volledig geneutraliseerd, wat trouwens in strijd is met de HICP-regels. Deze beide elementen verklaren waarom de bij de ondertekening van nieuwe huurovereenkomsten

(1) Aangezien het iedere maand enkel voor de huurovereenkomsten waarvan de ondertekening van de overeenkomst verjaart, mogelijk is de huur te indexeren en dit op basis van de gezondheidsindex van de voorgaande maand.

GRAFIEK 7

WERKELIJKE HUURGELDEN EN GEZONDHEIDSINDEX

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bronnen: EC, ADSEI.

toegepaste verhogingen van huurgelden onvoldoende tot uiting komen in de index.

Om dit te verhelpen, zou de bron waarop de berekening van deze index gebaseerd is, kunnen worden gewijzigd door gebruik te maken van de gegevens van het kadaster over de geregistreerde huurovereenkomsten. Teneinde rekening te houden met de bij de ondertekening van de huurovereenkomsten toegepaste verhogingen van huurgelden, zou daarenboven, indien in de steekproef een woning wordt vervangen, de techniek van de bridged overlap worden toegepast, wat de inflatie opwaarts zou beïnvloeden.

Terwijl de werkelijke huurgelden onvoldoende tot uiting komen in de index, is er momenteel noch in de NCPI, noch in de HICP enig spoor van de kosten voor huizen die door de eigenaar worden bewoond. De woonstructuur van de Europese huishoudens vertoont echter grote verschillen. Het aandeel van hen die eigenaar zijn van hun woning en dat van de huurders is in het eurogebied immers sterk verschillend. In de Zuid-Europese landen is de huurmarkt doorgaans bescheiden qua omvang, terwijl het aandeel van de huishoudens-eigenaar er relatief groter is. In Duitsland, daarentegen, komt het aandeel van de werkelijke huurgelden in de HICP boven de 10 % uit, terwijl het gemiddeld slechts ongeveer 6 % bedraagt in het eurogebied. In België is het aandeel van de huurders vrij gering, wat blijkt uit de wegingen in de HICP, waarin de categorie van de werkelijke huurgelden amper uitstijgt

boven 4 % van de consumptiekorf. Deze verschillen zijn voornamelijk het resultaat van de uiteenlopende gewoonten op en regelgevingen voor de woningmarkt (belastingen, subsidies, bescherming van de huurder, enz.).

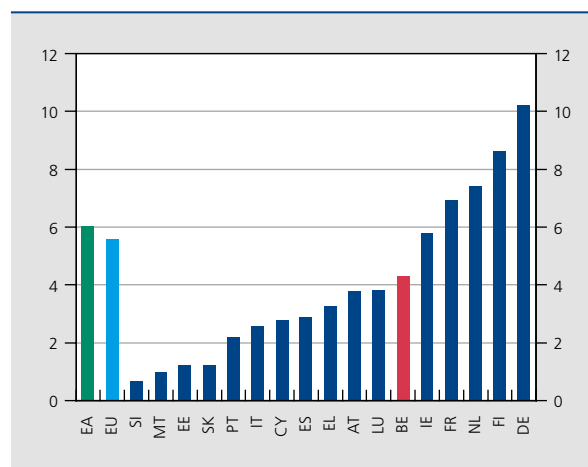
Bijgevolg wordt de vergelijkbaarheid tussen landen bemoeilijkt doordat de werkelijke huurgelden bij de HICP inbegrepen zijn, maar de uitgaven van hen die eigenaar zijn van hun woning niet; deze uitgaven zijn immers niet neutraal in termen van prijsverloop, temeer daar de uitgaven van de eigenaars voor hun eigen huis een aanzienlijk deel van de consumptieve bestedingen uitmaken. Zo zijn deze uitgaven, volgens de laatst beschikbare huishoudbudgetenquête van 2010, goed voor gemiddeld 13 % van de totale uitgaven in België, dit volgens de methode van de toegerekende huur (zie Kader). Er zij opgemerkt dat bepaalde kosten verbonden aan het bezit van een eigen woning toch inbegrepen zijn in de korf van de prijsindex. Het gaat onder meer om notariskosten, maar ook om bepaalde onderhouds- en herstellingskosten.

Door het opnemen van de kosten voor huizen die door de eigenaars worden bewoond, zou de dekking van de HICP, alsook de vergelijkbaarheid ervan op internationaal vlak kunnen worden verbeterd, waardoor de maatstaf geloofwaardiger zou worden. Daartoe en conform een Europese richtlijn, heeft Eurostat een project opgezet om de meest geschikte methode te bepalen voor de uitwerking van een index van Owner-Occupied Housing (OOH), dit met het oog op een eventuele toekomstige opname van die index in de HICP-korf. Dit project, waarbij ook de ECB betrokken werd, is echter complex en levert evengoed enkele

GRAFIEK 8

WEGING VAN DE WERKELIJKE HUURGELDEN IN DE HICP IN 2013

(in %)

Bron: EC.

Kader – De drie methoden om de huisvestingskosten van de eigenaars in aanmerking te nemen

In het kader van het door Eurostat opgezette project voor de opstelling van de OOH-index werden verschillende methoden overwogen.

1. De methode van de **rental equivalence** of toegerekende huur, waarin wordt uitgegaan van een fictieve huur op basis van de kenmerken van de woning. Deze methode werd niet aanvaard, vooral omdat ze berust op toegerekende/fictieve waarden, wat niet verenigbaar is met het begrip monetaire consumptieve bestedingen waarop de HICP gebaseerd is (zie bijlage – punt 1). Daarnaast is de huurmarkt in sommige landen zeer klein qua omvang, wat de representativiteit ervan beperkt, temeer daar ze niet dezelfde structuur vertoont (meer appartementen en kleine huizen) als de markt van te verkopen goederen. Een ander bezwaar, ten slotte, is dat de huurmarkt zeer sterk verschilt van de markt van de huizen die door de eigenaar worden bewoond en dus niet zou kunnen worden gebruikt als proxy, dit omdat in de praktijk een geringe correlatie tussen de huurgelden en de vastgoedprijzen wordt vastgesteld.
2. De **benadering via de hypothecaire rente** op grond waarvan de huisvestingskosten worden bepaald door de rente op de hypothecaire lening. Hiertoe moeten de over een lange periode niet meer afgeloste hypothecaire leningen worden gevolgd, met inachtneming van het verloop van de vastgoedprijzen, alsook van de rentetarieven, de verdeling tussen vaste en variabele rente, enz. Het grootste nadeel van deze methode is dat het bedrag van de leningen wordt beïnvloed door de vastgoedprijzen en dat deze laatste gedurende een lange periode een impact hebben op de index.
3. In de **net acquisitions approach** worden alle transacties in aanmerking genomen die verbonden zijn aan de consumptie van de woning, maar enkel tussen de sector van de huishoudens en de andere sectoren. De transacties tussen huishoudens zijn dus niet opgenomen in de berekening van de index, noch in de toekenning van de wegingen. De in aanmerking genomen transacties zijn de aankoop van de woning, de extra lasten die samenhangen met de aankoop en het bezit van een woning (registratierechten, btw op nieuwbouw, notariskosten, enz.) en de grove herstellings- en onderhoudswerken.

Deze nettobenadering strookt met de HICP-regels en vormt er trouwens de norm van, ook al is voor de meeste andere categorieën het verschil tussen de bruto- en netto-uitgaven miniem. Deze benadering is gerechtvaardigd doordat de verkoop van een goed door een huishouden aan een ander huishouden een uitgave vormt voor het ene, maar een opbrengst voor het andere, zodat het nettoresultaat nihil is. Bovendien is de prijs van de grond evenmin in deze index vervat, aangezien de grond wordt beschouwd als het 'activa'- of investeringsgedeelte, terwijl de woning zelf het verbruikte gedeelte is. Bij deze benadering komen de problemen veeleer voort uit de toepassing ervan, aangezien het in de praktijk zeer ingewikkeld is de prijs van de woning te scheiden van die van de grond (ook wat de extra lasten betreft), zoals het niet eenvoudig is de onderlinge transacties tussen huishoudens te onderscheiden van hun transacties met andere sectoren.

zwaarwegende bezwaren op, zodat de integratie van de OOH-index hypothetisch blijft.

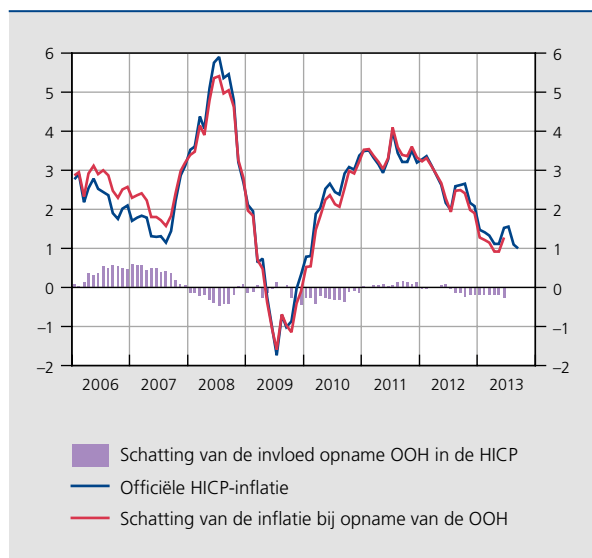
Het eerste bezwaar heeft te maken met de legitimiteit van een dergelijke opname in de consumptieprijsindex, aangezien de uitgaven van een eigenaar voor zijn huis op z'n minst gedeeltelijk naar investeringen en niet naar consumptie gaan. Voorts staat ook de aan te wenden methodologie ter discussie.

Gelet op de respectieve voor- en nadelen van de verschillende methoden, werd voor de berekening van de OOH-index geopteerd voor de benadering van de nettoaankopen. Deze index zal vanaf het derde kwartaal van 2014 driemaandelijks worden gepubliceerd. De index wordt in $T + 3$ bekendgemaakt, dat wil zeggen met een kwartaal vertraging, aangezien de bronnen later beschikbaar zijn. Eurostat moet uiterlijk in 2018 beslissen of het al dan niet wenselijk is de OOH-index in de HICP op te nemen.

GRAFIEK 9

SIMULATIE VAN DE INVLOED VAN DE OPNAME VAN DE OOH-INDEX IN DE HICP

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bronnen: EC, ADSEI, NBB.

Voor verscheidene landen, waaronder België, wordt de OOH-index nu reeds bij wijze van proef en vertrouwelijk berekend. Er bestaat een reeks voor België vanaf 2005, aan de hand waarvan de invloed van een dergelijke beslissing kan worden gesimuleerd.

Volgens onze simulatie, zou de Belgische HICP-inflatie in 2006 en 2007 aldus respectievelijk 0,3 en 0,4 procentpunt hoger zijn uitgekomen, terwijl ze in 2008, op het ogenblik van de opflakking van de grondstoffenprijzen, 0,2 procentpunt lager zou hebben gelegen. Het opnemen van de uitgaven voor huisvesting van de eigenaars zou dus, volgens deze simulatie, de tijdens die periode zeer hoge inflatie enigszins hebben getemperd. De afgelopen jaren zou de invloed opnieuw negatief zijn geweest in 2010, terwijl hij in 2011 verwaarloosbaar was, ondanks de opnieuw sterke toename van de grondstoffenprijzen. In 2012 zou, indien rekening was gehouden met de OOH-index, de inflatie 2,6% hebben bedragen, dat is evenveel als de officiële HICP-inflatie.

Conclusies

Aangezien de HICP wordt gebruikt in het kader van het monetair beleid van het eurogebied en de NCPI een rol speelt in de indexering van de lonen en de andere prijzen, is het meten van de inflatie niet louter een kwestie van methodologie, maar heeft het ook en vooral economische gevolgen, met name voor het monetair beleid en

het concurrentievermogen. In dit licht moet de inflatiemaatstaf zo getrouw mogelijk worden bepaald aan de hand van de prijsindex en is de geloofwaardigheid ervan onontbeerlijk.

Zowel voor de bescherming van de koopkracht als uit monetair oogpunt moet de inflatiemaatstaf zo correct mogelijk zijn en voldoen aan de meest veeleisende methodologische normen. Beide doelstellingen zijn niet in strijd met elkaar, aangezien het waardeverlies van de valuta (de uitholling van de koopkracht) de kern vormt van elk monetair beleid dat prijsstabiliteit beoogt.

De nog bestaande significante methodologische verschillen tussen de verschillende maten kunnen, indien ze tot uiteenlopende inflatieprofielen leiden, in de ogen van het grote publiek een verlies aan geloofwaardigheid van de inflatiemaatstaf tweevleugelen. De hervorming van de nationale index in 2014 biedt in dat opzicht een gelegenheid om beide indices meer te harmoniseren, bij voorkeur door de nationale index nauwer af te stemmen op de HICP, en niet omgekeerd. Tot de aan te moedigen hervormingen voor de NCPI behoort aldus allereerst de overgang op een kettingindex, wat een meer frequente (jaarlijkse) bijwerking van de wegingen mogelijk maakt, teneinde de ontwikkelingen in het consumptiepatroon van de huishoudens beter weer te geven. Bovendien is het wenselijk meer aandacht te schenken aan de kwaliteitsveranderingen, en het substitutie-effect getrouwer weer te geven, dit door over te schakelen op het meetkundig gemiddelde op het elementair aggregatieniveau. Dankzij deze wijzigingen zou de nationale consumptieprijsindex een sneller en beter beeld van het consumptiepatroon geven. Ze moeten worden aangemoedigd om, onder meer, een eventuele overschatting van de stijgingen van de consumptieprijzen te voorkomen.

Er dienen nog andere veranderingen te worden gestimuleerd, zowel voor de NCPI als voor de HICP. In de eerste plaats de overgang op scanner data wanneer dat mogelijk is en het gebruik van die gegevens niet alleen om de prijsregistraties te vervangen, maar ook om het verloop van het marktaandeel van de verschillende distributeurs- en merktypen beter weer te geven, zelfs al kan dat enkel op impliciete wijze. Het is tevens belangrijk over een passende methode te beschikken om de steekproef bij te werken. Dit zal ons trouwens in staat stellen toekomstige veranderingen in te lassen, zoals de vermoedelijke groei van de internethandel. Bovendien zou het nuttig zijn de voor gas en elektriciteit gehanteerde methode toe te passen op andere producten zoals GSM-abonnementen, om ook daarvoor het verloop van het marktaandeel en het substitutie-effect weer te geven. Tot slot kunnen nu reeds, in afwachting van een besluit over het al dan niet

opnemen van de huisvestingskosten van de eigenaar, verbeteringen worden aangebracht in de index van de werkelijke huurgelden opdat deze de dynamiek van de huurmarkt getrouwer zou weergeven.

De in 2013 in de HICP aangebrachte wijzigingen (meetkundig gemiddelde, bridged overlap) zouden, mochten ze in 2014 worden aangenomen, volgens onze ramingen een neerwaarts effect sorteren op de NCPI-inflatie. Dit effect zou dus de daling in de hand werken die de NCPI reeds in 2013 liet optekenen bij de invoering van het effect van de koopjes. Het zou bovendien nog kunnen worden versterkt door de aanwending van scanner data (zoals blijkt uit het voorbeeld van Nederland) en de

nieuwe methodologie die wordt toegepast voor telecommunicatie. Andere methodologische aanpassingen zouden deze neerwaartse invloed echter kunnen temperen, waaronder de opname van een nieuwe index om beter rekening te houden met de verhogingen van huurgelden bij de ondertekening van nieuwe huurovereenkomsten. Tot slot zij beklemtoond dat de impact die al deze methodologische wijzigingen op de inflatie zullen hebben, ook zal afhangen van de wijze waarop de nieuwe index wordt ingevoerd. Net als in 2006 dient de Indexcommissie dus de omrekeningscoëfficiënt te bepalen die het mogelijk zal maken over te schakelen van de oude op de nieuwe index, wat de afwijking op jaarbasis van deze laatste in 2014 zal beïnvloeden.

Bijlage – Voornaamste methodologische verschillen tussen de twee indices van de consumptieprijzen in België

1. Het begrip monetaire consumptieve bestedingen van de huishoudens

Voor de dekking van de HICP wordt het begrip 'monetaire finale consumptieve bestedingen van de huishoudens' (MFCBH) gehanteerd. Hetzelfde principe is sinds 1996 van toepassing voor de NCPI. De MFCBH zijn 'uitgaven voor goederen en diensten die worden gebruikt voor de rechtstreekse bevrediging van de individuele behoeften en wensen van de huishoudens' (Verordening van de Raad nr. 1687/98). In de MFCBH verdient de notie 'monetaire' bijzondere aandacht. 'Een monetaire transactie is een economische stroom, d.w.z. een interactie met wederzijdse instemming tussen institutionele eenheden, waarbij de betrokken eenheden geld betalen of ontvangen' (Verordening van de Raad nr. 1687/98). Dat een monetaire transactie vereist is om een product op te nemen in de HICP, strookt met de opvatting dat inflatie een monetair fenomeen is, althans op lange termijn.

Omdat de lidstaten geen identieke methoden toepasten, werden de producten waarvoor de consument niet de volle prijs betaalt, aanvankelijk niet in de HICP opgenomen, terwijl ze reeds deel uitmaakten van de NCPI. Achteraf werd overeengekomen dat, volgens het monetair concept, de in de HICP opgenomen prijzen het door het huishouden werkelijk betaalde bedrag min de terugbetalingen (bv. het remgeld) dienden weer te geven. Dit nettoprijsconcept wordt eveneens toegepast voor de NCPI.

Momenteel zijn de kosten van de door eigenaars bewoonde huizen niet in de HICP opgenomen; enkel de werkelijk betaalde huurgelden zijn erbij inbegrepen en derhalve verschilt de dekking van de HICP aanzienlijk van die volgens de nationale rekeningen, die de werkelijke huurgelden en de toegerekende huurgelden integreert. Dit aanzienlijk verschil vloeit hoofdzakelijk voort uit het feit dat het voor de dekking van de HICP in aanmerking genomen concept de 'monetaire finale consumptieve bestedingen' zijn, terwijl de toegerekende huurgelden algemeen van niet-monetaire aard zijn. De kosten van de door eigenaars bewoonde huizen zijn evenmin in de NCPI opgenomen. Die mogelijkheid ligt niettemin ter studie (zie paragraaf 3).

2. Geografische dekking

De geografische dekking van de Belgische HICP en de HICP's van alle lidstaten en, bijgevolg, van het aggregaat voor het eurogebied, refereert aan de consumptie op het binnenlands grondgebied van de respectieve lidstaten (Verordening van de Raad nr. 1688/98). Zulks betekent dat de structuur van de HICP-gewichten wordt beïnvloed door de aankopen van de buitenlandse consumenten (vooral toeristen) in de landen van het eurogebied, terwijl de uitgaven van ingezetenen in het buitenland er geen invloed op uitoefenen. Het hanteren van dit begrip maakt het mogelijk overlappingen of weglatingen bij de aggregatie van de HICP's van de afzonderlijke lidstaten te voorkomen.

De NCPI berust daarentegen op een 'hybride' concept dat, net als de HICP, de uitgaven van ingezetenen in het buitenland buiten beschouwing laat, maar eveneens de uitgaven van niet-ingezetenen op Belgisch grondgebied weert.

3. Dekking wat de populatie betreft

Beide indices berusten op het concept 'gemiddeld' representatief huishouden. De uitgaven van de bewoners van instellingen (bijvoorbeeld in een rusthuis) worden door de HICP gedekt (Verordening van de Raad nr. 1688/98), terwijl ze niet worden opgenomen in de NCPI. Het concept 'gemiddeld' huishouden, in tegenstelling tot 'mediaan' huishouden, impliceert dat de huishoudens met een hoog inkomen, die dus meer uitgeven, doorslaggevend zijn dan de bescheiden huishoudens bij het bepalen van de representatieve korf van goederen.

4. Dekking volgens het type van detailhandel

Hoewel de Europese regelgeving zich daarover niet expliciet uitlaat, moet de dekking van de prijsnoteringen volgens het type van detailhandel representatief zijn. De invoering van de HICP en de NCPI met basis 1996 vond plaats overeenkomstig de resultaten van een studie uit 1995 over de structuur en de vormen van distributie in België. De details van de verdeling per type verkooppunt blijven evenwel vertrouwelijk. Bij ontstentenis van een nieuwe studie ter zake, werd de verdeling naar type verkooppunt niet uitdrukkelijk herzien, noch voor de opstelling van de HICP noch voor de nieuwe NCPI.

Nochtans vonden praktische aanpassingen plaats, naarmate sommige bezochte verkooppunten verdwenen en door nieuwe vervangen moesten worden. De laatste jaren werden de prijsnoteringen derhalve zodanig uitgevoerd dat de toenemende marktaandeelen van hard discounters zoals Lidl en Aldi in aanmerking werden genomen en geacht worden weerspiegeld te zijn in de index. Evenzo verminderden de prijsnoteringen in de kleine gespecialiseerde winkels naarmate deze verdwenen ten gunste van de grote ketens van supermarkten met vestigingen op het hele grondgebied.

Dit aspect is dus vatbaar voor verbetering. De FOD bereidt ter zake een belangrijke methodologische wijziging voor in het kader van de hervorming van 2014. In de toekomst zou het gebruik van de scanner data van de supermarkten immers een getrouwer beeld mogelijk moeten maken van het verloop van het marktaandeel van de verschillende types van verkooppunten en aldus het risico van een outlet substitution bias moeten verkleinen (zie paragraaf 2.1).

5. Aanpassingen voor kwaliteitsveranderingen

De HICP wordt geacht het 'zuivere' prijsverloop te meten van een korf goederen en diensten waarvan de kwaliteit constant blijft. Voor alle prijsveranderingen die verband houden met kwaliteitsverbeteringen, dient een correctie te worden toegepast, dit wil zeggen dat de statistici moeten bepalen welk percentage van de totale prijsverandering van een product – dat kwaliteitsveranderingen ondergaat – overeenstemt met een kwaliteitsverandering en welk percentage het gevolg is van een echte prijswijziging. Er is sprake van kwaliteitsverandering wanneer de verbetering van de kenmerken van een product of de vervanging van dit product door een nieuw model leiden tot een significant nutsverschil voor de consumenten.

Voor de HICP definieert de Europese Commissie (Eurostat) een aantal minimumnormen die door de lidstaten van de EU moeten worden nageleefd. Zo stelt de Commissie dat 'indien zich een wijziging van de kwaliteit van een product voordoet, voeren de lidstaten bij het samenstellen van de prijsindexcijfers aanpassingen uit op basis van expliciete schattingen van de waarde van de kwaliteitswijziging'. Bovendien bepaalt ze dat 'in geen geval mag een kwaliteitswijziging worden geschat op het totale prijsverschil tussen de twee producten, tenzij kan worden aangetoond dat dit een gerechtvaardigde schatting is' (Verordening van de Commissie nr.1749/96).

De zogeheten impliciete bridged overlap methode bestaat erin, wanneer twee producten niet meer vergelijkbaar zijn van de ene maand tot de andere, een toegerekende prijs voor de voorgaande maand te ramen op basis van het prijsverloop van soortgelijke producten die vergelijkbaar blijven. De kwaliteitswijzigingen kunnen bovendien ook worden bepaald aan de hand van drie zogeheten expliciete methoden: (i) de econometrische methode (hedonistische regressies), (ii) de methode die de waarde van de kwaliteitswijziging raamt aan de hand van de prijzen van de opties (aangezien een aantal kenmerken van een nieuw model vaak eerst als optie werden verkocht) en (iii) de methode die gebaseerd is op het oordeel van deskundigen. De keuze van de methode hangt ook af van, onder meer, de structuur van de markt van het product in kwestie. De impliciete methode is in principe immers slechts betrouwbaar indien de markt transparant, flexibel en concurrerend is. Deze kenmerken zorgen er gewoonlijk voor dat de prijs van een product zal dalen naarmate het langer op de markt blijft, dit als gevolg van de komst van meer performante nieuwe producten. De aldus opgetekende prijsverschillen fungeren als indicatoren voor de waarde die de consumenten aan de kwaliteitswijzigingen hechten. De impliciete methode blijft evenwel zeer gevoelig voor de grootte en de structuur van het staal, zodat doorgaans de voorkeur wordt gegeven wordt aan de expliciete methoden. Deze laatste bieden bovendien het voordeel niet afhankelijk te zijn van de marktkenmerken. Hoewel de econometrische methode allicht de betrouwbaarste is, vooral voor het kortetermijnverloop, is ze ook het meest complex en het duurst, zodat de op de prijs van de opties gebaseerde methode,

die zeer betrouwbaar is voor het langetermijnverloop, in verhouding tot de prijs ervan doorgaans als de meest efficiënte beschouwd wordt.

In België werd sedert 2002 in de HICP een expliciete raming van de kwaliteitsveranderingen voor pc's opgenomen. Die ramingen gebeuren aan de hand van de prijzen van de opties. Sinds 2006 wordt ook in de NCPI een expliciete raming voor pc's gemaakt, maar de aanpassing wordt slechts voor 50 % toegepast. Sinds 2006 integreert zowel de HICP als de NCPI ook een expliciete raming voor de prijzen van auto's, maar opnieuw beperkt tot 50 % in het geval van de NCPI.

Voorts wordt in de HICP sinds 2013 de techniek bridged overlap gehanteerd, terwijl in de NCPI nog steeds het principe link to show no price change geldt, luidens hetwelk, wanneer twee producten niet langer vergelijkbaar zijn, het volledige prijsverschil geneutraliseerd wordt door een wijziging van de basisprijs, wat een vertekening met zich kan brengen.

6. Elementaire aggregatie

Met betrekking tot de elementaire aggregatie, laat de Europese verordening voor de berekening van de indices van elementaire aggregaten in principe de keuze tussen twee formules. Er mag gebruik worden gemaakt van hetzij de verhouding tussen de rekenkundige gemiddelden van de prijzen, hetzij de verhouding tussen de meetkundige gemiddelden. In België werd tot voor kort voor de meeste producten enkel de eerste formule gebruikt, zowel voor de HICP als voor de NCPI. De enige uitzondering betrof de prijzen van auto's, pc's en vliegtuigtickets, waarvoor zowel voor de HICP als voor de NCPI een rekenkundig gemiddelde werd gehanteerd.

Het meetkundig gemiddelde biedt twee niet onbelangrijke voordelen ten opzichte van het rekenkundig gemiddelde. Enerzijds hecht het niet méér belang aan de relatieve prijzen; dit betekent dat het relatieve verloop van een prijs hetzelfde effect zal sorteren op het verloop van het meetkundig gemiddelde, ongeacht het niveau van die prijs. Anderzijds gaat de Jevons-index uit van een substitutie-elasticiteit gelijk aan 1. Dit betekent dat men bij het hanteren van die index impliciet aanneemt dat de verbruikte hoeveelheden schommelen in verhouding tot de prijswijzigingen, wat economisch gezien meer gerechtvaardigd is dan de hypothese van een substitutie-elasticiteit gelijk aan nul. Sinds 2013 wordt ze in de HICP gehanteerd voor de aggregatie van de prijzen van een hele reeks – waaronder de prijsgenoteerde – producten, alsook voor de categorieën kabeltelevisieabonnement (thematische pakketten) en farmaceutische specialiteiten. Zo wordt het meetkundig gemiddelde thans voor 70 % van de HICP-korf gebruikt. Voor de meeste diensten gebeurt de elementaire aggregatie van de prijzen steeds op basis van een rekenkundig gemiddelde. De overgang op het meetkundig gemiddelde voor de NCPI is een van de voornaamste herzieningen die gepland zijn in het kader van de hervorming van 2014.

7. Bijwerking van de index

In het geval van de HICP wordt de index ieder jaar bijgewerkt, zowel inzake de lijst van de producten waaruit de korf bestaat als inzake de wegingen van de verschillende producten.

De bijwerking is verplicht voor nieuwe producten die ten minste één duizendste van de finale bestedingen uitmaken. Dit geldt ook voor de wegingen, in die zin dat het strikt verboden is wegingen van meer dan zeven jaar oud te gebruiken, of indien een eventuele wijziging de inflatie met meer dan 0,1 procentpunt kan beïnvloeden. Het nieuwe wegingsschema van januari 2013 wordt gekenmerkt door een groter gewicht van de onderliggende tendens (met name de uitgaven voor ziekenhuisopname en sociale bescherming) terwijl, afgezien van het verloop van de relatieve prijzen, in de gemiddelde consumptiekorf van de huishoudens opnieuw een daling van het gewicht van de energiedragers wordt opgetekend. In combinatie met de daling van de energieprijzen in 2013, heeft het geringere gewicht van energie in de HICP ten opzichte van de NCPI bijgevolg bijgedragen tot een negatief verschil tussen de nationale index en de HICP, ook al werd dit verschil verkleind door de overgang op de 'betalings'-benadering voor huisbrandolie in de HICP.

De NCPI wordt om de acht jaar volledig herzien, maar in 2008 en 2010 hadden minihervormingen plaats voor de invoering van nieuwe producten en voor de aanpassingen van de wegingen, op voorwaarde dat niet werd geraakt aan de wegingen van de twaalf grote categorieën. In 2012 werd besloten die minihervorming niet uit te voeren. Zulks werd immers niet opportuun geacht, gezien de op handen zijnde volledige hervorming. Een van de wijzigingen die in

het kader van de volledige hervorming van 2014 worden gepland, betreft de overgang op een kettingindex met een jaarlijkse herziening van de wegingsstructuur, net zoals voor de HICP.

8. Transacties onder huishoudens

De voor de HICP gevolgde methode van de nettoverwervingen weert de transacties onder huishoudens, aangezien het voor het ene huishouden een inkomen betreft en voor het andere een uitgave. Daarom wegen de uitgaven voor tweedehandswagens in de HICP veel minder zwaar dan in de NICP. Zo weegt de categorie aankoop van voertuigen, die de aankoop van tweedehandswagens omvat, 42 duizendste in de HICP, tegen 63 duizendste in de NCPI.

9. Behandeling van seizoengebonden producten

Sinds 2013 is er in de HICP, conform de Eurostat-regelgeving, geen seizoenzuivering meer voor buitenlandse reizen. De gegevens van de officiële HICP werden in die zin vanaf januari 2011 herzien. Er werd tevens besloten een all seasonal estimation te hanteren voor de seizoengebonden producten. Aangezien de HICP een maandelijkse kettingindex is (met een maandelijkse vergelijking van iedere prijsnotering), dient bij de behandeling van de eerste registratiemaand een hypothese te worden opgesteld: voor de maand voorafgaand aan die waarin een product beschikbaar wordt, wordt een toegerekende prijs geraamd op basis van het prijsverloop van de producten van dezelfde groep. Zo moet bijvoorbeeld voor de tussen april en juni genoteerde prijs voor asperges, in april een prijs voor maart worden geraamd (kettingprijsindex); die prijs wordt geraamd op basis van de prijs van verse groenten tijdens de periode tussen juni en de vorige maand maart.

Voorts werd, eveneens wat de HICP betreft, in 2010 overgeschakeld van een methode volgens welke de wegingen van onbewerkte levensmiddelen naargelang van het seizoen konden variëren, op een methode volgens welke ze vast zijn ongeacht het seizoen – voor zover ze kunnen worden opgetekend. Dit is conform Verordening (EG) nr. 330/2009, die sinds 2011 bindend is. In de HICP, daarentegen, variëren de prijzen in de loop van het jaar, afhankelijk van de seizoenen en de beschikbaarheid van de producten.

Wat het inflatieverloop leert over de Phillipscurve: implicaties voor het monetair beleid

A. Stevens^(*)

Inleiding

In oktober 2013 daalde de inflatie in het eurogebied tot 0,7 %, duidelijk beneden de kwantitatieve definitie van prijsstabiliteit die de Raad van Bestuur van de Europese Centrale Bank (ECB) hanteert. Mede hierdoor ingegeven verlaagde zij in haar vergadering van november 2013 dan ook de rente op basisherfinancieringstransacties van 0,5 naar 0,25 %. Echter, ondanks deze recente terugval in de inflatie, lijkt het inflatiepeil sinds het uitbreken van de financieel-economische crisis in 2008 verrassend stabiel te zijn gebleven. De inflatie daalde weliswaar ietwat, maar heeft geen uitzonderlijk lage niveaus te zien gegeven, behalve de negatieve cijfers die voor de totale inflatie werden opgetekend na de zeer scherpe daling van de grondstofprijzen in het najaar van 2008. Sinds 2009 bedraagt de totale inflatie gemiddeld 1,7 %, tegen – eveneens gemiddeld – zowat 2,2 % in de eerste tien jaar van de derde fase van de Europese Monetaire Unie (EMU). Bovendien gaat de ECB er in haar macro-economische projecties van september 2013 van uit dat het inflatiepeil ook volgend jaar, met een gemiddelde van 1,3 %, boven de 1 % zal blijven. Dit relatief stabiele verloop is opmerkelijk gelet op de beduidende omvang – zowel wat diepte als duur betreft – van de recente financieel-economische crisis. Volgens traditionele economische theorieën en historische bevindingen wordt de inflatie immers aanzienlijk gedrukt wanneer de economische bedrijvigheid er fors op achteruitgaat. Recente ontwikkelingen tonen aan dat dit traditionele cyclische verloop van de inflatie vandaag dus blijkbaar minder uitgesproken is.

Dat de inflatie kennelijk minder gevoelig wordt voor conjunctuurschommelingen lijkt erop te wijzen dat de

determinanten van de inflatie mettertijd gewijzigd zijn ten gevolge van, bijvoorbeeld, structurele veranderingen in de economie of wijzigingen in de monetairbeleidsvoering. Het begrijpen van de veranderingen in het inflatieproces is van cruciaal belang voor de monetairbeleidsmakers, in het bijzonder voor het Eurosysteem. Dit laatste heeft immers als primaire doelstelling het handhaven van de prijsstabiliteit. Tegen deze achtergrond trachten we in dit artikel te achterhalen welke factoren ten grondslag liggen aan de afnemende cycliciteit in de inflatiedynamiek. Hiertoe wordt voor het eurogebied en over de periode 1980-2013 een Phillipscurve met tijdsvariërende parameters voor een open economie geraamd.

Het vervolg van dit artikel is opgebouwd als volgt. Het eerste hoofdstuk is een summierende toelichting bij het tragere maar – verrassend? – stabiele inflatieverloop in het eurogebied sinds de crisis, en bij de afnemende cycliciteit ervan. In het tweede hoofdstuk wordt de veranderende inflatiedynamiek geanalyseerd aan de hand van een Phillipscurve met tijdsvariërende parameters. Er wordt meer bepaald aangetoond hoe de relatieve impact van de verschillende determinanten van de inflatie – inflatieverwachtingen, vroegere inflatie, de conjunctuur en externe prijschokken – door de jaren heen geëvolueerd is. Bovendien worden enkele mogelijke verklaringen geopperd voor de geobserveerde veranderingen in de inflatiedynamiek. Zodoende kan in hoofdstuk 3 worden nagegaan wat deze veranderingen impliceren voor de monetairbeleidsvoering.

(*) De auteur dankt L. Aucremanne, J. Boeckx en M. Dossche voor hun bijdrage.

1. Het inflatieverloop in het eurogebied tijdens de financieel-economische crisis

De totale inflatie, gemeten aan de hand van de geharmoniseerde index van de consumptieprijs (HICP), heeft sinds het uitbreken van de grote recessie een grillig verloop laten optekenen, zeker ten opzichte van de voorgaande tien jaar. Terwijl de inflatie aan de vooravond van de crisis, medio 2008, nog op 4 % piekte, werd iets meer dan een jaar later een negatieve inflatie van -0,5 % opgetekend. In 2010 en 2011 gingen de prijzen opnieuw sneller stijgen, en vanaf eind 2011 verliep de beweging opnieuw neerwaarts. Gemiddeld beschouwd, bedraagt de totale inflatie sinds 2009 zowat 1,7 %, tegen 2,2 % in de periode 1999-2008. Op basis van de totale HICP mag dus worden geconcludeerd dat het inflatiepeil relatief hoog is gebleven.

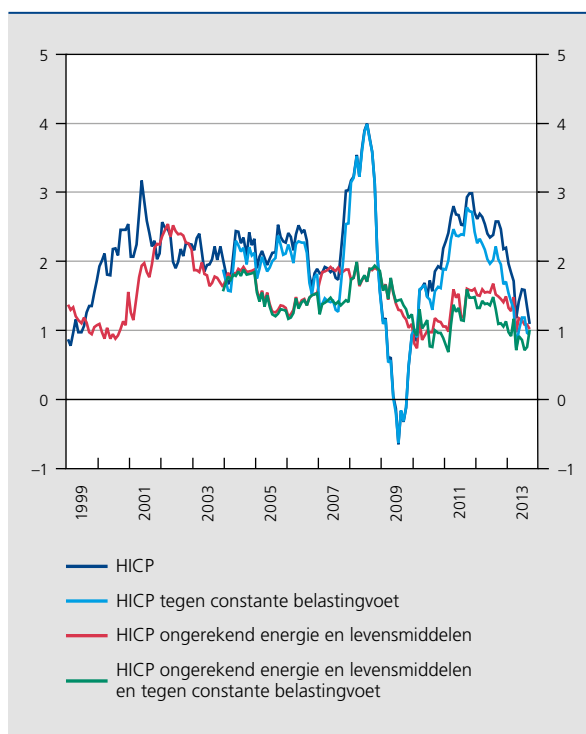
Ten grondslag aan de scherpe schommelingen in de totale inflatie ligt evenwel grotendeels de volatiliteit van de energie- en voedselprijzen. Uit de onderliggende inflatie, dat is de HICP-inflatie ongerekend voedingsmiddelen en energie, blijkt een minder volatiel beeld van het verloop van de binnenlandse inflatoire druk. In tegenstelling tot de totale inflatie vertoont de onderliggende inflatie over de afgelopen vier jaar een stabiel verloop, hoewel ook voor deze laatste inflatie een cyclisch patroon wordt opgetekend. Met een sedert 2009 gemiddelde stijging van 1,3 % ligt de onderliggende inflatie onder het in de voorgaande tien jaar opgetekende peil van ongeveer 1,7 %, maar met schommelingen tussen 0,7 en 2 % is ze niet uitzonderlijk laag en is negatieve inflatie of zelfs deflatie tot dusver kunnen worden vermeden⁽¹⁾. Gelet op de zeer aanzienlijke en persistente achteruitgang van de economische bedrijvigheid mag zelfs worden gesteld dat de onderliggende inflatie verrassend hoog blijft. Dit in tegenstelling tot, bijvoorbeeld, de situatie in Japan, waar het uitbreken van een financieel-economische crisis geresulteerd heeft in deflationaire druk die reeds meer dan twee decennia aanhoudt.

De Europese overheidsschuldencrisis heeft de verschillende overheden in het eurogebied de afgelopen jaren tot een aanzienlijke begrotingsconsolidatie genoopt. In het bijzonder de daarmee gepaard gaande indirecte belastingverhogingen sorteren een mechanisch opwaarts effect op de inflatie. Wanneer het inflatieverloop gecorrigeerd voor de mechanische impact van veranderingen in de indirecte belastingen wordt geanalyseerd, kan inderdaad worden opgemerkt dat het gemiddelde inflatieverloop sinds 2009 zowat 0,24 en 0,11 procentpunt lager uitvalt, voor respectievelijk de totale en de onderliggende inflatie. Ook het inflatieverloop tegen

GRAFIEK 1

INFLATIE IN HET EUROGEBIED SINDS 1999

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bron: Eurostat.

constante belastingtarieven blijft echter nog relatief hoog vanwege de aanzienlijke overcapaciteit in de economie⁽²⁾.

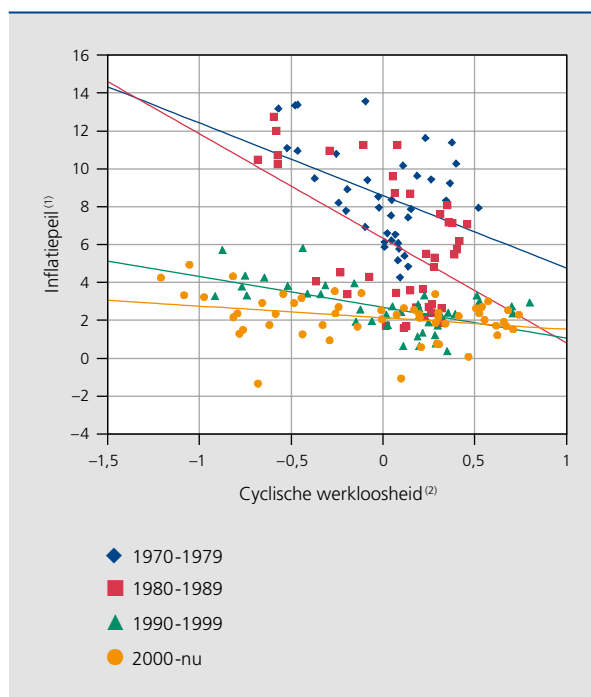
Het hierboven beschreven inflatieverloop in het eurogebied tijdens de huidige financieel-economische crisis doet vermoeden dat de inflatiedynamiek op dit ogenblik minder onderhevig is aan conjunctuurschommelingen dan tijdens eerdere periodes. Grafiek 2, waarin de relatie tussen het inflatiepeil en de cyclische werkloosheid tijdens de afgelopen vier decennia wordt aangetoond, staft dit vermoeden. Terwijl in de jaren zeventig en tachtig een stijgende werkloosheid gepaard ging met een fors teruglopende inflatie, is dit tijdens de recentere decennia veel minder het geval gebleken. Vooral in de jaren 2000 lijkt de negatieve correlatie tussen beide variabelen zogoed als onbestaand. Over de jaren heen is het traditionele cyclische verloop van de inflatie dus afgezwakt.

Het verklaren van deze veranderende cycliciteit van de inflatie vereist een structurele analyse van het tijdsverloop

(1) De uitdagingen die met deflatie gepaard gaan, worden meer gedetailleerd beschreven in Ide et al. (2009).

(2) Het IMF (2013a) maakt in zijn World Economic Outlook van oktober 2013 gewag van een output gap van -2,7 % in 2013. Bovendien wordt verwacht dat deze pas in 2018 zal worden gedicht.

GRAFIEK 2 INFLATIE EN CYCLISCHE WERKLOOSHEID IN HET EUROGEBIED
(in %, kwartaalgegevens)

Bronnen: Fagan et al. (2001), Datastream en eigen berekeningen.

- (1) Het inflatiepeil is de geannualiseerde kwartaal-op-kwartaal verandering van de seizoengezuiverde geharmoniseerde index van de consumptieprijs (HICP).
(2) De cyclische werkloosheid wordt becijferd als het verschil tussen de werkloosheid en het trendmatig verloop ervan, berekend aan de hand van een Hodrick Prescott-filter.

van de verschillende determinanten ervan. Daartoe wordt in het volgende hoofdstuk een Phillipscurve met tijdsvariërende parameters geformuleerd en geschat.

2. Een Phillipscurve met tijdsvariërende parameters

2.1 Model

Het inflatieverloop wordt traditioneel gemodelleerd door een zogeheten 'Phillipscurve', vernoemd naar en gebaseerd op het werk van de Nieuw-Zeelandse econoom William Phillips die in 1958 als eerste een relatie tussen de nominale lonen en de werkloosheid postuleerde (Phillips, 1958). Gegeven de veronderstelling dat de prijzen gezet worden op basis van de lonen, werd deze relatie later door Samuelson en Solow (1960) herschreven tot een expliciet verband tussen de inflatie en de werkloosheid. In moderne eenvoudige varianten van de Phillipscurve is er – naast een maatstaf van economische bedrijvigheid of, meer in het bijzonder, de mate waarin deze laatste afwijkt

van haar potentieel peil – ook een rol weggelegd voor verwachtingen ten aanzien van de toekomstige inflatie (zie bv. Clarida et al., 1999). Deze inflatieverwachtingen zijn in hoge mate afhankelijk van de geloofwaardigheid die economische subjecten hechten aan de – impliciete of expliciete – inflatiedoelstelling die de monetaire autoriteiten nastreven.

Empirisch onderzoek heeft aangetoond dat behalve door de output gap en de inflatieverwachtingen, de inflatie ook in hoge mate door twee andere factoren wordt gedreven. Om te beginnen, blijkt het historische inflatieverloop persistent te zijn, wat betekent dat, na een schok, de inflatie slechts langzaam convergeert naar haar langetermijnwaarde. Deze persistentie impliceert dat het huidige inflatiepeil ook een functie is van haar eigen vroegere waarden. Daarnaast kan in het licht van de mondialisering de traditionele Phillipscurve ook met een internationale dimensie worden uitgebreid. Zoals Borio en Filardo (2007) argumenteren, leidt de toenemende integratie van de wereldeconomie mogelijkwerijs tot een inflatiedynamiek die, relatief beschouwd, voor mondiale factoren (bv. de wereldwijde output gap of het verloop van de invoerprijzen) gevoeliger wordt dan voor binnenlandse factoren (zie in dit verband ook de bijdragen van Benigno en Faia (2010) en Guerrieri et al. (2010) die aantonen dat een toenemende openheidsgraad van de economie ertoe leidt dat de importprijzen een zwaardere impact hebben op de inflatie).

In het licht van de bovenstaande discussie en in de lijn van recente studies van Matheson en Stavrev (2013) en het IMF (2013b), wordt de volgende specificatie van de Phillipscurve voor een open economie gepostuleerd:

$$\pi_t = (1 - \theta_t)\pi_{t-1} + \theta_t\pi_t^e - \kappa_t U_t^{GAP} + \gamma_t \pi_t^m + \varepsilon_t, \quad (1)$$

waarbij π_t de huidige inflatie voorstelt, π_{t-1} de inflatie tijdens de vorige periode, π_t^e de inflatieverwachtingen op lange termijn, U_t^{GAP} het niveau van de cyclische werkloosheid (als maatstaf voor de mate van capaciteitsbezetting in de economie) en π_t^m het inflatiepeil in de relatieve prijs van ingevoerde goederen en diensten (als afwijking van het gemiddelde ervan). De laatstgenoemde factor vertegenwoordigt niet alleen de internationale dimensie van de Phillipscurve, hij is tevens empirisch relevant. De Phillipscurve blijkt immers het best geschikt te zijn om de onderliggende inflatie te modelleren. Voor het eurogebied zijn cijfers voor deze inflatie evenwel niet over een lange periode beschikbaar. Aangezien ruwe grondstoffen overwegend worden ingevoerd, corrigeert de importprijssterm π_t^m deze mismatch tussen model- en datavariabele. De foutterm ε_t , ten slotte, vangt inflatieschommelingen op die niet door de specificatie in (1) worden verklaard. In

deze term worden onder meer zogeheten binnenlandse cost-push schokken opgenomen. Verondersteld wordt dat deze schokken met een constante variantie rond een gemiddelde waarde van nul schommelen.

Hieronder wordt het belang geëvalueerd van elk van de vier determinanten van de inflatie π_{t-1} , π_t^e , U_t^{CAP} en π_t^m . In dit verband is het zaak dat de aan deze variabelen verbonden parameters mettertijd kunnen variëren. Op die manier kan worden nagegaan of de inflatiedynamiek van vandaag verschilt van die uit het verleden. Een stijging van de parameter θ_t zou betekenen dat de inflatieverwachtingen een grotere rol spelen in de determinatie van de huidige inflatie, alsook dat de inflatiepersistentie afneemt. Tijdsvariatie in γ_t maakt het mogelijk te onderzoeken of de inflatie recentelijk gevoeliger is geworden voor internationale ontwikkelingen ten gevolge van, bijvoorbeeld, de mondialisering. Tot slot kan op basis van de tijdsvariatie in κ_t (de 'helling' van de Phillipscurve) worden bestudeerd hoe de gevoeligheid van de inflatie voor de binnenlandse cyclische positie tijdens de afgelopen decennia is geëvolueerd.

2.2 Empirische analyse en resultaten

Om de parameters van de Phillipscurve in vergelijking (1) te ramen, wordt deze curve in termen van een state-space model herschreven, waarbij de parameters worden beschouwd als niet-geobserveerde variabelen die een eenvoudig tijdreeksproces volgen. Vervolgens wordt het tijdsverloop van deze onbekende variabelen geraamd aan de hand van Kalman-Filtering en Bayesiaanse technieken. In Kader 1 wordt de econometrische analyse meer gedetailleerd beschreven.

De raming gebeurt op basis van kwartaalgegevens voor het eurogebied. De steekproef betreft de periode van het eerste kwartaal van 1971 tot en met het tweede kwartaal van 2013, waarbij de eerste tien jaar fungeren als een training sample in de schattingsprocedure. Cijfers betreffende de HICP-inflatie, de werkloosheidsgraad en de relatieve importprijzen zijn afkomstig uit de Area Wide Model databank (1971K1-2011K4), aangevuld met cijfers van Eurostat (2012K1-2013K2). Al deze datareeksen zijn seizoengezuiverd. De inflatiecijfers zijn geannualiseerde procentuele kwartaalveranderingen en zijn gecorrigeerd voor de impact van wijzigingen in de indirecte belastingen, zij het slechts vanaf het eerste kwartaal van 2003 (dit vanwege de beperkte databeschikbaarheid). De cyclische werkloosheid is berekend als het verschil tussen de werkloosheid en het trendmatig verloop ervan, waarbij deze laatste werd gemeten aan de hand van een Hodrick Prescott (HP)-filter. Hierbij dient te worden opgemerkt

dat voor de meer recentere periodes deze maatstaf vatbaar is voor meetfouten. Immers, aan het einde van de steekproef geeft de HP-filter relatief meer gewicht aan het trendmatig verloop dan aan de cyclische component van tijdreeksen. Hierdoor wordt de cyclische component van de stijging van de werkloosheid gedurende de recente financieel-economische crisis mogelijks onderschat. De importprijsinflatie is de geannualiseerde procentuele kwartaalverandering van de importprijsdeflator ten opzichte van de bbp-deflator. Gegevens betreffende de langetermijninflatieverwachtingen voor het eurogebied zijn vanaf 1990K1 beschikbaar via Consensus Economics (verwachte inflatie voor de vijfjaars periode die over vijf jaar begint)⁽¹⁾. Voor de jaren zeventig en tachtig worden deze langetermijnverwachtingen benaderd door de geobserveerde trend in de inflatie, berekend aan de hand van een HP-filter.

Grafiek 3 toont het geraamde verloop van de verschillende parameters van de Phillipscurve, samengevat door de mediaan en het 68 % waarschijnlijkheidsinterval van de posterior verdeling⁽²⁾. In lijn met het IMF (2013b) kunnen enkele vaststellingen worden gedaan. Om te beginnen, werd de inflatie tijdens de afgelopen drie decennia in toenemende mate gedreven door haar langetermijnverwachtingen. Uit het linkerpaneel van grafiek 3 blijkt dat θ_t sinds het begin van de jaren tachtig traag maar gestaag gestegen is, van een waarde van zowat 0,72 tot 0,81 in 2013. Deze evolutie houdt omgekeerd in dat de inflatiepersistentie afgenomen is, waardoor afwijkingen van de inflatie ten opzichte van hun langetermijntrend vandaag minder langdurig zijn dan in de jaren tachtig en negentig. Deze bevindingen kunnen in verband worden gebracht met een monetair beleid dat na de stagflatie van de jaren zeventig steeds meer op het handhaven van de prijsstabiliteit werd gericht. Zo bestaat de primaire doelstelling van het Eurosysteem erin de prijsstabiliteit te handhaven. Deze laatste werd gedefinieerd als een jaar-op-jaar stijging van de HICP voor het eurogebied van beneden, maar dicht bij, 2 % op middellange termijn. Het gemiddelde inflatiecijfer van ongeveer 2 % dat sinds 1999 werd opgetekend, bevordert bovendien de geloofwaardigheid van het op prijsstabiliteit gerichte monetair beleid, hetgeen twee belangrijke effecten op de inflatiedynamiek met zich meebrengt. Enerzijds zorgt deze

(1) Tot 2003 wordt de verwachting voor het eurogebied benaderd als een bbp-gewogen som van de landen van het eurogebied waarvoor verwachtingen beschikbaar zijn.

(2) De resultaten zijn robuust bij verscheidene alternatieve datamaatstaven. Zo worden er geen significante veranderingen in de resultaten opgetekend wanneer, als maatstaf voor de capaciteitsbezetting, de cyclische werkloosheid wordt vervangen door het procentuele verschil tussen het bbp en het trendmatig verloop ervan (berekend aan de hand van de HP-filter). Ook wanneer de inflatie niet wordt gecorrigeerd voor wijzigingen in de indirecte belastingen, blijven de resultaten geldig, hoewel in dat geval voor de recente periode een minder uitgesproken stijging van de helling van de Phillipscurve blijkt. Zoals besproken in hoofdstuk 2, daalt de niet-gecorrigeerde inflatie immers minder uitgesproken, zodat eenzelfde stijging van de cyclische werkloosheid gepaard gaat met een kleinere daling van de inflatie.

Kader 1 – Econometrische analyse

De state-space vorm van de Phillipscurve met tijdsvariërende parameters (1) kan in matrixnotatie als volgt worden genoteerd:

$$\beta_t = I_3 \beta_{t-1} + v_t, \quad v_t \sim N(0, Q), \quad (2)$$

$$y_t = x_t' \beta_t + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t \sim N(0, \sigma_\varepsilon^2), \quad (3)$$

waarin,

$$y_t = (\pi_t - \pi_{t-1}), \quad x_t = \begin{pmatrix} \pi_t^e - \pi_{t-1} \\ U_t^{GAP} \\ \pi_t^m \end{pmatrix}, \quad \beta_t = \begin{pmatrix} \theta_t \\ \kappa_t \\ \gamma_t \end{pmatrix}, \quad v_t = \begin{pmatrix} v_t^1 \\ v_t^2 \\ v_t^3 \end{pmatrix}.$$

Bovenstaande state-space voorstelling van de Phillipscurve modelleert de indirect vastgestelde tijdsvariatie in de parametervector β aan de hand van een wiskundige beschrijving van (i) het dynamische verloop van de parameters (de toestandsvergelijking (2)), en (ii) de wijze waarop deze niet onmiddellijk waargenomen dynamiek tot uiting komt in direct geobserveerde variabelen (de waarnemingsvergelijking (3)). Het dynamische verloop van de parameters wordt verondersteld een random walk te volgen. Vandaar dat de autoregressieve term in de toestandsvergelijking (2) voorgesteld wordt door de eenheidsmatrix I_3 .

Het tijdsverloop over T kwartalen van de parameters in de Phillipscurve wordt gevat als volgt: $\beta^T = [\beta_1', \dots, \beta_T']$. Naast β^T zijn ook de variantie-covariantie matrix Q van de storingstermen in het random walk proces (2) en de variantie σ_ε^2 van de cost-push schokken in (3) onbekenden die moeten worden geraamd. Het model wordt geschat aan de hand van Bayesiaanse technieken. Kort samengevat, formuleert de Bayesiaanse methode voor de onbekende parameters een stochastische verdeling (een posterior verdeling) door de informatie die in de data vervat zit (de likelihood) te combineren met de a priori veronderstellingen omtrent de verdeling van de onbekende parameters (uitgedrukt aan de hand van prior verdelingen). Aangezien het onmogelijk is een mathematische uitdrukking voor de posterior te definiëren, worden Gibbs Sampling procedures gevolgd om deze kansverdeling via steekproeftrekkingen op numerieke wijze te evalueren. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de Kalman Filter techniek en de Simulation Smoother van Carter en Kohn (1994).

In navolging van Primiceri (2005), worden de prior hypotheses bepaald aan de hand van een voorbereidende steekproef (hier de eerste 36 observaties, van 1971K1 tot 1979K4). Zo worden het gemiddelde en de variantie van de β -prior gekozen op basis van de OLS puntschatter $\hat{\beta}_{OLS}$ en zijn variantie $V(\hat{\beta}_{OLS})$ die resulteren uit de schatting van de tijdsinvariante versie van de Phillipscurve (1) over de voorbereidende steekproef. De β -prior volgt meer specifiek de volgende normale verdeling:

$$\beta_0 \sim N(\hat{\beta}_{OLS}, 4 \cdot V(\hat{\beta}_{OLS})). \quad (4)$$

De priors van Q en σ_ε^2 volgen een inverse Wishart verdeling,

$$Q \sim IW(k_Q^2 \cdot T^{tr} \cdot V(\hat{\beta}_{OLS}), (D_Q + 1)), \quad (5)$$

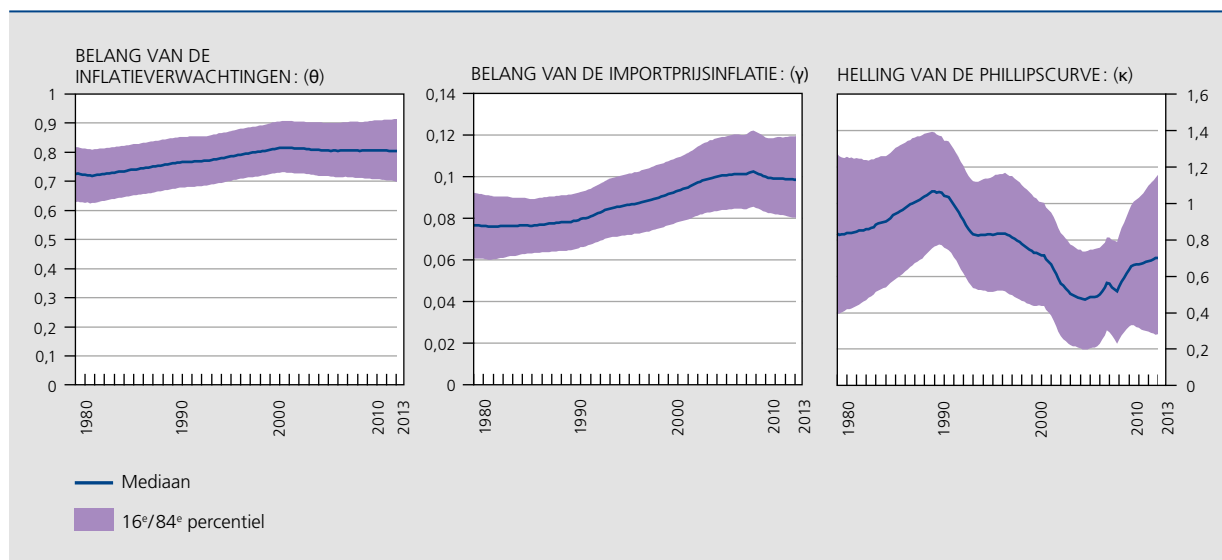
$$\sigma_\varepsilon^2 \sim IW(k_W^2 \cdot (D_\sigma + 1) \cdot I_{D_q}, (D_\sigma + 1)), \quad (6)$$

waarin,

$k_Q = k_W = 0.01$, $D_Q \equiv$ rijdimensie Q (=3), $D_\sigma \equiv$ rijdimensie σ_ε^2 (=1), $T^{tr} \equiv$ aantal periodes in de voorbereidende steekproef (=36).

GRAFIEK 3 WIJZIGINGEN IN DE INFLATIEDYNAMIEK

(Mediaan en 68 % waarschijnlijkheidsinterval van de posterior verdeling)

Bron: Eigen berekeningen.

geloofwaardigheid ervoor dat de inflatieverwachtingen beter worden verankerd. Uit grafiek 4 blijkt duidelijk dat de inflatieverwachtingen sinds de oprichting van de EMU in 1990 zijn gedaald en sinds de derde fase van de EMU erg dicht noteren bij de definitie van prijsstabiliteit die het Eurosysteem hanteert. Anderzijds gaan bij een geloofwaardig beleid van prijsstabiliteit de economische subjecten meer belang hechten aan de langetermijn-inflatieverwachtingen voor de bepaling van de huidige inflatie, zoals blijkt uit het stijgend verloop van θ_t . Beide effecten leiden samen finaal tot een sterkere verankering van de werkelijke inflatie aan de beleidsdoelstelling, wat op zijn beurt de geloofwaardigheid van de centrale bank verder bevordert.

Voorts wordt de inflatie in het eurogebied gevoeliger voor de invoerprijzen; het middenpaneel van grafiek 3 toont dat γ_t over de beschouwde periode 1980-2013 significant stijgt. Deze trend kan mede worden verklaard door de toegenomen openheid van de economie van het eurogebied. Zo steeg de invoer van buiten het eurogebied in procenten bbp van gemiddeld 27 % in de jaren tachtig tot gemiddeld 37 % sinds 1999. De toename van γ_t bevestigt bijgevolg de hypothese dat mondialisering geleid heeft tot een inflatiedynamiek die gevoeliger is geworden voor wereldwijde factoren, zoals schommelingen in de invoerprijzen. Er zij opgemerkt dat deze bevinding impliceert dat bewegingen in de internationaal verhandelde grondstoffenprijzen sterker worden weerspiegeld in het verloop van de consumptieprijzen.

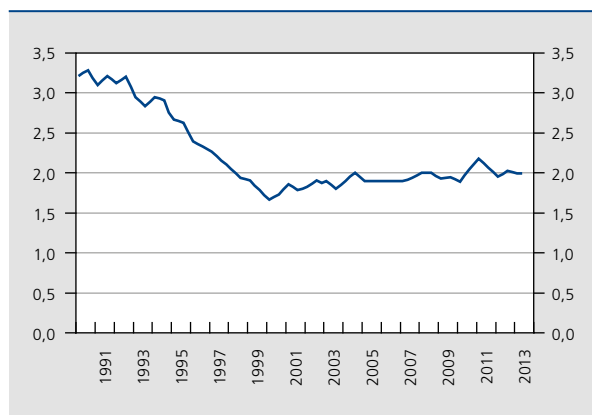
Zoals ten slotte blijkt uit het dalende verloop van de helling κ_t van de Phillipscurve in het rechterpaneel van grafiek 3, neemt de onmiddellijke impact van de cyclische werkloosheid op het inflatiepeil af naarmate recentere periodes worden beschouwd. Er zij evenwel opgemerkt dat met de jongste financieel-economische crisis de Phillipscurve kennelijk opnieuw ietwat steiler is geworden. Deze ommekeer kan mogelijkerwijs worden toegeschreven aan de voor de cyclische werkloosheid gehanteerde maatstaf. Variaties in tijdreeksen aan het einde van de steekproef worden door de HP-filter immers gewoonlijk toegewezen aan het trendmatige verloop van deze reeksen. De helling van de Phillipscurve wordt bijgevolg overschat voor zover de hier gehanteerde maatstaf de werkelijke vraaguitval tijdens de huidige financieel-economische crisis onderschat.

Een afvlakking van de Phillipscurve weerspiegelt in wezen veranderingen in het prijs- en loonzettingsgedrag. De recente economische literatuur schuift een aantal visies naar voren die deze gedragswijzigingen – en de daling van de helling van de Phillipscurve – eventueel kunnen verklaren. Een eerste visie schrijft de afvlakking van de curve toe aan het op prijsstabiliteit gericht monetair beleid dat tijdens de afgelopen twee decennia werd gevoerd. Enerzijds leidt een geloofwaardig beleid van prijsstabiliteit tot steviger verankerde inflatieverwachtingen en, uiteindelijk, tot een stabielere inflatieverloop. Bayoumi en Sgherri (2004) stellen dat deze geringere inflatievolatiliteit, in combinatie met aanpassingskosten in prijszetting

GRAFIEK 4

LANGETERMIJNINFLATIEVERWACHTINGEN IN HET EUROGEBIED SINDS 1990⁽¹⁾

(in %, kwartaalgegevens, verwachte inflatie voor de vijfjaars periode die binnen vijf jaar begint)

Bron: Consensus Economics.

(1) Gegevens voor het eurogebied zijn beschikbaar vanaf 2003. Voor de periode 1990-2002 wordt de verwachting voor het eurogebied benaderd als een bbb-gewogen som van de landen van het eurogebied waarvoor verwachtingen beschikbaar zijn.

(zoals 'menukosten'), bedrijven ertoe aanzet hun prijzen minder snel aan de economische situatie aan te passen. Anderzijds kan ook een daling van het gemiddelde inflatiepeil de Phillipscurve doen afvlakken. Ball et al. (1989) argumenteren dat, in een lagere-inflatieomgeving, bedrijven meer aandacht besteden aan menukosten waardoor de prijzen minder vaak worden herzien. Andere onderzoekers (zoals Coenen, 2003; Meier, 2010; Benigno en Ricci, 2011 en Yellen, 2012) stellen dan weer dat wanneer de trendinflatie laag is, neerwaartse nominale rigiditeiten in prijzen en lonen relevanter worden. Deze laatste impliceren bijvoorbeeld dat werknemers een daling van het nominale loon niet of moeilijk aanvaarden. Wanneer de inflatie laag is en een recessie de lonen onder neerwaartse druk zet, zullen deze lonen in geval van neerwaartse nominale rigiditeiten dus niet of slechts in beperkte mate dalen, zodat de inflatie relatief minder sterk terugloopt dan wanneer eenzelfde vraaguitval zich voordoet bij een hogere inflatie.

Uit een IMF-studie (2006) blijkt dat de vlakkere Phillipscurve een mondiaal verschijnsel is. Uit dit oogpunt wordt de afvlakking van de Phillipscurve ook vaak toegeschreven aan de mondialisering (zie bv. IMF, 2006 en Borio en Filardo, 2007). In een wereldwijd geïntegreerde economie plaatst de buitenlandse concurrentie de marktmacht van de binnenlandse bedrijven immers onder druk. Als reactie hierop, en met de bedoeling hun marktaandeel te vrijwaren, zullen de bedrijven hun prijzen meer in overeenstemming brengen met het marktgemiddelde, wat een grotere (reële) prijsrigiditeit impliceert.

Er zij opgemerkt dat de hier besproken empirische analyse beide verklaringen voor de vlakkere Phillipscurve ondersteunt. De stijging in θ_t bevestigt immers de toegenomen geloofwaardigheid van het monetair beleid, terwijl de stijging in γ_t aantoont dat de mondialisering het inflatieproces beïnvloedt. In dit opzicht is het dan ook mogelijk dat de stuwende krachten achter de veranderingen in de parameters van de Phillipscurve onderling gecorreleerd zijn.

3. Implicaties voor het monetair beleid

In dit laatste hoofdstuk wordt getracht na te gaan wat de mogelijke monetairbeleidsimplicaties zijn van de hierboven besproken veranderingen in de inflatiedynamiek.

De bevinding met betrekking tot de steviger verankering van inflatie aan de door de centrale bank gehanteerde definitie van prijsstabiliteit – welke het gevolg is van de toegenomen gevoeligheid van de inflatie aan de inflatieverwachtingen die op hun beurt dichtbij 2 % noteren sinds 1999 – lijkt erop te wijzen dat de effectiviteit van het monetair beleid via het traditionele rentekanaal de afgelopen decennia toegenomen is. In een omgeving van weinig volatiele inflatie en inflatieverwachtingen, kan de centrale bank via haar (nominale) beleidsrente de reële rente meer gecontroleerd aansturen. Deze betere controle over de reële rente bewijst vooral haar voordeel tijdens een economische malaise – zoals de grote recessie – wanneer de beleidsrente haar ondergrens nadert. Indien in dergelijke situaties de dalende inflatie de verwachting doet ontstaan dat de inflatie verder zal dalen, zal de reële rente immers stijgen. Deze stijging kan dan niet worden gecompenseerd door een verdere verlaging van de beleidsrente, aangezien deze haar ondergrens heeft bereikt. Dit kan dan op zijn beurt tot deflatie leiden met verdere opwaartse druk op de reële rentes zodat een deflatoire spiraal op gang zou kunnen komen.

Deze positieve bevinding met betrekking tot de verankering van de inflatie mag niet leiden tot zelfgenoegzaamheid. De steviger verankerde inflatie lijkt immers het resultaat – en dus afhankelijk – te zijn van het gevoerde beleid dat duidelijk gericht is op het vrijwaren van de prijsstabiliteit. In dit opzicht is het belangrijk dat het Eurosysteem deze verbintenis blijft nakomen en erop toeziet dat zijn beleid consistent en symmetrisch deze primaire doelstelling nastreeft. Zo niet dreigt de geloofwaardigheid van de centrale bank en de stevige verankering van de inflatie (-verwachtingen) aan de monetairbeleidsdoelstelling te worden aangetast. Bovendien stelt Svensson (2013) dat een langdurig neerwaartse afwijking van de geobserveerde inflatie ten opzichte van de definitie van prijsstabiliteit

ook bij stevig verankerde inflatieverwachtingen negatieve macro-economische effecten kan sorteren. Volgens hem leiden de daaruit volgende – ex post suboptimaal – hoge reële rente en lonen immers tot een onderbenutting van de productiecapaciteit en, bijgevolg, tot cyclische werkloosheid.

Met zijn beleid van forward guidance lijkt het Eurosysteem zijn engagement tot het vrijwaren van de prijsstabiliteit – wat zich in de huidige situatie vertaalt in het vermijden van een neerwaartse afwijking van de inflatiedoelstelling – alvast kracht bij te zetten. Dit beleid werd in november bevestigd en versterkt door een verlaging van de rente op basisherfinancieringstransacties en van die op de marginale beleningsfaciliteit tot respectievelijk 0,25 en 0,75 %. Verwacht wordt dat deze accommoderende monetairbeleidskoers het herstel van de economie inderdaad zal ondersteunen zodat op middellange termijn opnieuw inflatiecijfers worden opgetekend die verenigbaar zijn met de definitie van prijsstabiliteit.

Het grote belang dat centrale banken (inclusief het Eurosysteem) hechten aan het handhaven van de prijsstabiliteit berust op de overtuiging dat het handhaven van de prijsstabiliteit de beste bijdrage is die het monetair beleid kan leveren tot een stabiele macro-economie⁽¹⁾. Theoretische bevindingen, zoals het principe van divine coincidence geformuleerd door Blanchard en Gali (2007), lijken dat te bevestigen. Dit principe stelt dat het stabiliseren van de inflatie ook impliceert dat de output gap wordt gestabiliseerd. Met andere woorden, de centrale bank wordt niet geconfronteerd met een korte termijn trade-off tussen het stabiliseren van de inflatie en de economische bedrijvigheid. Zoals Blanchard en Gali (2007) erkennen, blijkt deze divine coincidence in de praktijk minder relevant te zijn aangezien ze enkel maar opgaat in een zeer eenvoudig model. In een meer realistisch model impliceren aanbodschokken, zoals de cost-push schokken in de bovenstaande Phillipscurve (1), wél een korte-termijn trade-off tussen het stabiliseren van de inflatie en de economische bedrijvigheid. Om die reden houdt de door het Eurosysteem gehanteerde definitie van prijsstabiliteit dan ook een expliciete oriëntatie op middellange termijn in, waardoor niet onmiddellijk hoeft te worden gereageerd op kortetermijnbewegingen in de inflatie die het gevolg zijn van aanbodschokken. De precieze snelheid waarmee de centrale bank reageert op veranderingen in de inflatie hangt dan ook af van haar perceptie of deze schommelingen vraag- dan wel aanbodgedreven zijn. Een goed onderbouwde beleidskeuze vereist bijgevolg een grondige analyse van de factoren die ten grondslag liggen aan de geobserveerde conjunctuurcycli. De afvlakking van de Phillipscurve maakt deze analyse des te pertinenter.

In het geval van vraagschokken lijkt de vlakkere Phillipscurve de informatiewaarde van veranderingen in de inflatie te verlagen. In een dergelijke situatie kunnen kleine afwijkingen van de inflatie ten opzichte van de doelstelling immers aanzienlijke reële evenwichtsverstoringen – dit zijn aanzienlijke output gaps – verhullen. Voorts verhoogt de vlakkere Phillipscurve de trade-off bij aanbodschokken. Zo vereist het opnieuw stabiliseren, na een aanbodschock, van de inflatie rond de doelstelling een grotere wijziging in de output gap. Wanneer de Phillipscurve afvlakt, is het bijgevolg belangrijk om snel en afdoend te reageren op schommelingen in de inflatie die het gevolg zijn van vraagschokken, maar ook om omzichtig te reageren op inflatieschommelingen die het resultaat zijn van aanbodschokken. Dit onderstreept het belang van een grondige analyse ter onderbouwing van de monetairbeleidsbeslissingen en van een monetairbeleidsstrategie die voldoende focus op de middellange termijn mogelijk maakt (zie ook IMF, 2013b). Er zij opgemerkt dat de toegenomen verankering van de inflatie de centrale bank ook toelaat om meer gradueel te reageren op aanbodschokken, daar deze verankering de inflatievolatiliteit doet dalen.

Tot slot zij opgemerkt dat de afvlakking van de Phillipscurve geen pleidooi mag zijn om te trachten – ten koste van een schijnbaar slechts iets hoger inflatiepeil – de economische bedrijvigheid boven haar potentieel peil te tillen. Zoals besproken in het vorige hoofdstuk, is de afvlakking van de Phillipscurve immers niet noodzakelijkerwijs een structureel gegeven, maar misschien net het gevolg van – en afhankelijk van – een geloofwaardig op prijsstabiliteit gericht monetair beleid. Bijgevolg zou een wijzigende monetairbeleidsvoering met verminderde aandacht voor de prijsstabiliteit niet alleen kunnen leiden tot een aantasting van de inflatieverankering, maar ook tot het opnieuw steiler worden van de Phillipscurve.

Hoewel bovenstaande discussie een overzicht biedt van de implicaties voor het monetair beleid van de geobserveerde verandering in de inflatiedynamiek, legt ze ook de noodzaak bloot van een diepere structurele analyse van de oorzaken van de veranderende inflatiedynamiek. Vooral de vraag of de afvlakking van de Phillipscurve eerder het gevolg is van een veranderende monetairbeleidsvoering dan wel van structurele factoren zoals de mondialisering vereist in dit opzicht meer diepgaand onderzoek. Ook een toetsing van de resultaten aan een model-consistente maatstaf van de output gap behoort tot de onderzoeksagenda.

(1) Voor een discussie over de implicaties van de financiële crisis voor het mandaat van centrale banken – en in het bijzonder of ze eveneens financiële stabiliteit in hun mandaat dienen op te nemen –, zie Smets (2013). Deze beschouwingen vallen evenwel buiten het bestek van dit artikel.

Bibliografie

- Ball L.M., N.G. Mankiw en D. Romer (1989), *The New Keynesian Economics and the Output-Inflation Trade-off*, NBER, Working Paper 1111.
- Bayoumi T. en S. Sgherri (2004), *Deconstructing the Art of Central Banking*, IMF, Working paper 195.
- Benigno P. en E. Faia (2010), *Globalization, Pass-Through and Inflation Dynamics*, NBER, Working Paper 15842.
- Benigno P. en L.A. Ricci (2011), 'The Inflation-Output Trade-Off with Downward Wage Rigidities', *American Economic Review*, 101 (4), 1436–1466.
- Blanchard O. en J. Gali (2007), 'Real Wage Rigidities and the New Keynesian Model', *Journal of Money, Credit and Banking*, 39 (1), 35–65.
- Borio C. en A. Filardo (2007), *Globalization and Inflation: New Cross-Country Evidence on the Global Determinants of Domestic Inflation*, BIS, Working Paper 227.
- Carter C.K. en R. Kohn (1994), 'On Gibbs Sampling for State Space Models', *Biometrika*, 81 (3), 541–553.
- Clarida R., J. Gali en M. Gertler (1999), 'The Science of Monetary Policy: a New-Keynesian Perspective', *Journal of Economic Literature*, 37 (4), 1661–1707.
- Coenen G. (2003), *Downward nominal wage rigidity and the long-run Phillips Curve: simulation-based evidence for the euro area*, ECB, Working Paper 270.
- Fagan G., J. Henry en R. Mestre (2001), *An area-wide model (AWM) for the euro area*, ECB, Working Paper 42.
- Guerrieri L., C. Gust en J.D. Lopez-Salido (2010), 'International Competition and Inflation: A New Keynesian Perspective', *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2 (4), 247–280.
- Ide S., J. Boeckx, en D. Cornille, (2009), 'Deflatie, een demon uit een ver verleden of een reëel gevaar anno 2009?', NBB, *Economisch Tijdschrift*, september.
- IMF (2006), *How Has Globalization Affected Inflation?*, World Economic Outlook, Chapter III, April.
- IMF (2013a), *Country and Regional Perspectives*, World Economic Outlook, Chapter II, October
- IMF (2013b), *The Dog That Didn't Bark: Has Inflation Been Muzzled or Was It Just Sleeping?*, World Economic Outlook, Chapter III, April.
- Matheson T. en E. Stavrev (2013), 'The Great Recession and the Inflation Puzzle', *Economics Letters*, 120 (3), 468–472.
- Meier A. (2010), *Still Minding the Gap – Inflation Dynamics during Episodes of Persistent Large Output Gaps*, IMF, Working Paper 189.
- Phillips W. (1958), 'The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861-1957', *Economica*, 25 (100), 283–299.
- Primiceri G.E. (2005), 'Time Varying Structural Vector Autoregressions and Monetary Policy', *The Review of Economic Studies*, 72 (3), 821–852.
- Samuelson P.A. en R.M. Solow (1960), 'Analytical aspects of anti-inflation policy', *American Economic Review*, 50 (2), 177–194.

Smets F. (2013), *Financial stability and monetary policy: How closely interlinked*, Toespraak op de Sveriges Riksbank conferentie over 20 Years of Inflation Targeting: Lessons and Challenges, Stockholm, Zweden, 30 May.

Svensson, L.E.O. (2013), *The Possible Unemployment Cost of Average Inflation below a Credible Target*, NBER, Working Paper 19442.

Yellen J.L. (2012), *Perspectives on Monetary Policy*, Toespraak op de Boston Economic Club, US, 6 June.

Resultaten en financiële situatie van de ondernemingen in 2012

D. Vivet

Inleiding

Ieder jaar licht de Nationale Bank in haar Economisch Tijdschrift van december de ontwikkelingen toe zoals die blijken uit de jaarrekeningen van de niet-financiële vennootschappen. In het najaar beschikt de Balanscentrale immers over een voldoende representatief staal van de jaarrekeningen met betrekking tot het voorgaande jaar. De uit dat staal getrokken conclusies kunnen dus met een vrij hoge mate van betrouwbaarheid worden geëxtrapoleerd naar het geheel van de onderzoekspopulatie.

Het staal met betrekking tot dit jaar werd getrokken op 13 september 2013. Het telt 241 092 vennootschappen, of 71,9 % van de voor het boekjaar 2011 neergelegde jaarrekeningen. De representativiteitsgraad naar toegevoegde waarde ligt met 86,8 % aanzienlijk hoger.

Dit artikel bestaat uit drie hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt een extrapolatie van de belangrijkste posten van de exploitatierekening voor het boekjaar 2012 voorgesteld. De extrapolaties hebben hoofdzakelijk betrekking op de toegevoegde waarde, de personeelskosten, de afschrijvingen en het bedrijfsresultaat. Ze worden nader toegelicht volgens de omvang van de ondernemingen en volgens de voornaamste bedrijfstakken. In het tweede hoofdstuk wordt de financiële situatie van de ondernemingen in termen van rentabiliteit en solvabiliteit beoordeeld. In het derde hoofdstuk, ten slotte, worden de recente tendensen inzake vennootschapsbelasting geanalyseerd. De nadruk ligt op het begrip impliciet belastingtarief, dat de meest adequate statistische maatstaf is om de belastingdruk te beoordelen.

Sinds vorig jaar stemt de bestudeerde populatie overeen met het geheel van de niet-financiële vennootschappen, zoals dat wordt gedefinieerd door de Balanscentrale, ongerekend de activiteiten van hoofdkantoren (NACE-BEL 70.100). Deze bedrijfstak, die vroeger de coördinatiecentra omvatte, telt vandaag enkele honderden vennootschappen die doorgaans de functie van intern bankier of thesauriebeheerder binnen ondernemingsgroepen uitoefenen. Tijdens de afgelopen jaren werd in deze branche veel kapitaal ingebracht, na de invoering van de belastingaftrek voor risicokapitaal ('notionele interesten'). In 2010 vertegenwoordigde de tak 'activiteiten van hoofdkantoren' aldus meer dan een derde van het eigen vermogen van de neerleggende vennootschappen, maar nauwelijks meer dan 1 % van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid. Hij weegt bijgevolg zwaar op bepaalde financiële aggregaties, terwijl de reële economische invloed ervan zeer beperkt is. Om die reden werd de tak definitief geweerd uit de in dit artikel voorgestelde statistieken.

Bijlage 1 bevat de NACE-BEL-codes van de bedrijfstakken die deel uitmaken van de populatie. De sectorspecifieke groeperingen zijn gebaseerd op de nomenclatuur NACE-BEL 2008. Om redenen van presentatie en interpretatie verschilt de hier gehanteerde structuur enigszins van de officiële structuur van de nomenclatuur.

In dit artikel worden de ondernemingen ook qua omvang van elkaar onderscheiden. Dit onderscheid is gebaseerd op het type van het neergelegde schema. Volgens het Wetboek van vennootschappen mogen de niet-beursgenoteerde kleine ondernemingen gebruik maken van het verkorte schema, terwijl de grote ondernemingen en de beursgenoteerde kleine ondernemingen het volledige schema dienen te gebruiken.

In het Wetboek van vennootschappen wordt een onderneming als klein beschouwd indien ze tijdens de laatste twee boekjaren niet meer dan één van de volgende limieten heeft overschreden:

- gemiddeld aantal werknemers op jaarbasis: 50;
- omzet (ongerekend btw): € 7 300 000;
- balanstotaal: € 3 650 000;

behalve indien het aantal werknemers, gemiddeld op jaarbasis, meer dan 100 bedraagt⁽¹⁾. In alle andere gevallen wordt de onderneming als groot beschouwd.

Overeenkomstig deze criteria worden vennootschappen als grote ondernemingen gedefinieerd indien ze hun jaarrekening volgens het volledige schema neerleggen. De overige vennootschappen, dat wil zeggen de vennootschappen die hun jaarrekening volgens het verkorte schema neerleggen, worden als kmo's beschouwd.

1. Verloop van de componenten van de exploitatierekening

1.1 Conjunctuurklimaat

In België zette de geleidelijke vertraging van de bedrijvigheid, die in het tweede kwartaal van 2011 was begonnen, zich in 2012 voort. De grote en persistente onzekerheid als gevolg van de crisis in het eurogebied en de scherpe recessie in de landen met een economisch aanpassingsprogramma is langzamerhand meer gaan wegen op de

binnenlandse vraag van de economieën in het centrum van het eurogebied, waaronder België. België's bbp liep over het hele jaar 2012 met gemiddeld 0,3 % terug.

Deze daling vloeit hoofdzakelijk voort uit de inkrimping van de binnenlandse vraag, die vooral het gevolg is van de vermindering, naar volume, van de bestedingen van de huishoudens. De vanaf begin 2011 ingezette afname van de particuliere consumptie hield in 2012 aan, afgezien van een zeer beperkte opleving in het derde kwartaal. Een negatief verloop van de particuliere consumptie over een dergelijk lange periode werd niet meer opgetekend sinds het begin van de jaren tachtig. Deze situatie is grotendeels toe te schrijven aan de recente ontwikkelingen van het reëel beschikbaar inkomen van de huishoudens, dat in 2010 en 2011 afnam, alvorens in 2012 te stagneren. Parallel met de zwakke consumptieve bestedingen vertoonden ook de investeringen in woongebouwen voor het tweede jaar op rij een neerwaartse tendens: in 2012 krompen ze met 2,8 %, na een reeds scherpe daling met 5,3 % in 2011.

De economische situatie beïnvloedde ook de investeringen van de ondernemingen. Nadat deze investeringen in 2011 met meer dan 8 % waren toegenomen, werd in 2012 zogoed als een stagnatie opgetekend (+0,1 %).

(1) Indien het boekjaar ofwel meer, ofwel minder dan twaalf maanden telt, wordt het criterium betreffende de omzet verhoudingsgewijs herberekend. Als de onderneming met een of meer ondernemingen verbonden is, wordt het criterium met betrekking tot het jaargemiddelde van het aantal werknemers berekend door het gemiddelde aantal werknemers van alle betrokken ondernemingen op te tellen, en worden de criteria die verband houden met de omzet en het balanstotaal op geconsolideerde basis berekend. Voor meer informatie, zie het advies CBN 2010-5 van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen (www.cnc-cbn.be).

TABEL 1 BBP EN VOORNAAMSTE UITGAVENCATEGORIEËN

(voor seizoen- en kalenderinvloeden gezuiverde gegevens naar volume; veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld)

	2008	2009	2010	2011	2012
Consumptieve bestedingen van de particulieren ⁽¹⁾	2,0	0,6	2,7	0,2	-0,3
Consumptieve bestedingen van de overheid	2,7	1,9	0,6	1,1	0,4
Totale bruto-investeringen in vaste activa	2,0	-8,4	-1,2	4,2	-0,6
Ondernemingen	4,2	-10,2	-3,2	8,6	0,1
Woningen	-2,7	-8,6	3,1	-5,3	-2,8
Overheid	0,3	9,8	-1,2	5,9	0,9
Voorraadwijziging ⁽²⁾	-0,1	-1,1	0,3	0,7	-0,2
Netto-uitvoer van goederen en diensten ⁽²⁾	-0,9	-0,6	0,7	-0,1	0,2
Uitvoer van goederen en diensten	2,1	-11,1	9,6	5,5	0,7
Invoer van goederen en diensten	3,4	-10,6	8,9	5,7	0,5
Bbp	1,0	-2,8	2,4	1,9	-0,3

Bron: INR.

(1) Consumptieve bestedingen van de huishoudens en van de instellingen zonder winstoogmerk (IZW's).

(2) Bijdrage tot de verandering van het bbp.

De bijdrage van de voorraadwijziging was in 2012 dan weer negatief, terwijl ze het jaar voordien een ruim aandeel had in de nog relatief krachtige bbp-groei. Bij de eerste tekenen van een nieuwe conjunctuurverzwakking in de lente van 2012 werd de voorraadopbouw immers scherp afgeremd en werden de bestaande voorraden verkleind, wat resulteerde in een negatieve bijdrage van de voorraadwijziging tot de bbp-groei gedurende heel 2012.

De netto-uitvoer droeg daarentegen ten belope van 0,2 procentpunt bij tot de groei, ondanks de forse vertraging van de uitvoer als gevolg van de algemene verzwakking van de vraag in Europa. De zwakte van de binnenlandse vraag kwam ook tot uiting in het verloop van de invoer; deze vertraagde nog sterker dan de uitvoer, waardoor het saldo van het goederen- en dienstenverkeer van België met het buitenland verbeterde.

Ten slotte remde de begrotingsconsolidatie de consumptieve bestedingen van de overheid af; ook deze bestedingen groeiden in 2012 slechts weinig (+0,4 %).

De macro-economische ontwikkelingen van de afgelopen jaren hebben de Belgische ondernemingen kwetsbaarder gemaakt. Dit blijkt uit de faillissementen die de rechtbanken van koophandel aangeven bij de Kruispuntbank van Ondernemingen (zie grafiek 1). Om de tendens van

deze gegevens te bepalen, moeten ze worden afgevlakt, aangezien ze sterk volatiel en seizoengebonden zijn. Nadat het aantal faillissementen tijdens het dieptepunt van de recessie van 2008-2009 een piek had bereikt, ging de stijging ervan tot begin 2011 fors vertragen onder invloed van de aantrekkende conjunctuur. Sedertdien is de toename van het aantal faillissementen, tegelijk met de achteruitgang en vervolgens de afbrokkeling van de economische bedrijvigheid, geleidelijk versneld en in 2013 heeft ze het hoogste peil van de laatste vier jaar bereikt. Hoewel deze toegenomen kwetsbaarheid merkbaar was in alle bedrijfstakken, werd de bouwrijverheid het sterkst getroffen (het aantal faillissementen is er in twee jaar tijd met 19 % toegenomen), vóór de horeca (+17 %), de diensten aan ondernemingen (+15 %), de handel (+13 %) en de verwerkende nijverheid (+9 %).

1.2 Algemeen verloop van de exploitatierekening

Over heel 2012 steeg de totale toegevoegde waarde die door de niet-financiële vennootschappen werd gecreëerd, met andere woorden het verschil tussen de verkoopopbrengsten en de kostprijs van de door derden geleverde goederen en diensten, met 1,4 % tegen lopende prijzen (zie tabel 2). De in 2011 vastgestelde vertraging zette zich dus in 2012 voort onder invloed van de forse verslechterring van de economische conjunctuur. Al met al konden de vennootschappen, tegen de achtergrond van een algemene verzwakking van de vraag, de stijging van hun kosten niet volledig doorberekenen in hun verkoopprijzen.

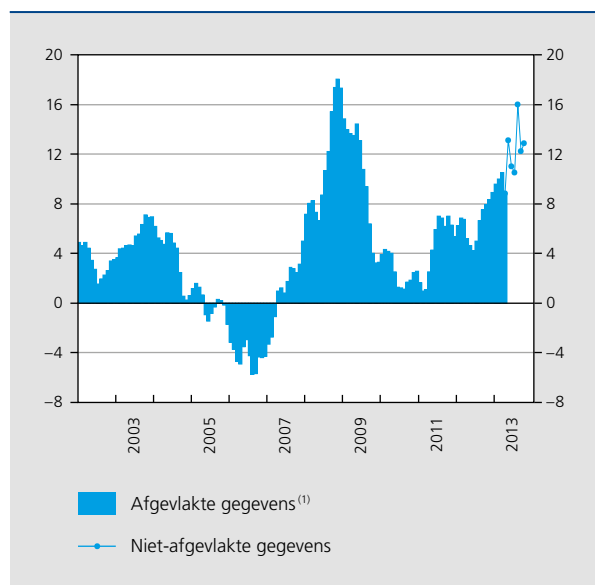
Door de toegevoegde waarde die een onderneming creëert, kan ze haar bedrijfskosten dekken, en met de rest een nettobedrijfsresultaat boeken. Dit laatste is de maatstaf voor de lopende commerciële efficiëntie van de onderneming, los van haar financieringsbeleid en van eventuele uitzonderlijke elementen.

De personeelskosten maken gewoonlijk het grootste deel van de bedrijfskosten uit. Na een forse toename in 2011 bleven die kosten in 2012 stevig groeien (+3,7 %). Dit verloop van de loonsom werd vooral beïnvloed door de nieuwe stijging van de uurloonkosten in de private sector (+3,5 %), die zelf grotendeels toe te schrijven was aan het loonindexeringsmechanisme. De werkgelegenheid nam tijdens het hele verslagjaar slechts zeer licht toe (+0,6 % in voltijds equivalenten). Al met al stegen de personeelskosten, voor de vierde maal gedurende de laatste vijf jaar, sneller dan de toegevoegde waarde.

Na de personeelskosten maken de afschrijvingen en de waardeverminderingen op materiële vaste activa,

GRAFIEK 1 VERLOOP VAN HET AANTAL BEDRIJFSFAILLISSEMENTEN IN BELGIË

(veranderingspercentage van het aantal faillissementen t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bron: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, eigen berekeningen.

(1) Gegevens afgevlakt aan de hand van een twaalfmaands gecentreerd voortschrijdend gemiddelde.

TABEL 2 VERLOOP VAN DE BELANGRIJKSTE COMPONENTEN VAN DE EXPLOITATIEREKENING
(lopende prijzen)

	Veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar					In € miljoen	In % van de toegevoegde waarde
	2008	2009	2010	2011	2012 r	2012 r	2012 r
Toegevoegde waarde	2,6	-3,6	5,5	3,7	1,4	176 400	100,0
Personeelskosten	5,0	-0,3	0,6	5,3	3,7	102 687	58,2
Afschrijvingen en waardeverminderingen ⁽¹⁾ ...	6,4	6,1	2,1	4,0	2,6	32 730	18,6
Overige bedrijfskosten	11,1	-5,2	3,0	4,7	-0,4	10 713	6,1
<i>Totaal van de bedrijfskosten</i>	<i>5,8</i>	<i>0,7</i>	<i>1,1</i>	<i>5,0</i>	<i>3,2</i>	<i>146 130</i>	<i>82,8</i>
Nettobedrijfsresultaat	-8,6	-21,1	28,6	-1,7	-6,3	30 270	17,2

Bron: NBB.

(1) Op materiële vaste activa, immateriële vaste activa en oprichtingskosten (rubriek 630).

immateriële vaste activa en oprichtingskosten (rubriek 630 van de jaarrekening) de belangrijkste bedrijfskosten uit. In 2012 namen ze opnieuw relatief weinig toe (+2,6%). Over het geheel genomen, blijkt uit de beperkte stijging van de afschrijvingen tijdens de afgelopen jaren dat het investeringsbeleid, na het uitbreken van de financiële crisis, veel behoedzamer is geworden.

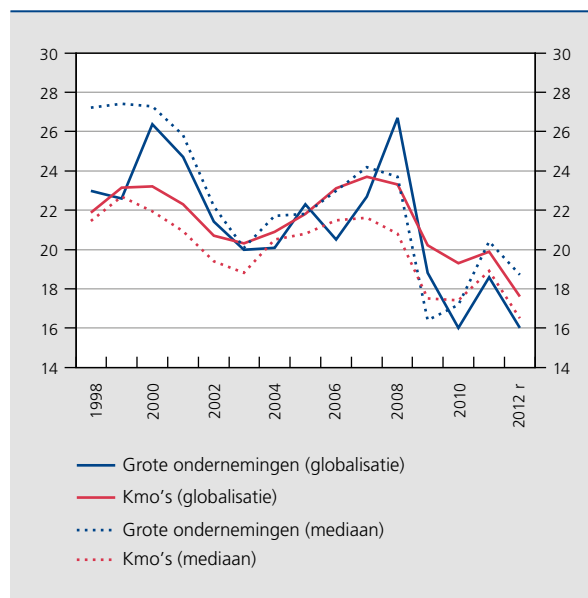
In de jaarrekening kan de door de ondernemingen geleverde investeringsinspanning worden bestudeerd aan de hand van de investeringsgraad voor de materiële vaste activa. In deze ratio worden de tijdens het boekjaar uitgevoerde aankopen van materiële vaste activa gedeeld door de in het voorgaande boekjaar uitstaande materiële vaste activa. De ratio is, na de recessie van 2008-2009, zeer sterk gedaald ongeacht de gehanteerde maatstaf, en sindsdien handhaaft ze zich op niveaus die ruimschoots lager liggen dan het langetermijngemiddelde (grafiek 2). In 2012 had de ratio te lijden onder de zwakke vraag en de sombere groeivoorzichten, in een zeer onzekere omgeving. Ook de onafgebroken daling, het hele jaar lang, van de bezettingsgraad van het productievermogen in de verwerkende nijverheid ontmoedigde nieuwe investeringen.

De totale bedrijfskosten, die in hoge mate worden bepaald door de personeelskosten en de afschrijvingen, stegen in 2012 met 3,2%. Net als in 2011 groeiden ze sneller dan de toegevoegde waarde. Deze combinatie van kostenstijging en ongunstige conjunctuur deed het nettobedrijfsresultaat verder afbrokkelen (-6,3%); in 2012 kwam het op € 30,3 miljard uit. Hoewel dit resultaat nog steeds onder het niveau van vóór de recessie van

2008-2009 bleef (€ 35,5 miljard), zij opgemerkt dat het tussen 2001 en 2007 meer dan verdubbeld was.

Op lange termijn steeg het bedrijfsresultaat trouwens veel krachtiger dan de andere aggregaten: sinds medio jaren negentig nam het immers met 137% toe, tegen 86% voor de toegevoegde waarde, 77% voor

GRAFIEK 2 INVESTERINGSGRAAD VAN DE MATERIËLE VASTE ACTIVA
(in %)

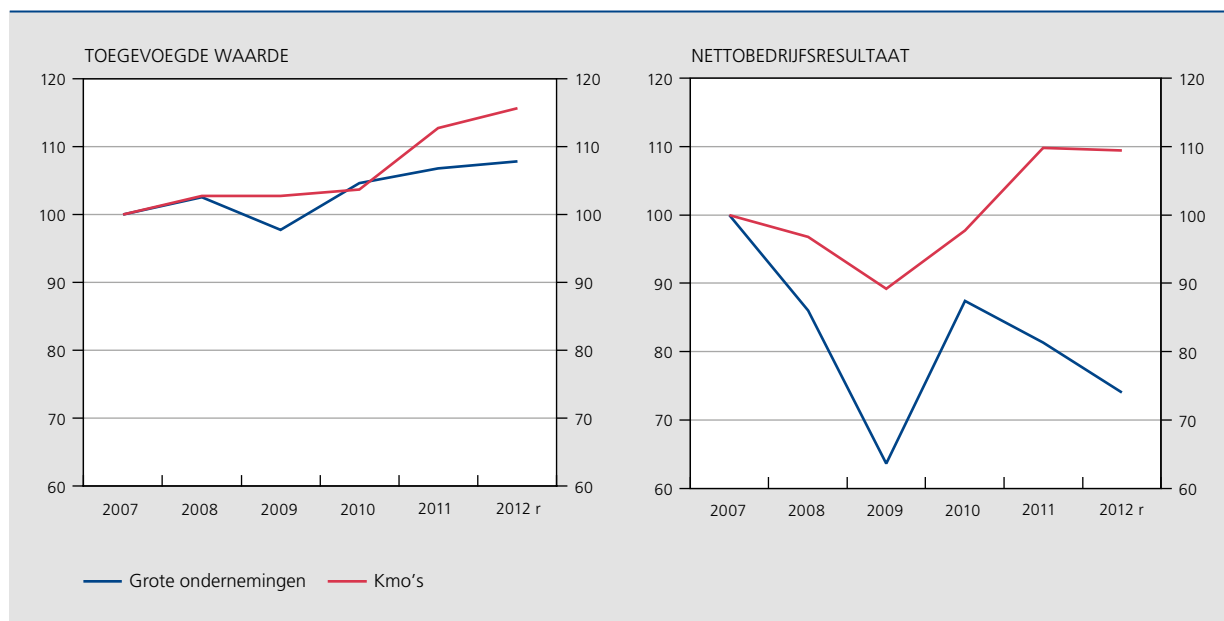

Bron: NBB.

GRAFIEK 3

VERLOOP VAN DE TOEGEVOEGDE WAARDE EN HET BEDRIJFSRESULTAAT, NAAR ONDERNEMINGSGROOTTE

(indexcijfers 2007 = 100)

Bron: NBB.

de personeelskosten en 82 % voor de afschrijvingen en waardeverminderingen. Vooral tijdens de jaren na de conjuncturele achteruitgang van 2001-2002 liet het bedrijfsresultaat de overige componenten achter zich. Na in 2007 een piek te hebben bereikt, is het verschil de laatste jaren afgenomen, wat erop wijst dat de recente conjunctuurverslechtering langdurige gevolgen heeft voor het vermogen van de ondernemingen om winst te maken. Dit wordt trouwens bevestigd door het verloop van de rentabiliteitsratio's (zie paragraaf 2.1).

Uit de analyse op grond van de ondernemingsgrootte blijkt dat de ontwikkelingen van de afgelopen jaren voor de kmo's veel gunstiger zijn geweest (grafiek 3). Sinds 2007 is de toegevoegde waarde van deze laatste immers met 16 % gestegen, tegen 8 % voor de grote ondernemingen. Ook het bedrijfsresultaat van de kmo's hield veel beter stand: na een afbrokkeling in 2008 en 2009 heeft het zich flink hersteld, zodat het in 2012 ruimschoots boven het niveau van vóór de financiële crisis uitkwam. De commerciële resultaten van de grote ondernemingen hadden daarentegen veel meer te lijden onder het ongunstige conjunctuurklimaat van de afgelopen jaren, ook in 2011 en 2012.

Grote ondernemingen zijn doorgaans gevoeliger voor de economische cycli vanwege meer gericht op industriële activiteiten en internationale handel. Pro memorie: bij

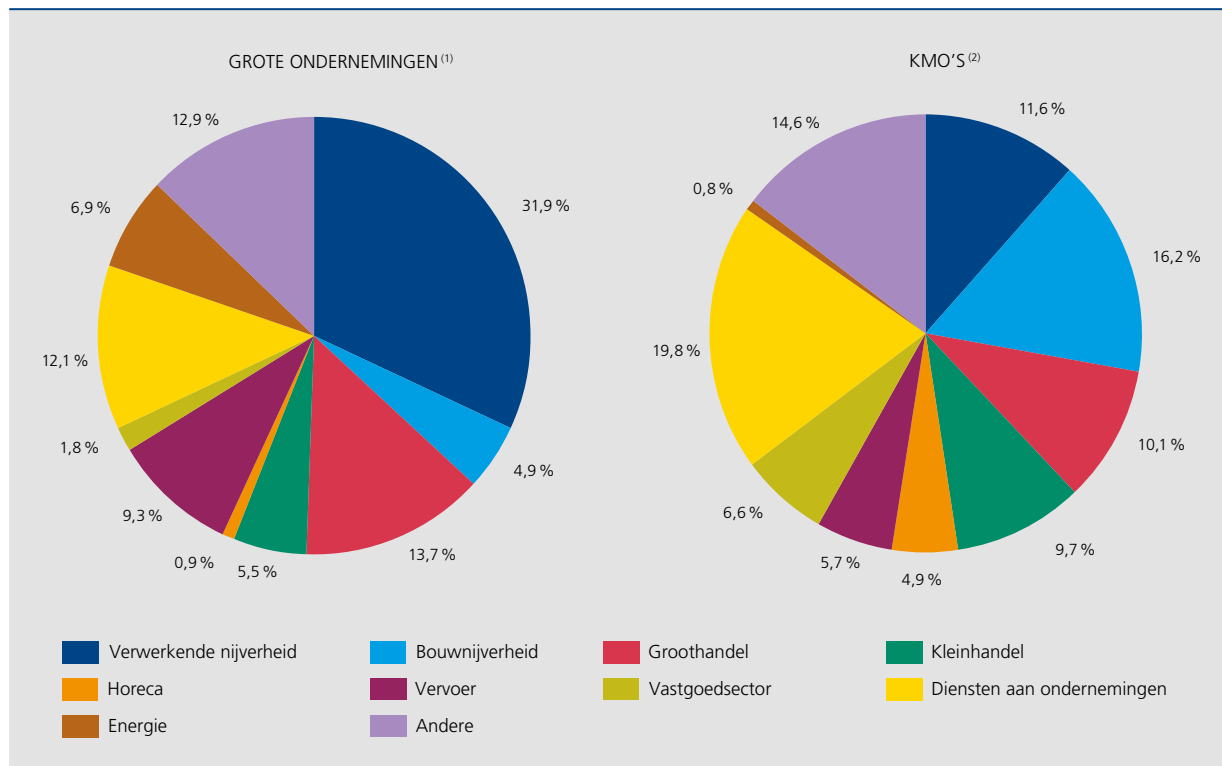
de grote ondernemingen is 31,9 % van de toegevoegde waarde afkomstig van de verwerkende nijverheid, tegen 11,6 % bij de kmo's. Deze laatste zijn daarentegen meer werkzaam in de bedrijfstakken die onderhevig zijn aan de binnenlandse vraag, waaronder de bouwnijverheid, de kleinhandel, de horeca, de vastgoedsector en de diensten aan ondernemingen (zie grafiek 4). Hierdoor bleven de kmo's beter gevrijwaard voor de conjunctuurschommelingen van de laatste jaren, aangezien die schommelingen voornamelijk werden bepaald door de internationale omgeving.

1.3 Resultaten naar bedrijfstak

In 2011 droegen vooral de verwerkende bedrijfstakken bij tot de vertraging van de bedrijvigheid, onder invloed van het minder levendige handelsverkeer en de stijging van de grondstoffenprijzen. De verdere vertraging in 2012 kwam daarentegen hoofdzakelijk voor rekening van de branches die afhankelijk zijn van de binnenlandse vraag, waaronder het grootste deel van de niet-verwerkende bedrijfstakken (zie tabel 3).

De kleinhandel leed aldus vooral onder de sinds begin 2011 futloze consumptie van de huishoudens: de toegevoegde waarde en het bedrijfsresultaat van deze bedrijfstak lieten in 2012 het minst gunstige verloop in meer

GRAFIEK 4 **UITSPLITSING VAN DE TOEGEVOEGDE WAARDE NAAR BEDRIJFSTAK**
(in %)

Bron: NBB.

(1) Totale toegevoegde waarde van de grote ondernemingen in 2012: € 130,2 miljard.

(2) Totale toegevoegde waarde van de kmo's in 2012: € 46,2 miljard.

dan vijftien jaar optekenen. De autohandel werd meer bepaald beïnvloed door de neiging van de huishoudens om hun aankopen van duurzame goederen uit te stellen, alsook door de afschaffing van sommige overheidssubsidies bij de aankoop van milieuvriendelijke wagens. Ook in de bouwnijverheid was de bedrijvigheid onderhevig aan de zwakte van de binnenlandse vraag, meer in het bijzonder aan de geringe investeringen in woongebouwen van de huishoudens alsook aan de verzwakking van de bedrijfsinvesteringen. Ten slotte had de bedrijfstak energie te kampen met een inkrimping van de verkochte volumes (onder meer in het bedrijfssegment) en met een vernauwing van de marges die verband hield met, onder meer, de concurrentie en de regulerende maatregelen.

In de verwerkende bedrijfstakken hingen de ontwikkelingen grotendeels af van de specifieke omstandigheden in de markten waarop de ondernemingen werkzaam zijn. De farmaceutische nijverheid boekte aldus in 2012 zeer gunstige resultaten, nadat ze in 2011 de weerslag had ondervonden van een sterk 2010 toen er ruime ontvangsten werden opgetekend. Algemeen beschouwd, werd de farmaceutische nijverheid, dankzij de innovatieve aard

ervan en de hoge toegevoegde waarde die ze genereert, minder zwaar door de financiële crisis getroffen dan de andere industriële bedrijfstakken. De ijzer- en staalnijverheid, daarentegen, onderging nog steeds de gevolgen van een weinig rooskleurige internationale omgeving die werd gekenmerkt door, met name, de stillegging of zelfs sluiting van productie-eenheden. De ondernemingen uit de chemische nijverheid zagen hun marges in 2012 aanzienlijk krimpen als gevolg van, onder meer, de prijs-schommelingen van sommige industriële grondstoffen en van de energiedragers.

2. Verloop van de financiële situatie van de vennootschappen

De onderstaande elementen van financiële analyse berusten op de interpretatietheorie van de jaarrekeningen, waaraan verschillende ratio's zijn ontleend. Deze ratio's worden in bijlage 2 omstandig gedefinieerd.

De financiële ratio's worden voorgesteld in de vorm globalisaties en medianen. Bij de globalisatie van een ratio

TABEL 3 TOEGEVOEGDE WAARDE EN BEDRIJFSRESULTAAT NAAR BEDRIJFSTAK
(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar)

	Toegevoegde waarde		Nettobedrijfsresultaat		p.m. Procentueel belang van de bedrijfstak in de totale toegevoegde waarde in 2012 r
	2011	2012 r	2011	2012 r	
Verwerkende nijverheid	-0,4	0,6	-6,9	-10,0	26,6
waarvan:					
Voedingsnijverheid	0,0	3,7	-8,9	8,9	4,1
Textiel, kleding en schoeisel	-1,7	0,6	-18,5	12,8	0,8
Hout, papier en drukkerijen	1,7	0,4	4,7	-4,9	1,8
Chemische nijverheid	2,3	-5,4	-1,0	-24,7	3,7
Farmaceutische nijverheid	-13,8	7,3	-38,6	40,1	2,9
Ijzer- en staalnijverheid	2,8	-4,9	-16,3	-84,2	3,7
Metaalverwerkende nijverheid	1,0	1,4	16,3	-1,7	5,4
Niet-verwerkende bedrijfstakken	5,3	1,7	0,3	-5,1	73,4
waarvan:					
Handel van motorvoertuigen	12,2	-4,9	29,1	-25,1	2,5
Groothandel ⁽¹⁾	2,0	1,1	-7,4	-4,8	12,8
Kleinhandel ⁽¹⁾	5,8	1,2	3,7	-7,4	6,6
Vervoer en opslag	0,4	2,2	n.s.	n.s.	8,4
Accommodatie en maaltijden	9,5	2,1	16,8	-30,0	2,0
Informatie en communicatie	2,7	1,6	1,2	-7,3	7,0
Exploitatie van en handel in onroerend goed	6,9	7,8	4,1	7,4	3,1
Diensten aan ondernemingen	9,2	4,1	11,5	1,2	14,2
Energie, water en afval	4,9	-8,4	2,8	-30,0	5,3
Bouwnijverheid	8,2	4,1	3,4	6,1	7,9
Totaal	3,7	1,4	-1,7	-6,3	100,0

Bron: NBB.

(1) Ongerekend autohandel.

wordt de som van de tellers van alle vennootschappen gedeeld door de som van de noemers ervan. De mediaan van haar kant is de centrale waarde van een geordende verdeling: voor een bepaalde ratio heeft 50 % van de vennootschappen een hogere ratio dan de mediaan en 50 % een lagere ratio dan de mediaan. Beide maatstaven vullen elkaar aan vermits ze verschillende doelen dienen. Indien elke waarneming in aanmerking wordt genomen volgens het gewicht ervan in de teller en in de noemer, dan geeft de geglobaliseerde ratio vooral de situatie van de grootste ondernemingen weer. De mediaan weerspiegelt daarentegen het verloop van de volledige verdeling aangezien ze door iedere onderneming, ongeacht de grootte ervan, in dezelfde mate wordt beïnvloed.

2.1 Rentabiliteit

In het kader van dit artikel wordt de rentabiliteit geëvalueerd op basis van vier ratio's: de nettoverkoopmarge, de rentabiliteit van de bedrijfsactiva, de rentabiliteit van het eigen vermogen en de rentabiliteit van de totale activa.

De nettoverkoopmarge is de verhouding tussen het nettobedrijfsresultaat en de omzet⁽¹⁾. Ze drukt voor een activiteiteenheid de commerciële prestatie uit, los van financiële, uitzonderlijke en fiscale elementen. Voor kmo's

(1) Voor grote ondernemingen wordt de omzet vermeerderd met de overige bedrijfsopbrengsten en verminderd met de exploitatiesubsidies.

kan de ratio enkel worden berekend als de omzet meege-
deeld wordt in de jaarrekeningen.

De nettorentabiliteit van de bedrijfsactiva is de verhouding
tussen het nettobedrijfsresultaat en de bedrijfsactiva.
Deze laatste worden gedefinieerd als zijnde de som van
de niet-financiële vaste activa, de voorraden, de vorderin-
gen voor ten hoogste een jaar en de overlopende reke-
ningen⁽¹⁾. De overige activa (financiële vaste activa, vor-
deringen voor meer dan een jaar, thesauriebeleggingen
en liquide middelen) worden beschouwd als financiële

activa en komen derhalve niet voor in de noemer. De ratio
drukt dus de commerciële prestatie uit ten opzichte van
de balanselementen die rechtstreeks door de exploitatie
worden beïnvloed.

De nettorentabiliteit van het eigen vermogen, ook return
on equity genoemd, deelt het nettoresultaat na belastingen
door het eigen vermogen. Ze geeft het rendement
weer dat de aandeelhouders genieten na aftrek van alle
kosten en belastingen. Uit strikt financieel oogpunt vormt
deze ratio dus de ultieme maatstaf voor de rentabiliteit.

De nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen
en schuldenlasten, ten slotte, meet de rentabiliteit van de

(1) Het betreft de definitie die is voorgesteld in Ooghe en Van Wymeersch (2006),
Handboek financiële analyse van de onderneming, Intersentia, Antwerpen-Oxford.

GRAFIEK 5 VERLOOP VAN DE RENTABILITEIT
(in %)

Bron: NBB.

(1) Ongerekend uitzonderlijk resultaat.

onderneming ten opzichte van het geheel van haar werkmiddelen. De winst wordt beschouwd vóór belastingen en schuldenlasten opdat ze los zou staan van fiscaliteit en financieringsbeleid. Daarom wordt deze ratio af en toe 'economische rentabiliteit' genoemd.

Grafiek 5 geeft het verloop weer van de vier aldus gedefinieerde ratio's. In 2012 brokkelde de rentabiliteit voor zowel de grote ondernemingen als de kmo's af, ongeacht welke maatstaf wordt gehanteerd. In sommige gevallen, waaronder meer bepaald de geglobaliseerde rentabiliteit van de grote ondernemingen, zette die teruggang reeds in 2011 in. Eind 2012 behoorden de meeste bestudeerde ratio's tot de laagste van de laatste tien en zelfs van de laatste vijftien jaar. Over het algemeen werd de winstgevendheid van de ondernemingen de afgelopen jaren dus duidelijk beïnvloed door de conjunctuur.

Tabel 4 geeft in geglobaliseerde termen het verloop weer van de nettoverkoopmarge per bedrijfstak. Sedert 2007 zijn de marges in de overgrote meerderheid van de bestudeerde branches blijkbaar vernauwd, zij het in vrij verschillende mate. Enkel de farmaceutische nijverheid en sommige technologische industrieën (in de metaalverwerkende nijverheid) zagen tijdens deze periode hun marges vergroten.

In 2012 waren de branches met de ruimste marges de exploitatie van en handel in onroerend goed (22,6 %), de farmaceutische nijverheid (12,7 %) en de telecommunicatienijverheid (10,0 %). De aanzienlijke marges in de vastgoedsector moeten worden gerelativeerd ten opzichte van de andere rentabiliteitsmaatstaven: het is immers zo dat, uitgedrukt in verhouding tot het eigen vermogen en de totale activa, de rentabiliteit van de bedrijfstak duidelijk lager ligt dan het algemeen gemiddelde (zie de bijlagen 3 en 4).

TABEL 4 NETTOVERKOOPMARGE VAN DE GROTE ONDERNEMINGEN, PER BEDRIJFSTAK
(globalisatie, in %)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 r	Δ 2007-2012
Verwerkende nijverheid	4,8	3,4	3,2	4,5	3,6	3,2	-1,6
waarvan:							
Voedingsnijverheid	3,8	3,4	4,6	4,0	3,2	3,4	-0,4
Textiel, kleding en schoeisel	4,1	1,3	2,0	3,9	2,8	3,1	-1,0
Hout, papier en drukkerijen	6,0	4,4	4,0	4,7	4,5	4,3	-1,7
Chemische nijverheid	5,2	2,5	3,2	5,5	5,2	3,8	-1,4
Farmaceutische nijverheid	10,7	10,4	15,4	14,0	8,8	12,7	+2,0
IJzer- en staalnijverheid	5,4	2,9	-0,6	2,8	1,7	-0,1	-5,5
Metaalverwerkende nijverheid	4,5	3,6	2,7	5,1	5,3	5,2	+0,7
Niet-verwerkende bedrijfstakken	4,6	4,3	4,0	4,1	3,6	3,4	-1,2
waarvan:							
Handel van motorvoertuigen	2,2	1,1	0,6	1,5	2,0	1,6	-0,6
Groothandel ⁽²⁾	2,8	2,2	1,3	2,2	1,7	1,6	-1,2
Kleinhandel ⁽²⁾	3,4	3,1	3,3	3,6	3,5	3,2	-0,3
Vervoer en opslag	5,8	6,5	7,4	4,7	2,7	3,5	-2,3
Accommodatie en maaltijden	4,8	4,4	1,3	2,2	2,4	1,5	-3,2
Informatie en communicatie	12,1	12,2	11,5	11,2	11,0	10,0	-2,2
Exploitatie van en handel in onroerend goed	27,0	43,2	28,9	23,1	22,4	22,6	-4,4
Diensten aan ondernemingen	4,9	4,9	3,8	4,9	4,5	4,5	-0,4
Energie, water en afval	6,2	5,6	6,5	6,5	6,5	5,1	-1,1
Bouwnijverheid	4,9	4,6	3,9	4,3	3,6	3,9	-1,0
Totaal	4,7	4,0	3,8	4,2	3,6	3,3	-1,4

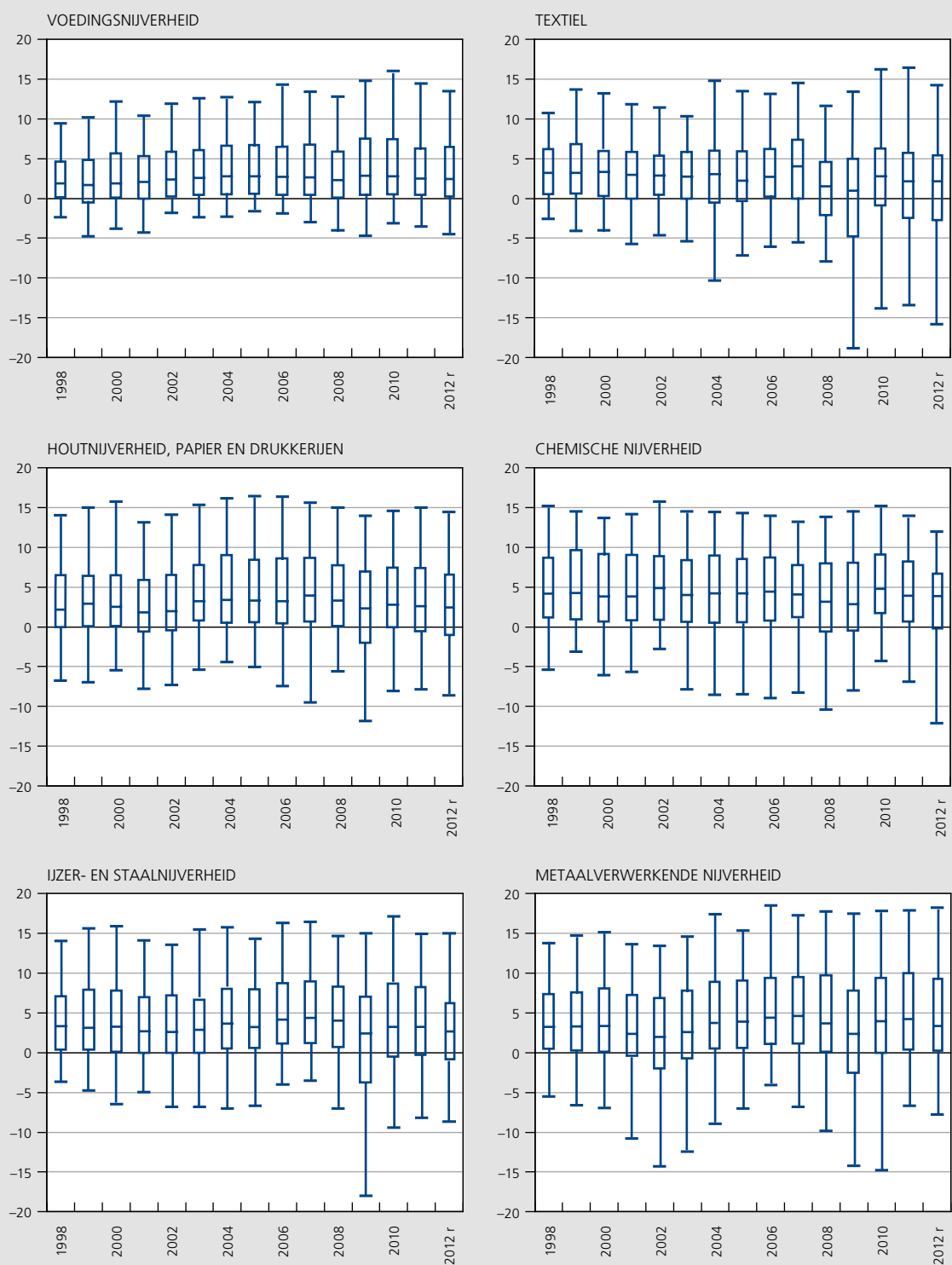
Bron: NBB.

(1) Ongerekend uitzonderlijk resultaat.

GRAFIEK 6

VERDELING VAN DE NETTOVERKOOPMARGE VAN DE GROTE ONDERNEMINGEN IN EEN AANTAL BEDRIJFSTAKKEN VAN DE VERWERKENDE NIJVERHEID⁽¹⁾⁽²⁾

(in %)

Bron: NBB.

(1) Aantal bestudeerde vennootschappen (2011): 608 in de voedingsnijverheid, 223 in de textiel, 350 in de groep 'houtnijverheid, papier en drukkerijen', 271 in de chemische nijverheid, 536 in de ijzer- en staalnijverheid en 539 in de metaalverwerkende nijverheid.

(2) De box plots dienen als volgt te worden geïnterpreteerd. De laagste en de hoogste lijn van de doos stemmen overeen met respectievelijk het 1ste en het 3de kwartiel. De lijn in de doos stemt overeen met de mediaan. De uiterste punten van de onderste en de bovenste snor stemmen overeen met respectievelijk het 1ste en het 9de deciel.

Tot slot geeft grafiek 6, voor een aantal branches uit de verwerkende nijverheid, het verloop weer van de verdeling van de marge. Het ziet ernaar uit dat zowel de meest renderende als de minst renderende strata beïnvloed worden door de economische cyclus: doorgaans vallen periodes van hoogconjunctuur samen met een opwaartse verschuiving van de verdeling, terwijl in ongunstige tijden een neerwaartse verschuiving wordt vastgesteld.

De bewegingen lijken vaak ook meer uitgesproken te zijn aan het onderste uiteinde van de verdeling. Dit wijst erop dat het aantal weinig renderende ondernemingen gevoeliger is voor conjunctuurschommelingen dan het aantal zeer renderende ondernemingen.

Bovendien vertoont iedere bedrijfstak eigen kenmerken. Zo onderscheidt de voedingsnijverheid zich door een zwakke spreiding en een geringe conjunctuurgevoeligheid. Daartegenover is de verdeling van de metaalverwerkende nijverheid ruimer en wordt ze duidelijk ook sterker door de economische cyclus beïnvloed, in het bijzonder aan haar onderste uiteinde.

2.2 Solvabiliteit

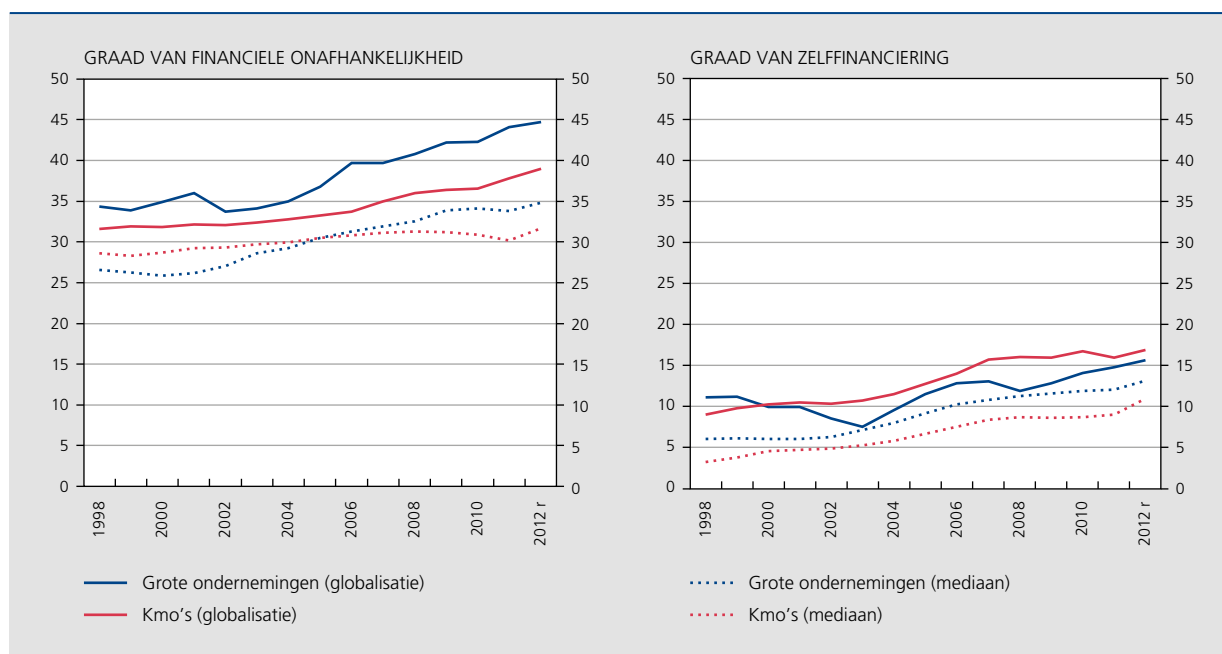
De solvabiliteit is het vermogen van de ondernemingen om hun verplichtingen op korte en lange termijn na te

komen. Dit criterium is van fundamenteel belang bij de financiële beoordeling van een vennootschap. De solvabiliteit speelt trouwens een zeer belangrijke rol in het door de Bank ontwikkelde financiëlegezondheidsmodel.

De voornaamste maatstaf van de solvabiliteit is de graad van financiële onafhankelijkheid. Het betreft de verhouding tussen het eigen vermogen en de totale passiva. Een hoge ratio betekent dat de onderneming onafhankelijk is van vreemde middelen, wat twee positieve gevolgen heeft: ten eerste zijn de financiële lasten gering waardoor ze dus weinig druk uitoefenen op het resultaat; vervolgens kunnen, indien nodig, gemakkelijk en onder gunstige voorwaarden nieuwe schulden worden aangegaan. De graad van financiële onafhankelijkheid kan ook worden geïnterpreteerd als een maatstaf voor het financiële risico van een onderneming aangezien de vergoeding van derden vast is, dit in tegenstelling tot de in de tijd variërende resultaten van de onderneming.

In 2012 steeg de geglobaliseerde ratio met 0,7 procentpunt voor de grote ondernemingen en met 1,2 procentpunt voor de kmo's, tot respectievelijk 44,7% en 39% (grafiek 7). De volledige populatie gaf opnieuw een opwaartse beweging te zien: de mediaanratio van de grote ondernemingen steeg met 1 procentpunt, die van de kmo's met 1,5 procentpunt. Hoewel deze ontwikkelingen op een permanent verbeterende solvabiliteit wijzen, leert

GRAFIEK 7 FINANCIËLE ONAFHANKELIJKHEID EN GRAAD VAN ZELFFINANCIERING
(in %)

Bron: NBB.

het onderzoek van de volledige verdeling dat deze conclusie moet worden genuanceerd. De stijging lijkt vooral tot uiting te zijn gekomen in de meest solvabele strata van de populatie, en in tal van vennootschappen gaat het verloop blijkbaar tegen de algemene opwaartse tendens in. Zo wordt met name een regelmatige stijging vastgesteld van het percentage vennootschappen met een negatief eigen vermogen: tijdens de afgelopen vijftien jaar is dit percentage opgelopen van 14,9 % tot 17,3 %. Het betreft hier hoofdzakelijk (zeer) kleine ondernemingen waarvan een groot aantal binnen een relatief korte termijn verdwijnt.

Een andere maatstaf voor de solvabiliteit is de graad van zelffinanciering: het gaat hierbij om de som van het overgedragen resultaat en de reserves gedeeld door de totale passiva. Ook deze verhouding komt zeer frequent voor in de modellen voor de voorspelling van faillissementsrisico's; ze geeft immers de vroegere rentabiliteit van een onderneming weer, alsook het dividendbeleid en, indirect, de leeftijd ervan. Een reeds lang bestaande onderneming die winsten heeft geaccumuleerd en die een conservatief dividendbeleid voert, loopt minder risico's dan een jonge onderneming die nog geen reserves heeft kunnen aanleggen. Zoals blijkt uit grafiek 7 heeft ook deze ratio de afgelopen vijftien jaar een opwaartse tendens laten optekenen, zowel in geglobaliseerde als in mediaantermen. Net als bij de graad van financiële onafhankelijkheid, zij evenwel

beklemtoond dat het onderste uiteinde van de verdeling over deze zelfde periode neerwaarts gericht was.

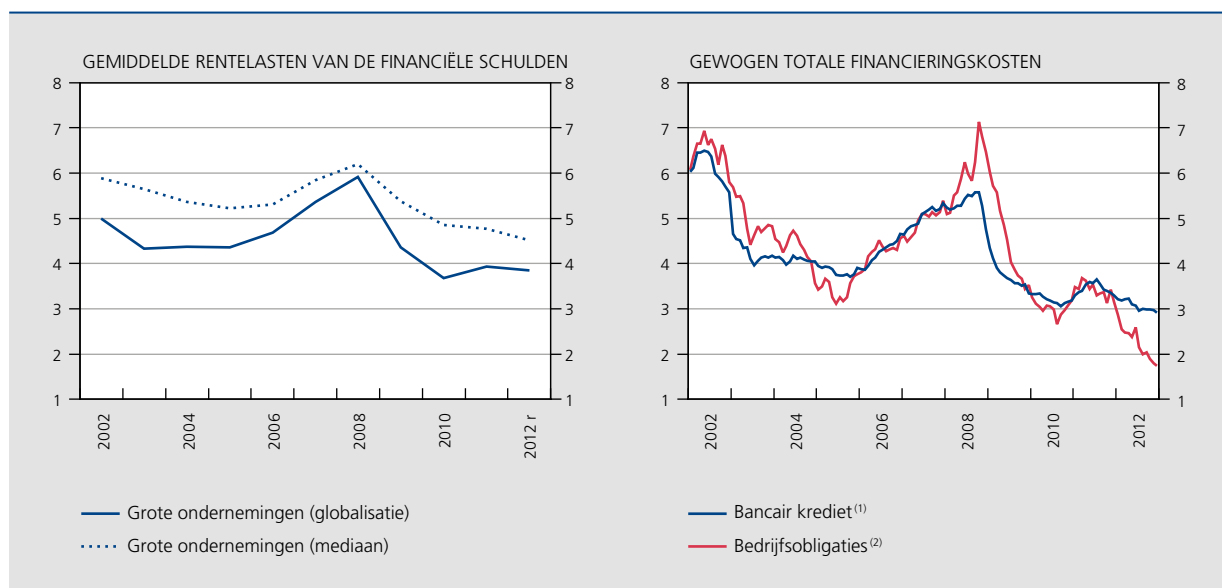
Op basis van de gemiddelde rentelasten van de financiële schulden kan worden geraamd wat de kostprijs is van het beroep op externe financiering. Deze ratio deelt de schuldenlast door de som van de kort- en langlopende financiële schulden. Ze wordt niet berekend voor kmo's omdat op grond van de resultatenrekening van deze laatste de schuldenlast niet perfect kan worden geïsoleerd⁽¹⁾.

De geglobaliseerde ratio van de grote ondernemingen, die in 2009 en 2010 duidelijk was gedaald, parallel met de versoepeling van het monetair beleid in het eurogebied, heeft zich sedertdien ietwat onder de 4 % gestabiliseerd met, in zowel 2011 als 2012, slechts zeer geringe schommelingen (grafiek 8). De mediaanratio vertoonde een vergelijkbare tendens, hoewel minder uitgesproken. Tijdens de laatste twee beschouwde jaren heeft de kostprijs van de financiële schulden zich aldus op een historisch laag niveau gehandhaafd. Dit blijkt tevens uit de statistieken die gebaseerd zijn op de MIR-enquêtes⁽²⁾

(1) In de verkorte schema's wordt de schuldenlast immers opgenomen in de rubriek 'financiële lasten' (rubriek 65).

(2) De MIR-enquêtes (Monetary Financial Institutions Interest Rates) zijn binnen het eurogebied geharmoniseerde enquêtes. Ze betreffen de rentetarieven die door de monetaire financiële instellingen worden toegepast op de deposito's en op de leningen van de niet-financiële vennootschappen en van de huishoudens.

GRAFIEK 8 FINANCIERINGSKOSTEN
(in %)

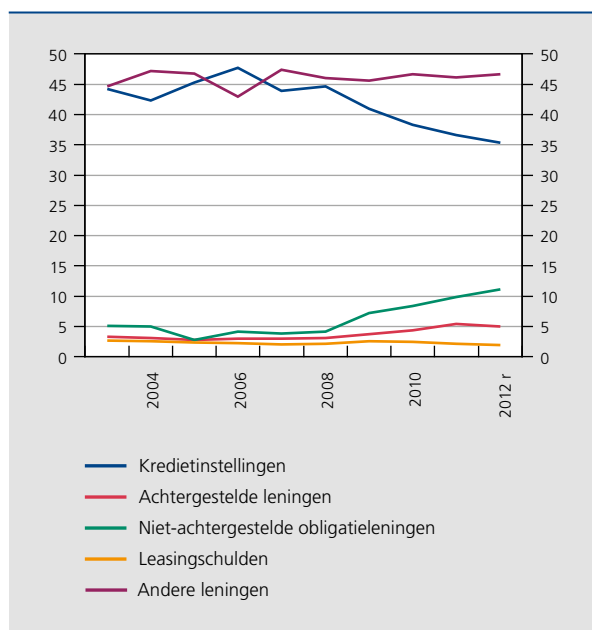

Bronnen: NBB, Thomson Reuters Datastream.

(1) Door de Belgische banken op nieuwe bedrijfskredieten toegepaste gewogen gemiddelde rente. De geweging is gebaseerd op de uitstaande bedragen van de verschillende soorten kredieten.

(2) Rendement van een index van in euro luidende obligaties uitgegeven door niet-financiële vennootschappen van het eurogebied, alle looptijden samen, index gewogen aan de hand van de uitstaande bedragen.

GRAFIEK 9 VERLOOP VAN DE OPSPLITSING VAN DE FINANCIËLE SCHULDEN
(in %, grote ondernemingen)

Bron: NBB.

en op het rendement van de bedrijfsobligaties (rechtgerdeelte van grafiek 8).

Tot slot zij erop gewezen dat, sedert het uitbreken van de financiële crisis, de ondernemingen een groter beroep zijn gaan doen op niet-bancaire financieringsbronnen, waaronder meer bepaald de bedrijfsobligaties. Tussen 2008 en 2012 slonk het aandeel van de bancaire schulden in de financiële schulden immers van 44,7 % tot 35,3 %, terwijl het aandeel van de obligatieleningen vergrootte van 5,1 % tot 11,1 % (grafiek 9). Deze verschuiving van de financieringsstructuur werd getriggered door, onder meer, een aanscherping van de voorwaarden voor het verstrekken van bancair krediet alsook door het relatief lage rendement van de bedrijfsobligaties. Het aandeel van de intragroepsleningen, die het leeuwendeel uitmaken van de rubriek 'andere leningen', is tijdens het laatste decennium bijzonder stabiel gebleven, schommelend tussen 43 % en 47 %. Het beroep op de achtergestelde leningen, ten slotte, leningen die over het algemeen ook kredieten tussen ondernemingen betreffen, is de afgelopen jaren enigszins toegenomen, hoewel het vrij marginaal bleef.

(1) Voor een gedetailleerde beschrijving van de inhoud van de rubriek, zie artikel 96 van het koninklijk besluit van 30 januari 2001 tot uitvoering van het wetboek van vennootschappen.

3. Recente tendensen op het vlak van de vennootschapsbelasting

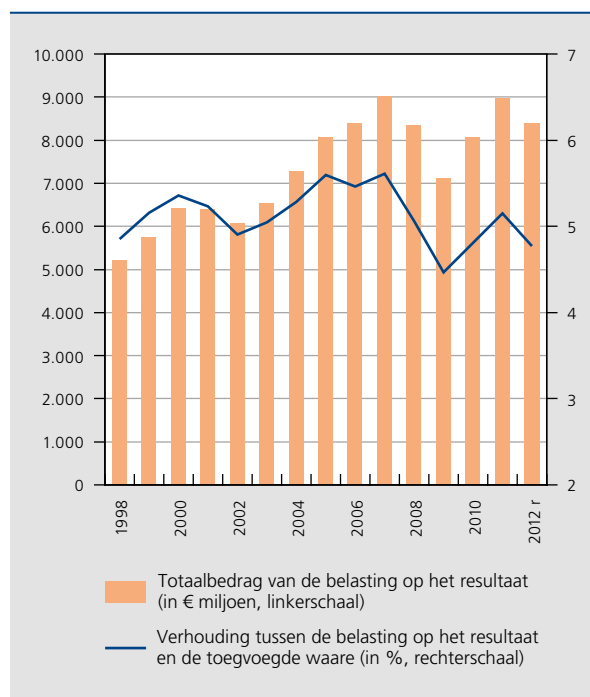
3.1 Inleiding

Deze paragraaf is een toelichting bij de recente tendensen op het vlak van de vennootschapsbelasting, zoals die blijken uit de bij de Balanscentrale neergelegde jaarrekeningen.

De door de vennootschappen betaalde belasting kan worden geëvalueerd aan de hand van de rubriek 'Belastingen op het resultaat' (rubriek 67/77 van de jaarrekeningen). Deze rubriek betreft eerst en vooral de fiscale lasten met betrekking tot het resultaat van het boekjaar, dat zijn voornamelijk de verschuldigde of gestorte belastingen en voorheffingen, de toeslagen, de geboekte voorzieningen in geval van belastinggeschil en de buitenlandse belastingen. Ze betreft tevens de toeslagen met betrekking tot eerdere resultaten, alsook de fiscale regulariseringsoperaties en de terugnemingen van fiscale voorzieningen⁽¹⁾.

Het in de rubriek vermelde totaalbedrag liet tussen 1998 en 2007 een duidelijk opwaartse tendens zien: het steeg geleidelijk van € 5,2 miljard tot € 9 miljard (grafiek 10). Sedertdien schommelt het afhankelijk van de

GRAFIEK 10 VERLOOP VAN DE BELASTING OP HET RESULTAAT VAN DE NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN

Bron: NBB.

economische situatie; in 2012 kwam het op 8,4 miljard uit. Over dezelfde periode fluctueerde de verhouding tussen de belasting op het resultaat en de toegevoegde waarde in een vork tussen 4,5 en 5,6 %. Deze ratio, die weliswaar geregeld wordt gebruikt, maakt het niet mogelijk de fiscale druk op de vennootschappen te evalueren; de toegevoegde waarde stemt immers niet overeen met de belastbare basis en evolueert ook niet zoals deze laatste. Daarom wordt in deze paragraaf gefocust op het concept van het impliciete belastingtarief, dat de meest geschikte statistische maatstaf is.

3.2 Concept van het impliciete belastingtarief

Doorgaans onderscheidt men drie maatstaven voor de fiscale druk op de vennootschapswinsten: het nominale tarief, het effectieve tarief en het impliciete tarief. Het nominale tarief is de meest directe maatstaf: het stemt overeen met het op de belastbare basis toegepaste standaardtarief. Dit laatste geeft echter slechts een partieel beeld van de fiscale druk omdat de belastbare basis sterk kan variëren als gevolg van belastingaftrekken, afschrijvingsmethoden of het bestaan van voorkeurstelsels. Het effectieve tarief is een maatstaf die wordt berekend voor specifieke situaties, rekening houdend met verschillende parameters zoals het nominale tarief, de afschrijvingsmethoden en de aftrekken. Het hier bestudeerde impliciete tarief, ten slotte, is een statistische raming die wordt verkregen door de belastingopbrengst te delen door een aggregaat dat representatief is voor de inkomens van een vennootschap.

Het impliciete belastingtarief van de vennootschappen kan op verscheidene wijzen worden berekend aan de hand van drie bronnen: de nationale rekeningen, de fiscale statistieken en de jaarrekeningen. Iedere bron heeft voor- en nadelen. De gegevens van de Balanscentrale maken het mogelijk de winstgevende vennootschappen te isoleren en enkel voor hen een tarief te berekenen. Op basis van deze gegevens kunnen, uitgaande van individuele data, ook spreidingsmaatstaven worden berekend. Aan de hand van de jaarrekeningen kan daarentegen slechts een benadering worden gemaakt van de voor de belastingheffing gehanteerde fiscale concepten.

Zoals niettemin door Valenduc (2004) wordt beklemtoond, moet de noemer van het impliciete tarief overeenstemmen met een aggregaat dat nauw aansluit bij het economisch begrip inkomen, en niet met het aggregaat dat het sterkst aanleunt bij de belastbare basis. Het onderliggende idee aan het impliciete belastingtarief is immers niet het kopiëren van een gemiddeld belastingtarief dat wordt verkregen op basis van de fiscale gegevens, maar

het indirect verkrijgen van een economische indicator van de effectieve belastingdruk. Wanneer een gedeelte van het inkomen wordt vrijgesteld, moet zich dat aldus vertalen in een verschil tussen het impliciete belastingtarief en het overeenkomstige nominale belastingtarief⁽¹⁾. Eerst moet dus het verloop van de indicator worden geanalyseerd, eerder dan het niveau ervan. Vergelijkbare studies tonen trouwens aan hoe sterk de verkregen resultaten kunnen verschillen naargelang van de aangewende bron en methode⁽²⁾. Met andere woorden, er bestaat geen eenduidige definitie van het impliciete belastingtarief. Dat is de reden waarom verschillende tests werden uitgevoerd, waarna de meest pertinente maatstaven werden geselecteerd.

De resultaten worden voorgesteld in grafiek 11, zowel in geglobaliseerde als in mediaantermen. Er wordt ook een additioneel geglobaliseerd tarief berekend waarin de activiteiten van hoofdkantoren (NACE-BEL 70100) zijn vervat. Deze branche, waarin voorheen de coördinatiecentra waren ondergebracht, bevat vandaag tal van intragroepsfinancieringsvennootschappen die worden gekenmerkt door, onder meer, een intensief beroep op de belastingaftrek op risicokapitaal ('notionele interesten').

Ter informatie wordt tot slot ook het impliciete tarief voorgesteld dat door Eurostat wordt berekend op basis van de nationale rekeningen⁽³⁾. Dit algemene tarief betreft het geheel van de private vennootschappen, met inbegrip van de financiële vennootschappen. Het feit dat deze populatie ietwat verschilt van die welke hier wordt bestudeerd, maakt de verkregen resultaten er niet minder vergelijkbaar om.

3.3 Wijze van berekening

Na analyse bleven twee berekeningen van het impliciete belastingtarief over. Het verschil tussen beide is de behandeling in de noemer van de meerwaarden, waardeverminderingen en minderwaarden op aandelen. Bij de eerste berekening worden die verrichtingen beschouwd als een onderdeel van de bedrijfswinst. Bij de tweede berekening worden ze ervan afgetrokken, net zoals de definitief belaste inkomsten (DBI). Beide berekeningen hebben wel dezelfde teller, namelijk de post 'Belastingen op het resultaat' van de jaarrekening (zie hoger).

(1) Valenduc (2004), 'Les taux d'imposition implicite du travail, du capital, de la consommation et des transferts sociaux', *Bulletin de documentation du SPF Finances*.

(2) Zie bijvoorbeeld Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2012), 'Methodologieën voor de berekening van de impliciete aanslagvoeten', documentatienota CRB 2012-0224.

(3) Zie Eurostat (2013), *Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway*, Luxembourg, Publication Office of the European Union.

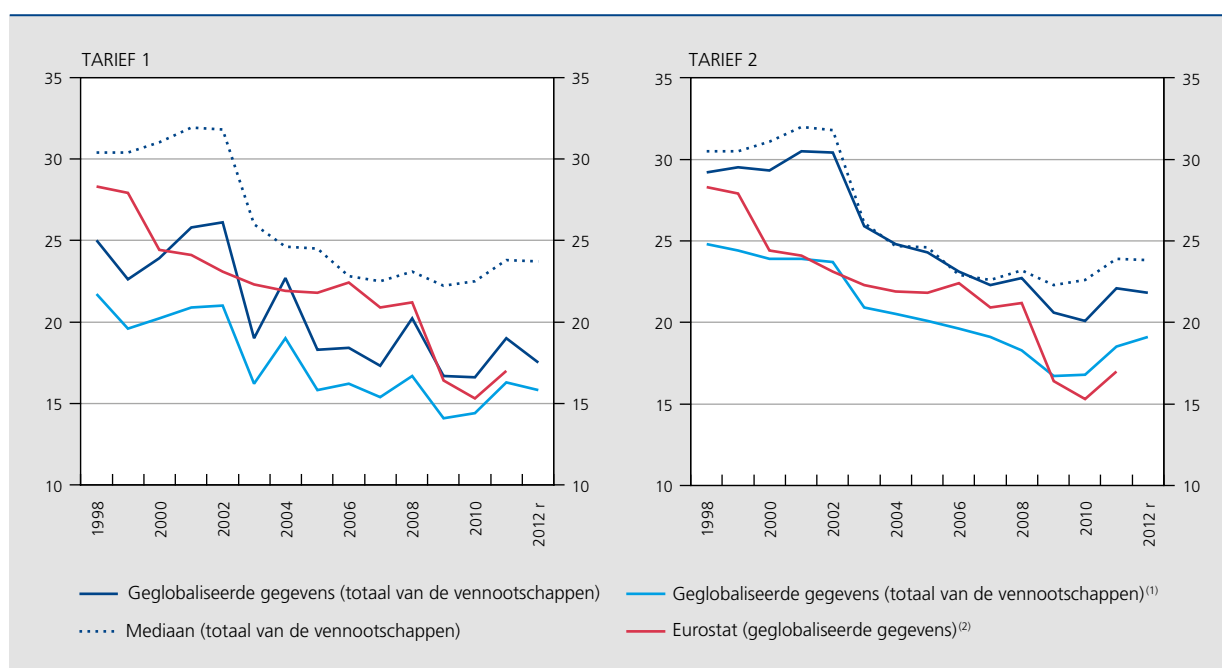
De noemer van het eerste tarief komt overeen met de winst vóór belasting zoals die vermeld staat in de jaarrekening (post 9903), waarvan een raming van de definitief belaste inkomsten wordt afgetrokken. Deze correctie, die uitsluitend mogelijk is voor grote ondernemingen (vennootschappen die een volledig schema neerleggen), wordt verkregen door de opbrengsten uit financiële vaste activa (post 750) te vermenigvuldigen met het gedeelte van de deelnemingen in de financiële vaste activa die zijn ingeschreven op de actiefzijde van de balans. Het stelsel van de definitief belaste inkomsten, dat onder bepaalde voorwaarden geldt, is bedoeld om te verhinderen dat dezelfde winsten meermaals worden belast wanneer ze worden overgedragen van een dochteronderneming naar het moederbedrijf, volgens het principe non bis in idem.

Het eerste tarief vertoont niet alleen een neerwaarts verloop, het is ook uitgesproken volatiel in het geval van de geglobaliseerde ratio (zie grafiek 11). Die volatiliteit wordt grotendeels verklaard door enkele grote meerwaarden, waardeverminderingen en minderwaarden op aandelen⁽¹⁾. Tot voor zeer kort werden de meerwaarden op de realisatie van aandelen, eveneens krachtens het principe non bis in idem, meestal vrijgesteld; de meerwaarde werd immers verondersteld een waardestijging te

vertegenwoordigen waarop reeds belasting werd betaald via de winsten die de dochteronderneming reserveerde⁽²⁾. Over dit standpunt wordt regelmatig onderhandeld, aangezien de waardestijging of -daling van een aandeel afhangt van andere factoren, zoals de groeivoorzichten, de concurrentiepositie en het aanbod op de markt⁽³⁾. In 2012 werd de belasting op waardevermeerderingen in twee opzichten gewijzigd; deze wijzigingen worden vanaf het aanslagjaar 2014 van kracht. De eerste wijziging houdt in dat meerwaarden op aandelen die sinds minder dan een jaar in bezit zijn, zullen worden belast tegen een afzonderlijk tarief van 25,75 %. De tweede wijziging is dat een specifieke bijdrage van 0,412 % zal worden toegepast op de vrijgestelde meerwaarden die grote ondernemingen realiseren⁽⁴⁾.

- (1) De schommelingen van het eerste tarief tussen 2002 en 2004 houden bijvoorbeeld voor een groot deel verband met een meerwaarde op aandelen die Belgacom in 2003 realiseerde, voor een bedrag van bijna € 6 miljard. Deze vrijgestelde meerwaarde deed de noemer van de ratio groter worden, wat leidde tot een verlaging van het impliciete tarief in 2003, gevolgd door een stijging in 2004.
- (2) De meerwaarden op aandelen waren volledig vrijgesteld op voorwaarde dat de eventuele inkomsten van deze aandelen konden worden afgetrokken in het kader van de definitief belaste inkomsten. Waardeverminderingen en minderwaarden op aandelen waren over het algemeen niet aftrekbaar.
- (3) Zie in dit verband het Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 192 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992 houdende aanpassing van de vrijstelling van meerwaarden op aandelen in de vennootschapsbelasting, in 2009 ingediend door de heer John Crombez (wetgevingsstuk nr. 4-1476/1).
- (4) De waardeverminderingen en minderwaarden op aandelen zullen daarentegen niet-aftrekbaar blijven.

GRAFIEK 11 IMPLICIET BELASTINGSTARIEF VAN DE NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN
(in %)

Bron: NBB.

(1) Met inbegrip van de activiteiten van hoofdkantoren (NACE-BEL 70100).

(2) Alle private vennootschappen, met inbegrip van de financiële vennootschappen, voor alle omvangsklassen samen. Gegevens beschikbaar tot in 2011.

TABEL 5

VERLOOP VAN HET IMPLICIETE BELASTINGTARIEF VAN DE NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN SINDS 1998

(in %)

	1998	2005	2012 r	Δ 1998-2012	Δ 2005-2012
Tarief 1					
Globalisatie (totaal van de vennootschappen)	25,0	18,3	17,5	-7,4	-0,8
Globalisatie (totaal van de vennootschappen) ⁽¹⁾	21,7	15,8	15,8	-5,9	0,0
Mediaan (totaal van de vennootschappen)	30,4	24,5	23,7	-6,7	-0,9
Tarief 2					
Globalisatie (totaal van de vennootschappen)	29,2	24,3	21,8	-7,4	-2,5
Globalisatie (totaal van de vennootschappen) ⁽¹⁾	24,8	20,1	19,1	-5,7	-1,0
Mediaan (totaal van de vennootschappen)	30,5	24,6	23,7	-6,8	-0,9

Bron: NBB.

(1) Met inbegrip van de activiteiten van hoofdkantoren (NACE-BEL 70100).

In de jaarrekening kunnen de verrichtingen van aandelen niet volkomen worden afgezonderd, aangezien ze verbonden zijn aan andere uitzonderlijke boekingen in de posten 763 (meerwaarden bij de realisatie van vaste activa), 663 (minderwaarden bij de realisatie van vaste activa), 661 (waardeverminderingen op financiële vaste activa) en 761 (terugneming van waardeverminderingen op financiële vaste activa). Uit een steekproef bij een vijftigtal jaarrekeningen is echter gebleken dat het merendeel van de bedragen in deze posten betrekking heeft op verrichtingen van aandelen die tot dusver vrijgesteld of niet-afteikbaar waren, en die doorgaans in de bijlage staan ingevuld als bron van verschillen tussen de boekwinst en de belastbare winst.

Op basis van deze overwegingen en gelet op het debat over de vrijstelling van de meerwaarden op aandelen werd een tweede tarief berekend. De noemer van dit tweede tarief wordt verkregen door de noemer van het eerste tarief te corrigeren voor de bedragen die staan ingevuld in de posten 761, 763, 661 en 663. Deze correctie is uitsluitend mogelijk voor grote ondernemingen, want in de jaarrekening van kmo's staan de elementen van het uitzonderlijk resultaat niet apart vermeld. De correctie beïnvloedt vooral het geglobaliseerde tarief: dit tarief wordt veel minder volatiel en het ligt aanzienlijk hoger, want de voornaamste correctie heeft betrekking op de vrijgestelde meerwaarden (die dus worden afgetrokken van de noemer).

3.4 Commentaar

De berekende resultaten staan beschreven in grafiek 11 en in tabel 5. Alle cijfergegevens worden in detail voorgesteld in bijlage 5. In geglobaliseerde termen bedroeg het eerste tarief in 2012 17,5 %, tegen 21,8 % voor het tweede tarief. In mediaantermen zijn de beide tarieven identiek (23,7 % in 2012), wat bewijst dat de correctie voor de verrichtingen van aandelen een minderheid van bedrijven betreft. De uitbreiding van de populatie naar de activiteiten van hoofdkantoren blijkt overigens een daling van de geglobaliseerde tarieven teweeg te brengen. Het belastingtarief van deze bedrijfstak ligt immers aanzienlijk lager dan het gemiddelde, vooral omdat er intensief gebruik wordt gemaakt van de notionele interestaftrek.

In de afgelopen vijftien jaar zijn de twee onderzochte belastingtarieven fors teruggelopen: afhankelijk van de berekeningswijze daalden ze met tussen 5,7 en 7,4 procentpunt. De jongste tijd zwakte de neerwaartse tendens duidelijk af, voornamelijk als gevolg van een lichte stijging sedert enkele jaren.

Deze ontwikkelingen weerspiegelen in het algemeen de weerslag van de wijzigingen die de afgelopen vijftien jaar in de vennootschapsbelasting waren doorgevoerd.

Een eerste hervorming, ingevoerd krachtens de wet van 24 december 2002 en van toepassing sinds 1 januari 2003, zorgde voor een aanzienlijke verlaging van de nominale belastingtarieven. Het standaardtarief daalde van 40,17 % tot 33,99 % (inclusief de aanvullende crisisbijdrage van 3 %), en ook de verlaagde tarieven voor de

TABEL 6 FEITELIJK TOEPASSELIJKE RENTE
IN HET KADER VAN DE BELASTINGAFTREK
VOOR RISICOKAPITAAL
(in %)

Aanslagjaar	Basistarief	Verhoogd tarief voor kmo's
2007	3,442	3,942
2008	3,781	4,281
2009	4,307	4,807
2010	4,473	4,973
2011	3,800	4,300
2012	3,425	3,925
2013	3,000	3,500
2014	2,742	3,242

Bron: NBB.

belastbare winsten van minder dan € 322 500 werden verminderd⁽¹⁾. Bij deze hervorming werd voor kmo's bovendien voorzien in een vrijstelling van de gereserveerde winsten voor investeringen en in een vrijstelling van belastingvermeerdering ingeval er gedurende de eerste drie boekjaren geen of ontoereikende voorafbetalingen werden gedaan. Met het oog op budgettaire neutraliteit werden overigens verscheidene compenserende maatregelen genomen, bijvoorbeeld een verstrenging van de voorwaarden voor de toepassing van het stelsel van de definitief belaste inkomsten, een wijziging in de afschrijvingsregels voor de vennootschappen waarvoor geen verlaagde tarieven gelden⁽²⁾, en de toepassing van een voorheffing van 10 % op liquidatieboni.

De tweede hervorming werd ingevoerd krachtens de wet van 22 juni 2005 en betreft de belastingaftrek voor risicokapitaal, beter bekend als de notionele interestaftrek. Deze maatregel was van toepassing vanaf het aanslagjaar 2007. Conform deze maatregel kunnen ondernemingen een bedrag van fictieve ('notionele') interesten die op hun 'gecorrigeerd' eigen vermogen berekend zijn, aftrekken van hun belastinggrondslag. De maatregel beoogt een verkleining van het verschil in fiscale behandeling tussen schuldfinanciering en financiering via eigen vermogen, en wil een alternatief aanreiken voor de beëindiging van het stelsel van de coördinatiecentra⁽³⁾. De aftrekbare notionele interesten worden berekend door op het gecorrigeerde eigen vermogen een tarief toe te passen dat gebaseerd is op het rendement van de door de Belgische overheid uitgegeven lineaire obligaties (OLO's) met een looptijd van tien jaar. Voor kmo's wordt het tarief met 0,5 procentpunt opgetrokken. De correctie op het

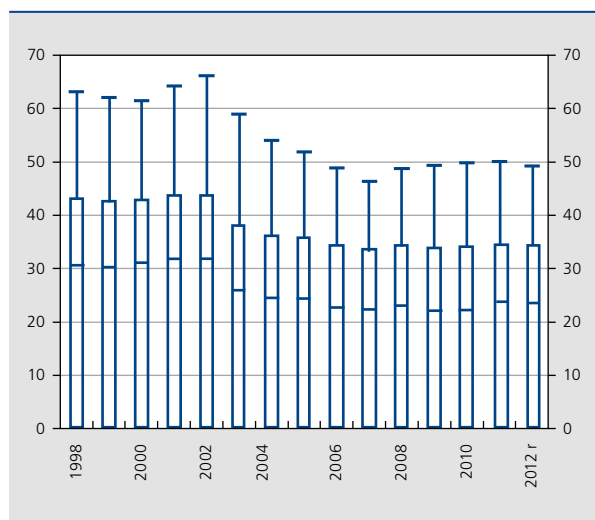
eigen vermogen moet in hoofdzaak achtereenvolgende belastingaftrekken vermijden en misbruiken voorkomen⁽⁴⁾.

Met de wet van 22 juni 2005 werd tevens het registratierecht van 0,5 % op de inbrengen in een vennootschap afgeschaft. Deze wet omvat bovendien verschillende maatregelen waarmee budgettaire neutraliteit wordt nagestreefd⁽⁵⁾. Volgens bij parlementaire werkzaamheden voorgestelde ramingen betreft de voornaamste compenserende bepaling de vrijstelling van de gerealiseerde meerwaarden, waarvan voortaan uitsluitend het nettobedrag wordt vrijgesteld (dit wil zeggen ongerekend kosten die betrekking hebben op het realiseren van de meerwaarde).

De afgelopen jaren hebben diverse wettelijke bepalingen de reikwijdte van de notionele interestaftrek gaandeweg verkleind. Het geheel van die inperkingen is de voornaamste oorzaak van de lichte stijging van het impliciete belastingtarief sinds 2010. Het basistarief voor de aftrek werd aldus geplafonneerd op 3,8 % (aanslagjaren 2011 en 2012), en vervolgens op 3 % (vanaf het aanslagjaar 2013). Zoals blijkt uit tabel 6, stegen de belastingtarieven sinds de invoering van de aftrek tot in 2010, dit ten gevolge van de geleidelijke stijging van het rendement van de OLO's. Nadien daalden ze aanzienlijk, wat verband hield met, eerst, de plafonnering en, vervolgens, de daling van het rendement van de overheidsobligaties. Afgezien van de daling van de tarieven werd de overdracht, naar een later aanslagjaar, van de interesten waarvan het bedrag de belastinggrondslag overschrijdt, vanaf het aanslagjaar 2013 afgeschaft⁽⁶⁾. De voorraad interesten die vóór het aanslagjaar 2013 nog niet werden afgetrokken, zal nog gedurende zeven jaar in prolongatie kunnen worden genomen, maar dan wel volgens striktere regels.

- (1) De verlaagde tarieven zijn onder bepaalde voorwaarden van toepassing (zie artikel 295 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen). De wet van 24 december 2002 legde deze tarieven als volgt vast, per schijf van belastinggrondslag:
 - op de schijf van € 0 tot € 25 000: 24,98 % (met inbegrip van de aanvullende crisisbijdrage)
 - op de schijf van € 25 000 tot € 90 000: 31,93 %
 - op de schijf van € 90 000 tot € 322 500: 35,54 %.
 Ter herinnering: vóór de hervormingen waren ze als volgt vastgelegd:
 - op de schijf van € 0 tot € 25 000: 28,84 %
 - op de schijf van € 25 000 tot € 89 500: 37,08 %
 - op de schijf van € 89 500 tot € 323 750: 42,23 %
- (2) Enerzijds dienen de afschrijvingsannuïteiten pro rata temporis in aanmerking te worden genomen. Anderzijds moeten de bijkomende kosten bij de aankoopprijs in hetzelfde tempo worden afgeschreven als het verworven goed, en dus niet langer in één keer in de loop van het jaar van aankoop.
- (3) Ter herinnering: het stelsel van de coördinatiecentra was bestemd voor vennootschappen die het financiële beheer binnen een internationale groep waarnemen.
- (4) Het eigen vermogen wordt met name verminderd met de fiscale nettowaarde van de ingekochte eigen aandelen of van de aandelen of deelnemingen die de aard van financiële vaste activa hebben. Voor een vollediger beschrijving van de voorwaarden voor de toepassing van de belastingaftrek voor risicokapitaal, zie bijvoorbeeld Vivet D. (2012), 'Resultaten en financiële situatie van de ondernemingen in 2011', NBB, *Economisch Tijdschrift*, december.
- (5) De overige compenserende maatregelen zijn de afschaffing van de aftrek voor investering (met uitzondering van hoofdzakelijk milieuvriendelijke investeringen) en de afschaffing van het belastingkrediet voor nieuw eigen vermogen.
- (6) Vroeger konden de niet-afgetrokken interesten gedurende zeven jaar in prolongatie worden genomen.

GRAFIEK 12 VERDELING VAN HET IMPLICIETE BELASTINGTARIEF VAN DE NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN (TARIEF 2)⁽¹⁾
(in %)

Bron: NBB.

(1) De box plots dienen als volgt te worden geïnterpreteerd. De laagste en de hoogste lijn van de doos stemmen overeen met respectievelijk het 1ste en het 3de kwartiel. De lijn in de doos stemt overeen met de mediaan. De uiterste punten van de onderste en de bovenste snor stemmen overeen met respectievelijk het 1ste en het 9de deciel.

Tot slot kan met de analyse op grond van de individuele rekeningen de volledige verdeling van het impliciete belastingtarief worden berekend (grafiek 12). In overeenstemming met de geglobaliseerde en de mediaanberekeningen verplaatste de verdeling zich na de hervorming van 2002 in haar geheel neerwaarts, maar de afgelopen jaren heeft zich een lichte stijging afgetekend.

De verdeling is sterk gespreid. Enerzijds is het impliciete belastingtarief van veel vennootschappen zeer laag. Wat erg opvalt, is dat een kwart van de vennootschappen elk jaar een impliciet belastingtarief van 0 % heeft. Een dergelijke situatie is doorgaans toe te schrijven aan de aftrek van vorige fiscale verliezen en aan de notionele interestaftrek. Aan het andere uiterste kenmerkt de verdeling zich dan weer door een niet onaanzienlijk aantal vennootschappen waarvan het impliciete tarief duidelijk hoger ligt dan het nominale belastingtarief. Zo bedroeg het impliciete belastingtarief in 2012, voor 10 % van de vennootschappen, meer dan 49 %. Het betreft in heel veel gevallen vennootschappen die bijkomende belastingen op de vorige boekjaren of fiscaal niet-aanvaarde uitgaven boekten.

Conclusie

In 2012 brokkelde het nettobedrijfsresultaat van de niet-financiële vennootschappen verder af (-6,3 %); het bedroeg € 30,3 miljard. Deze nieuwe verslechtering weerspiegelt een bijzonder ongunstige conjunctuur ten gevolge van, onder meer, de financiële spanningen en de futloze vraag in het eurogebied. De vennootschappen konden blijkbaar de stijging van hun kosten doorgaans niet integraal doorberekenen in hun verkoopprijzen. Hoewel het bedrijfsresultaat nog steeds onder het piekniveau blijft dat vóór de recessie van 2008-2009 werd bereikt (€ 35,5 miljard), zij erop gewezen dat het tussen 2001 en 2007 meer dan verdubbeld was.

De analyse op grond van de omvang van de ondernemingen toont aan dat het recente verloop van de exploitatierekening veel gunstiger was voor de kmo's. Grote ondernemingen zijn doorgaans gevoeliger voor de economische cycli, vanwege méér gericht op industriële activiteiten en internationale handel. Zo blijkt 31,9 % van de toegevoegde waarde van grote ondernemingen afkomstig te zijn van de verwerkende nijverheid, terwijl dat bij kmo's slechts 11,6 % is. Kmo's zijn daarentegen veel meer betrokken bij bedrijfstakken die afhangen van de binnenlandse vraag, zoals de bouwnijverheid, de detailhandel, de horeca, de vastgoedsector en de diensten aan ondernemingen. Hierdoor ondervonden kmo's tijdens de afgelopen jaren minder hinder van de conjunctuurschommelingen aangezien deze laatste vooral werden veroorzaakt door het internationale klimaat.

In 2011 droegen vooral de verwerkende bedrijfstakken bij tot de vertraging van de bedrijvigheid, dit onder invloed van de tanende dynamiek van het handelsverkeer en de duurder geworden grondstoffen. De aanhoudende vertraging in 2012 was daarentegen vooral toe te schrijven aan de op de binnenlandse vraag gerichte bedrijfstakken. Zo had de detailhandel zwaar te lijden onder de sinds begin 2011 zwakke consumptie van de huishoudens: voor de toegevoegde waarde en het bedrijfsresultaat liet deze bedrijfstak in 2012 het meest ongunstige verloop in meer dan vijftien jaar optekenen. Op de autohandel was de weerslag nog groter; afgezien van de tendens dat de huishoudens hun aankopen van duurzame goederen uitstelden, werden immers ook een aantal subsidies afgeschaft die de overheid toekende bij de aankoop van een milieuvriendelijke auto. Ook de bedrijvigheid in de bouwnijverheid lag ten grondslag aan de futloze binnenlandse vraag, en dan vooral de zwakke investeringen in woongebouwen en de vertraging van de bedrijfsinvesteringen.

Uit de analyse van de rentabiliteit blijkt met name dat de inkrimping van de marges, sinds 2007, de meeste

onderzochte bedrijfstakken heeft getroffen, weliswaar in vrij wisselende mate. Alleen de farmaceutische nijverheid en sommige technologische industrieën lieten over die periode een stijging optekenen. De bedrijfstakken die momenteel de ruimste marges kunnen voorleggen, zijn de vastgoedsector, de farmaceutische nijverheid en de telecommunicatiesector. De brede marges van de vastgoedsector moeten echter door de andere rentabiliteitsmaatstaven worden gerelativeerd: de rentabiliteit van de bedrijfstak, uitgedrukt in verhouding tot het eigen vermogen en de totale activa, blijkt immers een heel eind onder het algemene gemiddelde te liggen.

In het laatste hoofdstuk van dit artikel worden de recente tendensen op het vlak van de vennootschapsbelasting geanalyseerd. Deze analyse is gebaseerd op het concept van het impliciete belastingtarief, dat wordt gedefinieerd als de verhouding tussen de belastingopbrengst en een representatief aggregaat van de inkomsten van een vennootschap. Er bleven twee berekeningen van het impliciete belastingtarief over. Het verschil tussen beide is de behandeling in de noemer van de meerwaarden, de waardeverminderingen en de minderwaarden op aandelen. Bij de eerste berekening worden die verrichtingen beschouwd als een onderdeel van de bedrijfswinst. Bij de tweede berekening worden

ze ervan afgetrokken, net zoals de definitief belaste inkomsten.

In geglobaliseerde termen bedroeg het eerste impliciete belastingtarief in 2012 17,5%, tegen 21,8% voor het tweede tarief. In mediaantermen zijn de beide tarieven daarentegen identiek (23,7% in 2012), wat bewijst dat de correctie voor de verrichtingen van aandelen een minderheid van bedrijven betreft. De uitbreiding van de populatie naar de activiteiten van hoofdkantoren blijkt overigens een daling van de geglobaliseerde tarieven te weeg te brengen. Het belastingtarief van deze bedrijfstak ligt immers flink onder het gemiddelde, vooral omdat er intensief gebruik wordt gemaakt van de notionele interestaftrek.

Tijdens de afgelopen vijftien jaar zijn de twee onderzochte belastingtarieven fors teruggelopen: afhankelijk van de berekeningswijze daalden ze met tussen 5,7 en 7,4 procentpunt. Dit verloop weerspiegelt over het algemeen de weerslag van de hervormingen die de afgelopen vijftien jaar in de vennootschapsbelasting zijn doorgevoerd. Er zij echter opgemerkt dat de neerwaartse tendens in de afgelopen periode duidelijk is verzwakt. De tarieven zijn de laatste jaren zelfs licht gestegen, hoofdzakelijk als gevolg van de beperkingen op de notionele interestaftrek.

Bijlage 1

SECTORALE GROEPERINGEN

	Afdelingen NACE-BEL 2008
Verwerkende nijverheid	10-33
waarvan :	
Landbouw- en voedingsnijverheid	10-12
Textiel, kleding en schoeisel	13-15
Houtnijverheid, papier en drukkerijen	16-18
Chemische nijverheid	20
Farmaceutische nijverheid	21
Ijzer- en staalnijverheid	24-25
Metaalverwerkende nijverheid	26-30
Niet-verwerkende bedrijfstakken	01-09, 35-82, 85.5 en 9⁽¹⁾
waarvan :	
Handel van motorvoertuigen	45
Groothandel ⁽²⁾	46
Kleinhandel ⁽²⁾	47
Vervoer en opslag	49-53
Accommodatie en maaltijden	55-56
Informatie en communicatie	58-63
Exploitatie van en handel in onroerend goed	68
Diensten aan ondernemingen ⁽³⁾	69-82
Energie, water en afval	35-39
Bouwnijverheid	41-43

(1) Ongerekend 64, 65, 70100, 75, 94, 98 en 99.

(2) Met uitzondering van de handel van motorvoertuigen.

(3) Met uitzondering van de activiteiten van hoofdkantoren (70100).

Bijlage 2

DEFINITIE VAN DE RATIO'S

	Rubrieken toegewezen	
	in het volledig schema	in het verkort schema
1. Investeringsgraad materiële vaste activa		
Teller (T)	8169 + 8229 – 8299	8169 + 8229 – 8299
Noemer (N)	8199P + 8259P – 8329P	8199P + 8259P – 8329P
Ratio = T/N × 100		
Voorwaarden voor het berekenen van de ratio:		
Boekjaar van 12 maanden		
8169 + 8229 – 8299 > 0 ⁽¹⁾		
2. Nettoverkoopmarge		
Teller (T)	9901 + 9125	9901 + 9125
Noemer (N)	70 + 74 – 740	70
Ratio = T/N × 100		
Voorwaarde voor het berekenen van de ratio:		
Verkorte schema's: 70 > 0		
3. Nettorentabiliteit van de bedrijfsactiva		
Teller (T)	9901	9901
Noemer (N)	20 + 21 + 22/27 + 3 + 40/41 + 490/1	20 + 21 + 22/27 + 3 + 40/41 + 490/1
Ratio = T/N × 100		
Voorwaarden voor het berekenen van de ratio:		
Boekjaar van 12 maanden		
20 + 21 + 22/27 + 3 + 40/41 + 490/1 > 0 ⁽¹⁾		
4. Nettorentabiliteit van het eigen vermogen, ongerekend het uitzonderlijk resultaat		
Teller (T)	9904 – 76 + 66	9904 – 76 + 66
Noemer (N)	10/15	10/15
Ratio = T/N × 100		
Voorwaarden voor het berekenen van de ratio:		
Boekjaar van 12 maanden		
10/15 > 0 ⁽¹⁾		
5. Nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten, ongerekend het uitzonderlijk resultaat		
Teller (T)	9904 + 650 + 653 – 9126 + 9134 – 76 + 66	9904 + 65 – 9126 + 67/77 – 76 + 66
Noemer (N)	20/58	20/58
Ratio = T/N × 100		
Voorwaarde voor het berekenen van de ratio:		
Boekjaar van 12 maanden		
6. Graad van financiële onafhankelijkheid		
Teller (T)	10/15	10/15
Noemer (N)	10/49	10/49
Ratio = T/N × 100		

(1) Voorwaarde geldig voor het berekenen van de mediaan, maar niet voor de geglobaliseerde gegevens.

DEFINITIE VAN DE RATIO'S (vervolg)

	Rubrieken toegewezen	
	in het volledig schema	in het verkort schema
7. Zelffinancieringsgraad		
Teller (T)	13 + 14	13 + 14
Noemer (N)	10/49	10/49
Ratio = $T/N \times 100$		
8. Gemiddelde rentelasten van de financiële schulden		
Teller (T)	650	
Noemer (N)	170/4 + 42 + 43	
Ratio = $T/N \times 100$		
Voorwaarde voor het berekenen van de ratio:		
Boekjaar van 12 maanden		

Bijlage 3

NETTORENTABILITEIT VAN HET EIGEN VERMOGEN NA BELASTING⁽¹⁾, NAAR BEDRIJFSTAK

(geglobaliseerde gegevens, in %)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 r	Δ 2007-2012
Verwerkende nijverheid	11,3	9,4	9,6	9,8	7,5	6,3	-5,0
waarvan:							
Landbouw- en voedingsnijverheid	19,0	8,8	13,9	8,0	8,3	6,1	-12,9
Textiel, kleding en schoeisel	5,8	-2,8	1,5	4,5	3,1	4,3	-1,5
Houtnijverheid, papier en drukkerijen	5,7	5,2	1,7	3,6	4,3	4,0	-1,7
Chemische nijverheid	6,8	4,0	5,9	7,8	5,5	5,4	-1,4
Farmaceutische nijverheid	4,3	5,1	6,5	6,3	4,4	5,8	+1,5
IJzer- en staalnijverheid	15,6	4,8	1,1	5,8	4,5	-1,4	-17,0
Metaalverwerkende nijverheid	9,9	6,7	4,4	7,4	9,6	9,3	-0,6
Niet-verwerkende bedrijfstakken	8,2	6,7	5,0	5,9	5,9	5,2	-3,0
waarvan:							
Handel van motorvoertuigen	12,0	2,6	1,8	6,3	8,8	5,6	-6,4
Groothandel ⁽²⁾	8,5	6,8	4,2	7,5	5,7	5,0	-3,6
Detailhandel ⁽²⁾	10,8	8,2	8,0	9,3	10,0	9,6	-1,2
Vervoer en opslag	7,6	6,6	2,6	3,1	1,5	2,6	-5,1
Accommodatie en maaltijden	0,2	0,5	-1,7	1,5	1,6	0,4	+0,2
Informatie en communicatie	9,3	11,8	10,6	10,0	13,2	9,7	+0,3
Exploitatie van en handel in onroerend goed	3,5	3,5	1,5	1,5	2,5	2,4	-1,1
Diensten aan ondernemingen	9,2	7,1	5,1	7,2	6,8	5,9	-3,2
Energie, water en afval	6,4	4,8	5,8	5,4	5,5	4,3	-2,1
Bouwnijverheid	11,1	8,9	7,8	7,9	8,2	7,3	-3,8
Totaal	9,2	7,5	6,4	7,1	6,4	5,5	-3,7

Bron: NBB.

(1) Ongerekend uitzonderlijk resultaat.

(2) Ongerekend handel van motorvoertuigen.

Bijlage 4

NETTORENTABILITEIT VAN DE TOTALE ACTIVA VÓÓR BELASTING EN FINANCIËLE LASTEN (1), NAAR BEDRIJFSTAK

(geglobaliseerde gegevens, in %)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 r	Δ 2007-2012
Verwerkende nijverheid	7,5	6,7	6,4	6,2	5,4	4,9	-2,6
waarvan:							
Landbouw- en voedingsnijverheid	9,0	5,9	7,9	5,3	5,6	4,4	-4,6
Textiel, kleding en schoeisel	5,6	2,1	3,2	4,3	4,1	4,8	-0,8
Houtnijverheid, papier en drukkerijen	5,7	5,4	3,4	4,0	4,1	3,9	-1,9
Chemische nijverheid	5,5	4,5	4,7	5,4	4,7	4,7	-0,8
Farmaceutische nijverheid	5,1	5,4	5,6	5,8	4,1	5,0	-0,1
Ijzer- en staalnijverheid	8,9	4,6	2,4	3,8	3,8	1,6	-7,3
Metaalverwerkende nijverheid	7,1	5,7	3,9	5,1	6,4	6,3	-0,9
Niet-verwerkende bedrijfstakken	5,9	5,6	4,3	4,6	4,7	4,3	-1,6
waarvan:							
Handel van motorvoertuigen	6,8	3,9	2,9	4,3	5,4	4,0	-2,8
Groothandel ⁽²⁾	6,3	5,9	4,0	5,2	4,5	4,4	-2,0
Detailhandel ⁽²⁾	7,4	6,5	6,2	6,4	6,6	6,5	-0,9
Vervoer en opslag	5,1	4,9	2,8	3,1	2,5	2,9	-2,2
Accommodatie en maaltijden	3,8	3,5	2,2	3,2	3,3	2,3	-1,5
Informatie en communicatie	7,1	8,0	6,6	6,6	8,0	6,6	-0,5
Exploitatie van en handel in onroerend goed	4,0	4,5	3,1	2,8	3,3	3,0	-0,9
Diensten aan ondernemingen	6,8	6,3	5,0	5,9	5,7	5,1	-1,7
Energie, water en afval	4,2	3,9	3,8	3,6	4,0	3,3	-1,0
Bouwnijverheid	7,0	6,4	5,7	5,6	5,6	5,3	-1,7
Totaal	6,4	5,9	4,9	5,0	4,9	4,5	-1,9

Bron: NBB.

(1) Ongerekend uitzonderlijk resultaat.

(2) Ongerekend handel van motorvoertuigen.

Bijlage 5

IMPLICIET BELASTINGTARIEF VAN DE NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN

(in %)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 r
Tarief 1															
Globalisatie (totaal van de vennootschappen) . .	25,0	22,6	23,9	25,8	26,1	19,0	22,7	18,3	18,4	17,3	20,2	16,7	16,6	19,0	17,5
Globalisatie (totaal van de vennootschappen) ⁽¹⁾	21,7	19,6	20,2	20,9	21,0	16,2	19,0	15,8	16,2	15,4	16,7	14,1	14,4	16,3	15,8
Mediaan (totaal van de vennootschappen)	30,4	30,4	31,0	31,9	31,8	26,0	24,6	24,5	22,8	22,5	23,1	22,2	22,5	23,8	23,7
Tarief 2															
Globalisatie (totaal van de vennootschappen) . .	29,2	29,5	29,3	30,5	30,4	25,9	24,8	24,3	23,1	22,3	22,7	20,6	20,1	22,1	21,8
Globalisatie (totaal van de vennootschappen) ⁽¹⁾	24,8	24,4	23,9	23,9	23,7	20,9	20,5	20,1	19,6	19,1	18,3	16,7	16,8	18,5	19,1
Mediaan (totaal van de vennootschappen)	30,5	30,5	31,1	32,0	31,8	26,1	24,7	24,6	22,9	22,6	23,2	22,3	22,6	23,9	23,7

Bron: NBB.

(1) Met inbegrip van de activiteiten van hoofdkantoren (NACE-BEL 70100).

De sociale balans 2012

P. Heuse

Inleiding

Op basis van de informatie in de sociale balans kan een analyse worden gemaakt van het verloop van het personeelsbestand, het aantal arbeidsuren en de personeelskosten, alsook van de opleidingsinspanningen van de ondernemingen ten behoeve van hun werknemers.

De invoering, in 2012, van een nieuw formulier voor de ondernemingen en verenigingen die een volledig schema neerleggen, heeft een nieuw type analyse mogelijk gemaakt: de situatie van de vrouwelijke werknemers in deze ondernemingen kan thans immers afzonderlijk van die van de mannen worden beschouwd. Dit onderzoek, dat wordt beschreven in het eerste hoofdstuk van dit artikel, heeft onder meer aangetoond dat er een verschil bestaat tussen de loonkosten voor vrouwelijke en die voor mannelijke personeelsleden, hoewel het gemiddelde scholingsniveau van de vrouwen hoger ligt. De in dit hoofdstuk beschreven resultaten zijn gebaseerd op een populatie van 8 862 bedrijven, die in 2012 samen 1 095 616 werknemers in dienst hadden⁽¹⁾. De specifieke kenmerken van deze 'voorlopige' populatie – zo genoemd omdat bij de extractie van de gegevens nog niet alle volledige schema's met betrekking tot het beschouwde boekjaar beschikbaar waren – worden beschreven in paragraaf 1.1 van dit artikel.

De in het tweede en het derde hoofdstuk van dit artikel besproken resultaten worden daarentegen berekend op basis van een zgn. beperkte populatie⁽²⁾. In het tweede hoofdstuk wordt het werkgelegenheidsverloop tussen 2011 en 2012 toegelicht, eerst voor alle ondernemingen van deze populatie en, vervolgens, voor de ondernemingen die een volledig, meer gedetailleerd, schema moeten neerleggen. De door de bedrijven verstrekte inlichtingen inzake opleiding worden toegelicht in het derde hoofdstuk. De beperkte populatie, waarvan de kenmerken worden beschreven

in paragraaf 1.2 van bijlage 1, telt 48 385 ondernemingen, die in 2012 1 606 021 werknemers in dienst hadden. Het gaat daarbij om ondernemingen die zowel voor 2012 als voor 2011 een sociale balans neerlegden, zodat het verloop van een reeks variabelen tussen die beide boekjaren kan worden gemeten. Aan het gebruik van een constant staal zijn echter een aantal beperkingen verbonden. Nieuw opgerichte en verdwenen vennootschappen worden buiten beschouwing gelaten, wat de opgetekende veranderingen kan vertekenen. Een dergelijke aanpak wordt evenwel gerechtvaardigd door de vrij lange tijd die nodig is om over informatie voor het geheel van de ondernemingen te kunnen beschikken en ook door de door de representativiteit van het staal geboden garanties inzake banen. De werknemers in de bedrijven van deze beperkte populatie maakten in 2011 immers 79 % uit van het personeelsbestand van de totale populatie.

1. Mannen en vrouwen op de werkvloer: de verschillen volgens de gegevens van de sociale balansen

Hoewel discriminerend gedrag op de arbeidsmarkt verboden is, blijft de situatie van werkende vrouwen aanzienlijk verschillen van die van werkende mannen. De sociale balans maakt het mogelijk deze verschillen toe te lichten aangezien een aantal door de ondernemingen verstrekte inlichtingen worden opgesplitst naar het geslacht van de werknemers.

(1) In bijlage 1 worden summier de methodologische principes beschreven die ten grondslag liggen aan de samenstelling van de analysepopulaties en aan hun gewestelijke verdeling. De opsplitsing naar bedrijfstak, die berust op secties en afdelingen van de nomenclatuur NACE-BEL (versie 2008), is opgenomen in bijlage 2. De officiële benamingen werden in de tekst zelf afgekort ten behoeve van de leesbaarheid. De bijlagen 3 tot 10 bevatten een reeks gedetailleerde indicatoren per bedrijfstak. In de bijlagen 11 tot 13 worden een aantal indicatoren opgesplitst naar het gewest waarin de ondernemingen actief zijn.

(2) Gezien de termijn waarover de ondernemingen beschikken om hun boekhoudkundige verplichtingen na te komen, alsook de tijd die nodig is om de jaarrekeningen te controleren, waren op 16 september 2013, datum waarop de voor de analyse vereiste gegevens werden geëxtraheerd, niet alle op 31 december 2012 afgesloten sociale balansen beschikbaar.

Sedert de sociale balans in 1996 werd ingevoerd, is ze verscheidene keren gewijzigd. Van meet af aan werden afzonderlijke gegevens gevraagd voor mannen en vrouwen met betrekking tot het aan het einde van het boekjaar geregistreerde aantal voltijd- en deeltijdwerkers, alsook wat opleiding betreft. Het formulier dat werd ingevoerd voor de vanaf 1 december 2008 afgesloten boekjaren, formulier aan de hand waarvan de opleidingsinspanningen worden opgesplitst tussen formele, informele en basisopleiding, behield voor elk type opleiding de onderverdeling naar geslacht. Voorts werd het aan het einde van het boekjaar geregistreerde personeelsbestand voortaan opgesplitst naar geslacht en scholingsniveau. In de versie van de sociale balans die momenteel van toepassing is op de ondernemingen en vzw's die een volledig schema neerleggen voor de door de algemene vergadering van aandeelhouders goedgekeurde boekjaren vanaf 7 september 2012, ten slotte, worden bovendien het gemiddeld aantal werknemers, het aantal daadwerkelijk gewerkte uren en de personeelskosten opgesplitst naar geslacht teneinde een beter inzicht te verwerven in het loonverschil tussen mannen en vrouwen.

Al deze gegevens bieden een bijzondere kijk op de situatie van de mannelijke en vrouwelijke werknemers in de grote ondernemingen in België met andere woorden de ondernemingen waarvoor de volgens geslacht verzamelde gegevens het meest volledig zijn.

1.1 Analysepopulatie

Om redenen van beschikbaarheid van gegevens, blijft de analyse in dit hoofdstuk beperkt tot de gegevens die voor het boekjaar 2012 werden verzameld voor een groep van ondernemingen die op 4 september 2013 een sociale balans volgens het volledig schema hadden neergelegd en die voldeden aan de kwaliteitscriteria⁽¹⁾. De aldus samengestelde populatie – ook 'voorlopige' populatie genoemd omdat nog niet alle jaarrekeningen met betrekking tot het boekjaar 2012 beschikbaar waren op het ogenblik van de extractie van de gegevens – omvat 1 095 616 werknemers. Deze populatie is duidelijk kleiner dan de totale populatie, die in 2011 2 025 000 werknemers telde (waarvan 1 462 000 voor de volledige schema's alleen), en dan het volgens de nationale rekeningen geregistreerde aantal werknemers dat, voor alle institutionele sectoren en bedrijfstakken samen, in 2012 iets meer dan 3 810 000 eenheden beliep. De bevindingen die in dit hoofdstuk worden meegedeeld, moeten derhalve omzichtig worden geïnterpreteerd.

Om een nieuwe statistiek (of, zoals hier het geval is, nieuwe rubrieken in een bestaande statistiek) te kunnen

invoeren, zijn adequate instrumenten inzake gegevensverzameling vereist. In een eerste fase wordt vaak vastgesteld dat er data ontbreken omdat de ondernemingen te laat zijn met de nodige aanpassingen of omdat ze niet weten dat hun statistische verplichtingen veranderd zijn.

Voor de in 2012 ingevoerde rubrieken is overigens gebleken dat een aantal gegevens ontbraken. Dit komt doordat sommige bedrijven de statistische verplichtingen verkeerd interpreteren: ondernemingen die drie of minder werknemers van hetzelfde geslacht in dienst hebben, zijn immers wettelijk vrijgesteld van de verplichting om de rubrieken inzake de personeelskosten voor deze werknemers in te vullen, dit ter bescherming van de privacy van deze lasten. Een aantal ondernemingen hebben deze wettelijke mogelijkheid ruim geïnterpreteerd, in de zin dat ze geen enkele rubriek in verband met de personeelskosten naar geslacht hebben opgesplitst als het aantal mannelijke of vrouwelijke werknemers drie of minder dan drie beliep, ook ingeval de werknemers van het andere geslacht dit quotum overschreden. Enkele ondernemingen hebben zelfs de gewerkte uren niet naar geslacht opgesplitst.

De informatie die werd verstrekt door sommige bedrijven die de gevraagde gegevens hadden verzameld, bleek ten slotte ongeschikt voor de analyse, dit vanwege fouten die de afzonderlijke resultaten incoherent en, derhalve, onbruikbaar maakten.

Gezuiverd voor deze anomalieën telde de voorlopige analysepopulatie voor het boekjaar 2012 8 862 ondernemingen met gemiddeld 1 095 616 werknemers, van wie 42,9 % vrouwen. Deze vrouwen realiseerden 37,7 % van het totale arbeidsvolume in deze bedrijven en waren goed voor 34,4 % van de personeelskosten.

De grote ondernemingen die meer dan 250 VTE telden, stelden 62,9 % van het totaal aantal werknemers tewerk, terwijl de middelgrote bedrijven (meer dan 50 tot 250 VTE) 27 % van de werknemers in dienst hadden en de kleine (maximaal 50 VTE) 10,1 %. Grote ondernemingen tellen meer vrouwelijke werknemers (45,7 % van het personeelsbestand) dan kleine bedrijven (34,2 %). Dit komt deels doordat de vrouwelijke werknemers geconcentreerd zijn in bepaalde bedrijfstakken waar de werkgelegenheid gegroepeerd is in een klein aantal grote ondernemingen. Dit is vooral het geval in de bedrijfstak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, die op zich reeds 42,5 % van de vrouwelijke werknemers in de ondernemingen van de analysepopulatie tewerkstelt. Al met al werkt 86,6 % van de vrouwen in een van

(1) De in bijlage 1 uiteengezette methodologische principes voor de samenstelling van de analysepopulaties gelden ook voor de voorlopige populatie, waarop de in dit hoofdstuk voorgestelde resultaten berusten.

TABEL 1

KENMERKEN VAN DE VOORLOPIGE POPULATIE IN 2012

	Aantal ondernemingen	Aantal werknemers	Aandeel van de vrouwen	Verdeling van de personeelsleden		Aandeel deeltijdarbeid	
				Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
	Eenheden		%	% van het totaal		%	
Opsplitsing naar ondernemingsgrootte							
Kleine ondernemingen	5 696	111 060	34,2	11,7	8,1	8,1	40,4
Middelgrote ondernemingen	2 485	295 459	39,7	28,5	24,9	10,4	51,3
Grote ondernemingen	681	689 097	45,7	59,8	67,0	13,2	56,9
Opsplitsing naar bedrijfstak							
Landbouw	34	1 259	47,3	0,1	0,1	13,8	59,1
Industrie	1 901	292 727	19,5	37,7	12,1	7,7	31,4
Bouwnijverheid	635	53 456	8,1	7,9	0,9	4,8	33,7
Handel en vervoer	3 346	251 363	36,8	25,4	19,7	14,2	51,1
Informatie en communicatie	442	50 744	32,1	5,5	3,5	10,2	32,7
Financiën en verzekeringen	427	81 612	50,5	6,5	8,8	10,5	41,0
Vastgoed	167	4 229	44,3	0,4	0,4	14,5	40,5
Zakelijke diensten	1 024	97 073	50,5	7,7	10,4	16,5	59,5
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	751	249 847	80,0	8,0	42,5	26,9	66,2
Overige diensten	135	13 306	56,1	0,9	1,6	20,5	43,9
Totaal	8 862	1 095 616	42,9	100,0	100,0	11,8	54,2

Bron: NBB (sociale balansen).

de dienstverlenende bedrijfstakken, terwijl de mannelijke werknemers meer gelijkmatig gespreid zijn over de bedrijfstakken van de industrie (45,5 % van het totaal) en de diensten (54,3 %).

1.2 Loonverschil tussen vrouwelijk en mannelijk personeel

1.2.1 Wetgevende context

In ons land blijft het loonverschil tussen mannen en vrouwen een gevoelig onderwerp. Het heeft voor een deel te maken met structurele verschillen, bijvoorbeeld het feit dat vrouwen vaker kiezen voor bedrijfstakken waarin de lonen onder het gemiddelde liggen, of dat ze sneller opteren voor deeltijdarbeid, wat hun loonstijging en hun toegang tot hogere functies kan vertragen. Ook andere factoren spelen een rol, bijvoorbeeld anciënniteit en opleidingsniveau, en ook de uitgeoefende functie. Er zij echter opgemerkt dat zelfs indien een opsplitsing naar functie beschikbaar zou zijn, deze niet elke discriminatie

ten opzichte van vrouwen zou wegnemen aangezien de omschrijving van de functies zelf (en de eraan gekoppelde loonschalen) mogelijk anderszins niet neutraal is. Om die reden werden enkele jaren geleden verschillende instrumenten ontwikkeld om werkgevers en werknemers in staat te stellen eventuele discriminaties in het functieclassificatiesysteem op te sporen.

De wet van 22 april 2012 ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen introduceert in dit verband een controle op verschillende niveaus. Op centraal niveau stelt de wet dat maatregelen moeten worden genomen om functieclassificatiesystemen genderneutraal te maken. De wet verplicht tevens de paritaire comités de cao's die functieclassificatiesystemen bevatten, voor advies voor te leggen aan de Algemene Directie Collectieve Arbeidsbetrekkingen van de FOD WASO, die het genderneutraal karakter ervan onderzoekt. Op bedrijfsniveau, ten slotte, gelden verschillende verplichtingen, bijvoorbeeld de opsplitsing van bepaalde rubrieken van de sociale balans naar geslacht voor de volledige schema's, maar ook de toepassing van een genderneutraal bezoldigingsbeleid

door de ondernemingen met meer dan 50 werknemers. Deze laatste moeten hierover om de twee jaar verslag uitbrengen in een rapport over de bezoldigingsstructuur. Een dergelijk rapport is gedetailleerder dan de sociale balansen en omvat verschillende componenten van de loonkosten, opgesplitst naar geslacht en ingedeeld naar statuut, functie, anciënniteit en opleidingsniveau.

1.2.2 Het loonverschil in de sociale balansen

Als gevolg van de wet van 22 april 2012 bevatten de sociale balansen die volgens het volledig schema zijn opgesteld en die na 7 september 2012 werden goedgekeurd, voortaan een opsplitsing naar geslacht van de rubrieken die betrekking hebben op het gemiddeld aantal werknemers, het aantal effectief gewerkte uren en de personeelskosten. Dit is een aanvulling op de reeds bestaande indeling naar arbeidsstelsel, wat betekent dat de drie variabelen afzonderlijk beschikbaar zijn voor voltijds en deeltijds werkende mannen en vrouwen.

De rubriek van de sociale balans in verband met de personeelskosten (rubriek 1023 van het formulier) bevat zowel de bezoldigingen en de rechtstreekse sociale voordelen (onder meer maaltijdcheques) als de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid, de door de werkgever verschuldigde bovenwettelijke verzekeringspremies (groepsverzekering, hospitalisatieverzekering, enz.), de overige personeelskosten (met name kosten voor maaltijden, kleding, geschenken of personeelsfeesten), de betalingen van de werkgevers voor rust- of overlevingspensioenen en de bovenwettelijke pensioenen⁽¹⁾. Deze variabele omvat dus veel meer dan de brutolonen van het personeel, die traditioneel worden gebruikt om het loonverschil te berekenen. Uit het Rapport van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (2013) blijkt dat de bovenwettelijke voordelen een belangrijke component zijn in de inkomensdifferentiëring van mannelijke en vrouwelijke werknemers. Naar verhouding ontvangen vrouwen dergelijke voordelen immers minder vaak, en als ze die al ontvangen, zijn ze doorgaans minder groot.

1.2.2.1 Gemiddelde verschillen

De werkgevers uit de analysepopulatie hebben in 2012 per vrouwelijke werknemer gemiddeld € 43 716 uitgegeven. Voor hun mannelijke tegenhangers beliepen de kosten € 62 587. Het loonverschil bedroeg dus 30 %, wat betekent dat het gemiddelde jaarloon van het vrouwelijk personeel 30 % lager lag dan dat van het mannelijk personeel. Op deze manier gemeten, is dit verschil per definitie niet correct, aangezien geen rekening wordt gehouden met het arbeidsstelsel. Ruim de helft van de vrouwen uit de voorlopige populatie werkt echter deeltijds; bij de

TABEL 2 ARBEIDSKOSTEN EN -DUUR IN 2012:
OPSPLITSING NAAR GESLACHT
(voorlopige populatie)

	Vrouwen	Mannen	Vershil ⁽¹⁾
Personeelskosten, per jaar en per werknemer (in €)			
Voltijdwerkers	56 265	65 429	14
Deeltijdwerkers	33 090	41 388	20
Totaal	43 716	62 587	30
Arbeidsduur, per jaar en per werknemer (in uren)			
Voltijdwerkers	1 433	1 516	5
Deeltijdwerkers	948	1 016	7
Totaal	1 171	1 457	20
Personeelskosten, per gewerkt uur (in €)			
Voltijdwerkers	39,3	43,2	9
Deeltijdwerkers	34,9	40,7	14
Totaal	37,3	43,0	13

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Het verschil, uitgedrukt in %, wordt berekend aan de hand van de volgende formule: $100 - (\text{opgetekende grootte voor de vrouwen} / \text{opgetekende grootte voor de mannen}) \times 100$. Een positief verschil betekent dat de voor de vrouwen opgetekende grootte kleiner is dan die welke wordt opgetekend voor de mannen.

mannen is dat slechts minder dan 12 %. Volgens dezelfde indicator, afzonderlijk berekend voor voltijd- en deeltijdwerkers, bedroeg het loonverschil in 2012 respectievelijk 14 % voor de eerste groep en 20 % voor de tweede.

Behalve het arbeidsstelsel speelt ook de werkelijke arbeidsduur een belangrijke rol wat de verschillen in bezoldiging betreft. Het volume gewerkte uren varieert volgens de cao's (waarin onder meer de maximale wekelijkse arbeidsduur en de vakantieregeling worden vastgelegd) en de werklast (overuren in geval van hoge werkdruk of, integendeel, economische werkloosheid indien de bedrijvigheid verzwakt). Voor deeltijdwerkers zijn de verschillen nog groter, gelet op de waaier aan mogelijkheden inzake arbeidsduurvermindering (dagelijks, wekelijks, of zelfs jaarlijks, bijvoorbeeld via extra vakantiedagen). Gemiddeld beschouwd, heeft een mannelijke voltijdwerker in 2012 1 516 uren gewerkt. De arbeidsduur van

(1) De voordelen bovenop het loon, die zijn opgenomen in rubriek 1033, eveneens opgesplitst naar geslacht maar niet naar arbeidsstelsel, worden in deze analyse niet in aanmerking genomen. Het betreft sociale voordelen die worden toegekend met een duidelijk sociaal doel of die een verbetering beogen van de relaties tussen de personeelsleden en een versterking van hun band met de onderneming. Daartoe behoren onder meer geschenken voor huwelijken en geboortes, diensten verstrekt door een kinderdagverblijf of sportieve of culturele instellingen gelieerd aan de onderneming, een medisch centrum of een aankoopcentrale.

de voltijds werkende vrouwen beliep 1 433 uren, dat is 5 % minder⁽¹⁾. Dit verschil is ietwat groter (7 %) voor deeltijdwerkers, van wie de arbeidsduur 948 uren per jaar bedraagt voor vrouwen en 1 016 uren voor mannen.

Dankzij het loonverschil berekend aan de hand van de personeelskosten per gewerkt uur kunnen de verschillen inzake arbeidsduur worden weggewerkt. Het aldus berekende loonverschil voor het geheel van de werknemers beliep in 2012 13 %. Voor deeltijdwerkers was dat 14 % en voor voltijdwerkers 9 %. Het verschil tussen mannen en vrouwen blijft dus aanzienlijk, zelfs indien gebruik wordt gemaakt van deze laatste indicator. Het laat bovendien sterke schommelingen optekenen afhankelijk van de grootte van de ondernemingen en van de bedrijfstak waartoe deze behoren.

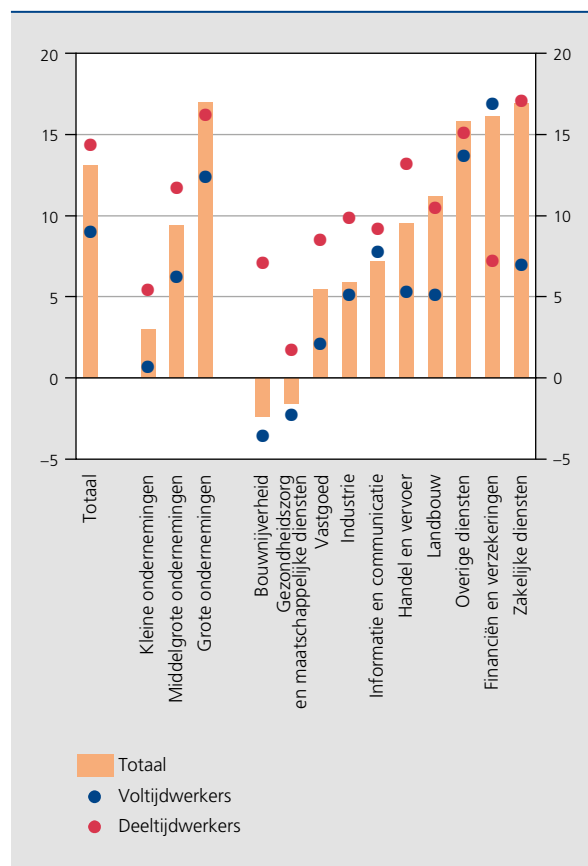
Het uurloon stijgt met de omvang van het bedrijf, maar het stijgt veel sterker voor mannen dan voor vrouwen, zodat het loonverschil in de grote ondernemingen veel aanzienlijker is dan in de middelgrote of de kleine ondernemingen. In de grote bedrijven bedraagt het 12 % voor voltijdwerkers en 16 % voor deeltijdwerkers. In bedrijven met minder dan 50 VTE is er daarentegen zogoed als geen verschil voor voltijdwerkers en blijft het beperkt tot 5 % voor deeltijdwerkers.

Het gemiddelde uurloon van vrouwen ligt in alle bedrijfstakken lager dan dat van mannen, behalve in de bouwnijverheid en in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. In deze bedrijfstakken verdienen voltijds werkende vrouwen meer dan hun mannelijke collega's (respectievelijk 4 en 2 % meer); voor deeltijdwerkers geldt evenwel het omgekeerde. De bouwnijverheid is ongetwijfeld een bedrijfstak waarin de taakverdeling tussen mannen en vrouwen sterk verschilt, vooral voor de laaggeschoolden. Vooral het werk op de werf is voornamelijk een mannenzaak. De weinige vrouwen (amper 8 % van het personeelsbestand) worden hoofdzakelijk voor administratieve taken ingezet.

In alle bedrijfstakken, met als opvallende uitzondering de financiën en de verzekeringen, is het verschil (soms veel) groter voor deeltijd- dan voor voltijdwerkers.

Het loonverschil varieert van 7 tot 10 % voor deeltijdwerkers, behalve in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, waar het niet meer dan 1,7 % bedraagt, en in de bedrijfstakken zakelijke dienstverlening en overige diensten, waar het ongeveer, of meer dan, 15 % beloopt. Deze twee laatste bedrijfstakken omvatten activiteiten waar zeer lage gemiddelde personeelskosten aan verbonden zijn. Het betreft, in het eerste geval, diensten in verband met gebouwen (schoonmaak en onderhoud)

GRAFIEK 1 LOONVERSCHIL BEREKEND AAN DE HAND VAN DE PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR IN 2012: OPSPLITSING NAAR ARBEIDSTELSEL
(in %, voorlopige populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Het verschil, uitgedrukt in %, wordt berekend aan de hand van de volgende formule: $100 - (\text{opgetekende grootte voor de vrouwen} / \text{opgetekende grootte voor de mannen}) \times 100$. Een positief verschil betekent dat de voor de vrouwen opgetekende grootte kleiner is dan die welke wordt opgetekend voor de mannen.

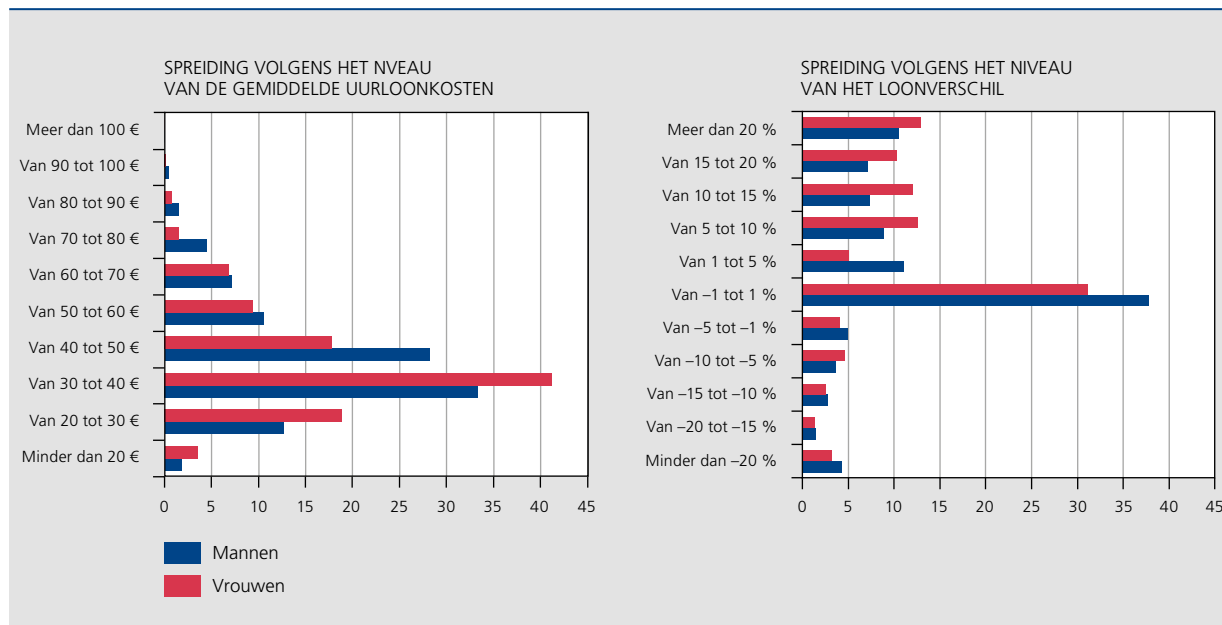
en, in het tweede geval, overige persoonlijke diensten (onder meer wasserij en stomerij, met inbegrip van strijk-diensten), die deels via het stelsel van de dienstencheques worden gefinancierd. In deze ondernemingen maken vrouwen, en vooral vrouwelijke deeltijdwerkers, een aanzienlijk deel uit van het personeelsbestand.

Voor voltijdwerkers varieert het loonverschil tussen 2 % in de vastgoedsector en 8 % in informatie en communicatie. In de overige diensten beloopt het echter vrijwel 14 % en in de financiën en verzekeringen zelfs bijna 17 %.

(1) Er zij opgemerkt dat de gemiddelde jaarlijkse arbeidsduur wordt beïnvloed door de aanwezigheid, in de teller, van werknemers die weliswaar geregistreerd worden, maar niet bijdragen tot de verhoging van het arbeidsvolume. Zo zijn zieke werknemers of werknemers met loopbaanonderbreking begrepen in de teller, maar worden hun werkuren in de noemer enkel geregistreerd naar rato van hun werkelijke aanwezigheid in de onderneming tijdens het afgelopen boekjaar. Als gevolg van het moederschap zijn vrouwen vaker en langer afwezig dan mannen.

GRAFIEK 2 SPREIDING VAN DE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE VOLTIDWERKERS IN 2012

(in % van het totaal, voorlopige populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

1.2.2.2 Individuele verschillen

De resultaten die in de vorige paragraaf werden geanalyseerd zijn gebaseerd op gegevens die werden geaggregeerd voor alle ondernemingen uit de voorlopige populatie of voor bedrijvengroepen die bestaan uit homogene entiteiten wat omvang en activiteiten betreft. Dit neemt echter niet weg dat kan worden gewerkt op basis van de voor elke onderneming afzonderlijk verkregen resultaten. De individuele lonen van de werknemers zijn weliswaar niet bekend, maar er is informatie beschikbaar over de kosten van elke werkgever voor zijn voltallig mannelijk en vrouwelijk personeelsbestand. Deze gegevens zijn opgesplitst naar voltijd- en deeltijdwerkers, maar de onderstaande analyse berust op informatie over de voltijdwerkers.

Uit de indeling van de vrouwelijke en mannelijke voltijdwerkers volgens de gemiddelde uurloonkosten in elke onderneming, blijkt dat vrouwen verhoudingsgewijs talrijker zijn in de strata met lagere gemiddelde kosten. Zo werkt 63 % van de vrouwen in ondernemingen waar de gemiddelde uurloonkosten minder dan €40 bedragen, tegen slechts 47 % van de mannen. Voorts is 18 % van de vrouwen werkzaam in bedrijven waarin vrouwelijke personeelsleden gemiddeld tussen € 40 en € 50 per gewerkt uur verdienen. Bij de mannen ligt dat aandeel 10 procentpunt hoger. Voor de hoogste looncategorieën zijn de

verschillen gering, behalve voor het stratum waarin de gemiddelde uurloonkosten tussen € 70 en € 80 belopen.

De verdeling van het personeelsbestand volgens de omvang van het loonverschil dat in de ondernemingen voor dezelfde voltijdwerkers wordt opgetekend, toont aan dat meer dan de helft van de vrouwelijke werknemers werkt in ondernemingen waar het uurloon van mannen gemiddeld beschouwd hoger is dan dat van vrouwen; voor 91 % van de vrouwen in deze situatie is het verschil groter dan 5 %. Omgekeerd werkt bijna 16 % van de vrouwen in bedrijven waar het gemiddelde loon van de mannen lager is dan dat van de vrouwen; dit aandeel is net iets groter voor de mannelijke werknemers (17 %). Iets minder dan één vrouw op drie werkt in een bedrijf waar het verschil tussen de uurloonkosten voor mannen en die voor vrouwen zeer gering is, namelijk tussen -1 en 1 %. Bij de mannen belooft dit aandeel 37,8 %, of bijna 7 procentpunt meer.

1.3 Scholingsniveau van het mannelijk en vrouwelijk personeel

Uit het Verslag van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (HRW, 2013), dat in het teken staat van de laaggeschoolden, blijkt dat een betere scholing niet alleen een hogere arbeidsmarktparticipatie verklaart, maar tevens een betere

bezoldiging van de werknemers garandeert. Zowel in België als in de andere EU-lidstaten stijgen de lonen immers met het scholingsniveau.

In 2012 beschikte 37,8 % van de vrouwen uit de voorlopige populatie over een diploma hoger onderwijs, tegen slechts 30,6 % van de mannen. Voor elk arbeidsstelsel is het aandeel van hooggeschoolde vrouwen groter dan dat van mannen. Bijna de helft van de vrouwelijke voltijdwerkers heeft overigens hogere studies ondernomen, tegen slechts 32 % van de voltijds werkende mannen.

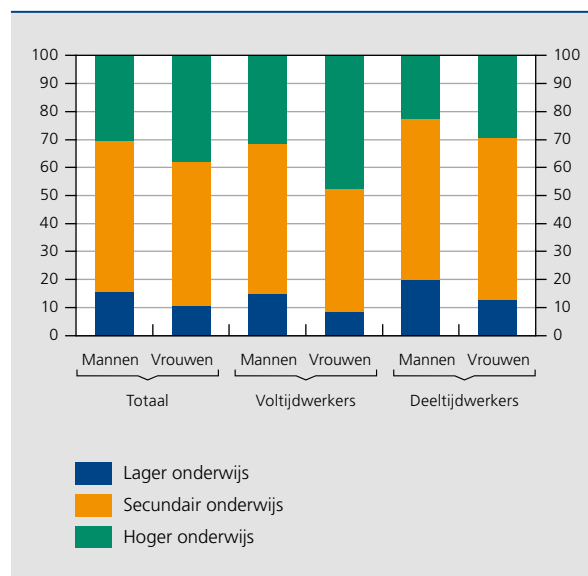
Bij de hooggeschoolde werknemers waren er, alle stelsels door elkaar genomen, bij de vrouwen verhoudingsgewijs meer afgestudeerden van het niet-universitair hoger onderwijs (28,2 % van het vrouwelijk personeel) dan bij de mannen (19,5 % van die groep). Het aandeel van de mannen met een universiteitsdiploma (11,2 %) was daarentegen iets groter dan dat van de vrouwen (9,6 %).

Bij de mannen maakten werknemers die hoogstens over een diploma lager onderwijs beschikken, 15,7 % van het personeelsbestand uit, een veel groter aandeel dan bij de vrouwen (10,7 %). Gediplomeerden van het secundair onderwijs maakten 53,7 % van de mannelijke werkgelegenheid uit, of 2,2 procentpunt meer dan bij de vrouwen.

Terwijl van alle arbeidskrachten 42,9 % vrouwen zijn, beloopt het aandeel van deze laatste 48,4 % voor het hooggeschoold personeel en zelfs 52,4 % voor gediplomeerden van het niet-universitair hoger onderwijs. Bij de laaggeschoolden bedraagt hun aandeel echter slechts 34,3 % en bij de middengeschoolden 42,2 %.

Hoewel vrouwen, gemiddeld beschouwd, hoger geschoold zijn dan mannen, blijven ze oververtegenwoordigd in de lagere loonschalen (cf. vorige paragraaf). Verschillende factoren kunnen hierin een rol spelen. Vrouwen zijn pas veel later dan mannen togetreden tot de arbeidsmarkt, zodat hun – weliswaar fors oplopende – werkgelegenheidsgraad die van de mannen nog niet evenaart. Sedert 1992 is de werkgelegenheidsgraad bij vrouwen van 20 tot 64 jaar met meer dan 13 procentpunt toegenomen, tot 61,7 % in 2012. Tegelijkertijd is de werkgelegenheidsgraad van mannen enigszins teruggelopen, met 1,7 procentpunt. Met 72,7 % blijft de werkgelegenheidsgraad van mannen echter 11 procentpunt hoger dan die van de vrouwen. Doordat vrouwen later toetreden tot de beroepsbevolking, hebben ze gemiddeld beschouwd minder anciënniteit dan de mannen. Voorts kan hun loonstijging worden afgeremd door een geringere beschikbaarheid, aangezien de meeste huishoudelijke en gezinstaken lange tijd voornamelijk door vrouwen werden

GRAFIEK 3 SCHOLINGSNIVEAU VAN HET PERSONEELSBESTAND IN 2012: OPSPLITSING NAAR GESLACHT EN ARBEIDSTELSEL
(in % van het totaal, voorlopige populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

uitgevoerd. Daarnaast verschilt de verdeling van de werkgelegenheid bij vrouwen zeer sterk van die bij mannen bij de ontwikkeling van een steeds meer dienstengerichte economie, die in hoge mate op een zeer uitgebreide en steeds hoger geschoolde vrouwelijke arbeidsreserve berust, gelet op de verlenging van de schooltijd en de democratisering van het hoger onderwijs. Als gevolg van herstructureringen in de nasleep van de crisis van 2008, is deze tendens de jongste tijd gepaard gegaan met een verlies van – hoofdzakelijk door laaggeschoolde mannen uitgeoefende – jobs in de industrie.

1.4 Toegang tot opleiding voor het mannelijk en vrouwelijk personeel

Een hoog initieel scholingsniveau zorgt niet alleen voor een betere integratie op de arbeidsmarkt met tegelijkertijd een hogere bezoldiging en een potentieel sterkere loonstijging; het gaat eveneens gepaard met een vlottere toegang tot voortgezette opleiding. Uit het Verslag van de HRW (2013) blijkt immers aan dat de participatiegraad van de werknemers aan opleiding toeneemt met het scholingsniveau.

De resultaten van de sociale balansen tonen niettemin aan dat, hoewel vrouwen gemiddeld beschouwd hoger geschoold zijn dan mannen, hun participatiegraad aan

TABEL 3 OPLEIDINGSINDICATOREN IN 2012:
OPSPLITSING NAAR GESLACHT EN
TYPE OPLEIDING
(voorlopige populatie)

	Vrouwen	Mannen	Vershil
Participatie (in % van de werkgelegenheid op 31 december, tenzij anders vermeld)			
Formele opleiding	52,2	52,8	-0,6 ⁽¹⁾
Informele opleiding	32,2	27,2	5,0 ⁽¹⁾
Opleidingsduur per deelnemer (in uren)			
Formele opleiding	24,4	30,8	-6,4
Informele opleiding	20,2	32,9	-12,8
Netto-kosten⁽²⁾ per deelnemer (in €)			
Formele opleiding	1 169	1 881	-712
Informele opleiding	718	1 346	-628

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) In procentpunten.

(2) Het betreft de netto-opleidingskosten, die worden berekend door de ontvangen tegemoetkomingen van de brutokosten af te trekken. De nettokosten voor formele opleiding omvatten daarenboven de betaalde bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen.

formele opleiding⁽¹⁾ in 2012 vergelijkbaar was met die van mannen, namelijk ongeveer 52 %. Dit resultaat wordt evenwel sterk beïnvloed door de situatie in de bedrijfstak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, waar vrouwen 80 % van het personeelsbestand uitmaken en waar de participatiegraad van vrouwen aan opleiding zeer hoog is. Wordt deze bedrijfstak buiten beschouwing gelaten, dan loopt het aandeel van de vrouwen die een formele opleiding hebben genoten terug tot 47,4 %, terwijl dat van de mannen stijgt tot 53,5 %. Wat informele opleiding betreft, beliep de participatiegraad van de vrouwen in 2012 32,2 % voor alle bedrijfstakken samen, of 5 procentpunt meer dan voor de mannelijke werknemers. Ongerekend gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening bedroeg de participatiegraad ongeveer 27 %, zowel voor vrouwen als voor mannen.

Als gevolg van de oververtegenwoordiging van vrouwen in de bedrijfstak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, waar bijzonder weinig tijd en middelen aan opleiding worden besteed, worden vrouwen in se benadeeld omdat de opleidingen voor vrouwelijke werknemers gemiddeld beschouwd minder lang en minder duur zijn dan die voor hun mannelijke collega's. Vrouwen die in 2012 aan formele opleidingen deelnamen, besteedden daar gemiddeld 24,4 uur aan, tegen bijna 31 uur voor

mannen. Het verschil inzake informele opleiding is nog groter: de duur ervan beliep 20,2 uur voor vrouwen en 32,9 uur voor mannen. Het grootste verschil wordt echter opgetekend op het niveau van de kosten, deels omdat de opleidingskosten de bezoldigingen van 'personeelsleden in opleiding' omvatten, die gemiddeld beschouwd lager zijn voor vrouwen. De gemiddelde uitgaven per opgeleide vrouw beliepen in 2012 € 1 169 voor formele opleiding en € 718 voor informele opleiding, een niveau dat respectievelijk bijna 40 en 50 % lager ligt dan dat voor mannen.

2. Verloop van de werkgelegenheid

In de ondernemingen die een sociale balans neerleggen, kan het verloop van de werkgelegenheid tussen twee opeenvolgende boekjaren niet worden gemeten wanneer nog niet alle rekeningen betreffende een van die boekjaren zijn ingediend bij, of gevalideerd door de Balanscentrale. Om die reden zijn de resultaten in dit en in het volgende hoofdstuk berekend aan de hand van een populatie van ondernemingen, die een sociale balans voor 2011 en 2012 hebben neergelegd. Derhalve worden noch de nieuwe ondernemingen, noch de tijdens een van die twee boekjaren verdwenen ondernemingen in aanmerking genomen. De waargenomen ontwikkelingen in deze constante beperkte populatie kunnen daardoor afwijken van het verloop dat wordt opgetekend in de totale populatie of, nog ruimer beschouwd, in de nationale rekeningen waarin de gegevens voor de werknemers exhaustief zijn.

2.1 In het geheel van de ondernemingen

Tegen de achtergrond van een inkrimping van de bedrijvigheid bleef, volgens de nationale rekeningen, de gesalarieerde werkgelegenheid, die gewoonlijk met enige vertraging op de schommelingen van het bbp reageert, in 2012 stabiel.

In de ondernemingen uit de beperkte populatie steeg het aantal werknemers in 2012 echter nog met gemiddeld 0,9 %. Zowel het aantal voltijdwerkers als het aantal deeltijdwerkers nam toe, met respectievelijk 0,6 en 1,4 %. Als gevolg van een zeer somber economisch klimaat vertraagden de ondernemingen in de loop van het jaar echter het tempo van hun netto-indienstnemingen, zodat de sociale balansen op 31 december 2012 een stabilisatie van de werkgelegenheid aangaven ten opzichte van het

(1) De formele opleiding betreft cursussen en stages die door lesgevers worden uitgewerkt op een andere plaats dan de werkplek. De informele opleiding omvat de andere opleidingsactiviteiten die worden bepaald in verband met de individuele behoeften van de cursist, met inbegrip van opleidingen op de werkplek.

TABEL 4 VERANDERING VAN DE WERKGELEGENHEID TUSSEN 2011 EN 2012
(beperkte populatie)

	Voltijdwerkers		Deeltijdwerkers		Totaal	
	Eenheden	%	Eenheden	%	Eenheden	%
Jaargemiddelde	6 834	0,6	7 045	1,4	13 878	0,9
Op 31 december	-4 588	-0,4	4 747	1,0	159	0,0
Mannen	-5 493	-0,7	-653	-0,6	-6 146	-0,7
Vrouwen	905	0,3	5 400	1,4	6 305	0,9

Bron: NBB (sociale balansen).

voorgaande boekjaar, aangezien de – minder sterke – groei van het aantal deeltijdwerkers de afname van de voltijdwerkers compenseerde.

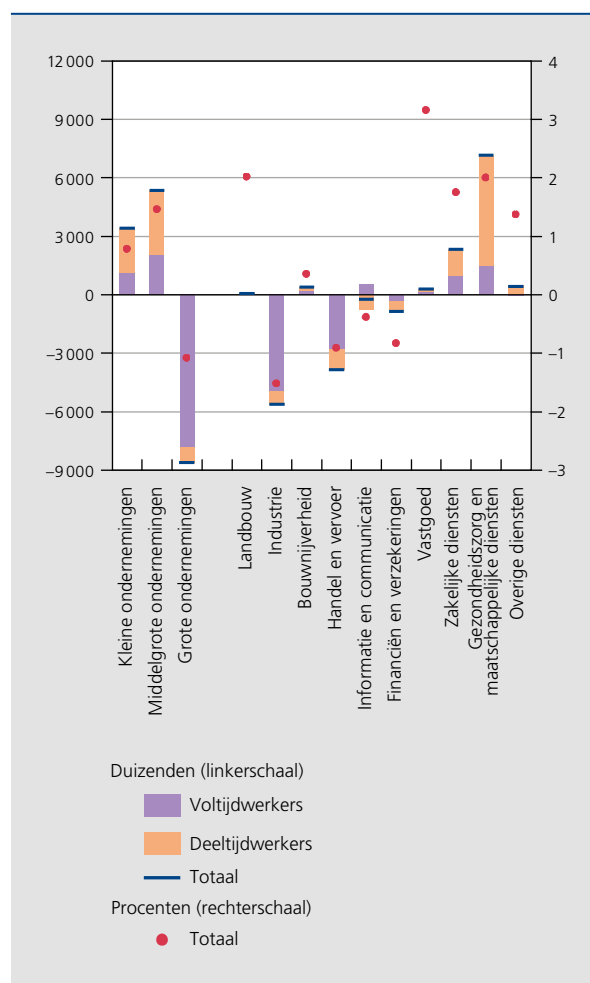
De daling van het aantal voltijdbanen is uitsluitend toe te schrijven aan de mannen: het aantal mannelijke voltijdwerkers liep met 0,7 % terug (5 493 eenheden), terwijl het aantal voltijds werkende vrouwen tussen eind 2011 en eind 2012 nog met 0,3 % toenam. De stijging van het aantal deeltijdwerkers is daarentegen een louter vrouwelijk verschijnsel. Het aantal deeltijds werkende vrouwen steeg met 1,4 % (of 5 400 eenheden), terwijl het aantal mannen die voor dat arbeidsstelsel kozen, met 0,6 % daalde.

Deze uiteenlopende ontwikkelingen maakten dat het aandeel van de vrouwen in het totale aantal werknemers met 0,4 procentpunt vergrootte ten opzichte van het voorgaande jaar, zodat ze eind 2012 44,1 % van de loontrekkenden uitmaakten. Hun relatieve aandeel nam in alle bedrijfstakken toe, ook in die waar het absolute aantal werkende vrouwen verminderde. Ook het relatieve aandeel van deeltijdarbeid steeg, namelijk met 0,3 procentpunt, tot 31,2 % van het totaal. Het aandeel van de deeltijds werkende mannen bleef stabiel, op 12,3 %, terwijl dat van de vrouwen met 0,3 procentpunt opliep, tot 55,1 % van de werkende bevolking aan het einde van het boekjaar.

Het zijn de ondernemingen met meer dan 250 VTE – goed voor ruim de helft van de werknemers – die de oorzaak zijn van de achteruitgang van de werkgelegenheid tussen eind 2011 en eind 2012. Het aantal werknemers daalde er met 1,1 %. Hoewel voornamelijk voltijdbanen verloren gingen, liep ook het aantal deeltijdbanen er terug. In de kleinste bedrijven nam het aantal werkenden daarentegen toe. In de ondernemingen met maximaal 50 VTE steeg het met 0,8 %, en in die met meer dan 50 tot

GRAFIEK 4 WERKGELEGENHEIDSV ERANDERING TUSSEN EIND 2011 EN EIND 2012: OPSPLITSING NAAR OMVANG EN BEDRIJFSTAK

(eenheden, gegevens op 31 december, beperkte populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

TABEL 5 VERANDERING VAN DE WERKGELEGENHEID TUSSEN EIND 2011 EN EIND 2012: OPSPLITSING NAAR GEWEST⁽¹⁾

(gegevens op 31 december, beperkte populatie)

	Uniregionale ondernemingen	Multiregionale ondernemingen	Totaal van de ondernemingen	
	Eenheden		Eenheden	%
Brussel	2 380	-2 213	167	0,1
Vlaanderen	2 621	-2 592	29	0,0
Wallonië	1 379	-1 734	-355	-0,1
Totaal	6 380	-6 221	159	0,0

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) De uniregionale ondernemingen zijn bedrijven waarvan de hoofdzetel en de bedrijfszetel(s) zich in een enkel gewest bevinden. In 2012 vertegenwoordigden ze 98 % van de ondernemingen uit de beperkte populatie, of 47 524 bedrijven. De 861 resterende – zogeheten multiregionale – ondernemingen hebben een vestiging in meer dan een gewest. Hun personeelsbestand op 31 december werd naar de drie gewesten opgesplitst aan de hand van een verdeelsleutel die berust op de door de RSZ verzamelde gegevens per vestiging, die het INR in staat stellen de werkgelegenheid op te splitsen naar de arrondissementen waarin de hoofdzetel en de bedrijfszetel(s) zich bevinden. Eind 2012 werkte 61,3 % van de werknemers uit de beperkte populatie in Vlaanderen, 23,5 % in Wallonië en 15,2 % in Brussel.

250 VTE bedroeg de groei 1,5 %. Voor beide arbeidsstelsels nam het aantal personeelsleden in de kmo's toe, zij het sterker voor deeltijdarbeid.

In de meeste branches veranderde het aantal werknemers slechts in geringe mate. Zo was een matige personeelsstijging merkbaar in de overige diensten, de vastgoedsector en de bouwnijverheid, terwijl de werkgelegenheid licht daalde in informatie en communicatie en financiën en verzekeringen. De afname was daarentegen uitgesproken in de industrie en in de branche handel en vervoer, waar de werkgelegenheid met respectievelijk 1,5 en 0,9 % kromp (9 441 personen in totaal). In meer dan driekwart van de gevallen waren het voltijdwerkers die hun baan verloren. In de bedrijfstakken gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en zakelijke diensten deed zich het omgekeerde voor: de werkgelegenheid nam er aanzienlijk toe, met respectievelijk 2 en 1,8 %, of 9 507 werknemers in totaal, voornamelijk ten gevolge van een stijging van het aantal deeltijdwerkers.

De stabilisatie van het aantal werknemers in het geheel van de ondernemingen uit de beperkte populatie is in de drie gewesten van het land merkbaar⁽¹⁾. De werkgelegenheid ging zeer licht achteruit in Wallonië, stagneerde in Vlaanderen en steeg in zeer beperkte mate in Brussel. Deze vaststellingen verhullen echter sterk uiteenlopende ontwikkelingen in de uniregionale ondernemingen en in de ondernemingen die in verschillende gewesten actief zijn. De eerstgenoemde, die 98 % van alle bedrijven uitmaken en 70 % van het totale aantal werknemers in dienst hebben, zijn doorgaans kleine ondernemingen: twee derde ervan stelt minder dan 250 VTE tewerk. Driekwart van hun werknemers zijn actief in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (30,1 %

van het totaal in 2011), de industrie (25,7 %) of de tak handel en vervoer (20,5 %). In deze uniregionale ondernemingen nam de werkgelegenheid toe. De stijging, uitgedrukt in veranderingspercentages, was zeer uitgesproken in Brussel (2,1 %), tegen respectievelijk 0,5 en 0,4 % in Wallonië en in Vlaanderen.

Deze positieve ontwikkelingen werden echter tenietgedaan door de vermindering van de werkgelegenheid in de ondernemingen die in verschillende gewesten werkzaam zijn. Deze multiregionale ondernemingen zijn hoofdzakelijk grote bedrijven – 90 % ervan heeft meer dan 250 VTE in dienst – waarvan de werknemers vooral werken in handel en vervoer (35,4 % van het totaal), de industrie (18,5 %) of financiën en verzekeringen (15,4 %), drie bedrijfstakken waarin de werkgelegenheid in uiteenlopende mate daalde. Het Brussels Gewest werd vooral getroffen door een banenverlies in de bedrijfstakken 'handel en vervoer' en 'financiën en verzekeringen'. In de beide andere gewesten droeg de afname van de werkgelegenheid in de industrie eveneens bij tot de daling van het aantal personeelsleden.

Tijdens het boekjaar 2012 steeg het aantal werknemers met een vaste arbeidsovereenkomst met 0,3 %, of 4 799 extra personen, wat het aandeel van deze loontrekkenden in het totale personeelsbestand op 93,9 % bracht. Het aantal tijdelijk werknemers – dat wil zeggen werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur, een vervangingsovereenkomst of een overeenkomst voor de uitvoering van een duidelijk omschreven werk – daalde dan weer met 4,6 %, of 4 640 personen.

(1) De methode voor de regionalisering van de werkgelegenheid en de kenmerken van de uniregionale en multiregionale ondernemingen worden besproken in bijlage 1, deel 2.

TABEL 6 OPSPLITSING VAN DE WERKGELEGENHEID NAAR TYPE ARBEIDSOVEREENKOMST EN BEROEPSCATEGORIE
(gegevens op 31 december, beperkte populatie)

	Veranderingen tussen 2011 en 2012		Niveaus in 2011	
	%	Eenheden	% van het totaal	Eenheden
Naar type arbeidsovereenkomst				
Vast personeel	0,3	4 799	93,9	1 500 241
Tijdelijk personeel ⁽¹⁾	-4,6	-4 640	6,1	96 721
Naar beroepscategorie				
Arbeiders	-1,1	-7 033	39,1	624 285
Bedienden	0,8	7 573	58,8	939 409
Directiepersoneel	1,3	304	1,5	23 612
Andere ⁽²⁾	-6,6	-685	0,6	9 656
Totaal	0,0	159	100,0	1 596 692

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten en overeenkomsten voor de uitvoering van een duidelijk omschreven werk.

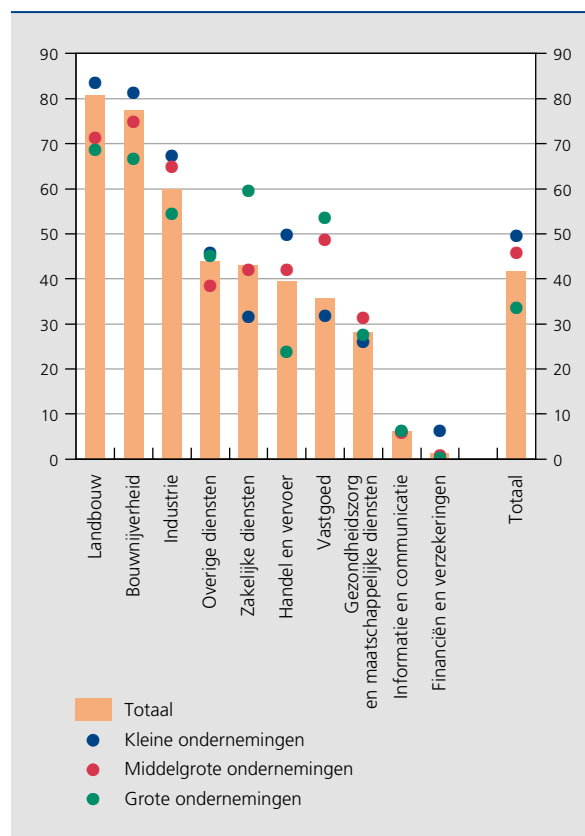
(2) Restcategorie, die onder meer de werknemers met een stage- of leercontract omvat.

Uit een opsplitsing van de resultaten naar beroepscategorie blijkt dat de arbeiders de zwaarste gevolgen hebben ondervonden van de conjunctuurverslechtering, die de reeds jaren aan de gang zijnde structuurwijziging van de economie nog versterkt. Het aantal werkende arbeiders slonk met 1,1%, dat is een verlies van 7 033 banen. Het aantal bedienden steeg daarentegen met 0,8% of 7 573 personen. Het aantal personen in de groep 'leidinggevend personeel' groeide iets krachtiger (met 1,3%), zij het uitgaande van een lager aantal. De categorie 'andere' vormt een restgroep die onder meer de werknemers met een stage- of leercontract omvat. Het aantal werknemers in deze post verminderde met 6,6%.

Als gevolg van het compromis dat de sociale partners en de federale minister van Werk op 5 juli 2013 hebben ondertekend, staat België op het punt het onderscheid tussen arbeiders en bedienden af te schaffen. Vanaf 1 januari 2014 moet de sociale wetgeving worden aangepast aan de inhoud van dat akkoord, waarin onder meer de invoering van één enkele ontslagregeling en de afschaffing van de voor het arbeiderspersoneel geldende carensdag werd vastgelegd. Deze veranderingen, tot stand gekomen na tientallen jaren van discussies omdat het thema zo gevoelig lag, zullen niet zonder gevolgen blijven voor het humanresourcesbeleid van de ondernemingen, vooral van die welke tot nu toe grotendeels met arbeiders werkten.

In de 86 248 ondernemingen die voor het boekjaar 2011 (dat is het laatste jaar waarvoor een volledige populatie beschikbaar is) een op 31 december afgesloten sociale

GRAFIEK 5 RELATIEF AANDEEL VAN ARBEIDERS IN HET GEHEEL VAN DE ONDERNEMINGEN IN 2011 : OPSPLITSING NAAR OMVANG EN BEDRIJFSTAK
(in % van het totaal, gegevens op 31 december, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

TABEL 7 PERSONEELSINSTROOM EN -UITSTROOM
(eenheden, beperkte populatie)

	Instroom		Uitstroom		Netto-instroom	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Voltijdwerkers	453 621	414 473	417 572	407 746	36 049	6 727
Deeltijdwerkers	314 934	308 485	308 631	314 249	6 303	-5 764
Totaal	768 555	722 958	726 203	721 995	42 352	963

Bron: NBB (sociale balansen).

balans neerlegden, maakte het arbeiderspersoneel 41,6 % van de 2 025 068 werknemers uit. Dit percentage is in de verschillende bedrijfstakken allesbehalve homogeen. Zo loopt het aandeel van de arbeiders in de, weliswaar marginale, bedrijfstak landbouw tegen de 80 %. In de bouw-nijverheid was het amper lager (77,4 %) en in de industrie bedroeg het 59,9 %. In elk van deze drie bedrijfstakken is het aandeel van de arbeiders nog groter in de kleine ondernemingen; wat de industrie betreft, is dat ook het geval voor de middelgrote bedrijven. Arbeiders maken in de overige branches tussen 28 en 44 % van de arbeidskrachten uit, met uitzondering van informatie en communicatie en financiën en verzekeringen, waar ze een slechts kleiner deel van het personeelsbestand vertegenwoordigen; het percentage arbeiders in de grote ondernemingen komt niet zelden boven het gemiddelde voor de bedrijfstak uit. Toch zijn het de kmo's die al met al het sterkst door deze wetwijziging worden beïnvloed: globaal genomen bestaat de helft van de werknemers uit de ondernemingen met ten hoogste 50 VTE uit arbeiders en dat aandeel bedraagt nog 45,7 % voor de ondernemingen met 50 tot 250 VTE. In de grote bedrijven, daarentegen, maken arbeiders slechts een derde van de arbeidskrachten uit.

De kleine verandering in het aantal werknemers op 31 december die in de ondernemingen van de beperkte populatie werden opgetekend, verhult de omvang van het personeelsverloop tijdens het boekjaar 2012. Dit verloop wordt gemeten aan de hand van de brutopersonaelsinstroom en -uitstroom in de loop van het boekjaar. Deze onderliggende bewegingen bleken in 2012 veel beperkter te zijn dan in 2011. De personeelsinstroom kromp in 2012 met bijna 6 % tot nog slechts 722 958 werknemers, dat is 45 597 minder dan in 2011. Vooral het volume van de indienstneming van voltijdwerkers, goed voor 57 % van de totale personeelsinstroom, daalde. Ook het aantal werknemers dat de ondernemingen verliet, nam af, zij het in veel mindere mate dan de indienstneming, namelijk met slechts 0,6 %. Al met al bleef de instroom iets groter

dan de uitstroom, zodat in 2012 een netto-instroom van 963 extra werknemers werd opgetekend⁽¹⁾, wat contrasteert met het peil van de netto-indienstneming in 2011 (42 352 werknemers). De opsplitsing van het verloop naar werkregeling wijst erop dat voltijdwerkers, net als tijdens de voorgaande jaren, in de loop van het jaar overschakelden op een deeltijds arbeidsstelsel. In 2012 was er immers de netto-instroom van voltijds personeel (+6 727 eenheden), terwijl de veranderingen die werden opgetekend tussen 31 december 2011 en 2012 op een daling wijzen; terzelfder tijd wordt een toename opgetekend van het aantal op 31 december geregistreerde deeltijdwerkers die contrasteert met de netto-uitstroom voor dat arbeidsstelsel op basis van het personeelsverloop (-5 764 eenheden).

2.2 In de ondernemingen die een volledig schema neerleggen

Op basis van de gegevens die worden verstrekt door de ondernemingen die een volledig schema moeten neerleggen, kunnen de kenmerken van de werkende arbeidskrachten worden verfijnd en kan het verloop van deze arbeidskrachten worden gemeten. In het bijzonder bevatten de volledige sociale balansen informatie over het beroep dat wordt gedaan op externe werknemers – uitzendkrachten of personeel dat door een ander bedrijf ter beschikking wordt gesteld – alsook uitvoeriger inlichtingen over de aard van de in- en uitstroom van werknemers tijdens het boekjaar.

2.2.1 Ingeschreven werknemers, externe werknemers

In de bedrijven uit de beperkte populatie die een volledig schema neerleggen, steeg het gemiddelde aantal

(1) Als gevolg van fouten in de neergelegde sociale balansen, stemmen de op 31 december opgetekende personeelsveranderingen op jaarbasis (zie tabel 4) niet altijd overeen met het saldo van de personeelsinstroom en -uitstroom (zie tabel 7).

TABEL 8 IN VTE UITGEDRUKTE WERKGELEGENHEID IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN
(jaargemiddelden, beperkte populatie)

	Veranderingen tussen 2011 en 2012		Niveaus in 2012	
	%	Eenheden	% van het totaal	Eenheden
Ingeschreven personeel ⁽¹⁾	0,7	7 903	95,6	1 153 698
Uitzendkrachten	-7,2	-3 128	3,3	40 180
Ter beschikking gesteld personeel	-13,2	-1 897	1,0	12 422
Totaal	0,2	2 878	100,0	1 206 300

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die in het algemeen personeelsregister zijn ingeschreven.

ingeschreven werknemers, uitgedrukt in VTE, in 2012 met 0,7 %, dat zijn 7 903 extra VTE. Deze ontwikkeling staat in contrast met de aanzienlijke daling van het aantal uitzendkrachten en van het aantal ter beschikking van de ondernemingen gestelde werknemers, namelijk met respectievelijk 7,2 % (-3 128 VTE) en 13,2 % (-1 897 VTE). In totaal nam de werkgelegenheid in 2012 met 2 878 VTE toe, dat is met 0,2 %. Het ingeschreven personeel was goed voor 95,6 % van de totale werkgelegenheid in VTE, terwijl het relatieve aandeel van de uitzendkrachten en van het ter beschikking gestelde personeel respectievelijk 3,3 en 1 % beliep.

Van de 10 979 bedrijven uit de beperkte populatie die een volledig schema neerlegden, deed 57 % in 2012 een beroep op uitzendkrachten. In de industrie schakelde meer dan 80 % van de ondernemingen uitzendkrachten in, dat is het hoogste percentage van alle bedrijfstakken; in de tak handel en vervoer was dat ongeveer 58 %. Deze twee bedrijfstakken alleen waren goed voor 80 % van het uitzendpersoneel in de bedrijven uit de analysepopulatie voor dat boekjaar. Het relatieve aandeel van uitzendarbeid bedroeg er respectievelijk 5,3 en 4,6 % van het in VTE uitgedrukte werkgelegenheidsvolume. In de andere bedrijfstakken liep het op van 0,4 % van het totaal in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening tot meer dan 6 % in de landbouw, een weliswaar zeer marginale bedrijfstak waar het absolute aantal uitzendkrachten laag uitvalt. Buiten de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening maakten ook financiën en verzekeringen en de vastgoedsector weinig gebruik van uitzendarbeid. In deze bedrijfstakken deed minder dan een derde van de ondernemingen er een beroep op, wat ruim onder het gemiddelde ligt. Hoewel een relatief hoog percentage ondernemingen uit de bouwnijverheid (57 %) een beroep doet op uitzendarbeid, blijft het relatieve belang van uitzendpersoneel in deze branche beperkt aangezien het slechts 2 % van het in VTE uitgedrukte

werkgelegenheidsvolume uitmaakt. Deze bedrijfstak was niettemin een van de weinige waar het aantal uitzendkrachten tussen 2011 en 2012 gehandhaafd bleef. In de industrie daalde het aantal uitzendkrachten met meer dan 10 %, namelijk met 2 113 VTE, en in de handel en vervoer beliep de daling bijna 5 %, wat overeenstemt met 742 VTE. Negatieve groeicijfers, soms nog meer uitgesproken omdat ze werden berekend op basis van een kleiner personeelsbestand, werden overal elders opgetekend, behalve in de landbouw, de zakelijke diensten en de financiën en verzekeringen, waar de gecumuleerde stijging van het aantal uitzendkrachten echter slechts een vijftigtal VTE betrof.

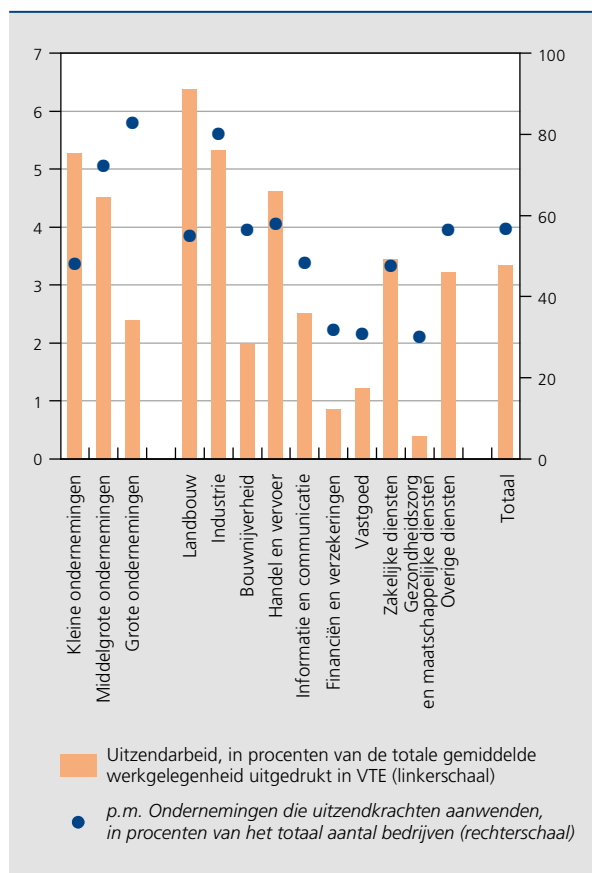
De regelgeving die van toepassing is op uitzendarbeid, is de afgelopen maanden bijgewerkt. Zo werd de wet van 24 juli 1987 die de tijdelijke arbeid, de uitzendarbeid en het ter beschikking stellen van personeel regelt, tijdens de zomer van 2012 aangepast teneinde ze in overeenstemming te brengen met de Europese richtlijn 2008/104/EG betreffende uitzendarbeid. In 2013 werd ze trouwens gemoderniseerd⁽¹⁾ om rekening te houden met het recente verloop van de uitzendarbeid. Sinds 1 september 2013 kunnen de ondernemingen officieel een beroep doen op uitzendarbeid om een vacante betrekking te vervullen; het is de bedoeling dat de gebruiker na afloop van de periode van terbeschikkingstelling de uitzendkracht vast in dienst neemt voor dezelfde betrekking. Dit inschakelingsmechanisme, dat tal van ondernemingen in de praktijk reeds intensief toepassen, is thans in de wet opgenomen, naast de andere redenen voor de aanwending van tijdelijke arbeid, namelijk de vervanging van een vast werknemer wiens arbeidsovereenkomst werd beëindigd of

(1) De wet van 26 juni 2013 (verschenen in het Belgisch Staatsblad van 16 juli), die ingrijpende wijzigingen aanbrengt in de wetgeving betreffende uitzendarbeid, werd aangevuld met de cao 108 die op 16 juli 2013 door de Nationale Arbeidsraad werd goedgekeurd. Beide teksten werden op 1 september 2013 van kracht.

GRAFIEK 6

**UITZENDARBEID IN DE ONDERNEMINGEN
DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN:
OPSPLITSING NAAR BEDRIJFSTAK**

(in %, beperkte populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

opgeschort, een tijdelijke vermeerdering van werk en de uitvoering van een uitzonderlijk werk. In de nieuwe wet wordt trouwens nader bepaald dat opeenvolgende dagcontracten, een bron van onzekerheid en betwistingen, enkel zijn toegestaan voor zover een dergelijke nood aan flexibiliteit kan worden aangetoond door de gebruiker.

Slechts een klein percentage van de ondernemingen die een volledig schema invullen, geeft aan gebruik te maken van ter beschikking gesteld personeel. In 2012 ging het om slechts 481 ondernemingen of amper 4,4 % van het totaal. Dit gebruik blijft overigens beperkt tot een klein aantal bedrijfstakken, namelijk handel en vervoer (51 % van de in 2012 ter beschikking gestelde werknemers) en gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (29 %). In deze bedrijfstakken vertegenwoordigt het ter beschikking gesteld personeel respectievelijk 2 en 1,5 % van het in VTE uitgedrukte werkgelegenheidsvolume. De zeer aanzienlijke daling, tussen 2011 en 2012, van het aantal werknemers in dat arbeidsstelsel was bijna

integraal toe te schrijven aan één enkele onderneming die actief is in de opslag en in de vervoerondersteunende diensten, waar het beroep op dit type arbeidskrachten terugliep van 1 967 VTE in 2011 tot 206 in 2012, dat is 93 % van de opgetekende totale daling.

2.2.2 Personeelsverloop

In de loop van het jaar vertraagde het groeitempo van de werkgelegenheid in de ondernemingen die een volledig schema neerleggen; aan het einde van het boekjaar 2012 sloeg het om in een – weliswaar zeer beperkte – inkrimping van het personeelsbestand. Het saldo van de personeelsinstroom en -uitstroom wijst op een zeer lichte daling van het aantal werknemers, ten belope van 91 personen. Deze zo goed als stabiel gebleven werkgelegenheid verhult tegen-gestelde ontwikkelingen voor vast en tijdelijk personeel. De uitstroom van vast personeel werd groter dan de instroom als gevolg van de zeer uitgesproken daling (–18,5 %) van deze laatste, zodat het personeel met een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur met 12 639 eenheden slonk. Voor het tijdelijk personeel (met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur, een vervangingsovereenkomst of een overeenkomst voor een duidelijk omschreven werk) werd daarentegen een netto-instroom ten belope van 12 548 extra indienstnemeningen opgetekend. Deze groei is

TABEL 9

**IN- EN UITSTROOM VAN HET INGESCHREVEN
PERSONEEL⁽¹⁾ IN DE ONDERNEMINGEN DIE
EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN**

(gegevens op 31 december, beperkte populatie)

	2011	2012
Instroom (eenheden)		
Totaal	449 522	420 900
waarvan: Vast personeel	186 476	151 984
Uitstroom (eenheden)		
Totaal	420 258	420 991
waarvan: Vast personeel	175 884	164 623
Netto-instroom (eenheden)		
Totaal	29 264	–91
waarvan: Vast personeel	10 592	–12 639
Rotatiegraad⁽²⁾ (in % van het totaal)		
Totaal	33,5	32,8
waarvan: Vast personeel	14,7	13,4

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die in het algemeen personeelsregister zijn ingeschreven.

(2) Verhouding tussen het aantal uitredingen van werknemers tijdens het boekjaar en de personeelssterkte aan het begin van het boekjaar.

TABEL 10

PERSONEELSUITSTROOM⁽¹⁾ IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN: OPSPLITSING NAAR REDEN
(beperkte populatie)

	Veranderingen tussen 2011 en 2012		Niveaus in 2012	
	%	Eenheden	% van het totaal	Eenheden
Pensioen	7,9	909	3,0	12 434
Werkloosheid met bedrijfstoelage ⁽²⁾	-7,3	-519	1,6	6 621
Ontslag	-3,2	-1 242	8,9	37 519
Beëindiging van een tijdelijke overeenkomst	4,9	11 994	60,9	256 368
Andere redenen ⁽³⁾	-8,8	-10 409	25,7	108 049
Totaal	0,2	733	100,0	420 991

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die in het algemeen personeelsregister zijn ingeschreven.

(2) Het bruggpensioenstelsel werd vanaf 1 januari 2012 het stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage. Die nieuwe benaming werd opgenomen in de nieuwe formulieren van de sociale balans die van toepassing zijn op de vanaf 7 september 2012 goedgekeurde rekeningen, dus in de praktijk de rekeningen die vanaf maart 2012 werden afgesloten.

(3) Spontane uittredingen, overleden werknemers.

niettemin geringer dan de stijging die in 2011 in dezelfde ondernemingen werd opgetekend.

Hoewel de in- en uitstroom van tijdelijk personeel meer dan 60 % van het totale personeelsverloop uitmaakt, blijft het relatieve aandeel van deze arbeidsovereenkomsten beperkt tot 5,5 % van het personeel van de ondernemingen die een volledig schema neerleggen. Bij het tijdelijk personeel is er immers een aanzienlijk verloop. Sommige arbeidsplaatsen bedoeld voor een welbepaald werk verdwijnen zodra de te vervullen taak is uitgevoerd, terwijl andere betrekkingen worden verlengd naarmate de budgetten worden vernieuwd, zodat ze door opeenvolgend tijdelijk personeel worden uitgeoefend.

Vaste werknemers blijven echter ook niet gespaard voor dergelijke personeelsbewegingen; ze dienen hun onderneming te verlaten als gevolg van ontslag of het einde van hun loopbaan, of om persoonlijke redenen. De rotatiegraad van de vaste werknemers bedroeg in 2012 13,4 %, een daling met 1,3 procentpunt ten opzichte van een jaar eerder. Een dergelijke daling komt vrij vaak voor bij een lage bedrijvigheid. Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur zijn immers minder snel geneigd van werkgever te veranderen wanneer de vooruitzichten inzake indienstneming neerwaarts gericht zijn en de aangeboden arbeidsvoorwaarden niet meer voldoende compensatie bieden voor het aan een dergelijke verandering verbonden risico. Dit werd in 2012 inderdaad vastgesteld.

Hoewel het totaal aantal werknemers die weggingen uit de ondernemingen die een volledig schema neerleggen,

tussen 2011 en 2012 nauwelijks veranderde – het nam met 0,2 % toe, wat overeenstemt met 733 geregistreerde extra uittredingen –, liepen de ontwikkelingen uiteen naargelang van de aangehaalde redenen. De spontane uittredingen, die het grootste deel van de post 'andere reden' uitmaken, waren aldus minder talrijk dan in 2011: ze daalden met 8,8 %, wat neerkomt op 10 409 personen. In 2012 vertegenwoordigden deze personeelsuittredingen 25,7 % van de uitstroom, tegen 28,2 % in het voorgaande jaar. Ondanks de sombere conjuncturele context verminderde ook het aantal ontslagen, namelijk met 3,2 %, net als het aantal personen dat recht heeft op het stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage (het vroegere bruggpensioen) dat met 7,3 % terugliep. De uittredingen wegens het verstrijken van een tijdelijke arbeidsovereenkomst stegen daarentegen met 4,9 %, wat neerkomt op bijna 12 000 personen. Het aandeel van deze reden voor uittreding in het totaal vergrootte derhalve tot 60,9 %, dat is 2,8 procentpunt meer dan in 2011. Uitgaande van een veel lager peil namen ook de pensioneringen toe, namelijk met 7,9 %. In 2012 waren ze goed voor 3 % van het totale uittredingsvolume.

3. Opleiding

Op vraag van de regering is in 2013 bijzondere aandacht besteed aan de opleidingsinspanningen van de ondernemingen. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt een stand van zaken opgemaakt van de werkzaamheden van de expertengroep 'concurrentievermogen en werkgelegenheid', die zijn analyse deels aan deze problematiek

heeft gewijd. De tweede paragraaf bevat een toelichting bij het tussen de boekjaren 2011 en 2012 opgetekende verloop van de opleidingsindicatoren binnen de ondernemingen van de beperkte populatie.

3.1 Doelstellingen van de private sector inzake opleiding

In België zijn voor de opleidingsinspanningen van de ondernemingen uit de private sector reeds vele jaren kwantitatieve doelstellingen vastgelegd. Wat participatie betreft, geldt dat één op de twee werknemers opleiding moet kunnen volgen. De opleidingsuitgaven moeten dan weer 1,9 % van de loonsom bedragen, en de ondernemingen die onvoldoende inspanningen leveren, kunnen een extra bijdrage opgelegd krijgen die dient ter financiering van het stelsel van betaald educatief verlof. Dit sanctiemechanisme wordt op gang gebracht zodra de bedrijven uit de private sector de doelstelling inzake financiële inspanning niet gezamenlijk bereiken.

De expertengroep 'concurrentievermogen en werkgelegenheid' (EGCW), die begin januari 2013 op initiatief van de regering werd opgericht om, binnen de zes maanden, een analyse te maken van en advies uit te brengen over verschillende thema's⁽¹⁾, bestudeerde meer bepaald het probleem van het meten van de financiële opleidingsinspanningen van de ondernemingen; het wettelijk kader kan immers op verschillende manieren worden geïnterpreteerd waardoor dus niet kan worden uitgemaakt of de doelstelling van 1,9 % al dan niet is gehaald. De experts hebben getracht het toepassingsgebied van deze financiële doelstelling nauwkeurig te bepalen en de beschikbare meetresultaten van de opleidingsuitgaven te vergelijken, namelijk die welke worden berekend op basis van de Europese enquête naar de voortgezette beroepsopleiding (CVTS) en die welke gebaseerd zijn op de sociale balansen. De vergelijking betrof zowel het niveau van de berekende indicatoren als de gehanteerde methodologie.

Deze experts hebben aangetoond dat het wettelijk kader, dat een opleidingsverplichting oplegt aan de ondernemingen waarop de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités van toepassing is, in zijn huidige stand onaangepast is. Enerzijds kan dit toepassingsgebied niet met zekerheid worden bepaald, aangezien geen exhaustieve lijst kan worden opgesteld van de bedrijven die niet onder deze verplichting vallen. Anderzijds verschilt het van de toepassingsgebieden van de statistische instrumenten die dienden om de doelstelling uit te werken (namelijk de CVTS-enquête) of om de jaarlijks geboekte vooruitgang te meten (namelijk de sociale balansen).

Op basis van de geglobaliseerde gegevens van de door de Balanscentrale gepubliceerde sociale balansen betreffende het boekjaar 2011 – die hebben betrekking op alle voor dit boekjaar neergelegde sociale balansen, ongeacht de lengte en afsluitingsdatum van het boekjaar en ongeacht de omvang en bedrijvigheid van de onderneming –, maken de opleidingsuitgaven, voor alle soorten opleiding samen, 1,52 % van de personeelskosten uit. Voor de formele opleiding alleen beliep dit percentage 1,05 %. Volgens de laatst beschikbare CVTS-enquête⁽²⁾, waren de kosten verbonden aan externe en interne cursussen (een begrip dat overeenstemt met dat van de formele opleiding) in 2010 goed voor 2,4 % van de loonsom. Beide statistische bronnen leveren dus sterk verschillende resultaten op, ook al zijn ze gebaseerd op identieke concepten. De expertengroep heeft de oorzaken van die verschillen bestudeerd.

Een eerste afwijkingsfactor heeft te maken met de bestudeerde populaties. De CVTS-enquête wordt gehouden in de ondernemingen met meer dan 10 werknemers die actief zijn in de bedrijfstakken B tot N en R tot S van de nomenclatuur NACE-BEL, terwijl de op basis van de sociale balansen opgestelde globalisaties zogoed als volledig zijn⁽³⁾. De experts hebben bovendien aangetoond dat bepaalde grootheden in de sociale balansen duidelijk ondergewaardeerd waren, meer bepaald de directe kosten (doordat tal van ondernemingen de aan de bezoldigingen van het 'personeel in opleiding' verbonden component volledig of gedeeltelijk weglaten) en de bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen (die voor tal van bedrijven ontbreken hoewel deze bijdragen verplicht zijn). Ze opperden tevens dat bij de ondernemingen mogelijkerwijs verwarring heerst over 'formele' en 'informele' opleiding aangezien beide bronnen de opleidingsactiviteiten verschillend formuleren, ook al zijn de definities in de methodologische toelichting bij de sociale balans overgenomen van die welke op Europees niveau voor de CVTS worden aangewend.

3.2 Resultaten uit de sociale balansen

De resultaten in deze paragraaf verschillen van die welke worden vermeld in het rapport van de EGCW aan de regering. De analysepopulatie die als basis dient voor dit artikel is immers minder omvangrijk omdat ze de sociale

(1) Zie EGCW, 2013. Buiten de analyse van de opleidingsdoelstelling moest de groep ook uitspraak doen over de invloed van de loonkostenverlagende subsidies in België en in de buurlanden en over de tussen België en de buurlanden opgetekende verschillen in loonkosten en productiviteit naar bedrijfstak.

(2) De CVTS-enquête wordt op vijfjaarlijkse basis gehouden. Er zijn resultaten beschikbaar voor de jaren 1993, 1999, 2005 en 2010.

(3) Van de bedrijven zijn enkel de vzw's, stichtingen en overige privaatrechtelijke personen die minder dan 20 VTE tewerkstellen, vrijgesteld van de verplichting om een sociale balans in te vullen.

balansen omvat van de bedrijven die voldoen aan een reeks criteria (meer bepaald een boekjaar van 12 maanden afgesloten op 31 december en de neerlegging van een sociale balans voor de boekjaren 2011 en 2012). Ofschoon de niveaus van de op basis van deze populatie berekende indicatoren niet kunnen worden vergeleken met die welke worden verkregen op basis van de globalisaties van de Balanscentrale – vanwege het overwicht van grote ondernemingen in de beperkte populatie die, enerzijds, gemiddeld meer investeren in de opleiding van hun personeel en, anderzijds, hun opleidingsinitiatieven verhoudingsgewijs vaker rapporteren –, vormen de ontwikkelingen die in de beperkte populatie worden opgetekend niettemin goede benaderingen van die welke voor het geheel van de ondernemingen worden verwacht. Er zij tevens opgemerkt dat de cijfers in de sociale balansen op geen enkele wijze worden gecorrigeerd om rekening te houden met ontbrekende of duidelijk ondergewaardeerde gegevens.

3.2.1 Ondernemingen die opleiding verstrekken⁽¹⁾

Het aantal bedrijven dat een van de drie gedeelten betreffende de opleiding binnen ondernemingen⁽²⁾ heeft ingevuld, en dat sinds de invoering van de nieuwe opleidingsrubrieken in 2008 constant is toegenomen, is in de beperkte populatie nog aanzienlijk gestegen van 11 067 eenheden in 2011 tot 12 485 in 2012. Van deze bedrijven waren er 8 975 die opleiding verstrekten voor de twee opeenvolgende boekjaren, terwijl de andere enkel voor 2011 of voor 2012 werknemers in opleiding vermeldde. Hierdoor veranderen de grootheden met betrekking tot opleiding ten gevolge van zowel wijzigingen in het opleidingsbeleid van de bedrijven als wijzigingen in de populatie van de opleiding verstreckende ondernemingen.

In 2012 bedroeg het aandeel van de opleiding verstreckende ondernemingen 25,8% van het totale aantal bedrijven, een stijging met 2,9 procentpunt. De toename was bijzonder krachtig voor de ondernemingen die formele opleidingen aangeven: 19% van de bedrijven van de beperkte populatie bevonden zich in 2012 in deze situatie, tegen 16,7% in 2011. Het aantal bedrijven dat informele opleidingen rapporteerde, bedroeg 11,3% van het totale aantal bedrijven. Voor de initiële opleiding beliep dit percentage 5,7%. Er zij op gewezen dat meer dan een derde van de opleiding verstreckende ondernemingen verschillende types opleiding combineert.

Terwijl 98% van de grote ondernemingen opleidingen verstrekt, loopt dit percentage terug tot 83% voor de middelgrote ondernemingen en tot slechts 20% voor de kleine ondernemingen. Niettemin is het aandeel van

de opleiding verstreckende ondernemingen bij de kmo's tussen 2011 en 2012 aanzienlijk gestegen. Zo telt deze bedrijvengroep meer dan 1 400 additionele ondernemingen die opleiding verstrekken (voornamelijk bedrijven met minder dan 50 VTE), tegen slechts 11 bij de grote ondernemingen.

3.2.2 Opleidingsindicatoren in het geheel van de ondernemingen

In 2012 nam 43,5% van de werknemers in de ondernemingen van de beperkte populatie deel aan een of meer formele opleidingen. Terzelfder tijd genoot 26,3% van de loontrekkenden een informele opleiding, terwijl 1,3% van het personeelsbestand een initiële opleiding kreeg ter aanvulling van hun schoolopleiding. Deze percentages impliceren een stijging ten opzichte van 2011. De stijging was het grootst voor de informele opleiding, namelijk 2,9 procentpunt. Er zij opgemerkt dat op basis van de beschikbare gegevens uit de sociale balansen geen geaggregeerde participatiegraad kan worden berekend, aangezien een werknemer die, tijdens hetzelfde boekjaar, verschillende opleidingstypes heeft gevolgd, in elk van de ad-hoc tabellen in aanmerking wordt genomen.

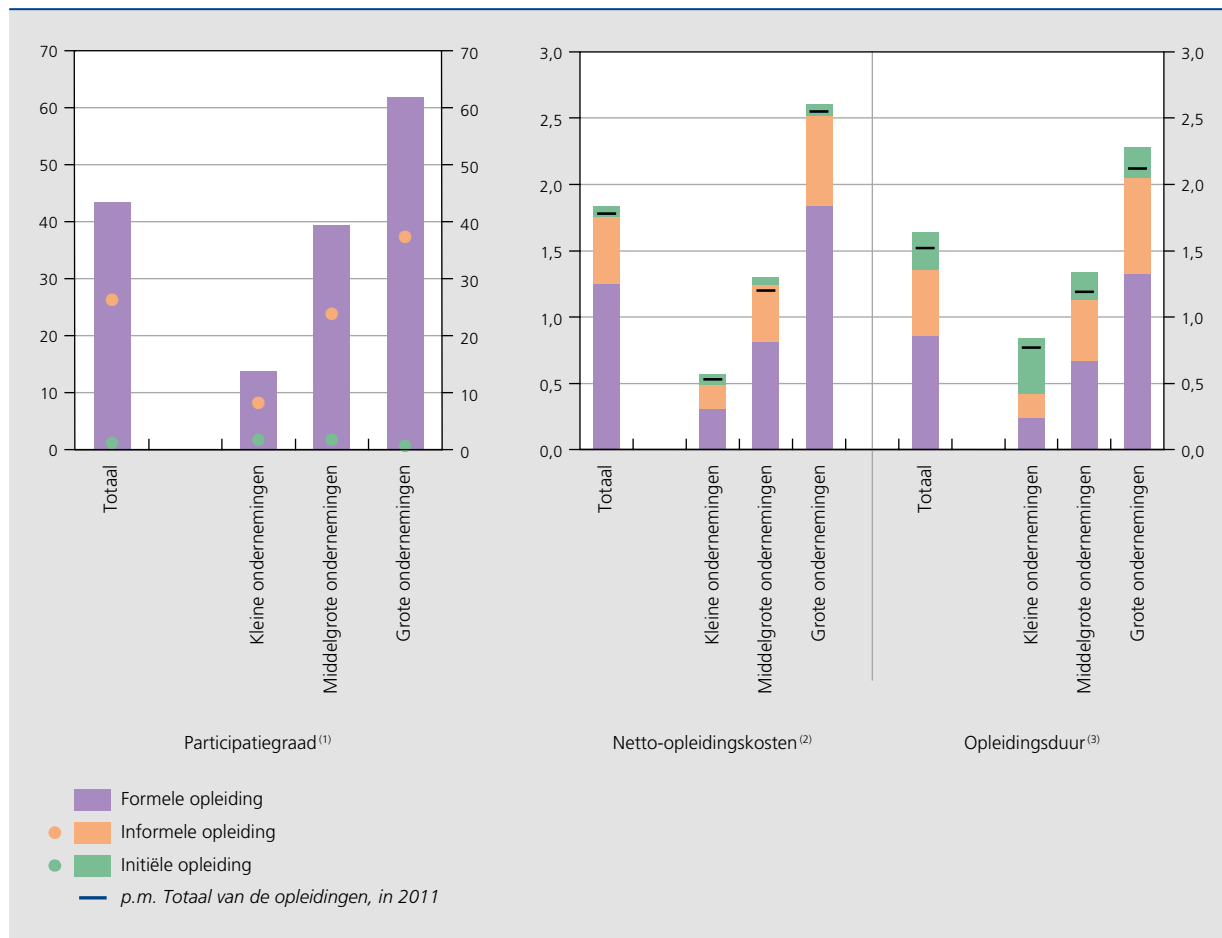
Respectievelijk 61,8 en 37,4% van de werknemers uit de grote ondernemingen nam in 2012 deel aan formele en informele opleidingen; in de middelgrote ondernemingen bedroegen deze percentages respectievelijk 39,4 en 23,8%. Daarentegen volgde amper 13,8% van de loontrekkenden in kleine ondernemingen een formele en 8,2% een informele opleiding. De initiële opleiding komt echter meer voor bij kmo's dan bij grote ondernemingen: 70% van de werknemers die deelnemen aan dit opleidingstype, dat een combinatie vormt van een opleiding op school en op de werkplek, oefenen hun stage uit in een onderneming met minder dan 250 VTE; zij vertegenwoordigen er ongeveer 1,8% van het totale aantal werknemers. De participatiegraad aan initiële opleidingen in de grote ondernemingen bedraagt slechts 0,8%.

In 2012 bedroegen de in de sociale balansen van de ondernemingen van de beperkte populatie gerapporteerde uitgaven in verband met opleiding in totaal 1,84% van de personeelskosten. De stijging, met 0,06 procentpunt, tegenover het voorgaande boekjaar heeft vooral te maken

(1) Een onderneming is een opleiding verstreckende onderneming zodra het aantal personen dat een formele, informele of initiële opleidingsactiviteit volgt positief is. De ondernemingen die positieve opleidingskosten rapporteren (wegens de betaling van bijdragen verbonden aan de opleiding of van stortingen aan collectieve fondsen) zonder dat werknemers werden opgeleid, worden dus niet tot de opleiding verstreckende ondernemingen gerekend.

(2) Formele opleiding betreft cursussen en stages die door lesgevers worden uitgewerkt op een andere plaats dan de werkplek. Informele opleiding omvat de andere opleidingsactiviteiten die worden bepaald in verband met de individuele behoeften van de cursist, met inbegrip van opleidingen op de werkplek. Initiële opleiding wordt verstrekt aan personen die tewerkgesteld zijn in het kader van alternierend leren en werken om een diploma te behalen.

GRAFIEK 7 OPLEIDINGSINDICATOREN IN HET GEHEEL VAN DE ONDERNEMINGEN IN 2012: OPSPLITSING NAAR OMVANG
(beperkte populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) In % van de gemiddelde werkgelegenheid.

(2) In % van de personeelskosten. De opleidingskosten zijn nettokosten, die worden berekend door de ontvangen subsidies en andere financiële tegemoetkomingen af te trekken van de brutokosten. De nettokosten voor formele opleiding omvatten daarenboven de betaalde bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen.

(3) In % van de gewerkte uren.

met informele opleiding; de middelen die er werden voor uitgetrokken, namen tussen 2011 en 2012 immers met 12,5 % toe, terwijl de personeelskosten met slechts 2,3 % stegen; in het totaal vertegenwoordigden de uitgaven voor informele opleiding in 2012 0,51 % van de loonsom, tegen 0,47 % het jaar voordien. Het budget voor formele opleiding, dat met 4,3 % steeg, bedroeg in 2012 1,25 % van de loonsom; dat met betrekking tot initiële opleiding, dat met 8,8 % toenam ten opzichte van het voorgaande jaar, beliep 0,08 %.

De in de sociale balans vermelde opleidingsuitgaven zijn nettokosten: voor elk opleidingstype worden de ontvangen subsidies en andere financiële tegemoetkomingen afgetrokken van de bruto-opleidingskosten, die de directe kosten in verband met de opleiding en de bezoldiging van de 'werknemers in opleiding' omvatten. Wat formele

opleiding betreft, omvatten de nettokosten ook de sociale bijdragen en de stortingen aan collectieve fondsen die krachtens wettelijke of paritaire verplichtingen worden verricht. In 2012 beliepen deze uitgaven gemiddeld 0,07 % van de meegedeelde personeelskosten. Ze moesten worden vermeld, ook al heeft geen enkele werknemer van de onderneming een opleiding genoten. Tal van ondernemingen vermelden echter geen enkel bedrag in de desbetreffende rubriek⁽¹⁾. Overigens worden er grote verschillen opgetekend in het bijdragepercentage tussen de ondernemingen die de rubriek wél invullen: van de ongeveer 7 700 ondernemingen die hun statistische verplichtingen ter zake nakwamen, beliep het gemiddelde

(1) Het ontbreken van stortingen is gerechtvaardigd in het geval van overheidsbedrijven, waaronder de NMBS, Bpost en Belgacom, waarvan de werknemers niet gebonden zijn aan een paritaire overeenkomst en bijgevolg niet onder deze verplichting vallen.

bijdragepercentage 0,17 % van de loonsom; voor een vierde van de ondernemingen lag dit bijdragepercentage onder de 0,03 % en voor een ander vierde was het hoger dan 0,23 %. Het grote aantal ondernemingen waarvoor de informatie ontbreekt, rechtvaardigt voor de toekomst meer systematische controles, dit teneinde te vermijden dat de door de bedrijven meegedeelde brutogegevens moeten worden gecorrigeerd. De subsidies voor formele opleiding maakten in 2012 0,08 % van de personeelskosten uit; dankzij die subsidies kon gemiddeld 6,1 % van de overeenstemmende brutokosten worden gedekt.

De werktijd die de ondernemingen van de beperkte populatie vrijmaakten om hun personeel opleiding te laten volgen, nam van 2011 tot 2012 toe van 1,52 % tot 1,64 % van de gewerkte uren. Deze stijging met 0,12 procentpunt is in gelijke mate verdeeld over de drie opleidingstypes. In 2012 vertegenwoordigden de aan formele opleiding bestede arbeidsuren 0,86 % van het totale arbeidsvolume, terwijl informele en initiële opleiding respectievelijk 0,50 en 0,28 % van de gewerkte uren in beslag namen.

TABEL 11 KOSTEN EN DUUR VAN DE OPLEIDINGEN IN DE OPLEIDING VERSTREKKENDE ONDERNEMINGEN (beperkte populatie)

	Formele	Informele	Initiële
Nettokosten per deelnemer⁽¹⁾ (in €, tenzij anders vermeld)			
2011	1 417	998	3 261
2012	1 388	988	3 218
Verandering (in %)	-2,0	-1,0	-1,3
Nettokosten per uur opleiding⁽¹⁾ (in €, tenzij anders vermeld)			
2011	56,5	37,4	11,7
2012	55,6	38,6	10,8
Verandering (in %)	-1,5	3,4	-7,8
Opleidingsduur per deelnemer (in uren, tenzij anders vermeld)			
2011	26,4	26,7	277,7
2012	26,4	25,6	297,2
Verandering (in %)	0,3	-4,3	7,0

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Dit zijn de nettokosten die worden verkregen door van de brutokosten de ontvangen subsidies en andere financiële tegemoetkomingen af te trekken. De nettokosten voor formele opleiding omvatten daarenboven de betaalde bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen.

De verschillen die worden opgetekend in het niveau van de indicatoren van zowel de kosten als de duur, berekend voor de naar omvang verdeelde ondernemingsgroepen, bevestigen dat de kmo's verhoudingsgewijs minder geld en tijd aan opleiding besteden dan de grote ondernemingen. Zo blijken de ondernemingen met meer dan 250 VTE voor de opleiding van hun werknemers een bedrag uit te geven dat gelijk is aan 2,61 % van de personeelskosten; dat is twee keer meer dan de middelgrote ondernemingen en ruim vier keer meer dan de kleine ondernemingen. De verschillen zijn iets minder uitgesproken, maar niettemin aanzienlijk, wat de opleidingsuren betreft: de grote bedrijven besteden in totaal 2,28 % van de werktijd aan opleiding, of 2,7 keer meer dan de kleine bedrijven, waar dit percentage 0,83 % bedraagt.

Er zij beklemtoond dat de verdeling van zowel het budget als de opleidingstijd tussen de verschillende opleidingstypes sterk verschilt naargelang van de bedrijfsomvang. In de grote ondernemingen wordt 71 % van de uitgaven en 58 % van de opleidingstijd besteed aan formele opleiding, terwijl initiële opleiding, met percentages van respectievelijk 3 en 10 %, kennelijk stiefmoederlijk wordt behandeld. In de kleine bedrijven, daarentegen, gaat 13 % van de financiële middelen en 50 % van de opleidingstijd naar dit opleidingstype, de opleidingsvorm bij uitstek voor bepaalde beroepen, meer in het bijzonder in de bouwnijverheid, de handel of de horeca.

3.2.3 Andere opleidingsindicatoren in de opleiding verstreckende ondernemingen

In 2012 kregen de deelnemers aan formele opleidingen gemiddeld 26,4 uur opleiding, dat is evenveel als in 2011 en amper meer dan het aantal uren dat voor informele opleiding werd opgetekend (25,6 uur). De kosten verbonden aan formele opleiding liggen niettemin aanzienlijk hoger dan verbonden aan informele opleiding; behalve het loon van de opleiders en van de werknemers die de opleiding volgen, omvatten ze de kosten van de lokalen en het ter beschikking gestelde materiaal en eventueel ook de reis- en verblijfkosten van de deelnemers aan de opleiding. In 2012 kostte een uur formele opleiding gemiddeld € 55,6, tegen € 38,6 voor een uur informele opleiding. De gemiddelde uitgaven per opgeleide werknemer beliepen € 1 388 voor formele opleiding en € 988 voor informele opleiding.

De bedragen die worden opgetekend voor initiële opleiding verschillen sterk van die voor voortgezette opleiding. In de loop van het boekjaar 2012 genoten stagiairs en werknemers met een leercontract gemiddeld bijna 300 uur opleiding, dat is elf keer meer dan voor personen die een ander opleidingstype volgden. De kosten per

uur opleiding liggen daarentegen veel lager: ze belopen minder dan € 11 per uur. Het budget op jaarbasis per opgeleide werknemer bedroeg in 2012 in totaal € 3 218.

Conclusies

Dankzij de invoering van een nieuw formulier van de sociale balans die momenteel van toepassing is op de ondernemingen die een volledig schema neerleggen voor de vanaf 7 september 2012 door de algemene vergadering van aandeelhouders goedgekeurde rekeningen, kunnen een aantal verschillen worden aangetoond tussen de situatie van vrouwelijke en die van mannelijke werknemers in 2012. Deze analyse werd uitgevoerd op basis van een voorlopige populatie van 8 862 bedrijven die samen 1 095 616 werknemers in dienst hadden, waarvan 42,9% vrouwen. Voor deze ondernemingen lag het niveau van de gemiddeld door de werkgevers gedragen personeelskosten voor de indienstneming van een vrouw blijkbaar 30% lager dan voor een man. Het loonverschil berekend op basis van de personeelskosten per gewerkt uur – een indicator waardoor rekening kan worden gehouden met de verschillen in arbeidsduur – is kleiner, namelijk 13%. Er bestaat evenwel nog een verschil tussen de voltijdwerkers (voor wie het verschil 9% bedraagt) en de deeltijdwerkers (14%). Meer dan de helft van de vrouwen uit deze voorlopige populatie werkte echter deeltijds, tegen minder dan 12% van de mannen.

De verdeling van de voltijdwerkers naargelang van de bij de onderneming opgetekende gemiddelde loonkosten per gewerkt uur toont aan dat de vrouwen verhoudingsgewijs talrijker zijn in de strata waar deze kosten lager zijn: 63% van de werkneemsters zijn tewerkgesteld in bedrijven waar de gemiddelde uurloonkosten voor vrouwen minder dan € 40 belopen; bij de mannen bedraagt dit aandeel slechts 47%. Bovendien werkt meer dan de helft van de vrouwen in ondernemingen waar de gemiddelde loonkosten van de mannen hoger liggen dan die van de vrouwen. Omgekeerd werkt slechts 17% van de mannelijke werknemers in ondernemingen waar het gemiddelde uurloon van de vrouwen hoger is dan dat van de mannen. Meer dan 30% van de vrouwen (tegen bijna 38% van de mannen) werkt in bedrijven waar deze lonen dicht bij elkaar liggen.

Nochtans hebben vrouwen een gemiddeld hoger scholingsniveau dan mannen. In de voorlopige populatie had 37,8% van de vrouwen in 2012 een diploma hoger onderwijs – een percentage dat zelfs de 50% benadert bij de vrouwelijke voltijdwerkers –, terwijl dit aandeel slechts 30,6% bedroeg bij de mannen. Het verschil is vooral groot bij de niet-universitaire diploma's. Wat de

voortgezette opleiding betreft, hebben vrouwen in vergelijking met mannen op het eerste gezicht een vrijwel gelijke toegang tot de formele opleiding, en een vlottere toegang tot informele opleiding. Bij uitsluiting van de bedrijfstak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, waar de vrouwen in de meerderheid zijn en waar de participatiegraad aan opleidingen boven het gemiddelde ligt, zijn deze resultaten voor de vrouwen evenwel minder gunstig. Bovendien genieten vrouwen, gemiddeld beschouwd, kortere en minder dure opleidingen dan hun mannelijke collega's.

Om, op basis van de sociale balansen die beschikbaar waren op het ogenblik dat dit artikel werd opgesteld, het verloop van de werkgelegenheid te onderzoeken, werd uitgegaan van een beperkte en constante populatie van 48 385 ondernemingen die in 2012 samen 1 606 021 personen in dienst hadden. In deze bedrijven nam het personeelsbestand gemiddeld over het jaar met 0,9% toe ten opzichte van het voorgaande jaar. Tegen de achtergrond van de verzwakkende bedrijvigheid liet het groeitempo van de werkgelegenheid in de loop van het jaar evenwel een vertraging optekenen, zodat het aantal werknemers tussen eind 2011 en eind 2012 slechts weinig veranderde. In de drie gewesten van het land werd een stabilisatie van de werkgelegenheid opgetekend.

De ontwikkelingen liepen daarentegen uiteen naargelang van de omvang van de bedrijven en de bedrijfstakken waartoe ze behoren: de werkgelegenheid daalde in de grote ondernemingen en bleef groeien in de kmo's. Banenverlies werd opgetekend in de industrie en in de branche handel en vervoer, terwijl het aantal werknemers toenam in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en in de zakelijke diensten.

De stabilisatie van het werkgelegenheidsspeil verhuult overigens een evolutie in het profiel van de werknemers. De daling van het aantal voltijds werkende mannen werd immers gecompenseerd door een toename van het aantal deeltijds werkende vrouwen. Eind 2012 maakten de vrouwen bijgevolg 44,1% van de loontrekkenden uit. Ook het aandeel van deeltijdarbeid steeg, tot 31,3%. Het aantal werknemers met een vaste arbeidsovereenkomst nam toe – aan het einde van het beschouwde boekjaar maakten ze 93,9% van het personeel uit –, ten nadele van het tijdelijk personeel. De indeling van de werknemers naar beroepscategorie toont aan dat de arbeiders zwaar hebben geleden onder de achteruitgang van de bedrijvigheid; het aantal bedienden en, in mindere mate, het aantal leidinggevendenden bleef echter toenemen.

In de ondernemingen die een volledig schema neerleggen, bleef het aantal ingeschreven werknemers als

jaargemiddelde stijgen, maar er werd aanzienlijk minder beroep gedaan op uitzendkrachten en op ter beschikking gesteld personeel. Het aantal uitzendkrachten daalde in de industrie met meer dan 10 % en in de branche handel en vervoer met bijna 5 %; het betreft hier twee bedrijfstakken waar de in de sociale balansen geregistreerde uitzendkrachten voor 80 % zijn geconcentreerd. Het relatieve aandeel van laatstgenoemden beliep er in 2012 respectievelijk 5,3 en 4,6 % van de in VTE uitgedrukte totale werkgelegenheid, tegen 3,3 % voor het geheel van de ondernemingen.

In de bedrijven die een volledig schema neerlegden, lag het aantal uittredingen van personeel in de loop van het beschouwde boekjaar ietwat hoger dan de intredingen, dit vanwege de forse daling van het aantal intredingen. Hoewel het aantal uittredingen nauwelijks veranderde, waren er in 2012 minder spontane uittredingen als

gevolg van het sombere conjunctuurklimaat; het aantal stopzettingen van tijdelijke arbeidsovereenkomsten nam daarentegen aanzienlijk toe. Deze twee redenen verklaren respectievelijk 60,9 en 25,7 % van de opgetekende uittredingen.

In 2012 volgde 43,5 % van de werknemers een formele opleiding en 26,3 % een informele opleiding, ratio's die hoger lagen dan in 2011. De participatiegraad aan initiële opleiding, namelijk 1,3 %, veranderde echter weinig. De uitgaven voor opleiding bedroegen in totaal 1,84 % van de personeelskosten. De stijging, met 0,06 procentpunt tegenover het voorgaande jaar, was vooral toe te schrijven aan informele opleiding, waarvan het budget met 12,5 % steeg. De aan opleiding bestede werktijd nam tussen 2011 en 2012 toe van 1,52 tot 1,64 % van de gewerkte uren. De stijging, met 0,12 procentpunt, is eveneens verdeeld over de drie opleidingstypes.

Bibliografie

CBN (1997), Vragen en antwoorden over de sociale balans, *Bulletin van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen*, nummer 39, april.

Delhez Ph. en P. Heuse (2006), "De sociale balans 2005", NBB, *Economisch Tijdschrift*, december, 59-92.

EGCW (2013), *Arbeidskosten, loonsubsidies, arbeidsproductiviteit en opleidingsinspanningen van ondernemingen*, Verslag aan de Regering, juli.

Federgon (2013), *Newsletter*, September (<http://archive.constantcontact.com/fs164/1101103487944/archive/1114990144090.html>)

HRW (2013), *Verslag 2013: Laaggeschoolden op de arbeidsmarkt*.

Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (2013), *De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België, Rapport 2013*.

Bijlage 1 – Methodologische bijlage

1. Samenstelling van de ondernemingspopulaties

1.1 Methodologische principes

De methodologische principes voor de samenstelling van de ondernemingspopulaties die worden gebruikt voor de analyse van de sociale balansen staan uitvoerig beschreven in bijlage 1 van het artikel 'De sociale balans 2005' dat is verschenen in het Economisch Tijdschrift van december 2006 en dat terug te vinden is op de website van de Nationale Bank van België (www.nbb.be).

Wegens het streven naar betrouwbare en coherente gegevens wordt enkel rekening gehouden met de sociale balansen van de ondernemingen die aan een reeks criteria hebben voldaan. In het bijzonder moet het boekjaar twaalf maanden tellen en op 31 december worden afgesloten; de ondernemingen moeten behoren tot de private sector⁽¹⁾, ten minste één werknemer in VTE in dienst hebben, een duidelijk gedefinieerde economische activiteit uitoefenen en een nauwkeurig omschreven lokalisatie hebben⁽²⁾; de gegevens die in de sociale balans worden meegedeeld, mogen niet verschillen van die uit de jaarrekening⁽³⁾; de ondernemingen met abnormale waarden voor de personeelskosten per gewerkt uur of voor de gemiddelde arbeidsduur worden weggelaten; de anomalieën inzake opleiding⁽⁴⁾ en het beroep op uitzendkrachten worden weggewerkt.

Als gevolg van de toepassing van deze methodologische principes is, voor elk boekjaar, het aantal – in het bestek van dit artikel – voor de analyse in aanmerking genomen sociale balansen aanzienlijk kleiner dan het totale aantal sociale balansen die bij de Balanscentrale worden neergelegd. Na afloop van het selectieproces bestond de totale populatie voor het boekjaar 2011 uit 86 298 ondernemingen die gemiddeld 2 025 068 loontrekkenden in dienst hadden.

Bovendien berust de analyse van de voor 2012 ingediende sociale balansen op een beperkte⁽⁵⁾ en constante⁽⁶⁾ populatie, wat de dekking van de geanalyseerde populatie ten opzichte van de bij de Balanscentrale neergelegde balansen nog verder vermindert. De in dit artikel voorgestelde resultaten weerspiegelen bijgevolg de ontwikkelingen die zich tussen de boekjaren 2011 en 2012 binnen een stabiele populatie hebben voorgedaan, en kunnen afwijken van het verloop dat, na de definitieve afsluiting, zal worden opgetekend voor alle ondernemingen die een sociale balans hebben neergelegd⁽⁷⁾.

1.2 Kenmerken van de beperkte populatie

De constante beperkte populatie telt 48 385 bedrijven die samen gemiddeld 1 592 143 werknemers in dienst hadden in 2011, wat overeenstemt met 79 % van de werkgelegenheid in de totale populatie, hoewel het aantal in de beperkte populatie in aanmerking genomen ondernemingen slechts 56 % vertegenwoordigt van de totale populatie. De werknemers uit de ondernemingen van de beperkte populatie vertegenwoordigen overigens 60 % van de overeenstemmende gesalarieerde werkgelegenheid in de private sector zoals die in de nationale rekeningen tot uiting komt.

(1) De werkgelegenheid in de private sector wordt gedefinieerd als de werkgelegenheid in de totale economie (S1), verminderd met die in de overheidssector (S13) en de huishoudens (S14). Uit dat concept worden ook de ondernemingen weggelaten uit de bedrijfstakken NACE-BEL 84 (openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen) en 85 (onderwijs). De bedrijfstak NACE-BEL 78 (terbeschikkingstelling van personeel), die onder meer de uitzendbureaus omvat, wordt eveneens weggelaten.

(2) De ondernemingen waarvan de activiteit of het adres onbekend is, worden niet in de populatie opgenomen.

(3) Dit betekent dat de ondernemingen waarvan een deel van de werknemers in het buitenland werkt of niet is ingeschreven in het personeelsregister (statutair personeel), niet in aanmerking worden genomen.

(4) De Balanscentrale voerde vanaf het boekjaar 2010 versterkte kwaliteitscontroles in op de rubrieken met betrekking tot opleiding. De stroomafwaartse controles die overblijven, dienen sindsdien in de eerste plaats om na te gaan of de ontwikkelingen die worden waargenomen in de ondernemingen van de beperkte populatie niet vertekend worden door fouten of methodologische veranderingen.

(5) De ondernemingen kunnen hun sociale balans tot zeven maanden na de datum van afsluiting van het boekjaar bij de Balanscentrale neerleggen. Gelet op de extra tijd die nodig is om de gegevens te verifiëren, waren op 16 september 2013, de datum waarop de gegevens werden overgenomen, nog niet alle sociale balansen betreffende het boekjaar 2012 beschikbaar.

(6) De ondernemingen die voor een van beide jaren geen sociale balans hebben neergelegd, worden uit de beperkte populatie weggelaten.

(7) Aangezien de Balanscentrale eerst de jaarrekeningen van de grote ondernemingen behandelt en de kleine ondernemingen in grotere mate hun jaarrekening laatijdig neerleggen, vertonen de resultaten op basis van de beperkte populatie een vertekening in het voordeel van de grote ondernemingen.

De representativiteit volgens het werkgelegenheidscriterium verschilt van de ene bedrijfstak tot de andere. Uitgedrukt in procenten van het personeelsbestand van de ondernemingen van de totale populatie is de representativiteitsgraad lager in de bedrijfstakken met overwegend kleine ondernemingen, waarvan de jaarrekeningen vaak later worden neergelegd en/of behandeld. Dat is onder meer het geval in de landbouw, bosbouw en visserij en in de branche 'verschaffen van accommodatie en maaltijden'.

Sommige ondernemingen of arbeidsplaatsen zijn overigens niet in de geanalyseerde populatie opgenomen. Dit is het geval voor de vzw's met minder dan 20 werknemers, die niet verplicht zijn een sociale balans neer te leggen.

TABEL 1 REPRESENTATIVITEIT VAN DE BEPERKTE POPULATIE IN 2011

	Aantal werknemers			Representativiteit van de beperkte populatie	
	In de nationale rekeningen ⁽¹⁾	In de sociale balansen ⁽²⁾		In % van de gesalarieerde werkgelegenheid in de private sector ⁽¹⁾	In % van de totale populatie
		Totale populatie	Beperkte populatie		
	(1)	(2)	(3)	(4) = (3) / (1)	(5) = (3) / (2)
Op basis van de werkgelegenheid	2 665 140	2 025 068	1 592 143	59,7	78,6
Landbouw, bosbouw en visserij	13 073	6 638	3 605	27,6	54,3
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	555 817	441 794	368 506	66,3	83,4
Winning van delfstoffen	2 913	2 659	2 229	76,5	83,8
Industrie	507 400	397 039	327 783	64,6	82,6
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	20 773	21 091	20 700	99,6	98,1
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	24 731	21 005	17 795	72,0	84,7
Bouwnijverheid	208 996	153 879	107 386	51,4	69,8
Handel, vervoer en horeca	776 055	550 652	421 735	54,3	76,6
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	483 194	314 852	239 929	49,7	76,2
Vervoer en opslag	194 871	171 100	147 357	75,6	86,1
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	97 990	64 700	34 449	35,2	53,2
Informatie en communicatie	89 405	71 538	62 488	69,9	87,3
Financiële activiteiten en verzekeringen	128 596	113 708	100 754	78,3	88,6
Exploitatie van en handel in onroerend goed . . .	17 045	12 273	8 788	51,6	71,6
Zakelijke dienstverlening	309 019	192 562	131 932	42,7	68,5
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	138 356	88 829	63 503	45,9	71,5
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽³⁾	170 663	103 733	68 429	40,1	66,0
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	470 806	435 126	354 421	75,3	81,5
Cultuur, recreatie en overige diensten	96 328	46 900	32 527	33,8	69,4
Kunst, amusement en recreatie	28 915	14 889	9 907	34,3	66,5
Overige diensten	67 413	32 011	22 621	33,6	70,7
Op basis van het aantal ondernemingen	n.	86 298	48 385	n.	56,1

Bronnen: INR, NBB (sociale balansen).

(1) Gesalarieerde werkgelegenheid in de private sector, namelijk de geregistreerde gesalarieerde werkgelegenheid in de totale economie (S1), verminderd met de gesalarieerde werkgelegenheid in de overheidssector (S13) en de huishoudens (S14). Uit dat concept worden ook de werknemers weggelaten uit de bedrijfstakken NACE-BEL 84 (openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen) en 85 (onderwijs).

(2) Gemiddeld aantal tewerkgestelde personen, namelijk de som van de rubrieken 1001 (voltijdwerkers) en 1002 (deeltijdwerkers).

(3) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

De loontrekkenden die door niet-vennootschappen zijn tewerkgesteld, zijn evenmin opgenomen aangezien enkel de vennootschappen verplicht zijn een sociale balans neer te leggen. Het resultaat daarvan is dat de representativiteit, uitgedrukt in procenten van de in de nationale rekeningen geregistreerde werkgelegenheid, bijzonder laag is voor de bedrijfstakken waarin die ondernemingen of die werknemers in verhouding sterk vertegenwoordigd zijn, met name de landbouw, bosbouw en visserij, de takken 'verschaffen van accommodatie en maaltijden' en 'kunst, amusement en recreatie', en de 'overige diensten'.

In de geanalyseerde populatie worden de ondernemingen opgesplitst naar bedrijfstak op basis van de secties en afdelingen van de NACE-BEL die in bijlage 2 zijn opgenomen. De omschrijving van de bedrijfstakken werd vereenvoudigd ten behoeve van de leesbaarheid.

In totaal maken de werknemers van de bedrijfstak 'handel en vervoer' 26 % van het personeel van de beperkte populatie uit en die van de industrie 23 %. De bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke diensten' stelt 22 % van de loontrekkenden tewerk. Het aandeel van de overige bedrijfstakken is geringer, namelijk 8 % voor de zakelijke diensten, 7 % voor de bouwnijverheid, 6 % voor de branche 'financiën en verzekeringen', 4 % voor 'informatie en communicatie' en 2 % voor de 'overige diensten'. Vastgoed en landbouw hebben een heel gering aandeel (minder dan 1 %).

Naar grootte worden de ondernemingen ingedeeld op grond van het gemiddelde aantal werknemers uitgedrukt in voltijdse equivalenten (VTE) in 2011. De kleine ondernemingen, met maximaal 50 VTE, waren goed voor 92 % van de vennootschappen van de beperkte populatie. Zij hadden 27 % van het personeel ervan in dienst, wat duidelijk minder is dan de 34 % die werd opgetekend in de totale populatie. De middelgrote vennootschappen, met meer dan 50 tot

TABEL 2 KENMERKEN VAN DE TOTALE EN DE BEPERKTE POPULATIE VOOR HET BOEKJAAR 2011
(in % van het totaal, tenzij anders vermeld)

	Totale populatie		Beperkte populatie	
	Aantal ondernemingen	Aantal werknemers ⁽¹⁾	Aantal ondernemingen	Aantal werknemers ⁽¹⁾
p.m. Eenheden	86 298	2 025 068	48 385	1 592 143
Opsplitsing naar bedrijfstak				
Landbouw	1,0	0,3	0,8	0,2
Industrie	11,6	21,8	13,0	23,1
Bouwnijverheid	15,7	7,6	14,7	6,7
Handel en vervoer	39,6	27,2	38,0	26,5
Informatie en communicatie	2,8	3,5	3,0	3,9
Financiën en verzekeringen	4,7	5,6	4,9	6,3
Vastgoed	1,9	0,6	1,9	0,6
Zakelijke dienstverlening ⁽²⁾	13,5	9,5	13,6	8,3
Gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	5,2	21,5	6,2	22,3
Overige diensten	4,1	2,3	4,0	2,0
Opsplitsing naar ondernemingsgrootte⁽³⁾				
Kleine ondernemingen (tot 50 VTE)	94,6	34,2	91,9	27,3
Middelgrote ondernemingen (meer dan 50 tot 250 VTE)	4,4	21,3	6,5	22,8
Grote ondernemingen (meer dan 250 VTE)	1,0	44,5	1,5	50,0

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Gemiddeld aantal tewerkgestelde personen, namelijk de som van de rubrieken 1001 (voltijdwerkers) en 1002 (deeltijdwerkers).

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

(3) Bepaald naargelang van de waarde van rubriek 1003 (werknemers in VTE) in 2011.

250 VTE, stelden 23 % van het personeel van de beperkte populatie te werk, wat 1,5 procentpunt meer is dan het percentage in de totale populatie. De grote ondernemingen, met meer dan 250 VTE, hadden de helft van de werknemers van de ondernemingen uit de beperkte populatie in dienst, tegen 45 % in de totale populatie. De ontwikkelingen verkregen op basis van de beperkte populatie worden bijgevolg beïnvloed door de oververtegenwoordiging van de grote ondernemingen.

2. Regionale opsplitsing van de sociale balansen

De geanalyseerde populaties zijn in het bestek van dit artikel regionaal uitgesplitst. Voor de boekjaren 1998 tot 2011 werden de verdeelsleutels gebruikt die door het INR gehanteerd zijn voor de regionalisering van de nationale rekeningen van de werkgelegenheid van het overeenkomstige jaar. Aangezien de verdeelsleutel voor het jaar 2012 nog niet beschikbaar was, werd die van het jaar 2011 gebruikt om de beperkte populatie te regionaliseren, zowel voor het boekjaar 2011 als voor het boekjaar 2012.

De uniregionale ondernemingen zijn die waarvan de hoofdzetel en de bedrijfszetel(s) zich in één enkel gewest bevinden. In 2011 telde de beperkte populatie 47 524 uniregionale ondernemingen, of 98 % van de firma's. Doorgaans zijn die bedrijven van beperkte omvang: zij stelden gemiddeld 24 personen tewerk. De 861 resterende

TABEL 3 STRUCTUUR VAN DE WERKGELEGENHEID NAAR GEWEST ⁽¹⁾
(in % van het totaal, tenzij anders vermeld, beperkte populatie)

	Uniregionale ondernemingen				Multiregionale ondernemingen	Totaal
	Brussel	Vlaanderen	Wallonië	Totaal		
Aantal ondernemingen (eenheden)	4 852	30 905	11 767	47 524	861	48 385
Aantal werknemers (eenheden)	112 692	736 072	270 835	1 119 600	472 543	1 592 143
Gemiddeld aantal werknemers per onderneming (eenheden)	23,2	23,8	23,0	23,6	548,8	32,9
Opsplitsing naar bedrijfstak						
Landbouw	0,0	0,4	0,3	0,3	0,0	0,2
Industrie	7,3	27,3	25,7	24,9	18,5	22,9
Bouwnijverheid	4,4	8,6	10,1	8,5	2,4	6,7
Handel en vervoer	23,0	22,8	20,5	22,3	35,4	26,2
Informatie en communicatie	7,7	2,9	1,7	3,1	5,8	3,9
Financiën en verzekeringen	8,9	1,5	1,6	2,3	15,4	6,3
Vastgoed	1,8	0,6	1,0	0,8	5,6	2,3
Zakelijke diensten ⁽²⁾	15,8	7,3	6,8	8,0	10,6	8,8
Gezondheidszorg en maatschappelijke diensten ..	24,8	26,8	30,1	27,4	2,8	20,0
Overige diensten	6,3	1,8	2,4	2,4	3,5	2,7
Opsplitsing naar ondernemingsgrootte ⁽³⁾						
Kleine ondernemingen	40,9	36,6	40,6	38,0	1,9	27,3
Middelgrote ondernemingen	33,0	28,6	27,9	28,9	8,2	22,8
Grote ondernemingen	26,1	34,8	31,4	33,1	89,9	50,0

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Gemiddeld aantal werknemers, namelijk de som van rubriek 1001 (voltijdwerkers) en rubriek 1002 (deeltijdwerkers).

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

(3) Bepaald naargelang van de waarde van rubriek 1003 (werknemers in VTE) in 2011.

– zogeheten multiregionale – ondernemingen hadden een vestiging in verschillende gewesten. Zij telden gemiddeld 549 werknemers.

Voor de ondernemingen die in verschillende gewesten actief zijn, werd de methode van proportionele verdeling enkel toegepast op het aantal werknemers op 31 december; die methode bestaat erin de gegevens uit de sociale balans te verdelen over de gewesten waarin de onderneming actief is. Deze variabele benadert immers het meest de door de RSZ verzamelde basisgegevens per vestiging (namelijk het aantal werknemers aan het einde van het vierde kwartaal), die het INR gebruikt om de nationale rekeningen van de werkgelegenheid te regionaliseren. Voor de overige rubrieken van de sociale balans is deze verdeelsleutel niet helemaal toereikend. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de werkgelegenheid die is uitgesplitst naar geslacht, diploma of arbeidsovereenkomst. Het gedrag van de bedrijfszetels van eenzelfde onderneming kan inderdaad aanzienlijk verschillen naargelang van hun bedrijvigheid en hun eigen organisatiemethode. In het geval van opleiding of uitzendarbeid kunnen ook de lokalisatie van de vestiging en het beschikbare aanbod van opleiding of uitzendarbeid een rol spelen. Het zou dan ook niet opportuun zijn een uniforme verdeelsleutel op alle rubrieken toe te passen. De multiregionale ondernemingen blijven derhalve een groep die zich voor alle variabelen onderscheidt van de uniregionale ondernemingen, behalve voor het totale aantal werknemers op 31 december.

De uniregionale ondernemingen onderscheiden zich niet alleen door hun beperktere omvang van de multiregionale bedrijven, maar ook door hun respectieve specialisaties. Vergeleken met de uniregionale ondernemingen, stellen multiregionale bedrijven verhoudingsgewijs meer personen tewerk in de bedrijfstakken 'handel en vervoer' en 'financiën en verzekeringen', terwijl de bedrijfstakken industrie en 'gezondheidszorg en maatschappelijke diensten' in verhouding minder werknemers tellen. Binnen de groep van de uniregionale ondernemingen blijken eveneens verschillen in specialisatie te bestaan: de firma's in Brussel zijn meer op diensten gericht, terwijl de in Vlaanderen en Wallonië gevestigde ondernemingen vaker actief zijn in de industrie. Deze heterogeniteit verklaart deels de verschillen die tussen de gewesten worden opgetekend voor de in de bijlagen 11 tot 13 opgenomen indicatoren.

Bijlage 2 – Indeling van de ondernemingen naar bedrijfstak

De indeling van de ondernemingen naar bedrijfstak berust op de activiteitscode uit het bedrijfsregister van de Nationale Bank van België, opgesteld met het oog op de opmaak van de nationale rekeningen. Dit register omvat een reeks administratieve gegevens met betrekking tot de tijdens een bepaald jaar actieve ondernemingen. Het register met betrekking tot het jaar 2011, op basis van de nomenclatuur NACE-BEL 2008, werd als referentie gekozen om te bepalen tot welke sector of bedrijfstak de ondernemingen tijdens de periode van 1998 tot 2012 behoorden. De ondernemingen die niet voorkomen in het register voor 2011, behouden de hun in de vorige registers toegekende activiteitscode of, bij ontstentenis, de hun door de Balanscentrale toegewezen activiteitscode.

De beschrijvingen in het artikel berusten doorgaans op een uitsplitsing in tien bedrijfstakken. De omschrijvingen van de bedrijfstakken werden vereenvoudigd ten behoeve van de leesbaarheid (kolom 'Verkorte omschrijving'). In de bijlagen 3 tot 10 wordt de uitsplitsing in tien bedrijfstakken gedetailleerd teneinde de Secties A tot S van de nomenclatuur NACE-BEL 2008 weer te geven.

CLASSIFICATIE VOOR DE ANALYSE VAN DE SOCIALE BALANSEN EN LIJST VAN SECTIES EN AFDELINGEN VAN DE ACTIVITEITENNOMENCLATUUR NACE-BEL

Omschrijving	Verkorte omschrijving	Sectie	Afdeling
Landbouw, bosbouw en visserij	Landbouw	A	01-03
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	Industrie	B-E	05-39
Winning van delfstoffen		B	05-09
Industrie		C	10-33
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht		D	35
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering		E	36-39
Bouwnijverheid	Bouwnijverheid	F	41-43
Handel, vervoer en horeca	Handel en vervoer	G-I	45-56
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen		G	45-47
Vervoer en opslag		H	49-53
Verschaffen van accommodatie en maaltijden		I	55-56
Informatie en communicatie	Informatie en communicatie	J	58-63
Financiële activiteiten en verzekeringen	Financiën en verzekeringen	K	64-66
Exploitatie van en handel in onroerend goed	Vastgoed	L	68
Zakelijke dienstverlening ⁽¹⁾	Zakelijke diensten	M-N	69-82
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten		M	69-75
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽¹⁾		N	77-82
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	Gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	Q	86-88
Cultuur, recreatie en overige diensten	Overige diensten	R-S	90-96
Kunst, amusement en recreatie		R	90-93
Overige diensten		S	94-96

(1) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 3

VERLOOP VAN HET AANTAL WERKNEMERS⁽¹⁾ IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE TUSSEN 2011 EN 2012

	Voltijdse equivalenten			Aantal personen						
	Gemiddelde werkgelegenheid		Werk-gelegenheid op 31 december			Gemiddelde werkgelegenheid				Werk-gelegenheid op 31 december
				Voltijds		Deeltijds		Totaal		
	Eenheden	%	%	Eenheden	%	Eenheden	%	Eenheden	%	%
Landbouw, bosbouw en visserij . .	81	2,5	2,0	75	3,0	0	0,0	75	2,1	2,0
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	-1 497	-0,4	-1,5	-1 513	-0,5	-60	-0,1	-1 573	-0,4	-1,5
Winning van delfstoffen	16	0,7	-0,5	19	0,9	-1	-0,7	18	0,8	-0,5
Industrie	-1 644	-0,5	-1,7	-1 713	-0,6	-210	-0,5	-1 924	-0,6	-1,7
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	-100	-0,5	-1,4	9	0,0	84	4,5	93	0,4	-1,3
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	232	1,4	1,6	173	1,1	68	3,1	240	1,4	1,6
Bouwnijverheid	1 195	1,1	0,3	1 089	1,1	176	2,2	1 265	1,2	0,4
Handel, vervoer en horeca	1 334	0,4	-0,8	1 162	0,4	488	0,4	1 649	0,4	-0,9
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	2 196	1,0	0,3	1 513	0,9	1 500	1,9	3 013	1,3	-0,2
Vervoer en opslag	-1 331	-1,0	-0,2	-663	-0,6	-1 182	-3,7	-1 846	-1,3	-2,3
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	469	1,9	-1,9	312	1,9	170	0,9	482	1,4	0,1
Informatie en communicatie . . .	543	0,9	0,4	837	1,6	-793	-7,1	44	0,1	-0,4
Financiële activiteiten en verzekeringen	-339	-0,4	-0,5	-231	-0,3	-204	-0,7	-435	-0,4	-0,8
Exploitatie van en handel in onroerend goed	297	3,8	2,7	190	3,0	44	1,8	235	2,7	3,2
Zakelijke dienstverlening	3 892	3,4	1,5	3 111	3,8	893	1,8	4 004	3,0	1,8
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	2 208	3,8	2,5	1 996	4,0	173	1,2	2 169	3,4	2,4
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽²⁾ . .	1 684	3,1	0,6	1 115	3,4	720	2,0	1 834	2,7	1,1
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	7 351	2,7	2,1	2 043	1,4	6 070	2,9	8 113	2,3	2,0
Cultuur, recreatie en overige diensten	383	1,4	0,8	71	0,4	431	3,5	502	1,5	1,4
Kunst, amusement en recreatie	73	0,9	-0,2	-5	-0,1	86	2,6	82	0,8	-0,2
Overige diensten	310	1,6	1,2	76	0,6	345	3,8	421	1,9	2,0
Totaal	13 240	0,9	0,0	6 834	0,6	7 045	1,4	13 878	0,9	0,0

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die in het algemeen personeelsregister zijn ingeschreven.

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 4

GEWERKTE UREN⁽¹⁾

	Uren, per jaar (totale populatie)									Veranderingspercentages tussen 2011 en 2012 (beperkte populatie)		
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011					
	Per voltijds equivalent						Per voltijds equi- valent	Per voltijds werk- nemer	Per deeltijds werk- nemer	Per voltijds equi- valent	Per voltijds werk- nemer	Per deeltijds werk- nemer
Landbouw, bosbouw en visserij . .	1 536	1 613	1 602	1 628	1 613	1 642	1 668	1 667	961	-1,5	-1,5	-0,9
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	1 516	1 520	1 524	1 514	1 447	1 492	1 499	1 501	1 012	-0,4	-0,4	-0,1
Winning van delfstoffen	1 464	1 479	1 499	1 509	1 447	1 437	1 485	1 483	1 076	-2,3	-2,3	-3,7
Industrie	1 518	1 522	1 524	1 513	1 440	1 491	1 498	1 500	1 007	-0,5	-0,4	-0,2
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	1 368	1 400	1 460	1 465	1 466	1 485	1 472	1 474	1 108	1,2	0,2	1,3
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	1 625	1 596	1 568	1 560	1 547	1 541	1 539	1 541	1 039	-0,5	-0,4	-0,8
Bouwnijverheid	1 448	1 450	1 452	1 467	1 433	1 420	1 468	1 464	998	-2,2	-2,3	-0,6
Handel, vervoer en horeca	1 582	1 579	1 577	1 576	1 555	1 559	1 558	1 565	920	-0,1	0,0	-0,6
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	1 599	1 590	1 589	1 591	1 575	1 579	1 578	1 585	983	-0,6	-0,3	-1,8
Vervoer en opslag	1 559	1 565	1 560	1 554	1 528	1 530	1 528	1 543	955	0,7	0,5	2,3
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	1 562	1 567	1 557	1 556	1 531	1 538	1 539	1 522	717	-0,5	-0,5	0,3
Informatie en communicatie . . .	1 610	1 605	1 601	1 604	1 599	1 600	1 592	1 601	998	0,6	0,6	3,8
Financiële activiteiten en verzekeringen	1 429	1 426	1 441	1 442	1 430	1 446	1 447	1 464	960	0,5	0,0	2,6
Exploitatie van en handel in onroerend goed	1 599	1 590	1 586	1 597	1 567	1 561	1 562	1 556	939	-0,7	-0,7	4,6
Zakelijke dienstverlening	1 589	1 585	1 589	1 600	1 567	1 568	1 568	1 585	939	0,0	-0,1	0,8
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	1 641	1 638	1 641	1 649	1 626	1 627	1 623	1 626	1 047	0,1	0,1	0,8
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽²⁾ . .	1 536	1 530	1 533	1 548	1 506	1 510	1 512	1 528	899	-0,2	-0,5	0,9
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	1 498	1 532	1 464	1 487	1 462	1 469	1 458	1 450	910	-0,4	-0,3	0,5
Cultuur, recreatie en overige diensten	1 569	1 562	1 575	1 571	1 561	1 563	1 557	1 557	861	-0,1	0,1	0,0
Kunst, amusement en recreatie	1 619	1 617	1 615	1 606	1 605	1 591	1 601	1 590	783	0,1	0,4	1,1
Overige diensten	1 546	1 536	1 554	1 554	1 540	1 549	1 537	1 541	893	-0,2	0,0	-0,4
Totaal	1 532	1 537	1 529	1 530	1 497	1 511	1 513	1 519	930	-0,3	-0,3	0,3

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Door werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die in het algemeen personeelsregister zijn ingeschreven.

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 5

OPSPLITSING VAN DE WERKNEMERS ⁽¹⁾ NAAR ARBEIDSOVEREENKOMST EN NAAR GESLACHT

(in % van de werkgelegenheid op 31 december)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011	2012
	(totale populatie)						(beperkte populatie)		
Naar arbeidsovereenkomst									
Arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur . . .	93,9	94,2	93,7	93,5	93,8	93,5	93,1	93,7	93,9
Arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur	5,0	5,0	5,2	5,4	5,1	5,4	5,7	5,2	4,9
Landbouw, bosbouw en visserij	6,5	6,4	12,8	11,2	10,9	10,7	8,8	6,1	8,6
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	3,9	4,4	4,6	4,4	2,9	3,6	4,2	3,9	3,4
Winning van delfstoffen	6,2	8,2	7,0	6,1	4,5	4,9	5,2	4,7	4,3
Industrie	3,7	4,3	4,7	4,4	2,8	3,6	4,2	4,0	3,5
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	7,2	7,3	5,2	6,0	5,3	4,7	4,3	4,3	3,5
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	3,0	3,8	3,0	2,9	2,1	2,4	2,9	2,5	2,3
Bouwnijverheid	2,9	3,2	3,3	3,5	3,7	3,6	3,8	2,9	2,9
Handel, vervoer en horeca	6,2	6,0	6,0	6,5	6,6	6,7	7,3	6,3	6,0
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	6,1	5,8	5,9	6,6	6,5	7,5	8,1	7,6	7,0
Vervoer en opslag	3,4	3,2	3,3	3,3	3,3	2,5	2,8	2,4	2,2
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	15,1	15,8	14,9	15,9	15,9	14,9	15,9	13,2	14,5
Informatie en communicatie	3,7	3,9	3,1	3,0	2,5	2,4	3,4	3,4	2,0
Financiële activiteiten en verzekeringen	2,8	2,8	2,5	2,0	2,0	1,9	1,8	1,6	1,5
Exploitatie van en handel in onroerend goed . .	4,1	4,2	5,0	5,1	5,4	5,4	5,3	1,6	1,5
Zakelijke dienstverlening	4,3	4,2	4,5	3,8	3,8	4,1	3,9	3,2	3,4
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	3,4	3,4	3,4	3,4	3,5	3,8	3,4	3,0	3,1
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽²⁾	5,1	4,9	5,6	4,3	4,2	4,3	4,3	3,5	3,7
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	7,4	7,5	7,2	7,7	7,4	7,6	7,6	7,6	7,3
Cultuur, recreatie en overige diensten	7,6	7,2	8,2	9,0	10,1	10,7	10,5	9,4	9,2
Kunst, amusement en recreatie	10,4	9,3	9,4	11,3	13,0	13,7	12,8	11,0	10,1
Overige diensten	6,3	6,3	7,6	7,8	8,8	9,3	9,4	8,8	8,9
Vervangingsovereenkomst	1,0	0,6	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Overeenkomst voor een duidelijk omschreven werk	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Naar geslacht									
Mannen	60,9	63,9	59,5	58,1	57,2	56,4	56,1	56,3	55,9
Vrouwen	39,1	36,1	40,5	41,9	42,8	43,6	43,9	43,7	44,1

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die in het algemeen personeelsregister zijn ingeschreven.

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 6

OPSPLITSING VAN DE WERKGELEGENHEID NAAR WERKNEMERSSTATUUT IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN

(in % van de gemiddelde werkgelegenheid, uitgedrukt in VTE)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011	2012
	(totale populatie)						(beperkte populatie)		
Werknemers voor wie de onderneming een DIMONA-aangifte heeft ingediend of die zijn ingeschreven in het algemeen personeelsregister	95,6	93,3	93,4	93,8	96,3	95,6	95,3	95,2	95,6
Uitzendkrachten	3,3	4,1	4,0	3,7	2,8	3,3	3,6	3,6	3,3
Landbouw, bosbouw en visserij	4,7	8,7	7,8	8,4	8,6	5,1	4,5	4,8	6,4
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	5,2	6,1	6,4	5,8	4,1	5,5	5,9	5,9	5,3
Winning van delfstoffen	2,5	2,8	3,2	3,4	2,2	2,7	3,5	3,7	2,8
Industrie	5,4	6,3	6,5	6,0	4,2	5,7	6,2	6,3	5,7
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	2,5	1,5	2,3	1,4	1,6	1,7	1,1	1,1	1,1
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	5,5	6,4	6,7	6,3	5,5	6,2	5,8	4,9	4,7
Bouwnijverheid	1,6	2,0	2,2	2,0	1,8	1,8	2,0	2,0	2,0
Handel, vervoer en horeca	3,8	4,2	4,5	4,7	3,9	4,3	4,8	4,8	4,6
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	3,9	4,3	4,5	4,4	3,8	4,2	4,5	4,6	4,3
Vervoer en opslag	3,7	4,0	4,4	4,8	3,8	4,2	5,0	4,9	4,9
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	4,3	6,0	7,1	7,1	5,5	6,7	7,0	6,9	5,8
Informatie en communicatie	2,5	2,8	3,1	3,1	2,5	2,5	2,6	2,7	2,5
Financiële activiteiten en verzekeringen	0,8	1,0	1,0	1,0	0,6	0,8	0,9	0,8	0,9
Exploitatie van en handel in onroerend goed	1,6	1,7	2,0	2,1	1,6	1,9	1,6	1,4	1,2
Zakelijke dienstverlening	3,3	4,1	4,2	3,8	2,9	3,3	3,7	3,5	3,4
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	3,3	3,9	3,7	3,9	3,0	3,5	3,4	3,3	3,2
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽¹⁾	3,2	4,4	4,7	3,6	2,7	3,1	3,9	3,7	3,7
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,5	0,6	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
Cultuur, recreatie en overige diensten	3,5	4,9	3,9	4,4	4,0	4,2	4,0	4,0	3,2
Kunst, amusement en recreatie	4,2	3,4	4,0	4,0	3,5	3,5	3,7	3,0	3,2
Overige diensten	3,2	5,6	3,9	4,5	4,2	4,5	0,0	4,3	3,2
Ter beschikking van de onderneming gestelde personen⁽²⁾	1,1	2,6	2,6	2,5	0,9	1,0	1,1	1,2	1,0

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

(2) De werknemers die aan een bedrijf verbonden zijn en die ter beschikking van een andere onderneming die een sociale balans moet neerleggen, worden tweemaal geteld.

Bijlage 7

PERSONEELSKOSTEN PER VTE⁽¹⁾

	In €, per jaar (totale populatie)							Veranderingspercentages tussen 2011 en 2012 (beperkte populatie)
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Landbouw, bosbouw en visserij	31 769	30 664	30 715	31 640	32 517	33 207	33 685	2,4
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	52 214	54 010	55 139	57 818	57 144	59 945	62 582	1,8
Winning van delfstoffen	46 716	48 001	50 672	52 480	52 776	53 527	57 423	0,9
Industrie	51 054	52 856	54 677	56 461	55 635	58 630	60 579	2,9
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	86 430	89 640	88 055	97 968	92 629	93 484	105 904	-7,3
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	48 198	48 088	48 887	51 210	52 850	53 306	56 600	0,7
Bouwnijverheid	38 200	39 392	40 471	42 526	43 074	43 126	45 584	2,2
Handel, vervoer en horeca	42 845	44 174	45 360	47 359	48 708	48 844	49 982	2,7
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	43 574	44 888	46 380	48 275	49 657	49 723	50 900	2,8
Vervoer en opslag	44 775	46 169	47 183	49 585	50 860	51 166	52 579	2,8
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	28 714	29 389	30 070	31 706	33 400	34 267	34 951	2,6
Informatie en communicatie	59 945	61 814	63 500	66 194	68 105	68 784	70 803	1,7
Financiële activiteiten en verzekeringen . .	69 274	70 072	73 246	77 305	78 134	77 943	80 355	4,1
Exploitatie van en handel in onroerend goed	41 806	43 303	43 818	45 952	47 266	47 877	49 673	2,4
Zakelijke dienstverlening	48 078	48 740	49 928	52 693	52 928	52 441	53 395	2,9
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	57 136	58 736	59 859	63 491	64 232	64 289	65 344	2,8
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽²⁾	38 910	38 298	39 262	40 943	41 158	40 528	41 478	2,8
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	39 932	44 487	39 666	43 043	43 757	44 860	46 032	2,7
Cultuur, recreatie en overige diensten . .	35 600	33 282	40 485	41 613	43 801	44 159	44 609	3,2
Kunst, amusement en recreatie	37 883	39 630	43 087	43 655	47 083	45 875	47 016	4,6
Overige diensten	34 582	30 276	39 183	40 614	42 208	43 332	43 510	2,6
Totaal	47 520	49 445	49 501	51 890	52 226	53 004	54 543	2,4

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Rubriek 1023 / rubriek 1003.

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 8

PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR ⁽¹⁾

	In € (totale populatie)							Veranderingspercentages tussen 2011 en 2012 (beperkte populatie)
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Landbouw, bosbouw en visserij	20,7	19,0	19,2	19,4	20,2	20,2	20,2	4,0
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	34,4	35,5	36,2	38,2	39,5	40,2	41,8	2,2
Winning van delfstoffen	31,9	32,5	33,8	34,8	36,5	37,2	38,7	3,3
Industrie	33,6	34,7	35,9	37,3	38,6	39,3	40,4	3,4
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	63,2	64,0	60,3	66,9	63,2	63,0	71,9	-8,4
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	29,7	30,1	31,2	32,8	34,2	34,6	36,8	1,2
Bouwnijverheid	26,4	27,2	27,9	29,0	30,1	30,4	31,0	4,5
Handel, vervoer en horeca	27,1	28,0	28,8	30,1	31,3	31,3	32,1	2,8
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	27,3	28,2	29,2	30,3	31,5	31,5	32,3	3,4
Vervoer en opslag	28,7	29,5	30,2	31,9	33,3	33,4	34,4	2,1
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	18,4	18,8	19,3	20,4	21,8	22,3	22,7	3,2
Informatie en communicatie	37,2	38,5	39,7	41,3	42,6	43,0	44,5	1,1
Financiële activiteiten en verzekeringen . .	48,5	49,1	50,8	53,6	54,6	53,9	55,5	3,6
Exploitatie van en handel in onroerend goed	26,1	27,2	27,6	28,8	30,2	30,7	31,8	3,1
Zakelijke dienstverlening	30,3	30,7	31,4	32,9	33,8	33,4	34,1	2,9
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	34,8	35,9	36,5	38,5	39,5	39,5	40,3	2,8
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽²⁾	25,3	25,0	25,6	26,5	27,3	26,8	27,4	3,0
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	26,7	29,0	27,1	29,0	29,9	30,5	31,6	3,1
Cultuur, recreatie en overige diensten . .	22,7	21,3	25,7	26,5	28,1	28,3	28,7	3,3
Kunst, amusement en recreatie	23,4	24,5	26,7	27,2	29,3	28,8	29,4	4,4
Overige diensten	22,4	19,7	25,2	26,1	27,4	28,0	28,3	2,8
Totaal	31,0	32,2	32,4	33,9	34,9	35,1	36,0	2,7

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Rubriek 1023 / rubriek 1013.

(2) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 9

OPLEIDING IN 2012 IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	Deelnemers aan een opleidingsactiviteit ⁽¹⁾			Aan opleidingsactiviteiten bestede uren				Aan opleidingsactiviteiten verbonden nettokosten ⁽²⁾			
	(in % van de gemiddelde werkgelegenheid)			(in % van de gewerkte uren)				(in % van de personeelskosten)			
	For- mele ⁽³⁾	Infor- mele ⁽⁴⁾	Ini- tiële ⁽⁵⁾	For- mele ⁽³⁾	Infor- mele ⁽⁴⁾	Ini- tiële ⁽⁵⁾	Totaal	For- mele ⁽³⁾	Infor- mele ⁽⁴⁾	Ini- tiële ⁽⁵⁾	Totaal
Landbouw, bosbouw en visserij . .	12,4	8,8	1,1	0,2	0,2	0,3	0,7	0,21	0,31	0,07	0,58
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	47,8	30,6	1,4	0,9	0,8	0,2	1,9	1,46	0,78	0,07	2,32
Winning van delfstoffen	51,7	26,6	0,8	0,7	1,1	0,0	1,8	0,95	1,17	0,02	2,14
Industrie	45,4	31,0	1,5	0,8	0,8	0,2	1,8	1,20	0,81	0,08	2,09
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	74,0	36,7	0,1	2,2	0,8	0,0	3,0	4,17	0,75	0,00	4,92
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	61,5	17,3	0,9	0,9	0,4	0,0	1,3	1,32	0,34	0,02	1,68
Bouwnijverheid	26,1	13,5	2,0	0,4	0,3	0,8	1,5	0,52	0,32	0,13	0,97
Handel, vervoer en horeca	37,0	20,4	1,2	0,8	0,4	0,3	1,5	1,21	0,37	0,05	1,64
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	31,1	18,2	1,5	0,5	0,4	0,5	1,4	0,75	0,42	0,07	1,24
Vervoer en opslag	52,3	26,9	0,5	1,4	0,3	0,0	1,7	2,05	0,31	0,01	2,37
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	13,6	8,7	1,9	0,3	0,3	0,5	1,0	0,34	0,26	0,14	0,73
Informatie en communicatie . . .	57,4	18,6	1,7	1,1	0,3	0,1	1,5	1,61	0,27	0,06	1,94
Financiële activiteiten en verzekeringen	65,6	47,5	0,2	1,3	1,0	0,0	2,3	2,08	0,67	0,01	2,76
Exploitatie van en handel in onroerend goed	17,0	9,1	2,1	0,3	0,2	0,4	0,8	0,29	0,17	0,11	0,57
Zakelijke dienstverlening	28,9	17,4	0,9	0,6	0,3	0,2	1,0	0,79	0,33	0,04	1,16
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	32,2	18,5	1,3	0,6	0,3	0,2	1,1	0,74	0,31	0,04	1,08
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽⁶⁾ . .	25,8	16,5	0,6	0,6	0,2	0,2	1,0	0,88	0,35	0,05	1,29
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	51,8	33,1	1,2	1,1	0,4	0,3	1,8	0,98	0,43	0,18	1,58
Cultuur, recreatie en overige diensten	21,1	12,1	1,4	0,4	0,2	0,5	1,1	0,58	0,19	0,06	0,82
Kunst, amusement en recreatie	13,0	8,1	1,4	0,2	0,1	0,2	0,5	0,20	0,10	0,04	0,34
Overige diensten	24,5	13,8	1,3	0,4	0,3	0,6	1,3	0,75	0,23	0,08	1,05
Totaal	43,5	26,3	1,3	0,9	0,5	0,3	1,6	1,25	0,51	0,08	1,84

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Wegens de dubbelstellingen die ontstaan doordat een zelfde persoon aan meer dan één opleidingstype kan hebben deelgenomen, wordt hier geen totaal berekend.

(2) Brutokosten, waarvan de ontvangen subsidies en andere financiële tegemoetkomingen worden afgetrokken. De nettokosten voor formele opleiding omvatten daarenboven de betaalde bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen.

(3) Door lesgevers uitgewerkte cursussen en stages. De lesgevers zijn verantwoordelijk voor de organisatie en inhoud ervan ten behoeve van een groep cursisten op een andere plaats dan de werkplek.

(4) Andere opleidingsactiviteiten waarvan de organisatie en de inhoud in hoge mate worden bepaald door de cursist afhankelijk van zijn individuele behoeften en in rechtstreeks verband met het werk of de werkplek. Deze activiteiten omvatten ook het bijwonen, voor leerdoeleinden, van conferenties of handelsbeurzen.

(5) Opleiding die gedurende minimaal zes maanden wordt verstrekt aan personen die tewerkgesteld zijn in het kader van alternierend leren en werken en die het behalen van een diploma tot doel heeft.

(6) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 10

OPLEIDING, IN 2012, IN DE OPLEIDING VERSTREKKENDE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	Aan opleidingsactiviteiten bestede uren (gemiddelden per deelnemer, in uren)			Aan opleidingsactiviteiten verbonden nettokosten ⁽¹⁾ (gemiddelden per uur opleiding, in €)		
	Formele ⁽²⁾	Informele ⁽³⁾	Initiële ⁽⁴⁾	Formele ⁽²⁾	Informele ⁽³⁾	Initiële ⁽⁴⁾
Landbouw, bosbouw en visserij	23	33	409	25,0	35,5	5,3
Delfstoffen, industrie, energie, water en afvalbeheer	26	39	194	72,5	41,3	16,4
Winning van delfstoffen	18	57	60	57,8	44,8	25,2
Industrie	25	39	200	64,2	40,3	16,3
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	43	31	50	123,7	62,5	53,6
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	20	35	57	59,2	31,5	24,8
Bouwnijverheid	22	33	527	43,8	34,6	5,7
Handel, vervoer en horeca	30	24	350	51,3	36,0	5,9
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	23	32	410	49,8	34,8	5,5
Vervoer en opslag	38	14	101	53,0	41,6	11,9
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	24	35	282	29,3	23,4	7,1
Informatie en communicatie	29	24	112	66,3	41,5	19,9
Financiële activiteiten en verzekeringen	27	27	185	91,6	40,2	12,2
Exploitatie van en handel in onroerend goed ...	22	24	257	37,1	37,3	9,8
Zakelijke dienstverlening	27	23	243	50,5	40,4	9,0
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	26	27	208	55,2	39,2	8,5
Administratieve en ondersteunende diensten ⁽⁵⁾	27	18	314	45,2	42,2	9,6
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	24	14	289	29,3	34,4	18,6
Cultuur, recreatie en overige diensten	23	24	454	50,1	26,1	4,2
Kunst, amusement en recreatie	20	24	193	34,5	22,2	6,1
Overige diensten	23	24	575	53,2	27,1	4,0
Totaal	26	26	297	55,6	38,6	10,8

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Brutokosten, waarvan de ontvangen subsidies en andere financiële tegemoetkomingen worden afgetrokken. De nettokosten voor formele opleiding omvatten daarenboven de betaalde bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen.

(2) Door lesgevers uitgewerkte cursussen en stages. De lesgevers zijn verantwoordelijk voor de organisatie en inhoud ervan ten behoeve van een groep cursisten op een andere plaats dan de werkplek.

(3) Andere opleidingsactiviteiten waarvan de organisatie en de inhoud in hoge mate worden bepaald door de cursist afhankelijk van zijn individuele behoeften en in rechtstreeks verband met het werk of de werkplek. Deze activiteiten omvatten ook het bijwonen, voor leerdoeleinden, van conferenties of handelsbeurzen.

(4) Opleiding die gedurende minimaal zes maanden wordt verstrekt aan personen die tewerkgesteld zijn in het kader van alternerend leren en werken en die het behalen van een diploma tot doel heeft.

(5) Met uitzondering van de terbeschikkingstelling van personeel (NACE-BEL 78), die onder meer de uitzendbureaus omvat.

Bijlage 11

AARD EN STRUCTUUR VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN NAAR GEWEST

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Veranderings- percentages tussen 2011 en 2012
	(totale populatie)							(beperkte populatie)
Deeltijdwerk								
(in % van de werkgelegenheid op 31 december)								
Uniregionale ondernemingen	25,2	23,0	26,6	27,8	29,9	30,6	30,9	1,3
Brussel	22,7	21,9	24,0	25,5	27,9	29,8	30,5	1,6
Vlaanderen	25,6	23,1	26,8	28,0	30,0	30,7	30,7	1,4
Wallonië	25,1	23,3	27,0	28,1	30,3	30,8	31,3	1,3
Multiregionale ondernemingen	28,2	26,6	30,3	30,5	31,8	32,5	32,7	0,2
Totaal	26,0	24,0	27,5	28,5	30,3	31,1	31,3	1,0
Tijdelijk werk⁽¹⁾								
(in % van de werkgelegenheid op 31 december)								
Uniregionale ondernemingen	6,3	6,1	6,7	6,9	6,6	7,0	7,4	-4,4
Brussel	5,8	5,4	6,6	6,6	6,9	7,5	7,4	-0,6
Vlaanderen	5,3	5,0	5,5	5,5	5,1	5,5	5,7	-4,6
Wallonië	9,0	8,9	9,6	10,6	10,2	10,5	11,1	-5,4
Multiregionale ondernemingen	5,7	5,0	5,4	5,4	5,0	5,0	5,4	-5,4
Totaal	6,1	5,8	6,3	6,5	6,2	6,5	6,9	-4,6
Uitzendarbeid in de ondernemingen								
die een volledig schema neerleggen								
(in % van de gemiddelde VTE-werkgelegenheid)								
Uniregionale ondernemingen	3,8	5,0	4,8	4,2	3,2	3,7	4,0	-7,2
Brussel	2,6	3,0	3,2	2,5	2,6	3,2	3,3	-10,1
Vlaanderen	4,1	5,4	5,1	4,5	3,2	3,8	4,2	-5,6
Wallonië	3,8	5,0	4,7	4,4	3,2	3,8	3,7	-10,9
Multiregionale ondernemingen	2,3	2,6	2,7	2,6	2,1	2,5	2,9	-8,8
Totaal	3,3	4,1	4,0	3,7	2,8	3,3	3,6	-7,4

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Overeenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten en arbeidsovereenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk.

Bijlage 12

ARBEIDSDUUR EN PERSONEELSKOSTEN NAAR GEWEST

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Veranderings- percentages tussen 2011 en 2012
	(totale populatie)							(beperkte populatie)
Gewerkte uren per VTE (eenheden, per jaar)								
Uniregionale ondernemingen	1 549	1 557	1 544	1 546	1 508	1 522	1 527	-0,5
Brussel	1 578	1 581	1 581	1 588	1 563	1 575	1 562	0,1
Vlaanderen	1 554	1 566	1 548	1 547	1 508	1 525	1 529	-0,4
Wallonië	1 525	1 524	1 521	1 524	1 484	1 494	1 506	-0,9
Multiregionale ondernemingen	1 485	1 485	1 486	1 487	1 466	1 478	1 475	0,0
Totaal	1 532	1 537	1 529	1 530	1 497	1 511	1 513	-0,3
Personeelskosten per VTE (in €, per jaar)								
Uniregionale ondernemingen	45 039	46 754	47 056	49 131	49 309	50 022	51 454	2,6
Brussel	53 607	55 042	55 641	58 804	58 444	58 599	58 315	2,9
Vlaanderen	45 044	46 977	47 357	49 295	49 432	50 260	51 909	2,7
Wallonië	41 166	42 739	42 835	44 719	45 212	45 967	47 589	2,2
Multiregionale ondernemingen	54 437	56 702	56 411	59 739	60 574	61 505	63 585	2,2
Totaal	47 520	49 445	49 501	51 890	52 226	53 004	54 543	2,4
Personeelskosten per gewerkt uur (in €)								
Uniregionale ondernemingen	29,1	30,0	30,5	31,8	32,7	32,9	33,7	3,1
Brussel	34,0	34,8	35,2	37,0	37,4	37,2	37,3	2,8
Vlaanderen	29,0	30,0	30,6	31,9	32,8	33,0	33,9	3,1
Wallonië	27,0	28,0	28,2	29,3	30,5	30,8	31,6	3,1
Multiregionale ondernemingen	36,7	38,2	38,0	40,2	41,3	41,6	43,1	2,2
Totaal	31,0	32,2	32,4	33,9	34,9	35,1	36,0	2,7

Bron: NBB (sociale balansen).

Bijlage 13

FORMELE OPLEIDING IN DE BEDRIJVEN NAAR GEWEST⁽¹⁾

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Veranderings- percentages tussen 2011 en 2012
	(totale populatie)							(beperkte populatie)
Deelnemers aan een opleidingsactiviteit (in % van de gemiddelde werkgelegenheid)								
Uniregionale ondernemingen	27,5	24,9	26,0	26,6	27,8	29,1	29,8	5,8
Brussel	27,7	26,7	24,9	25,9	27,1	27,4	27,3	2,4
Vlaanderen	29,5	26,0	27,9	27,7	28,9	30,2	31,2	8,1
Wallonië	22,1	21,4	21,8	24,2	25,7	27,1	27,4	0,1
Multiregionale ondernemingen	61,1	61,3	61,5	54,6	56,3	58,5	58,0	3,9
Totaal	36,3	34,7	35,2	33,8	35,1	36,6	36,9	4,7
Aan opleidingsactiviteiten bestede uren (in % van de gewerkte uren)								
Uniregionale ondernemingen	0,54	0,52	0,55	0,50	0,53	0,55	0,55	8,2
Brussel	0,55	0,57	0,54	0,50	0,52	0,53	0,54	2,0
Vlaanderen	0,58	0,56	0,57	0,53	0,55	0,57	0,58	7,4
Wallonië	0,44	0,42	0,50	0,42	0,46	0,52	0,48	13,9
Multiregionale ondernemingen	1,30	1,45	1,55	1,42	1,38	1,27	1,25	2,5
Totaal	0,73	0,77	0,80	0,73	0,74	0,73	0,72	5,3
Aan opleidingsactiviteiten verbonden nettokosten ⁽²⁾ (in % van de personeelskosten)								
Uniregionale ondernemingen	0,73	0,71	0,71	0,71	0,66	0,72	0,76	6,7
Brussel	0,71	0,71	0,73	0,67	0,62	0,76	0,76	2,1
Vlaanderen	0,77	0,74	0,73	0,73	0,67	0,69	0,77	8,3
Wallonië	0,60	0,62	0,66	0,66	0,68	0,78	0,73	3,9
Multiregionale ondernemingen	2,07	2,34	2,36	2,18	1,99	2,01	1,98	-2,6
Totaal	1,13	1,21	1,20	1,15	1,06	1,11	1,12	0,9
Opleiding verstreckende ondernemingen (in % van het totale aantal ondernemingen)								
Uniregionale ondernemingen	6,1	5,6	6,5	12,8	14,0	15,6	18,6	13,3
Brussel	6,6	6,2	7,1	12,5	14,1	15,7	16,7	6,1
Vlaanderen	6,8	6,1	7,1	12,7	13,8	15,1	19,5	17,5
Wallonië	4,3	4,1	4,9	13,1	14,5	16,6	17,4	6,3
Multiregionale ondernemingen	44,9	42,9	41,9	51,1	54,1	58,4	61,4	2,7
Totaal	6,6	6,1	7,0	13,3	14,6	16,2	19,1	12,7

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) De invoering van een nieuw formulier voor de sociale balans, dat van toepassing is op de vanaf 1 december 2008 afgesloten boekjaren, veroorzaakt een breuk in de reeksen tussen de gegevens voor het jaar 2008 en die betreffende de voorgaande jaren.

(2) Brutokosten, waarvan de ontvangen subsidies en andere financiële tegemoetkomingen worden afgetrokken. De nettokosten voor formele opleiding omvatten daarenboven de betaalde bijdragen en stortingen aan collectieve fondsen.

Summaries of articles

Economic projections for Belgium – Autumn 2013

The article presents the Bank's new macroeconomic projections for 2013 and 2014. They were produced in a context of deceleration of growth in the emerging economies and a hesitant revival of activity in the advanced countries. According to the Eurosystem's projections, real GDP is likely to be down by 0.4 % in the euro area at the end of 2013, and growth is predicted at 1.1 % in 2014. Inflation in the euro area is set to remain weak, rising by 1.4 % in 2013 and by 1.3 % in 2014, against a backdrop of import price moderation, and control over domestic costs, namely wage costs.

In Belgium, following a lengthy period of stagnating activity, the recovery emerged in the second quarter of 2013 and should continue, in line with the expectations for the euro area. The volume of GDP is forecast to grow by 0.2 % this year and 1.1 % in 2014. Given the weakness of foreign markets, Belgium's exports will have produced hardly any growth in 2013, while imports are actually estimated to have fallen slightly, so that foreign demand will make a positive contribution to growth. Belgian exports are likely to regain some momentum in 2014, on the back of world trade. The improvement in confidence and the rise in households' purchasing power promoted by the fall in inflation are the reasons for the increase in household consumption expenditure in 2013, following an unusually long period of expenditure restraint. Private consumption is expected to progress at the same rate as household disposable income next year, implying a more or less stable savings ratio. Business investment also began a hesitant recovery in the spring of this year. However, it is likely to be down again year-on-year in 2013 before a clearer revival in 2014, supported by the improvement in the outlook for sales and the steady rise in capacity utilisation rates. Finally, public spending is set to continue making a positive contribution to GDP growth in 2013 and 2014, though it will be moderate.

Despite the fragile signs of recovery in the Belgian economy, the labour market situation is unlikely to improve in the immediate future. The revival will first be conveyed by firms stepping up their working hours and restoring their level of productivity before taking on new recruits. Following a decline of around 17 000 units in 2013, domestic employment will record only a very small rise in 2014, of barely 2 500 units. The unemployment rate will continue to rise, reaching 9.1 % of the labour force in 2014.

Inflation, which is down sharply in Belgium, too, is put at 1.2 % in 2013 and is only forecast to edge up to 1.3% in 2014. That is due partly to the downward trend in energy prices – owing to the expected fall in the oil price and changes taking place on the Belgian gas and electricity markets – and partly to the low level of underlying inflation, influenced by labour costs' moderation.

Given the assumptions relating to fiscal measures, in accordance with the rules applicable to the Eurosystem's forecasting exercises, public finances are expected to end the year 2013 with a deficit of 2.8 % of GDP and remain at that level in 2014.

JEL codes: E17, E25, E37, E66

Key words: Belgium, macroeconomic projections, Eurosystem

Trends in tax systems in the EU

In 2013, the total tax burden in the euro area was almost back to the level prevailing at the beginning of the century. The financial and economic crisis had initially led to a reduction in the tax burden, but fiscal consolidation has generated a rise in revenue. However, there is no general trend observable in labour taxation or indirect taxation. The transfer of part of the burden from labour to consumption, as regularly recommended by international economic organisations, has taken place in a limited amount of countries. Corporation tax alone fell simultaneously in the euro area countries, as a result of tax competition. Following these developments, Belgium remains notable for its heavy taxes on labour and capital, while indirect taxes, particularly excise duties, are relatively low.

JEL codes: H20, H23, H24, H25, H27

Key words: tax system, income tax, consumption tax, corporation tax, capital taxation, VAT, excise duties

Measuring inflation: the stakes and the state of play

The major overhaul of the national consumer prices index (NCPI), upon which the health index is based, is an opportunity to adjust the methodology to make inflation measurement more accurate and ensure that the index is representative. The new index will enter into force in January 2014.

In addition to the changes made in January 2013 at the government's behest relating to the effect of seasonal sales and to heating oil prices, certain other changes are to be recommended. They include switching to a chain index, which allows for weightings to be adjusted more frequently (annually), taking better account of quality changes and substitution effects, switching to scanner data for products sold in supermarkets, and more accurately reflecting trends in the telecoms market. Lastly, pending a decision on whether or not to include owner-occupied housing costs in the harmonised index of consumer prices (HICP), some improvements can already be made to the current index of real rents in order to more accurately reflect rental market swings.

Some of the changes being considered for the NCPI were made in 2013 to the HICP, which means that in certain cases it is possible to estimate their impact on NCPI inflation, were they to be adopted in 2014. However, the overall effect will also depend on how the new index is introduced. As in 2006, the Index Commission will have to set the conversion coefficient enabling the transition from the old to the new index.

JEL codes: E31, E64

Key words: Consumer Price index, HICP, inflation

What inflation developments reveal about the Phillips curve: Implications for monetary policy

Average inflation in the euro area has remained relatively stable since the onset of the current economic and financial crisis. Given the extent and length of the crisis, this observation might seem surprising in that it suggests that the traditional cyclical behaviour of inflation has weakened over time. The article seeks to determine the factors that explain this apparent change in inflation dynamics. To this end, the authors estimate a Phillips curve with time-varying parameters for the euro area using Bayesian techniques. The estimation results suggest that the observed stability of inflation is due to a combination of a flattening of the Phillips curve and increasing sensitivity of inflation to long-run inflation expectations, which have appeared firmly anchored in the euro area. These developments may have implications for the conduct of monetary policy. For instance, the better anchoring of current inflation to long-term expectations suggests that the traditional interest rate channel of monetary policy has become more effective. Furthermore, the findings of the article have implications for the inflationary effects of demand and supply shocks hitting the economy, thereby underscoring the need for an in-depth analysis in order to make appropriate monetary policy decisions.

JEL codes: C11, C22, E31, E37

Key words: Inflation, Phillips curve, Bayesian time-varying coefficient model, monetary policy implications

Financial structure and results of firms in 2012

This article looks at the financial situation of non-financial corporations in Belgium over the period from 1 January to 31 December 2012. After briefly describing the methodology and the population studied, it presents an extrapolation of the main operating result items for 2012, with a sectoral and size breakdown. It shows that operating results deteriorated, but more for big companies than for SMEs. The article assesses then the financial situation of companies as regards profitability and solvency. The last section presents an analysis of the corporate tax burden, according to the concept of implicit tax rate. There is a clear trend to the erosion of this rate, but a light revival is observed in the recent years mainly due to the restrictions applied to the notional interest deduction regime.

JEL codes: G30, G33, L60, L80, K34

Key words: firms' results, financial structure, sectoral analysis, regional analysis, corporate tax.

2012 social balance sheet

A new form introduced in 2012 for firms and associations filing full-format accounts paved the way for a new kind of analysis, such that a distinction could be made between the situations of women and men employed by these firms. A population of 8 862 firms formed the basis for assessing the gender pay gap in the light of a) the staff costs per employee and b) the costs per hour of work, in order to factor in the differences in working hours. Undertaken separately for employees working full-time or those working reduced hours, the second indicator pointed to a sizeable pay gap within this population (9% and 14% for full-time and part-time employees respectively). There are also proportionally more women in the lowest pay grades and in companies where male staff costs are higher on average than women's wages, notwithstanding a higher average qualification level for women.

Employment trends between 2011 and 2012 were analysed on the basis of a constant population of 48 385 firms. Against the background of output contraction, the slower employment growth rate during the year resulted in a stabilisation of staff levels between late 2011 and late 2012, affecting the whole population of firms and each of the country's three Regions. However, contrasting patterns were reported depending on size and the fields of activity of enterprises and depending on the staff profile.

Within this same constant population, there was an upturn in the number of companies providing training, while the percentage of employees receiving formal or informal training rose to 43.5% and 26.3% respectively. Conversely, the rate of participation in initial training, which is only marginal, showed little change. On an upward path owing to a sharp increase in the informal training budget, training-related expenditure accounted for 1.84 % of overall staff costs.

JEL codes: J20, J22, J24, J31, J63, J71, M53, M51

Key words: agency worker, blue collar worker, employment, employment contract, firing, full time, gender gap, gender discrimination, hiring, part time, social balance sheet, temporary worker, training, turnover, vocational training, wage, wage gap, women

Abstracts from the Working Papers series

243. The fragility of two monetary regimes: The European Monetary System and the Eurozone, by P. De Grauwe, Y. Ji, October 2013

The authors analyze the similarities and the differences in the fragility of the European Monetary System (EMS) and the Eurozone. They test the hypothesis that in the EMS the fragility arose from the absence of a credible lender of last resort in the foreign exchange markets while in the Eurozone it was the absence of a lender of last resort in the long-term government bond markets that caused the fragility. They conclude that in the EMS the national central banks were weak and fragile, and the national governments were insulated from this weakness by the fact that they kept their own national currencies. In the Eurozone the roles were reversed. The national central banks that became part of the Eurosystem were strengthened.

244. Funding liquidity, market liquidity and TED spread: A two-regime model, by K. Boudt, E. C.S. Paulus, D. W.R. Rosenthal, November 2013

The authors investigate the effect of market liquidity on equity-collateralized funding accounting for endogeneity. Theory suggests market liquidity can affect funding liquidity in stabilizing and destabilizing manners. Using the average fee on stock loans as a proxy for equity-collateralized funding liquidity, they confirm the existence of these two regimes over the period of July 2006 – May 2011. Furthermore, they show that we can separate the two regimes using the yield spread of Eurodollars over T-bills (TED spread) and that a regime switch seems to occur near a TED spread of 48 basis points.

245. Robustifying optimal monetary policy using simple rules as cross-checks, by P. Ilbas, Ø. Røisland, T. Sveen, November 2013

There are two main approaches to modelling monetary policy; simple instrument rules and optimal policy. The authors propose an alternative that combines the two by extending the loss function with a term penalizing deviations from a simple rule. They analyze the properties of the modified loss function by considering three different models for the US economy. The choice of the weight on the simple rule determines the trade-off between optimality and robustness. They show that placing some weight on a simple Taylor-type rule in the loss function, one can prevent disastrous outcomes if the model is not a correct representation of the underlying economy.

246. Household and firm leverage, capital flows and monetary policy in a small open economy, by M. Pirovano, November 2013

The paper outlines a framework for analysing the interaction between financial frictions at the household and firm level, liability dollarization and optimal monetary policy in a small, open economy subject to productivity and capital inflow shocks. It is found that, first, for the shocks under review, the extent of co-movement of financial variables pertaining to entrepreneurs and homeowners crucially depends on the degree of exchange rate flexibility. Second, for a central bank not concerned with financial stability, reacting to inflation and output is considered optimal. Third, including financial stability in the central bank's objectives results in an optimal monetary policy rule reacting to exchange rate depreciation, but not to credit growth, even in the case of large capital inflow shocks. In fact, reacting to credit growth reinforces the initial shock, increasing financial imbalances.

Conventionele tekens

bv.	bijvoorbeeld
d.w.z.	dat wil zeggen
p.m.	pro memorie
r	raming van de Bank
t.o.v.	ten opzichte van

Lijst van afkortingen

Landen

BE	België
DE	Duitsland
EE	Estland
IE	Ierland
EL	Griekenland
ES	Spanje
FR	Frankrijk
IT	Italië
CY	Cyprus
LU	Luxemburg
MT	Malta
NL	Nederland
AT	Oostenrijk
PT	Portugal
SI	Slovenië
SK	Slowakije
FI	Finland
EA	Eurogebied
DK	Denemarken
SE	Zweden
UK	Verenigd Koninkrijk
EU27	Europese Unie, ongerekend Kroatië

Andere

ADSEI	Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
BBP	Bruto binnenlands product
BFT	Belasting op financiële transacties
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
Cao	Collectieve arbeidsovereenkomst

CBN	Commissie voor Boekhoudkundige Normen
CO ₂	Koolstofdioxide
CREG	Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas
CVTS	Continuing vocational training survey (op het Europese vlak geharmoniseerde enquête naar voortgezette beroepsopleidingen)
DBI	Definitief belaste inkomsten
DIMONA	Déclaration Immédiate/Onmiddellijke Aangifte (elektronisch bericht waarmee de werkgever iedere in- en uitdiensttreding van een werknemer aangeeft bij de RSZ of de RSZPPO)
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
EDF	Électricité de France
EDP	Excessive Deficit Procedure
EGCW	Expertengroep "Concurrentievermogen en Werkgelegenheid"
EFFS	Europese faciliteit voor financiële stabiliteit
EFSM	Europees financieel stabilisatiemechanisme
EMU	Economische en Monetaire Unie
ESCB	Europees Stelsel van Centrale Bank
EU	Europese unie
FATCA	Foreign Account Tax Compliance Act
FOD	Federale Overheidsdienst
FOD WASO	Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg
GSM	Global System for Mobile Communication
HICP	Geharmoniseerde consumptieprijsindex
HP	Hodrick-Prescott
HRW	Hoge Raad voor de Werkgelegenheid
ICB	Instelling voor collectieve belegging
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
INSEE	Institut national de la statistique et des études économiques
KMO	Kleine of middelgrote onderneming
LPG	Liquefied petroleum gas
MFCBH	Monetaire finale consumptieve bestedingen van de huishoudens
MIR	Monetary financial institutions interest rates
MSCI	Morgan Stanley Capital International
NACE-Bel	Nomenclatuur van de economische activiteiten van de Europese Gemeenschap, Belgische versie
NBB	Nationale Bank van België
NCB	Nationale centrale bank
NCPI	Nationale consumptieprijsindex
NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
NO _x	Stikstofoxide
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development

OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OLO	Lineaire obligatie
OOH	Owner-Occupied Housing
PC	Personal computer
PMI	Purchasing Manager Index
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
VTE	Voltijds equivalent
VZW	Vereniging zonder winstoogmerk
ZEW	Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung
VS	Verenigde Staten

Nationale Bank van België
Naamloze vennootschap
RPR Brussel – Ondernemingsnummer: 0203.201.340
Maatschappelijke zetel: de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel
www.nbb.be

Verantwoordelijk uitgever

Jan Smets

Directeur

Nationale Bank van België
de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel

Contactpersoon voor het Tijdschrift

Luc Dufresne

Secretaris-generaal

Tel. +32 2 221 24 96 – Fax +32 2 221 30 91
luc.dufresne@nbb.be

© Illustraties: Nationale Bank van België

Omslag en opmaak: NBB AG – Prepress & Image

Gepubliceerd in december 2013

